ORHAN PAMUK

Casa tăcerii

Traducere din limba turcă şi note
de Luminița Munteanu

POLIROM
2014

1

— Mâncarea e gata, doamnă, i-am spus. Poftiți la masă!

N-a zis nimic. Stătea rezemată-n baston. M-am dus la ea și am apucat-o de braț, apoi am adus-o și am așezat-o la masă. S-a mulțumit să bolborosească ceva. Am coborât în bucătărie și i-am adus tava, apoi i-am pus-o dinainte. S-a uitat la ea, dar nu s-a atins de mâncare. A bombănit ceva și și-a lungit grumazul, așa că mi-am adus aminte să-i pun șervetul. L-am scos din dulap, i l-am trecut pe sub urechile alea mari și i l-am legat la gât.

— Ce-ai mai gătit în seara asta? Ei, ia să vedem, ce-ai mai scornit?

— Vinete împănate, i-am zis eu. Știți, mi-ați cerut ieri.

— La prânz?

I-am împins farfuria în față. A apucat furculița și-a scociorât prin vânătă. A răvășit-o nițel, apoi s-a apucat să mănânce.

— Doamnă, uitați aici și salata, i-am zis eu.

M-am dus apoi în bucătărie, mi-am luat o vânătă, m-am așezat și m-am apucat să mănânc și eu.

Puțin mai târziu, a strigat după sare:

— Recep, unde e sarea?

M-am ridicat, m-am dus la ea și m-am uitat după sare: era chiar sub nasul ei.

— Uitați-vă sarea!

— Asta-i ceva nou! a zis ea. De ce te duci dincolo când mănânc eu?

Nu i-am răspuns.

— Vin mâine cu toții, nu-i așa?

— Da, doamnă, vin! am zis eu. Nu vă puneți sare?

— Tu nu te-amesteca în treaba mea! a zis ea. Deci vin?

— Mâine la amiază, am zis eu. Doar v-au telefonat...

— Ce altceva mai ai?

Am dus înapoi jumătatea de vânătă rămasă, am pus frumușel niște fasole pe-o farfurie curată și i-am dus-o. Văzând-o că se apuca să scurme și-n fasole, scârbită, m-am dus alături și m-am așezat, ca să mănânc și eu. Peste puțin timp a strigat după piper, dar de data asta m-am prefăcut fudul de-o ureche. Apoi a strigat „fructe", așa că m-am dus și i-am împins dinainte castronul cu fructe. Mâna ei subțire, osoasă a prins a se plimba încet, ca un păianjen ostenit, peste piersici. În cele din urmă, a încremenit locului:

— Sunt toate putrede! Unde le-ai găsit, le-ai adunat de sub pomi?

— Nu sunt putrede, doamnă, am zis eu, ci coapte. Sunt cele mai bune piersici din lume! Le-am luat de la vânzătorul de fructe și legume. Știți și dumneavoastră că pe-aici n-a mai rămas nici urmă de piersici...

S-a prefăcut că nu mă aude și și-a ales o piersică. Eu m-am dus în bucătărie și, tocmai când eram pe cale să-mi isprăvesc fasolea, m-a strigat iar:

— Desfă-mi-l! Recep, unde ești, vino de mi-l desfă!

Am dat fuga la ea și, în vreme ce mă-ntindeam spre șervet, am băgat de seamă că lăsase în farfurie jumătate de piersică.

— Barem să vă dau niște caise, doamnă, i-am zis. Altfel o să ziceți mai apoi că vă este foame și o să mă deșteptați la noapte.

— Mulțumesc! a zis ea. N-am ajuns chiar așa de rău încât să mănânc ce pică de prin pomi. Desfă-mi ăsta!

M-am întins, i-am desfăcut șervetul și, în vreme ce o ștergeam la gură, s-a strâmbat, iar apoi a părut să spună o rugăciune. După aceea s-a ridicat în picioare.

— Du-mă sus!

S-a rezemat de mine, am urcat puțin, apoi ne-am oprit din nou la cea de-a noua treaptă și ne-am tras sufletul.

— Le-ai pregătit odăile? m-a întrebat ea, gâfâind.

— Le-am pregătit.

— Bine, hai! a zis, și s-a sprijinit și mai dihai de mine.

Am continuat să urcăm, iar când am ajuns la ultima treaptă a zis „nouăsprezece, slavă Domnului!", după care a intrat în odaia ei.

— Aprindeți lampa! i-am zis. Eu mă duc la film.

— La film! a zis ea. Om în toată firea! Barem să nu întârzii!

— Nu întârzii!

Am coborât, mi-am isprăvit fasolea și am spălat vasele. Apoi mi-am scos șorțul; cravata îmi stătea cum se cuvenea. Mi-am luat sacoul, mi-am controlat portofelul, care era în regulă, și am plecat.

Dinspre mare adia o briză răcoroasă, care îmi făcea plăcere; frunzele smochinului foșneau. Am închis poarta grădinii și m-am îndreptat spre plajă. Când s-a sfârșit zidul grădinii noastre, au început trotuarul și casele acelea noi, de beton. Oamenii stăteau prin balcoane ori prin grădinițele strâmte, iar unii dintre ei deschiseseră televizoarele și se uitau la ele, ascultând știrile; grătarele erau păzite de femei, dar și ele se purtau la fel ca bărbații, nu mă vedeau. Carne pe grătare, fum, familii și vieți... Aș fi curios să știu cum este! Când se arată însă iarna nu se mai vede țipenie de om, iar atunci îmi aud pașii răsunând pe străzile pustii și mă-nfior. M-am înfrigurat, așa că mi-am pus sacoul și am luat-o pe ulițele lăturalnice.

Este ciudat să te gândești că toți se așază la masă la aceeași oră și se uită la televizor. Mă plimb pe ulicioare. De capătul uneia dintre străzile care dau spre micul loc viran s-a apropiat o mașină, iar din ea a coborât un bărbat trudit, abia venit de la Istanbul, care a intrat în casă purtând în mână o servietă, de parcă ar fi fost îngrijorat că întârziase la masa pe care urmau s-o ia cu toții în familie, stând cu ochii țintă la televizor. M-am apropiat iar de țărm și am auzit vocea lui Ismail:

— Loteria Națională, au mai rămas șase zile!

Nu m-a văzut. Nici eu n-am scos o vorbă. Rătăcea printre mesele din restaurant, iar capul i se vedea urcând și coborând ritmic, pe măsură ce se mișca. Apoi a fost chemat la o masă și s-a îndreptat într-acolo; s-a aplecat și i-a întins unei fete cu rochie albă și fundă în păr mănunchiul de lozuri. Fata își alegea, serioasă, biletul, iar părinții ei surâdeau satisfăcuți; m-am răsucit cu spatele, nu m-am mai uitat într-acolo. Dacă aș fi zis ceva, dacă m-ar fi văzut, Ismail ar fi venit repede la mine șontâcăind. De ce nu treci deloc pe la noi, frate? mi-ar fi zis el. Locuiți departe, Ismail, i-aș fi zis eu, ca să nu mai spun că stați și pe coastă. Da, ai dreptate, mi-ar fi zis el, dacă atunci când ne-a dat Doğan Bey banii aceia aș fi cumpărat pământ aici, și nu acolo, ah, dacă în loc să iau teren pe coastă, cu gândul că

erau mai aproape de gară, aș fi luat pe țărmul mării, astăzi aș fi fost milionar, Recep! mi-ar fi zis el. Da, da: mereu aceleași vorbe! Iar frumoasa de nevastă-sa tace și se uită. De ce să mă duc acolo? Uneori însă vreau s-o fac; îmi doresc asta în serile de iarnă, când n-am cu cine să vorbesc, și-atunci mă duc, numai că aud mereu aceleași povești.

Cazinourile de pe țărm erau pustii ca-n palmă. Televizoarele erau deschise. Vânzătorii de ceai înșiraseră sute de pahare goale, unul lângă altul, iar acestea luceau, curate lună, sub becurile mari, puternice. Așteptau să se sfârșească știrile, pentru ca mai apoi lumea să se reverse pe străzi. Pisici sub mesele goale. Mi-am văzut mai departe de drum.

De partea cealaltă a golfului erau ancorate niște bărci. Pe plaja mică, murdară nu se zărea suflet de om. Alge uscate, ajunse pe țărm, înșirate pe țărm, sticle, bucăți de plastic... Se zice că au să dărâme atât casa barcagiului Ibrahim, cât și cafeneaua. Am văzut geamurile luminate ale cafenelei și, deodată, m-a cuprins emoția. Poate că o fi cineva cunoscut acolo, cineva care să nu joace cărți, și atunci o să stăm de vorbă, o să mă-ntrebe de una, de alta, ce mai faci, am să-i spun eu, el o să asculte ce-am să-i spun, ei, și tu ce mai faci, iar el o să-mi spună ce mai face, și eu am să-l ascult. O să răcnim unul la altul ca să acoperim sunetul televizorului și zarva dinăuntru. Prietenie! Poate că o să ne ducem chiar împreună la cinematograf.

Când am intrat însă în cafenea, mi-a pierit pe dată cheful, căci tinerii aceia doi se aflau din nou acolo. Uite, când m-au văzut, i-a apucat buna dispoziție și s-au hlizit, uitându-se unul la altul; eu însă nu v-am văzut, mă uit la ceas, caut un prieten. În partea din stânga se afla Nevzat, care se uita la jucătorii de cărți. M-am dus la el și m-am cățărat pe un scaun. Sunt fericit; m-am răsucit către Nevzat și i-am zâmbit:

— Bună, i-am zis eu. Ce mai faci?

Nevzat n-a spus nimic. M-am uitat puțin la televizor: era sfârșitul știrilor. Apoi m-am uitat la cărțile care se răsuceau de pe-o parte pe alta și la Nevzat, care se uita la ele, așteptând să se sfârșească mâna aceea. Jocul s-a sfârșit, dar cartoforii n-au vorbit cu mine; discutau între ei și râdeau. Apoi iar au început să joace, iar s-au cufundat în joc, iar s-a isprăvit. În timp ce se împărțeau din nou cărțile, am zis și eu, ca să spun barem ceva:

— Nevzat, laptele pe care mi l-ai dat azi dimineață era bun.

A clătinat din cap, fără să-și desprindă ochii de la cărți:

— Știi, laptele gras e bun.

Apoi iar a clătinat din cap. M-am uitat la ceas: era nouă fără cinci. Apoi m-am uitat la televizor; s-ar zice că mă lăsasem purtat de gânduri, căci abia cu mult mai târziu am băgat de seamă că tinerii aceia chicoteau. Văzând gazeta din mâinile lor, m-am gândit înspăimântat: vai, Doamne, doar n-o fi iar cine știe ce fotografie pe acolo? Pentru că ba se uitau la mine, ba la gazetă și mureau de râs. Nu-i băga în seamă, Recep! Dar, cu toate astea, m-am gândit: uneori, mai apar poze prin ziare, iar oamenii aceia sunt nemiloși, căci scriu sub ele lucruri prostești, fără noimă, așa cum scriu și sub fotografiile cu femei goale ori cu ursoaice care fată la grădina zoologică. M-am întors brusc spre Nevzat și l-am întrebat, fără să mă gândesc la ce spuneam:

— Ce mai faci?

S-a întors o clipă spre mine, mormăind ceva dar, pentru că eram cu gândul la fotografie, n-am izbutit să-i răspund nimic și am pierdut și prilejul de a sta de vorbă cu el. Mai mult, cum n-aveam ce face, m-am uitat iar către tinerii aceia. Când ni s-au încrucișat privirile, au rânjit și mai insinuant. Am întors capul. La masa de joc a picat un popă. Jucătorii de cărți s-au ocărât între ei; unii s-au bucurat, alții s-au supărat. Apoi a început altă mână; cărțile și bucuria au făcut schimb de locuri; oare să fi fost vreo fotografie în ziar? Deodată mi-a venit o idee:

— Cemil! am strigat eu. Adu un ceai aici!

Așa am găsit și eu ceva cu care să-mi omor timpul, ca să pot uita cât de cât de ceea ce se petrecea. Uitarea n-a durat însă prea mult, căci m-am dus iar cu gândul la tinerii care se uitau în gazetă, râzând. Când m-am întors din nou și m-am uitat la ei, tocmai îi dăduseră ziarul lui Cemil, iar acesta se uita la ceea ce-i arătau ei. Apoi, văzând că mă uitam înspre el încordat, Cemil s-a simțit jenat și a țipat deodată la ei, pe un ton mustrător:

— Obrăznicăturilor!

Iată, săgeata a fost slobozită din arc! Acum nu mă mai pot preface că n-am băgat de seamă. De multă vreme ar fi trebuit să mă ridic și să plec. Tinerii râd în hohote!

— Ce e, Cemil? l-am întrebat eu. Ce e în gazeta aia?

— Nimic, a zis el. Ciudat!

Curiozitatea mea era de neînvins. Am încercat să mă stăpânesc, dar nu mă ţineau curelele. Am coborât de pe scaun ca vrăjit şi m-am îndreptat încet către Cemil, trecând pe lângă tineri, care se cufundaseră în tăcere.

— Ia dă-mi gazeta aia!

A făcut un gest de parcă ar fi dat s-o ascundă. Apoi mi-a zis, pe un ton spăsit:

— Ciudat! Oare poate să existe aşa ceva? Există aşa ceva în realitate?

S-a răsucit iar către tineri, spunându-le „obrăznicăturilor!", după care, din fericire, mi-a întins gazeta.

I-am smuls-o din mână ca un lup hămesit şi am deschis-o; inima îmi bătea năvalnic. Mă uitam cu emoţie, aproape să mă înăbuş, spre locul de pe pagină pe care mi-l arăta el, dar nu, nici vorbă de poză!

— Unde?

— Aici! a zis Cemil, îngrijorat, şi a pus degetul în locul acela.

Am citit la repezeală rândurile pe care mi le arătase el:

„Rubrica de istorie... Comorile istorice din Üsküdar[1]... Poetul Yahya Kemal[2] şi Üsküdarul..." Ceva mai jos, subtitluri: „Moscheea Rum Mehmet Paşa... Moscheea Ahmediye şi cişmeaua ei... Moscheea Şemsi Paşa şi biblioteca ei..." Apoi, degetul lui Cemil a coborât şovăitor şi am văzut că mai jos scria:

„Casa Piticilor din Üsküdar!"

Mi-a năvălit tot sângele în faţă. Am citit pe nerăsuflate:

„În afară de acestea, în Üsküdar se mai găsea cândva şi o Casă a Piticilor. Casei acesteia, care nu fusese ridicată pentru oameni obişnuiţi, ci pentru pitici, nu-i lipsea nimic, cu excepţia faptului că dimensiunile încăperilor, ale uşilor, ale ferestrelor şi ale scărilor erau pe potriva piticilor, aşa încât o persoană de

---

1. Fostul Scutari, astăzi cartier situat în zona asiatică a oraşului Istanbul.
2. Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958), poet şi om politic turc, implicat în mişcările revoluţionare de la sfârşitul epocii otomane. Persecutat de regimul absolutist al lui Abdülhamit II, a fost nevoit să se autoexileze în Franţa, unde a petrecut aproape zece ani. În perioada republicană a fost în mai multe rânduri membru al Parlamentului, dar şi diplomat. Poezia sa a fost influenţată iniţial de romantism, apoi de parnasianism, dar şi de poezia clasică otomană.

statură medie trebuia să-şi încovoaie spinarea pentru a pătrunde înăuntru. Potrivit cercetărilor întreprinse de domnul prof. dr. Süheyl Ünver, istoric de artă, casa aceasta a fost construită la ordinul lui Handan Sultan, soţia sultanului Mehmet II şi mama sultanului Ahmet I, care îndrăgea nespus de mult piticii. Pasiunea bolnăvicioasă pe care-o nutrea această femeie pentru pitici a jucat un rol însemnat în istoria Haremului. Handan Sultan şi-a dorit ca, după moartea ei, simpaticii săi prieteni, de care era nespus de ataşată, să-şi ducă mai departe viaţa laolaltă, în tihnă, fără a fi tulburaţi de nimeni, iar în aceste împrejurări a fost mobilizat Maestrul Ramazan, Mai-marele tâmplarilor Palatului. Se spune că dulgheria şi tâmplăria sa desăvârşite au transformat această casă într-o adevărată capodoperă. Trebuie să precizăm însă că n-avem cum să ştim cu certitudine dacă o astfel de clădire, bizară şi demnă de interes, a existat cu adevărat, deoarece Evliya Çelebi[1], care cutreiera în aceeaşi perioadă Üsküdarul, nu vorbeşte despre ea în opera sa. Pe de altă parte, chiar dacă ar fi existat cu adevărat, această casă ciudată a fost mistuită probabil de vestitul incendiu din 1642, care a pârjolit Üsküdarul."

M-am simţit nespus de tulburat. Îmi tremurau picioarele, iar spinarea îmi era lac de sudoare.

— Las-o încolo, Recep! mi-a zis Cemil. De ce-i iei în seamă pe neobrăzaţii ăia?

Simţeam o groaznică dorinţă de a mai citi o dată gazeta, dar nu mă ţineau puterile. Parcă mă înăbuşeam. Gazeta mi-a căzut din mână.

— Stai jos, să-ţi revii! mi-a zis Cemil. Te-ai supărat, te-ai necăjit...

Apoi s-a întors către tineri şi le-a mai zis o dată „Obrăznicăturilor!".

Cât despre mine, m-am uitat la ei clătinându-mă pe picioare. Am văzut că se uitau la mine cu o curiozitate ascunsă.

— Da, am zis eu. M-am necăjit!

---

1. Cunoscut şi ca Derviş Mehmet Zıllı (1611-1682) – unul dintre cei mai faimoşi călători otomani, autor al unei celebre „cărţi de călătorie", în zece volume (tr. *Seyahatname*), care oferă informaţii preţioase despre stilul de viaţă şi despre cultura otomană din secolul al XVII-lea.

Am tăcut și m-am odihnit nițel, iar apoi mi-am adunat puterile și am continuat:

— Dar nu mă necăjesc pentru că sunt pitic! Mă supăr, de fapt, pentru că oamenii sunt îndeajuns de răi ca să ia în răspăr un pitic de cincizeci și cinci de ani.

A urmat o clipă de tăcere. Pesemne că auziseră și jucătorii de cărți. Privirile mele s-au încrucișat cu cele ale lui Nevzat: oare să fi priceput? Tinerii stăteau cu ochii ațintiți înainte, pasămite că se rușinaseră oarecum. Eram amețit, iar dinspre televizor răzbătea un soi de vuiet.

— Obrăznicăturile! a zis iar Cemil, fără noimă. Stai, măi Recep! Încotro?

Nu i-am răspuns. Am făcut câțiva pași mărunței, legănându-mă pe picioare din răsputeri, și am lăsat în urmă luminile sclipitoare ale cafenelei. Eram din nou afară, în noaptea răcoroasă, în noaptea întunecată.

Nu eram însă în stare să merg. Am mai făcut câțiva pași, sforțându-mă, iar apoi m-am așezat pe una dintre babalele de lângă golf. Am tras adânc în piept aerul curat; inima continua să-mi bată cu putere. Ce să fac? Luminile cazinourilor, ale restaurantelor din depărtare străluceau; în copaci fuseseră atârnate lampioane colorate, iar sub luminile acelea se aflau oameni care stăteau de vorbă, care luau masa... Doamne!

Ușa cafenelei s-a deschis și l-am auzit pe Cemil strigându-mă:

— Recep, Recep! Unde ești?

N-am scos o vorbă. Nu m-a văzut și a intrat iar.

Când am auzit, după multă vreme, zumzetul trenului motor care se ducea la Ankara, m-am ridicat. Trebuie să fi fost nouă și zece, iar eu mă gândeam: oare nu sunt toate astea niște simple vorbe, un nor de voci care se răzlețesc de îndată ce se răspândesc în aer? M-am mai ostoit nițel, dar nu voiam să mă întorc acasă și nici nu aveam altceva de făcut; urma să mă duc la cinematograf. Sudoarea mi se răcise, inima mi se domolise și eram mai bine. Am răsuflat adânc, din toți rărunchii, și-am pornit-o pe jos.

Iată, cafeneaua rămăsese în urmă; mă și dăduseră uitării, așa cum dăduseră uitării și cuvintele care se rostiseră; probabil că televizorul răcnea, iar tinerii aceia se aflau acum în căutarea altei persoane de care să facă haz, dacă nu cumva îi gonise de acolo Cemil. Oamenii mâncaseră și ieșeau la plimbare ca să-și

facă siesta, înainte de a se aşeza din nou în faţa televizoarelor, înainte de a-şi face veacul prin cazinouri. Mâncau îngheţată, stăteau de vorbă, se salutau unii pe alţii – femeile, şi bărbaţii lor, care se-ntorceau pe seară de la Istanbul, şi copiii, care ronţăiau una, alta; se recunoşteau şi iar se salutau. Am trecut prin faţa restaurantelor, dar nici urmă de Ismail. Dacă m-aş fi dus la el în loc să mă duc la cinema, am fi stat la taclale. Dar sunt mereu aceleaşi vorbe...

Bulevardul se aglomerase destul de tare. Maşinile oprite în faţa vânzătorilor de îngheţată şi oamenii care mergeau umăr la umăr, câte trei, câte patru, încurcau circulaţia. Cravata şi sacoul îmi stăteau cum se cuvine, dar nu puteam răbda atâta puhoi de lume; am cotit pe străzile laterale. Copiii se jucau de-a v-aţi ascunselea printre maşinile parcate pe străzile înguste, luminate de sclipirea albastră a televizoarelor. Când eram mic, mă gândeam că aş fi putut juca bine jocul acela, dar pe vremea aceea nu cutezam să mă amestec cu ei, aşa cum făcea Ismail. Dacă aş fi putut însă s-o fac, eu l-aş fi jucat cel mai bine; poate că aici m-aş fi ascuns printre ruinele hanului, pe unde spunea mama că umbla ciuma, iar la ţară, de pildă, în grajd, şi n-aş mai fi fi ieşit niciodată, iar atunci să fi văzut de cine şi-ar mai fi bătut ei joc! Mama însă m-ar fi căutat, Ismail, pe unde e fratele tău mai mare, ar fi zis ea, iar Ismail şi-ar fi tras nasul, de unde să ştiu eu, ar fi zis el, iar eu i-aş fi ascultat cum vorbeau şi aş fi zis eu trăiesc în taină, singur cuc, mamă, fără să mă arăt nimănui, iar mama, doar ea, ar fi plâns atât de amarnic încât i-aş fi zis bine, bine, ies, uite, sunt aici, nu mă mai pitesc, mamă, iar mama ar fi zis de ce te ascunzi, băiatul meu, iar eu aş zis că poate avea dreptate, ce era de ascuns, ce era de ţinut sub obroc? Aş fi uitat o clipă...

I-am văzut în timp ce treceam în grabă strada principală: Sıtkı Bey crescuse, se însurase şi era însoţit de nevastă şi de copil, care era cât mine de stat. M-a recunoscut, a surâs şi s-a oprit locului:

— Bună ziua, Recep Efendi, mi-a zis el. Ce mai faci?

Întotdeauna aştept ca ei să vorbească mai întâi.

— Bună ziua, Sıtkı Bey, i-am zis eu. Mulţumesc, bine.

Ne-am strâns mâinile. N-am dat mâna cu soţia lui. Copilul mă cerceta cu teamă şi curiozitate.

— Draga mea, Recep Efendi se numără printre cei mai vechi locuitori din Cennethisar[1].

Nevasta lui clătina din cap, surâzând. M-am bucurat să-l aud, căci mă făleşc cu faptul că mă număr printre veteranii acestui loc.

— Bunica e bine?

— Ei! am zis eu. Doamna se vaietă mereu de ceva!

— Câţi ani sunt de-atunci? Pe unde mai e Faruk?

— Vin mâine, am zis eu.

S-a întors către soţie şi a început să-i explice că Faruk Bey era prietenul său din copilărie. Apoi ne-am despărţit fără să ne mai strângem mâinile – ne-am salutat doar din cap. Acum pesemne că-i povestea nevestei sale despre copilărie, dar şi despre mine; îi spunea cum îi duceam la puţ când erau mici şi le arătam cum să pescuiască chefali, iar copilul îl întreba: tată, de ce e omul ăla aşa de mic? Pentru că maică-sa l-a făcut nemăritată, ziceam eu pe vremuri. Sıtkı s-a însurat. Şi Faruk Bey s-a însurat, dar n-a avut copii şi, pentru că mamei i s-a întâmplat taman de dos, doamna ne-a trimis, pe mama şi pe noi, copiii, la ţară. Înainte de a ne trimite acolo, mama îi zicea, în timp ce ne ameninţa cu vorbele şi, mai ales, cu bastonul, nu faceţi asta, doamnă, ce păcat au copiii?! Uneori am impresia că am auzit şi eu vorbele astea în ziua aceea înspăimântătoare...

Am pătruns pe strada cu cinematograful şi am auzit muzica ce se difuza înainte de film. Zona aceea era luminată cum se cuvine. M-am uitat la fotografii: *Ne vedem în Rai*. Film vechi: într-una dintre poze, Hülya Koçyiğit se îmbrăţişa cu Ediz Hun, apoi Ediz se afla la închisoare, apoi Hülya cânta, dar nimeni nu-şi dădea seama care era ordinea fotografiilor până nu vedea filmul. Fotografiile erau expuse afară, poate şi pentru că se ştia acest lucru: îţi stârneau curiozitatea. M-am dus la casă, un bilet, vă rog, casiera mi-a rupt biletul şi mi l-a întins, mulţumesc, apoi am întrebat:

— E frumos filmul?

Nu-l văzuse. Uneori îmi doresc aşa, deodată, să vorbesc... M-am dus, m-am aşezat la locul meu şi-am aşteptat. Peste puţin timp, a început filmul.

---

1. Aşezarea numită Cennethisar (în traducere, „cetatea paradisiacă") îşi are obârşia într-un fost sat de pescari, aflat la circa cincizeci de kilometri de Istanbul, pe coasta Mării Marmara, între Tuzla şi Gebze.

Mai întâi făceau cunoştinţă, fata era cântăreaţă şi nu-l plăcea, dar într-o zi, când băiatul o scăpa de oamenii cei răi, ajungea să-l placă şi-şi dădea seama că-l iubea, numai că tatăl ei nu era de acord ca ea să se mărite cu el. Apoi, tânărul ajungea la închisoare. S-a dat pauză, dar nu m-am ridicat de la locul meu şi nu m-am bulucit cu gloata. După aceea s-a reluat filmul: fata s-a măritat cu proprietarul cazinoului, dar n-au avut copii şi nici n-au făcut nimic ca să-i aibă. Când bărbatul ei s-a dus după femeia aceea rea, iar Ediz a ieşit din închisoare, cei doi s-au întâlnit într-o casă din apropierea podului peste Bosfor, iar Hülya Koçyiğit a cântat. M-am simţit ciudat ascultând cântecul acela. În cele din urmă, când soţul cel rău de care voia s-o scape iubitul ei şi-a aflat singur răsplata, a rezultat că se puteau căsători. Tatăl privea cu bucurie în urma lor, ei mergeau pe drum braţ la braţ, mergeau şi iar mergeau, după care se făceau tot mai mici şi SFÂRŞIT.

Luminile s-au aprins şi am ieşit; toată lumea vorbea în şoaptă despre film. Mi-aş fi dorit să vorbesc şi eu cu cineva despre el. Era trecut de ora unsprezece. Pesemne că doamna mă aştepta, dar nu voiam să mă întorc acasă.

M-am îndreptat către povârnişul care ducea spre plajă. Poate că farmacistul Kemal Bey e de serviciu, poate că nu l-a prins încă somnul. Am să-l deranjez, o să vorbim, am să-i povestesc, iar el o să asculte, dus pe gânduri, cu ochii la tinerii care ţipă unii la alţii şi care se-ntrec cu maşinile, la lumina bufetului de peste drum. M-am bucurat să văd că luminile din farmacie erau aprinse: nu se culcase. Am deschis uşa, iar clopoţelul a scos nişte clinchete. Of, Doamne, nu e Kemal Bey, e nevastă-sa!

— Bună seara, am zis eu, şi m-am oprit niţel. Vreau nişte aspirină.

— La cutie sau la bucată? a întrebat nevastă-sa.

— Două pastile. Mă doare capul. Nu sunt în apele mele. Kemal Bey..., ziceam eu, numai că ea nu mă asculta. Apucase cleştele şi tăia aspirinele. Apoi mi le-a dat.

În timp ce îi dădeam banii, am întrebat-o:

— Kemal Bey a ieşit de dimineaţă la pescuit?

— Kemal e sus, doarme.

Am privit o clipă spre tavan. Dormea la două palme de el. Dacă s-ar fi deşteptat, i-aş fi povestit, poate că ar fi spus ceva

legat de tinerii aceia obraznici, sau poate că n-ar fi spus nimic, ci ar fi privit afară așa, visător, dus pe gânduri, aș fi vorbit, am fi vorbit... Am luat restul pe care mi-l dăduse nevastă-sa, cu mâinile ei mici și albe. Îndată după aceea, femeia s-a cufundat în tipăritura care se afla pe tejghea; era, pesemne, vreun fotoroman. Frumoasă femeie! Am spus noapte bună și am ieșit fără s-o mai stânjenesc, iar clopoțelul a scos un clinchet. Străzile se goliseră, iar copiii care se jucau mai devreme de-a v-ați ascunselea intraseră în case. Ce să fac, mă întorc acasă!

După ce am închis poarta grădinii, am văzut, printre obloane, lumina din odaia doamnei: nu adormea niciodată înainte de-a mă culca eu. Am intrat pe ușa de la bucătărie, am încuiat-o în urma mea, am dat roată și, în vreme ce urcam binișor scările, mi-am adus aminte de casa din Üsküdar: să fi avut scări? Oare în ce gazetă era, ca să mă duc mâine la băcănie și s-o cumpăr, ai ziarul *Tercüman*[1], am să zic eu, pentru că îl vrea Faruk Bey[2] al nostru, e istoric, i-a trezit curiozitatea rubrica de istorie... Am ajuns sus și am intrat în odaia ei. Stătea culcată în pat.

— Am venit, doamnă, am zis eu.

— Bravo! a zis ea. Ai reușit să găsești, în cele din urmă, drumul spre casă!

— Ce să fac, filmul s-a terminat târziu.

— Ai ferecat bine ușile?

— Le-am ferecat, am zis eu. Mai doriți ceva? Eu mă culc. Spuneți acum, altminteri o să mă treziți mai târziu.

— Vin cu toții mâine, nu-i așa?

— Da, am zis eu. Le-am făcut paturile și le-am pregătit odăile.

— Bine, a zis ea. Închide bine ușa de la camera mea.

Am ieșit și am închis-o. Am să mă culc îndată. Acum cobor scara.

---

1. În traducere, *Interpretul* - cotidian de mare tiraj, de orientare centru-dreapta, fondat în anul 1955 de către Kemal Ilıcak; și-a încetat apariția în anul 2010.
2. Faruk Darvınoğlu, editorul fictiv al așa-zisului manuscris aflat la baza romanului *Beyaz Kale* (*Fortăreață albă*) de Orhan Pamuk, apărut în anul 1985. Potrivit aserțiunii falsului editor, manuscrisul amintit ar fi fost descoperit în anul 1982 în arhiva din Gebze. Romanul *Fortăreața albă* îi este dedicat surorii lui Faruk, Nilgün Darvınoğlu: „Pentru Nilgün Darvınoğlu (1961-1980), o ființă bună, o soră iubitoare".

2

Îl ascult coborând scara, treaptă cu treaptă. Oare ce-o face pe străzi până la orele astea? Nu te mai gândi, Fatma, că ți se apleacă! Dar tot sunt curioasă! Oare o fi încuiat bine ușile stârpitura aia șmecheră? Ce-i pasă lui! O să se culce imediat și-o să horcăie toată noaptea, ca să arate că se trage din neam de slugi. Hai, dormi, năpârstocule, cufundă-te-n somnul lipsit de necazuri și de griji al argaților, dormi, ca să-mi rămână mie noaptea! Eu nu pot să dorm! Mă gândesc că o să dorm și-o să uit, dar nu fac decât să aștept somnul și, pe măsură ce-l aștept, îmi dau seama că-l aștept de pomană, așa că tot aștept...

Somnul ăsta al tău e un fenomen chimic, zicea Selâhattin[1], somnul este un fenomen inteligibil, la fel ca oricare alt lucru, Fatma, așa că într-o bună zi va fi descoperită și formula lui, așa cum s-a descoperit că formula apei este haș doi o. Bineînțeles că n-o vor face tolomacii noștri, tot europenii o vor descoperi, din păcate, și atunci nimeni n-o să se mai îmbrace cu pijamalele astea caraghioase ca să se odihnească, nimeni n-o să se mai vâre printre cearșafurile și pe sub plăpumile astea ale tale înflorate, ridicole și prostești, așteptând în zadar dimineața! Atunci va fi suficient să-ți pui, seară de seară, trei picături dintr-o sticluță într-un pahar cu apă, pentru ca apoi să-l sorbi și să te simți vioi nevoie mare și proaspăt ca un prunc, de parcă abia te-ai fi trezit, dimineața, dintr-un somn adânc. Îți dai seama, Fatma, câte am putea face noi în ceasurile acelea de trezie care ne rămân, îți poți închipui orele acelea fără somn?!

Nu e nevoie să mi le închipui, Selâhattin, căci le știu: mă uit în tavan și aștept, uitându-mă stăruitor într-acolo, să vină vreun gând și să mă ia cu el, numai că somnul nu vine. Dacă

---

1. Selâhattin sau „enciclopedistul Selâhattin Bey" este evocat și în romanul *Cartea neagră* (1990).

aș fi putut să beau vin și rachiu, poate că aș fi dormit la fel ca tine, dar eu nu-mi doresc somnul acela puturos. Tu aveai obiceiul să bei două sticle: beau ca să-mi înlături osteneala pricinuită de enciclopedie și să-mi destupe mintea, Fatma, nu de plăcere! Apoi adormeai cu gura căscată, sforăind, iar eu fugeam scârbită de duhoarea aia de rachiu slobozită de gura ta, care te ducea cu gândul la gura întunecată a unui puț în care se-mperecheau scorpioni și broaște râioase. Femeie rece, biată muiere, ești ca sloiul, n-ai pic de suflet în tine! Poate că dacă ai fi băut un pahar, ai fi priceput! Haide, ia, Fatma, bea, uite, îți poruncesc, nu crezi că se cuvine să te supui bărbatului tău? Păi trebuie să crezi, căci așa ai fost învățată, ei, hai, atunci îți poruncesc! Bea și să cadă păcatul asupra mea, haide, bea, Fatma, bea pentru mântuirea minții tale, uite, ți-o cere soțul tău, hai, te rog, pentru numele lui Dumnezeu, femeia asta mă face s-o rog cu cerul și cu pământul, m-am săturat de singurătate, te rog, Fatma, haide, bea și tu un pahar, că doar nu te-oi răzvrăti împotriva bărbatului tău?!

Nu, eu nu cred în minciuna care ia chip de șarpe! N-am băut niciodată. Doar o dată! Mă muncea curiozitatea. Când nu era nimeni prin preajmă. Un gust ca de sare, de lămâie și de otravă în vârful limbii... Apoi m-a luat groaza și m-a cuprins remușcarea, așa că mi-am clătit gura imediat, am vărsat paharul și l-am spălat de nu știu câte ori, după care am așteptat neliniștită să mă ia cu amețeală, m-am așezat ca să nu cad grămadă la pământ, mi-a fost frică, Doamne, Dumnezeule, oare o să ajung și eu o bețivă, ca el, numai că nu s-a întâmplat nimic. Apoi am priceput și m-am liniștit: diavolul nu se poate atinge de mine!

Mă uit în tavan. Încă nu pot să adorm, așa că barem să mă scol. M-am dus și-am deschis binișor obloanele, căci țânțarii n-au cum să se dea la mine. Am împins ușor canaturile; vântul a stat, noaptea e neclintită, iar smochinul nu freamătă. M-am uitat – lumina din odaia lui Recep e stinsă: a adormit îndată, căci năpârstocul n-are la ce să se gândească, îl ia somnul degrabă. Gătitul, bruma mea de rufe de spălat, târguielile de la piață, numai că până și piersicile pe care le ia se arată a fi, până la urmă, stricate; și asta după ce umblă creanga pe străzi ceasuri la rând!

N-am cum să văd marea, mă gândesc însă de unde și până unde se întinde, dar și până unde s-ar putea întinde fără să se arate dinaintea ochilor: o ditamai lumea! Când nu sunt bărci cu motor zgomotoase și bărci cu oameni despuiați miroase chiar frumos, îmi place. Aud și greierul. A înaintat într-o săptămână cu un arșin. Eu nici barem atât n-am mers. Cândva gândeam că lumea este un loc frumos – eram o copilă, o proastă! Am închis obloanele și am tras zăvorul la loc: lumea să rămână acolo unde este!

M-am așezat ușurel pe scaun și mă uit pe masă. Lucruri cufundate-n tăcere. Carafa, pe jumătate plină, și apa din ea stau neclintite. Când vreau să beau din carafă, dau la o parte capacul de sticlă, îl apuc, îl salt, torn apă în pahar, iar apoi mă uit și ascult apa curgând; sticla scoate un clinchet, iar apa șipotește alene, răspândind un aer răcoros care hoinărește de colo până colo; e ceva aparte, mă distrează, mă distrez, numai că acum n-am să beau. Nu încă! Lucrurile care drămuiesc timpul se cuvin a fi folosite cu chibzuință. Mă uit la peria de cap și-mi văd firele de păr prinse în ea. O iau și prind a o piguli. Firele mele de păr slabe, subțiri, de femeie de nouăzeci de ani... Se desprind rând pe rând. Timpul, îmi spun eu, ceea ce se numește timp se desprinde și cade. Mă opresc și las peria jos, cu perii în sus: stă ca un gândac răsturnat pe spate, făcându-mă să mă înfior. Dacă las totul în felul ăsta și dacă nu se atinge nimeni de noi vreme de o mie de ani, totul o să dureze așa o mie de ani. Pe masă se află cheia, carafa, felurite alte lucruri: ce ciudat! Toate stau la locul lor, așa cum sunt ele, neclintite! Atunci, gândul meu se-nvârtoșează și el ca o bucată de gheață, este, era fără miros, fără culoare.

Dar mâine vor veni, așa că am să mă gândesc. Bună, bună, ce mai faci, dar tu, ce faci, au să-mi sărute mâna, să trăiești mulți ani, ce mai faci, bunică dragă, ce mai faci, ce mai faci, bunică? Am să-i cercetez. Nu mai vorbiți toți odată, ia vino tu aici, vino la mine! Povestește-mi cu ce te mai îndeletnicești! Știu că am să-i întreb ca să fiu amăgită și că am să ascult vreo două-trei vorbe de mântuială, tocmai ca să mă las amăgită! Ei, asta e tot, n-aveți de gând să vorbiți cu bunica voastră? Au să se uite unul la altul, au să vorbească, au să râdă, iar eu am să-i aud și am să-mi dau seama. În cele din urmă, au să se

pornească pe răcnit. Nu mai răcni, nu mai răcni, căci am urechile tefere, har Domnului! Iartă-ne, bunico, știi, bunica cealaltă nu aude bine! Eu nu sunt bunica cealaltă, din partea mamei, eu sunt bunica din partea tatălui. Iartă-ne, iartă-ne! Bine, bine, hai, povestiți-mi, ziceți ceva, ce anume, măcar povestiți-mi de bunica aia a voastră, ce mai face? Au să se fâstâcească deodată și au să tacă: chiar așa, ce face bunica noastră dinspre mamă?! Atunci am să-mi dau seama că nu s-au deprins încă să vadă și să priceapă, așa că bine, treacă de la mine, am să-i mai întreb o dată, îmi voi zice eu, nu ca să-i cred, dar, totuși, am să-i întreb, doar că în vremea asta ei vor părea să mă fi și uitat: nu vor fi interesați de mine, de odaie, de ceea ce am să-i întreb, ci de propriile gânduri, iar eu voi fi iarăși singură...

M-am întins și am luat o caisă; aștept s-o mănânc. Nu, n-a folosit la nimic! Sunt tot aici, printre lucruri, nu în gând. Mă uit pe masă. E douăsprezece fără cinci. Lângă ceas se află sticla cu apă de colonie, alături de ea ziarul, lângă care se găsește batista. Stau așa, pur și simplu. Mă uit la ele, îmi plimb privirile peste ele și le cercetez, ca să-mi spună ceva, dar mi-au amintit deja de atât de multe lucruri că nu le-a mai rămas nimic de spus. Nu văd decât o sticlă cu apă de colonie, gazeta, batista, cheia și ceasul: ceasul ticăie și nimeni, nici măcar Selâhattin, nu știe ce e timpul. O clipă, apoi alta și alta, mică, mică, și gândul meu, care colindă de colo până colo; bagă de seamă, nu te împiedica în vreuna dintre clipele acestea, sari, ieși, hai, să ieșim în afara timpului și-a odăii! Am mai mâncat o caisă, dar tot n-am izbutit să ies în afara timpului și-a odăii. Privesc parcă și mai stăruitor la lucruri și-mi doresc să mă-nfior iar la vederea lor și să mă amăgesc: dacă n-aș fi fost eu, și dacă nimeni n-ar fi fost, lucrurile ar fi rămas la nesfârșit acolo unde se află și nimeni n-ar mai fi cugetat la timp, nimeni!

Nu, n-am izbutit să mă amăgesc! M-am ridicat de pe scaun, m-am dus la baie, m-am spălat și m-am întors, lăsând baltă păianjenul care atârna într-un ungher. Am apăsat pe buton, iar lampa spânzurată în tavan s-a stins; nu mai arde decât cea de la căpătâiul meu; și mă vâr în așternut. E cald, dar nu pot fără plapumă, ce să fac, ai în ce să te-nvelești, ai sub ce să te strecori, să te pitești... Am pus capul pe pernă, aștept, dar știu

că somnul n-o să se arate curând. Lumina palidă a lămpii se răsfrânge pe tavan; ascult greierul. Nopțile calde de vară!

Pe vremuri însă verile erau parcă mai calde. Beam limonadă și șerbet. Dar nu pe stradă, unde vindeau bărbați cu șorțuri albe. Mama zicea: cerem să se facă acasă, curat, și-apoi bem, Fatma! Ne întoarcem din oraș; nu e nimic nou prin prăvălii. Seara îl așteptăm pe tata; vine, vorbește, iar noi îl ascultăm; miroase a tutun și tușește când vorbește. Odată îmi zice: Fatma, te cere un doctor de nevastă. Nu-i răspund! Un doctor. Tac, și nici tata nu mai zice nimic, dar a doua zi îmi mai spune o dată; nu am decât șaisprezece ani și mama zice, uite, Fatma, e doctor, iar eu mă gândesc: curios lucru, oare unde m-o fi văzut? Mi-e teamă, nu întreb, și iar mă gândesc: un doctor. Tâmpit? Tata mi-a mai zis o dată după aceea și a adăugat: se zice că ar avea un viitor strălucit, Fatma, l-am luat la întrebări, l-am iscodit, e muncitor, poate puțin cam ambițios, dar pare un om cinstit și inteligent, gândește-te bine! Eu am tăcut. Era și foarte cald, beam șerbet. Ce știam eu?! În cele din urmă am zis bine, iar tata m-a chemat la el: fata mea, pleci din casa părintească, ține bine minte: mi-a spus că bărbaților nu trebuie să le pui prea multe întrebări, curiozitatea e pentru pisici, bine, tată, știu, de fapt, să-ți mai spun o dată, copila mea, nu-ți mai ține mâna așa, bagă de seamă, nu-ți mai roade unghiile căci ai ajuns la o anumită vârstă, bine, tată, n-am să-i pun întrebări, n-ai să-i pui, și nici nu i-am pus.

Nu i-am pus întrebări. Trecuseră patru ani și încă nu aveam copii, am înțeles mai târziu că ar fi fost din pricina aerului din Istanbul, iar apoi, într-o seară caldă de vară, Selâhattin nu s-a mai dus la cabinetul lui, ci a venit direct la mine și mi-a zis: de-acum n-o să mai locuim la Istanbul, Fatma! N-am întrebat de ce, Selâhattin, dar el îmi deslușea, iar mâinile și brațele i se bâțâiau de parcă ar fi fost un copil care nu se putea ține pe picioare: n-o să mai locuim la Istanbul, Fatma! Azi m-a chemat Talat Pașa[1] și mi-a zis: doctore Selâhattin, n-ai să mai locuiești

1. Talat Pașa (1874-1921), unul dintre „triumvirii" aflați în fruntea Imperiului Otoman în perioada Primului Război Mondial; aceștia s-au bucurat de puteri discreționare mai ales în perioada 1913-1918. Talat Pașa a fost ministru de interne în perioada 1913-1917, fiind

la Istanbul și nici n-ai să te mai îndeletnicești cu politica! Nenorocitul mi-a spus: îndărătnicule, te crezi un mare erou, oricum, doar n-oi vrea să te trimitem și pe tine cu primul vapor la temnița din Sinop[1] ca pe ceilalți, ce să facem, ne-ai dat mult de furcă, te-ai dat mare în partid, dar pari un om cu capul pe umeri, fii chibzuit, pricepe că ești însurat, ești doctor, ai o meserie bună, poți câștiga destule parale ca să trăiești fără probleme oriunde pe fața pământului, cum stai cu franceza, dragă? Dracu' să-l ia! Pricepi, Fatma, l-au întărâtat ăia din Uniune și Progres[2], nu suportă libertatea, atunci care mai e diferența între ei și Abdülhamit[3]? Bine, Talat Pașa, primesc invitația dumitale, îmi adun boarfele imediat, dar să nu socoți că mi-e teamă de ocna din Sinop: nu! Ne ducem la Paris, pentru că știu că doar de la Paris v-aș putea da răspunsul cuvenit, nu de prin cotloane de temniță! Fatma, ia vinde-ți tu vreo două-trei inele și diamante! Nu vrei, bine, eu mai am deocamdată averea rămasă de la tata, dacă nu se poate, n-o să ne ducem în Europa, ci la

---

socotit principalul responsabil pentru deportarea în masă și exterminarea unui mare număr de armeni din estul Turciei. El a și fost asasinat, de altfel, la Berlin, în anul 1921, de către un supraviețuitor al tragicelor evenimente pe care le orchestrase și patronase.

1. Oraș situat în nordul extrem al Turciei, pe coasta Mării Negre.
2. Comitetul pentru Uniune și Progres (*Ittifak ve Terakki Cemiyeti*), care a debutat în anul 1889 la Istanbul ca societate secretă, devenind ulterior organizație, respectiv partid politic, și colaborând cu Junii Turci în perioada premergătoare instalării acestora la putere (1908). Implicarea în politică a condus la fărâmițarea și la erodarea rapidă a mișcării inițiale, mai cu seamă după instalarea în fruntea guvernului a triumviratului constituit din Enver Pașa, Talat Pașa și Cemal Pașa; acesta avea să dobândească o faimă tristă prin acțiunile sale extremist-naționaliste, dar și prin venalitate, fiind considerat în mare parte responsabil, pe de altă parte, pentru intrarea Turciei în Primul Război Mondial, de partea Puterilor Centrale.
3. Sultanul Abdülhamit II (1876-1909), supranumit „Sultanul roșu" ca urmare a măsurilor represive îndreptate împotriva opozanților săi și, mai ales, a grupărilor reformiste care militau pentru modernizarea și democratizarea Imperiului Otoman. A fost o personalitate controversată, încercând să tempereze, prin acțiuni de forță, procesul de disoluție ireversibilă a imperiului și căutând, concomitent, soluții de salvare a acestuia.

Salonic, de ce să plecăm în străinătate, ne ducem la Damasc, uite, doctorul Rıza s-a dus la Alexandria, îmi scrie că ar câştiga bani frumoşi, unde-mi sunt scrisorile, nu dau de ele, nu vă spun eu să nu vă mai atingeţi de ce se află pe biroul meu, of, Doamne, dar se poate şi la Berlin, ai auzit vreodată de Geneva, ăştia au ajuns mai rău ca Abdülhamit, hai, în loc să te uiţi aşa de buimacă la mine mai bine ai face valizele, cuferele, o nevastă de luptător pentru libertate trebuie să fie tare, nu-i aşa, n-ai de ce să te temi! Eu tăceam şi, ştii, nu ziceam nici pâs, iar Selâhattin vorbea şi mai şi, îmi spunea cum avea să le facă şi el, de la Paris, ceea ce îi făcuseră ei lui Abdülhamit de la Paris, pentru ca apoi, când avea să vină „ziua aceea", să ne întoarcem biruitori de acolo cu trenul! Apoi, nu, mergem la Damasc, a zis, mergem la Izmir, a zis, pentru ca seara să zică: accept să merg şi la Trabzon[1], trebuie să ne vindem averea, Fatma, eşti pregătită să te sacrifici? Asta pentru că vreau să-mi închin toată puterea luptei! Nu vorbi de asta în faţa servitorilor, a slugilor, Fatma, căci zidurile au urechi; păi nici măcar nu mai era nevoie să-mi spui să plec, Talat Efendi – n-am de gând să mai rămân în lupanarul ăsta blestemat numit Istanbul, numai că unde să ne ducem, Fatma, zi şi tu ceva! Eu tăceam şi mă gândeam: ca să vezi, e un copil! Da, diavolul nu-l poate amăgi în felul ăsta decât pe un copil, iar eu am priceput că mă măritasem cu un copil care putea fi abătut din drum prin trei cărţi: ieşisem din odaia mea în puterea nopţii, era cald, voiam să beau ceva, după care am văzut lumină la el în odaie, m-am dus într-acolo, am deschis uşa binişor, m-am uitat înăuntru şi l-am văzut: Selâhattin plângea, cu capul în palme şi coatele sprijinite pe masă. Lampa palidă arunca o lumină neplăcută asupra chipului său scăldat în lacrimi. Hârca, nelipsită de pe biroul lui, se holba şi ea la ditamai bărbatul care bocea. Am tras uşa după mine uşurel, m-am dus în bucătărie, am băut un pahar cu apă şi m-am gândit: aşadar e un ţânc, un ţânc!

M-am ridicat binişor din pat şi m-am aşezat la masă; mă uit la carafă. Cum de reuşeşte apa să stea aşa în ea, fără să se clintească? O dată, am prins o albină, punând peste ea un pahar.

---

1. Oraş situat în nord-estul Turciei, pe coasta Mării Negre.

Când mi se ura, mă săltam din pat și mă uitam la gânganie: a umblat prin pahar două zile și două nopți până să priceapă că nu avea cale de scăpare, iar apoi a aflat că nu-i mai rămânea altceva mai bun de făcut decât să se retragă într-un ungher și să zacă acolo fără să se miște, să aștepte și iar să aștepte, fără să știe, de fapt, ce aștepta. Atunci mi s-a făcut lehamite de ea, așa că am deschis obloanele, am tras paharul până la marginea mesei și l-am săltat, ca să fugă, numai că gâza aia neroadă nici pomeneală să zboare! A rămas așa, bleagă, pe masă. L-am chemat pe Recep și i-am zis să strivească spurcăciunea. El a rupt o bucată din gazetă, a apucat albina cu băgare de seamă și i-a dat drumul în jos, pe fereastră. Nu l-a lăsat inima s-o pistosească. Și el e tot ca ele!

Mi-am turnat apă în pahar, am băut-o încet, s-a isprăvit. Ce să mai fac? M-am ridicat, m-am vârât în așternut, mi-am așezat capul pieziș pe pernă și m-am gândit la vremea când se construia casa asta. Selâhattin mă luase de mână și mă plimbase de colo colo: aici o să fie cabinetul meu de consultații, aici sufrageria, aici bucătăria în stil european; am să fac câte o odaie separată pentru fiecare dintre copii, căci fiecare dintre ei trebuie să se poată închide în propria cameră ca să-și dezvolte personalitatea, da, Fatma, vreau trei copii; după cum vezi, nu cer să se pună cafasuri la ferestre, ce cuvânt urât, păi ce sunt femeile, păsări, dobitoace, toți oamenii sunt liberi, dacă vrei, poți să mă lași și să pleci, o să ne facem și noi obloane ca ei, iar acolo..., nu-i mai spune așa, Fatma, partea aceea ieșită în afară se numește balcon, nu *șehnișin*[1], va fi o fereastră deschisă spre libertate, ce priveliște frumoasă, nu-i așa, Istanbulul se află probabil sub norii de colo, la cincizeci de kilometri distanță, e bine că am coborât din tren la Gebze[2], timpul trece repede, nu cred că ei au să mai reziste mult cu guvernul lor

1. Tip de bovindou specific arhitecturii tradiționale otomane; partea de construcție care depășea fațada clădirii, asemănătoare mai degrabă cu o nișă decât cu un balcon și aflată întotdeauna în prelungirea unei încăperi, era prevăzută cu ferestre pe trei laturi.
2. Oraș aflat în nord-vestul Turciei, pe țărmul de nord al Mării Marmara. În perioada bizantină, când se numea Dakibyza, aici se afla o fortăreață a cărei menire era să apere orașul Constantinopol de eventuale atacuri din răsărit.

de idioți, poate că cei din Uniune și Progres au să pice înainte de-a fi gata casa și-atunci o să ne întoarcem imediat la Istanbul, Fatma...

Apoi, casa a fost gata și s-a născut Doğan al meu, după aceea s-a mai iscat un război, numai că guvernul idioților ălora din Uniune și Progres tot nu cădea, iar Selâhattin îmi zicea: Fatma, tu du-te la Istanbul, Talat mi-a interzis mie să mă duc, nu ție, tu de ce nu te duci, ai s-o vezi pe maică-ta, ai să-l vezi pe taică-tău, ai să te duci pe la fetele lui Șükrü Pașa, ai să faci târguieli, ai să-ți iei lucruri noi și ai să ajungi să te îmbraci și tu cu straiele pe care ți le coși la mașina de cusut, muncindu-te la pedală din zori până-n seară, ori cu împletiturile cu care-ți prăpădești ochii noaptea, ai să i le arăți mamei tale, Fatma, de ce nu te duci? Dar eu ziceam nu, o să ne ducem împreună, Selâhattin, ne ducem împreună când au să pice ei de la putere, numai că ei nu mai picau odată! Apoi, într-o zi, am văzut ce scria la gazetă... Gazetele lui Selâhattin veneau la trei zile după ce apăreau, dar el nu se mai repezea la ele ca pe vremuri. Nu-i mai păsa nici măcar de știrile care veneau din Palestina, din Galiția și de la Gallipoli; eu am fost prima care-a citit atunci ziarul, căci în unele zile uita până și să mai frunzărească jurnalele după cină, și, aflând că cei din Uniune și Progres fuseseră dați jos de la putere, i-am lăsat știrea pe farfurie ca pe o poamă frumoasă, bine coaptă. Când a scos capul din enciclopedia lui și a coborât la masa de prânz, a văzut imediat gazeta și știrea, care era scrisă cu slove de-o șchioapă. A citit-o, dar n-a zis nimic. Nici eu nu l-am întrebat nimic, dar pentru că sunetele iscate de pașii lui la catul de sus n-au contenit defel până seara, mi-am dat seama că nu izbutise să scrie niciun cuvințel la enciclopedie. Cum n-a spus nimic nici la cină, i-am zis doar atât: ai văzut, Selâhattin, că au fost dați jos? A, da, a zis el, a picat guvernul, nu-i așa, cei din Uniune și Progres au dus țara la faliment, au dat bir cu fugiții și se pare că am pierdut și războiul! Nu se putea uita în ochii mei și tăceam amândoi. Apoi, în vreme ce se scula de la masă a zis, tot fără să se poată uita în ochii mei, de parcă ar fi vorbit sfielnic de vreun păcat rușinos pe care voia să-l dea uitării: de-acum o să ne-ntoarcem la Istanbul când voi sfârși enciclopedia, Fatma, căci sminteala aia măruntă, de zi cu zi, pe care proștii de la Istanbul o

numesc politică e un nimic pe lângă ceea ce am să fac eu cu enciclopedia mea, ceea ce înfăptuiesc eu aici este cu mult mai profund și mai măreț, este o misiune fantastică a cărei înrâurire va continua să dăinuie veacuri de-a rândul, iar eu nu mai am dreptul să las povestea asta baltă, Fatma, așa încât mă duc acum, îndată, sus, a zis Selâhattin, și a urcat îndată, și a mai scris treizeci de ani la enciclopedia aia spurcată, până când a descoperit moartea, l-a podidit sângele pe gură și a murit, după ce se zbătuse patru luni în chinuri groaznice, și pentru că el a tot scris la ea eu mă aflu aici, la Cennethisar, de șaptezeci de ani, iar pentru asta, doar pentru asta, îți mulțumesc, Selâhattin, căci așa am ajuns să scap de păcatul pe care tu-l numeai „Istanbulul viitorului și statul bezbojnic", nu-i așa, am scăpat! Fatma, acum dormi în pace...

Dar nu pot să dorm și ascult trenul care vine de departe, îi ascult fluierul, iar apoi, îndelung, motorul și troncăniturile. Pe vremuri îmi plăceau sunetele astea. Mă gândeam că acolo, departe, se aflau țări neîntinate, pământuri, case, grădini; eram o copilă, lesne de dus de nas. Uite, s-a mai dus un tren, căci nu-l mai aud; unde oare? Nu te mai gândi! Mi s-a umezit perna sub obraz, așa că am întors-o pe partea cealaltă. Acum, când pun capul jos, sub urechea mea e răcoare. În nopțile de iarnă era rece, dar nimeni nu se cuibărea lângă nimeni. Selâhattin horcăia, iar eu, scârbită de duhoarea de vin care se răspândea din puțul gurii lui, mă duceam în odaia de alături și stăteam în frig. O dată m-am dus în odaia cealaltă, căci îmi ziceam să mă uit prin hârtiile lui, să văd la ce tot migălea el acolo din zori și până-n noapte, să aflu ce scrisese: tocmai lucrase la un articol intitulat „gorila, strămoșul omului"; scrisese acolo că eram martori, în vremurile noastre, la căderea în desuetudine a problemei existenței lui Dumnezeu, devenită ridicolă, ca urmare a progreselor incredibile înregistrate de diversele științe în Occident; scrisese că Orientul încă mai dormea în bezna profundă și dezgustătoare a Evului Mediu și că noi, bruma de intelectuali de pe aici, nu se cuvenea să ne lăsăm purtați de deznădejde ci, dimpotrivă, de o mare frenezie a muncii; scrisese că, din câte se vădea, noi eram siliți nu doar să preluăm cunoașterea din Occident și s-o aducem pe meleagurile noastre, ci și s-o redescoperim; asta ca să recuperăm, într-un timp cât mai scurt, diferența de

sute de ani care ne separa de ei; acum, zicea el, când se-mplinesc șapte ani de muncă măreață, bag de seamă că gloatele s-au prostit și mai tare, de frica lui Dumnezeu – Doamne, Fatma, nu mai citi! Continuam însă să citesc: sunt nevoit, așadar, să fac o serie de lucruri stranii, pe care cei din țările avansate le vor găsi nespus de hazlii, ca să trezesc o grămadă de zevzeci, zicea el; de-aș fi avut măcar vreun prieten cu care să discut despre toate astea, dar nu, n-am nici un prieten, după cum nu mai am nădejde nici de la femeia asta rece de lângă mine, ești singur cuc, Selâhattin, scrisese el; lucruri de făcut mâine, mai scrisese el pe-un petic de hârtie; scrisese apoi, referitor la harta de migrație a berzelor și a altor păsări, trei parabole simple, care se foloseau de harta din cartea lui Polikowski spre a le demonstra zevzecilor că Dumnezeu nu există; dar nu, nu mai citesc, ajunge, Fatma! Am azvârlit cât colo hârtiile păcatului, am fugit din încăperea rece ca sloiul de gheață și n-am mai intrat în camera năpădită de hulă până în ziua aceea geroasă, cu ninsoare, care a urmat morții sale. A doua zi, Selâhattin a priceput imediat: azi noapte ai intrat în camera mea în timp ce dormeam, Fatma? Eu tăceam. Ai intrat în camera mea și mi-ai umblat prin hârtii, Fatma? Eu tăceam. Ai umblat, le-ai răvășit, pe unele dintre ele le-ai aruncat pe jos, Fatma, treacă de la mine, n-are nici o importanță, poți să citești cât vrei la ele, așa că citește-le! Eu tăceam. Ai citit, nu-i așa, bravo, bine ai făcut, Fatma, ce crezi? Dar eu tăceam. Știi că mereu mi-am dorit asta, nu-i așa, citește, Fatma! Cititul e cel mai de seamă lucru din viața omului, citește și învață, pentru că sunt atât de multe lucruri de făcut, nu? Eu tăceam. Dacă citești și te deștepți ai să vezi într-o bună zi, Fatma, cât de multe sunt de făcut, cât de multe sunt de făcut în viața asta! Atât de multe!

Nu, sunt foarte puține de făcut: s-au împlinit nouăzeci de ani de când știu asta; sunt foarte puține: lucrurile, odăile; privesc, văd, de acolo până colo; apoi, puțin timp; picături de neoprit care se scurg dintr-un robinet cu neputință de închis: în trupul și în mintea mea, acum e adineaori, adineaori e acum, clipesc din ochi și se deschid, împing obloanele și se închid, zi, noapte și, uite, o altă dimineață; numai că nu mă las păcălită! Cu toate astea, aștept. Mâine au să vină. Bună, bună! Să trăiești mulți ani! Au să-mi sărute mâna, au să râdă: părul de

pe capul acesta care se pleacă să-mi sărute mâna arată ciudat. Ce mai faci, ce mai faci, bunico? Ce poate să spună una ca mine?! Trăiesc și aștept. Morminte și morți. Vino, somnule, vino!

M-am răsucit în pat. Nu mai aud nici greierul. S-a dus și albina. Cât mai e până se face dimineață? Dimineţile, cu ciori și coțofene pe acoperișuri... mă trezesc devreme și le aud. Oare să fie adevărat că țărcile sunt hoaţe? Giuvaierurile împărăteselor și ale prinţeselor – le șterpelește o coțofană și toată lumea se ia pe urmele ei! Mă-ntreb cum de poate zbura o asemenea pasăre cu ditamai povara! Oare cum zboară făpturile astea? Oare cum zboară baloanele, zepelinele și tânărul acela, Lindbergh? se întreba Selâhattin. Când ajungea să bea nu una, ci două sticle, uita că nu-l ascultam și, când se sfârșea cina, îmi povestea ce făcea. Azi am scris despre avioane, despre păsări și despre zbor, Fatma, zilele astea sunt pe cale să sfârșesc articolul despre aer, uite, ascultă: aerul nu e gol, în el sunt particule și are greutatea apei, la fel ca pământul care ţine bărcile ce plutesc pe luciul apei; nu, eu nu pricepeam cum zburau baloanele și zepelinele, dar Selâhattin se înfierbântase, îmi explica și trăgea, ca de obicei, concluzia răcnind: iată de ce avem noi nevoie pentru ca oamenii să afle acest lucru, să știe tot – de o enciclopedie! Dacă oamenii vor ajunge să-și însușească toate științele naturale și sociale, Dumnezeu va muri, iar noi... Eu însă încetasem să-l mai ascult! Nu ascultam nici ce-mi spunea, ca turbat, când ajungea să bea și cea de-a treia sticlă: da, Dumnezeu nu mai există, Fatma, acum există știința, Dumnezeul tău a murit, femeie neghioabă! Mai târziu, când nu mai avea în ce să creadă, afară doar de dragostea și de dezgustul de sine, îl cuprindea o poftă scârnavă și dădea fuga la coliba din grădină. Nu te mai gândi, Fatma! O slugă... Nu te mai gândi! Și amândoi schilozi! Gândește-te la altceva! La frumusețea dimineții, la grădinile de pe vremuri, la trăsurile trase de cai... Vino, somnule, vino!

Mâna mea se întinde ca o pisică prevăzătoare, iar lampa de la capul patului se stinge. Întuneric tăcut. Dar știu că printre obloane se strecoară o geană de lumină. Nu mai văd lucrurile, au scăpat de privirile mele, au tăcut și s-au cufundat în sine, de parcă ar spune că pot zăbovi acolo unde se află și fără mine. Eu însă vă știu: sunteți acolo, voi, lucruri, sunteți

acolo, sunteţi în preajma mea, de parcă aţi fi conştiente de mine! Din vreme-n vreme trosneşte câte ceva; recunosc zgomotul, nu mi-e străin, aş vrea să isc şi eu un sunet şi mă gândesc: ce ciudat este lucrul acela numit vid, în care ne aflăm! Ceasul ticăie şi îl drămuieşte. Decis şi răspicat. Un gând, apoi altul... Apoi vezi că s-a făcut dimineaţă şi au venit. Bună, bună! Am dormit, m-am trezit, timpul a trecut, am dormit bine. Au venit, doamnă, au venit! În vreme ce aştept, alt fluier de tren. Încotro? La revedere! Încotro, Fatma, încotro? Noi plecăm, mamă, nu mai putem rămâne în Istanbul. Ţi-ai luat inelele? Mi le-am luat! Maşina de cusut? Şi pe ea! Diamantele, perlele? Ai să ai nevoie de ele toată viaţa, Fatma! Numai să te-ntorci degrabă! Nu plânge, mamă! Cuferele, lucrurile sunt urcate în tren. Încă n-am putut face copii, plecăm la drum, cine ştie pe ce tărâmuri îndepărtate vom fi surghiuniţi, eu şi bărbatul meu, urcăm în tren, vă uitaţi la noi, eu vă fac semn cu mâna, rămâi cu bine, tată, rămâi cu bine, mamă, uitaţi, eu plec, plec departe!

3

— Da, a zis zarzavagiul. Ce doriți?

— Tinerii naționaliști organizează o serată, a zis Mustafa. Împărțim invitații.

Am scos invitațiile din servietă.

— Eu nu mă duc prin locuri de felul ăsta, a zis zarzavagiul. N-am timp.

— Adică nu vrei să cumperi vreo două-trei, ca să-i ajuți pe tinerii naționaliști? l-a întrebat Mustafa.

— Am mai cumpărat și săptămâna trecută, a zis zarzavagiul.

— De la noi? l-a întrebat Mustafa. Noi nu eram pe-aici săptămâna trecută!

— Dacă i-ai ajutat însă pe comuniști, asta e altceva! a zis Serdar.

— Nu, a zis zarzavagiul. Ei nu vin pe-aici.

— De ce? l-a întrebat Serdar. Pentru că nu vor?

— Nu știu, a zis zarzavagiul. Lăsați-mă în pace! Nu mă interesează lucrurile de felul ăsta!

— Să-ți spun eu de ce nu vin, nene! a zis Serdar. Nu vin pentru că le e frică de noi! Dacă n-am fi fost noi, comuniștii ar fi pus bir și pe-aici, la fel ca la Tuzla.

— Doamne ferește!

— Aha! Știi ce le-au făcut cetățenilor din Tuzla, nu-i așa? Mai întâi le spărgeau frumușel vitrinele...

M-am răsucit și m-am uitat la vitrina lui: avea un geam mare, curat, care strălucea de-ți lua ochii.

— Vrei să-ți spun ce le-au făcut după aceea, când iar n-au dat ce aveau de dat? l-a întrebat Serdar.

Eu m-am gândit la morminte, căci dacă ei, comuniștii, se poartă tot așa, cimitirele din Rusia trebuie să fie pline ochi.

Pesemne că și zarzavagiul a priceput în cele din urmă: stă cu mâna în șold și se holbează la noi, roșu la față ca sfecla.

— Da, nene! a zis Mustafa. Și n-avem timp! De câte lire vrei?

Am scos invitațiile, ca să le vadă.

— O să ia zece, a zis Serdar.

— Abia săptămâna trecută am luat, a zis zarzavagiul.

— Bine, gata! a zis Serdar. Să nu mai pierdem vremea de pomană, băieți! Așadar, în toată piața nu e decât o prăvălie, prăvălia asta, al cărei proprietar nu se teme că o să-i fie spartă vitrina... Barem să nu uităm! Hasan, ia să notezi tu numărul ăstuia...

Am ieșit în stradă, m-am uitat la numărul de deasupra ușii și am intrat iar înăuntru. Zarzavagiul se înroșise și mai tare la față.

— Bine, nene, nu te supăra! a zis Mustafa. Nu intenționăm să fim necuviincioși cu dumneata. Ești de-o seamă cu bunicii noștri, iar noi nu suntem comuniști!

S-a întors către mine:

— Dă-i cinci, căci de data asta ajunge!

Am scos din geantă cinci invitații și i le-am dat. Zarzavagiul s-a întins și le-a apucat de-un colț, de parcă i s-a fi aplecat de ele. Apoi s-a apucat să citească, serios, ce scria pe hârtiile acelea.

— Nu vrei să-ți dăm și factură? l-a întrebat Serdar.

Am râs și eu.

— Nu fiți necuviincioși! a zis Mustafa.

— Mai am cinci invitații de felul ăsta, a zis zarzavagiul.

A scotocit agitat prin bezna prăfuită din sertar, după care a scos invitațiile și ni le-a arătat:

— Nu sunt și astea tot la fel?

— Ba da, a spus Mustafa. S-ar putea ca ceilalți amici să ți le fi dat din greșeală. Ar fi trebuit însă să le cumperi de la noi.

— Ei, poftim, le-am cumpărat și gata!

— Măi, nene, mori dacă mai cumperi încă cinci?! i-a zis Serdar.

Bătrânul cel cărpănos s-a prefăcut a fi tare de urechi și a arătat cu degetul înspre un colț al invitației:

— Nu mai spun că serata asta a și trecut! a zis el. A fost acum două luni. Uite, aici scrie „mai 1980".

– Nene, dumneata chiar ai de gând să te duci la serată? l-a întrebat Mustafa.

– Păi cum să mă duc azi la o serată care a fost acum două luni?! a zis zarzavagiul.

În fine, era cât pe ce să-mi pierd și eu răbdarea din cauza celor cinci invitații. Ne învățaseră de pomană la școală... Răbdarea, în viață, nu te face decât să pierzi vremea, n-aduce alte foloase. Dacă ni s-ar fi spus să scriem o compunere pe tema asta, aș fi găsit foarte multe lucruri de pus pe hârtie, așa că profesorii de turcă, care abia așteptau să mă pice, ar fi fost nevoiți să-mi dea până la urmă un 5. Uite: Serdar s-a supărat și el, la fel ca și mine. S-a îndreptat deodată spre boșorogul cel strâns la pungă și i-a smuls creionul așezat în dosul urechii, a scris ceva pe invitații, după care i le-a dat, odată cu creionul.

– E bine, nene? l-a întrebat el. Am decalat serata cu două luni. Urmează să ne dai cinci sute de lire!

În cele din urmă, omul a scos cele cinci sute de lire și ni le-a dat. Asta este: doar proștii de profesori de turcă de la școala noastră mai cred că vorba dulce mult aduce! Eram atât de întărâtat, încât îmi spuneam să-l fac și eu să sufere pe bătrânul acela cărpănos, să-i fac ceva rău. Prin urmare, pe când ieșeam din prăvălie m-am oprit brusc și am tras spre mine o piersică aflată la baza turnului de piersici stivuit în fața ușii. Părea să aibă însă noroc; fructele nu s-au prăvălit de-a valma. Am pus piersica în servietă. Apoi am intrat cu toții în frizerie.

Frizerul se alesese cu un client căruia-i vârâse capul sub robinet și-l spăla. S-a uitat la noi prin oglindă:

– Am să iau două, băieți, ne-a spus el, fără să dea drumul capului pe care-l ținea în mâini.

– Dacă dorești dumneata, poți să iei și zece, frate, i-a zis Mustafa. Poți să le vinzi și aici.

– Lasă-mi două, ți-am zis, îmi ajunge! a zis bărbierul. Nu sunteți de la asociație?

Două! Mi-a sărit deodată țandăra:

– Nu, nu două, ci zece! am zis eu și i-am numărat zece invitații, după care i le-am întins.

Până și Serdar era încurcat. Da, domnilor, după cum ați văzut, așa sunt eu când îmi sare țandăra! Frizerul n-a luat însă invitațiile.

— Câți ani ai? m-a întrebat el.

Capul săpunit din mâinile frizerului se uita și el la mine din oglindă.

— Nu le iei? l-am întrebat eu.

— Optsprezece, a zis Serdar.

— Cine te-a trimis de la asociație? m-a întrebat el. Ești tare înfierbântat!

N-am reușit să găsesc nimic de spus și l-am privit pe Mustafa drept în față.

— Nu te supăra, frate, a spus Mustafa. El e nou. Nu te cunoaște.

— E clar că e nou! Băieți, mie să-mi lăsați două!

A scos din buzunar două sute de lire. Ai noștri m-au dat uitării cât ai zice pește; s-au înțeles cu el și mai-mai să-i sărute mâna. Prin urmare, dacă-i cunoști pe cei de la asociație, huzurești! Barem să nu fi luat nici una! Am scos două invitații și i le-am întins. Nu s-a întors însă să le ia.

— Ei, lasă-le acolo!

I le-am lăsat. Am dat să zic ceva, dar n-am zis.

— La revedere, băieți! a zis el, arătând înspre mine cu sticla de șampon pe care o ținea în mână: Ce face băiatul ăsta, învață sau lucrează?

— A rămas repetent în clasa a doua de liceu.

— Cu ce se ocupă taică-tău?

Tăceam.

— Taică-său vinde lozuri, a zis Mustafa.

— Fiți atenți cu șacalul ăsta mic! a spus frizerul. E tare înfierbântat! Ei, gata acum!

Ai noștri au râs. Mi-am zis să spun și eu ceva, așa că tocmai mă pregăteam să-i zic „Să nu-ți oropsești ucenicul, bine?", numai că n-am zis. Am ieșit fără să-l privesc pe ucenic în față. Serdar și Mustafa râdeau, vorbeau, dar eu nu ascultam ce spuneau, căci îmi ieșisem din pepeni. Mustafa i-a spus apoi lui Serdar:

— Și-a adus aminte că e frizer, așa că las-o baltă!

— Șacalul!

N-am zis nimic. Sarcina mea era să car servieta și să scot invitațiile din ea la momentul potrivit, ca să le dau cui trebuia. Eram cu ei pentru că fusesem chemat de la Cennethisar și mi

se încredințase treaba aceea; de fapt, îmi spuneam, n-am nimi de discutat cu voi, care vă uniți cu meseriașii, mă luați în tăr bacă, ziceți vorba aia cu șacalul și-apoi faceți haz. Așa că tăceam Am intrat într-o farmacie și-am tăcut, am intrat în măcelări și-am tăcut, am tăcut apoi și în băcănie, și în magazinul d feroметal care a urmat, și în magazinul de cafea, și în cafenea n-am scos o vorbă până la marginea târgului. Când am ieși din ultima prăvălie, Mustafa și-a vârât mâinile în buzunare:

— Meritățm acum câte o porție de chiftele, a zis el.

Eu am tăcut; n-am spus nici că nu ni se dădeau paralele acelea ca să mâncăm chiftele.

— Da, a zis Serdar. Meritățm acum câte o porție.

Când am intrat și ne-am instalat în prăvălia vânzătorului de chiftele, au cerut însă câte două porții. Nu sunt eu omul care să mănânce o singură porție câtă vreme ei mănâncă două În vreme ce așteptam să ne vină chiftelele, Mustafa a scos banii și i-a numărat: erau șaptesprezece mii de lire. Apoi l-a întrebat pe Serdar:

— De ce stă ăsta îmbufnat?

— E supărat că-l numim șacal, a zis Serdar.

— Prostul de el! a zis Mustafa.

Dar eu n-am auzit, căci mă uitam la un calendar atârnat pe perete. Apoi ne-au adus chiftelele. Am mâncat cu toții – ei vorbind, eu fără să scot o vorbă. Au vrut și desert. Am cerut și eu niște budincă de griș, care mi-a plăcut. Apoi, Mustafa a scos revolverul și s-a jucat cu el pe sub masă.

— Dă-mi-l! a zis Serdar.

S-a jucat și el cu pistolul. Nu mi l-au dat și mie; au râs, după care Mustafa și l-a pus la brâu, a achitat nota, ne-am ridicat și am plecat.

Am trecut prin târg fără teamă de nimeni, am pătruns în clădirea de birouri și am urcat scara fără să scoatem o vorbă. Când am intrat la asociație, m-a cuprins parcă teama, ca de fiecare dată. Uneori copiez și încep să mă agit prostește la gândul că m-o fi văzut profesorul, iar profesorul, văzându-mă agitat, pricepe...

— Ați isprăvit cu tot târgul? am fost întrebați.

— Da, frate, a zis Mustafa. Am fost în locurile de care ne-ați spus.

— Sunt toate la tine, nu?

— Da, a spus Mustafa, scoţând revolverul şi banii.

— Eu nu iau decât scula, a zis bărbatul. Banii o să-i ia Zekeriya Bey.

Mustafa i-a dat revolverul. Bărbatul acela bine s-a dus în încăperea de alături. S-a dus acolo şi Mustafa. Noi aşteptam. La un moment dat m-am întrebat ce aşteptam; am uitat că-l aşteptam pe Zekeriya Bey şi aşteptam de parcă n-am fi aşteptat nimic. Apoi a venit cineva aşa, ca noi, şi ne-a servit cu ţigări. Eu nu fumez, dar am luat una. A scos o brichetă în formă de locomotivă şi ne-a aprins ţigările.

— Voi sunteţi tovarăşii aceia „idealişti"[1] de la Cennethisar?

— Da, am zis eu.

— Cum e pe-acolo?

Ce vrea să zică, m-am întrebat eu. Ţigara duhnea. Parcă îmbătrânisem.

— Cartierul din partea de sus e al nostru, a spus Serdar.

— Ştiu, a zis el. Eu întrebam de ţărmul mării. Tuzla e a comuniştilor.

— Nu, am zis eu deodată. Pe ţărmul mării, la Cennethisar, nu e nimic. Acolo sunt oameni din lumea bună, cu dare de mână.

S-a uitat la mine şi a râs. Am râs şi eu.

— N-are importanţă, a zis el. Nu se ştie niciodată!

— Cei care au cartierul de sus au şi ţărmul, a zis Serdar.

— Da. Aşa au luat şi Tuzla. Dar fiţi cu băgare de seamă!

Apoi m-am gândit puţin la comunişti. Fumam serios, cu gândul la ei, când cel care vorbea cu noi mi-a zis deodată:

— Tu eşti nou, nu-i aşa?

Apoi s-a dus în încăperea alăturată, fără să aştepte să-i răspund. Nici nu mi-a lăsat timp să-i răspund! Serdar clătinase din cap, în semn că da. Oare cum de-şi dădeau seama imediat că eram nou? Ce voise să spună, de ce râsese când zisesem că

---

1. Membri ai structurii cunoscute sub numele de Tineretul Idealist (în turcă, *Ülkücü Gençlik*), supranumiţi şi *Bozkurtlar*, „Lupii cenuşii" – organizaţie ultranaţionalistă implicată în violenţele politice din Turcia anilor 1970-1980, îndreptate mai ales împotriva unor activişti şi intelectuali de stânga, dar şi a minoritarilor.

acolo locuiau oameni din lumea bună? Serdar s-a ridicat şi el şi s-a dus cine ştie unde, în odaia de alături; de data asta rămăsesem de izbelişte, Serdar mă lăsase parcă anume singur, pentru ca cei care treceau pe acolo să-şi dea seama că eram noi, iar eu fumam, cu ochii pironiţi în tavan, şi mă gândeam la lucruri importante, la lucruri suficient de importante pentru ca cei care se perindau pe acolo să-şi dea seama imediat că era aşa de cum mă vedeau: mă gândeam la problemele mişcării noastre. Exista o carte de felul ăsta, o citisem. În vremea aceasta, Mustafa a ieşit din încăpere, s-a sărutat cu cineva şi chiar atunci toată lumea s-a tras la o parte: venise, da, Zekeriya Bey. Mi-a aruncat o privire în vreme ce intra în biroul său; eu tocmai dădeam să mă ridic în picioare, dar nu mă ridicasem cu totul. Apoi l-au chemat pe Mustafa. Când s-a dus el acolo, m-am întrebat despre ce discutau, după care au ieşit şi, de data aceasta, m-am ridicat în picioare.

— E bine! i-a zis Zekeriya Bey lui Mustafa al nostru. O să-ţi trimitem din nou vorbă când se va impune. Bravo!

Apoi s-a uitat o clipă la mine, iar eu m-am emoţionat foarte tare, crezând că o să-mi zică ceva, dar n-a zis nimic; n-a făcut decât să strănute brusc şi s-a dus iar sus; ei ziceau că s-ar fi dus la partid. Apoi, Mustafa a vorbit ceva în şoaptă cu băiatul care vorbise mai devreme cu mine. M-am gândit o clipă că discutau despre mine, dar asta era absurd, discutau despre politică, despre lucruri importante... Nu m-am uitat la ei, ca să nu creadă că-i ascultam şi că eram curios de felul meu.

— Haideţi, băieţi! a spus apoi Mustafa. Plecăm!

Am lăsat servieta. Apoi ne-am dus la gară fără să vorbim între noi, ca nişte oameni care îşi făcuseră datoria. M-am întrebat apoi de ce nu spunea nimic Mustafa. Acum nu mă mai supăram pe ei; oare cum îi părusem când eram la treabă? M-am gândit la lucrurile astea în timp ce aşteptam trenul, aşezaţi pe banca din gară, apoi, văzând prăvălia vânzătorului de lozuri, m-am gândit la tata. Nu vreau să mă gândesc acum la tata, numai că tot m-am gândit şi i-am spus în sinea mea tot ceea ce voiam să-i spun: tată, patalamaua de liceu nu e cel mai important lucru din lume!

A sosit trenul şi am urcat în el. Serdar şi Mustafa şuşoteau din nou între ei. Spuneau câte o vorbă sau făceau câte o glumă

în așa fel încât să mă facă să pic de prost. Atunci căutam și eu să spun o glumă cu care să răspund la gluma lor, numai că nu izbuteam s-o găsesc imediat, iar ei râdeau și mai tare, cu ochii la fața mea care dobândea o expresie gânditoare în timp ce căutam acel răspuns, și atunci mă supăram uneori, nu mă mai puteam abține și trăgeam câte o înjurătură, iar când ei râdeau și mai tare îmi dădeam seama că mă făcuseră să pic și mai și de prost. Îmi doream să fiu singur, căci atunci când ești singur poți cugeta în tihnă la lucrurile mărețe pe care le poți înfăptui în viață. Cei doi fac uneori câte o glumă pe care nu izbutesc s-o pricep și își fac cu ochiul unul celuilalt, așa cum făceau în acele clipe când rosteau cuvântul șacal, adică ticălos! Oare ce fel de animal o fi ăla? La școala primară era o fată care adusese în clasă o enciclopedie, enciclopedia animalelor – ziceai „tigru", deschideai cartea și te uitai la „T"... Dacă aș fi avut enciclopedia, aș fi deschis-o și m-aș fi uitat la „Ș", numai că fata aia nu-mi arăta și mie cartea. Nu, că o murdărești! Băi știoarfo, păi atunci de ce-o mai aduci la școală?! După aceea fata aia a plecat, bineînțeles, la Istanbul, pentru că, zicea lumea, taică-său s-ar fi îmbogățit. Mai era și prietena ei, care purta o cordeluță albastră...

M-am lăsat purtat de gânduri... Când am ajuns la Tuzla m-am emoționat, dar nu mi-a fost teamă. Comuniștii puteau urca în orice clipă. Serdar și Mustafa tăcuseră și ei. Se uitau în jur, nervoși. Nu s-a întâmplat însă nimic. Trenul s-a pus iar în mișcare, iar eu am citit ce scriseseră comuniștii pe ziduri: „Tuzla va fi mormântul fasciștilor[1]!", Noi am fi fost, chipurile, cei pe care-i numeau ei fasciști... Am cam înjurat! Apoi, trenul a ajuns în halta noastră și am coborât. Am mers fără să scoatem o vorbă și am ajuns în stație.

— Băieți, eu am treabă, a zis Mustafa. Hai, la revedere!

Am privit în urma lui până când s-a făcut nevăzut printre microbuze. Apoi, deodată, i-am spus lui Serdar:

— Nu vreau să mă duc acasă și să învăț pe arșița asta!

— Da, a spus Serdar. E foarte cald.

— Și mai sunt și supărat, am zis eu, după care am tăcut puțin: Hai, Serdar! i-am zis eu. Vino, să mergem la cafenea!

---

1. În sensul de „naționaliști".

— Nu. Eu mă duc la magazin. Am treabă.

A plecat. Dacă taică-tău are magazin, ajungi și tu automat să ai de lucru! Dar eu încă mai învăț, nu m-am lăsat de școală, așa, ca voi. Ciudat e însă că tot de mine-și bat joc cel mai tare! Sunt sigur că Serdar o să se ducă diseară la cafenea înaintea noastră, a tuturor, și o să le spună celor de acolo povestea cu șacalul. Las-o încolo, Hasan, nu te mai amărî! Nu m-am mai amărât, ci am început să urc coasta.

Mă uitam la camioanele și la mașinile care treceau cu viteză prin fața mea pentru a ajunge la Cennethisar sau la Darıca, la feribot, și parcă-mi plăcea să mă gândesc că eram singur. Mi-aș fi dorit să am parte de o aventură. Probabil că în viață există multe lucruri, dar uite că stai să aștepți! Iată cum mi se pare mie: ai impresia că lucrurile care dorești să ți se întâmple se întâmplă foarte încet, și chiar când se întâmplă nu se întâmplă așa cum le-ai fi dorit și cum te-ai fi așteptat tu; toate vin cu încetinitorul, parcă pentru a te scoate din sărite, și-apoi, când stai să te uiți, vezi deodată că au și trecut. La fel ca mașinile care treceau pe acolo... Începuseră să mă calce pe nervi, mă zgâiam la ele, poate că oprește vreuna ca să nu urc coasta pe dogoare, numai că nimeni nu se uită la tine pe lumea asta. M-am apucat să-mi mănânc piersica, dar n-am reușit să mă simt mai bine!

Ce bine-ar fi să fie iarnă! Mi-aș dori să hoinăresc acum singur pe plajă, să intru pe poarta deschisă și să pătrund pe plaja pustie, fără să mă sfiesc de nimeni: valurile ar veni și s-ar izbi de țărm, iar eu aș alerga, țopăind la răstimpuri ca să nu-mi ud încălțările, aș păși gândindu-mă la viața mea, m-aș gândi că o să devin, cu siguranță, un om important, m-aș gândi că atunci nu doar indivizii ăia, ci și fetele s-ar uita altfel la mine, iar atunci nu m-aș mai plictisi de moarte, ba mai mult, gândindu-mă la ceea ce o să devin în viitor, n-aș mai merge atât de departe încât să-i spun lui Serdar „hai să mergem la cafenea!". Dacă ar fi fost iarnă, n-aș mai fi avut nevoie de nimeni! Dar iarna înseamnă școală, naiba s-o ia, profesorii ăia bolnavi...

Apoi am văzut mașina aceea albă, marca Anadol, care urca panta. În timp ce mă apropiam agale de ea, mi-am dat seama că acolo erau ei, dar parcă m-am sfiit, așa că în loc să mă opresc și să le fac cu mâna, m-am răsucit într-o parte. Ei au

venit, au tot venit spre mine, după care au trecut fără să mă recunoască. Nilgün nu era atât de frumoasă pe vremea când eram noi mici! Dar cine altcineva să conducă dacă nu grasul de Faruk?! Ce grăsan! Mi-am dat seama că n-aveam să mă duc acasă – mi-am dat seama unde urma să mă duc: aveam să cobor panta și să mă duc să mă uit la poarta lor, poate că urma să-l văd pe unchiul meu, piticul, iar el avea să mă poftească înăuntru, eu aveam să intru – asta, desigur, dacă n-avea să-mi fie rușine –, bună ziua, urma să zic eu, poate că urma să sărut chiar mâna bunicii lor, apoi aveam să le zic bună-ziua, m-ați recunoscut, am crescut foarte mult, aveam să le zic, da, urmau să zică ei, te-am recunoscut, nu eram noi foarte buni prieteni în copilărie, o să vorbim, o să vorbim, când eram mici eram prieteni, aveam să vorbim și poate că în felul ăsta urma să uit de sastiseala aia împuțită.

4

I-am întrebat, în timp ce Anadolul se căznea să urce panta:

— L-ați recunoscut, copii?

— Pe cine? a întrebat Nilgün.

— Pe tipul în albastru care mergea pe marginea drumului. El ne-a recunoscut imediat.

— Pe tipul acela înalt? a spus Nilgün. S-a întors și s-a uitat în urmă, dar noi ne îndepărtaserăm deja. Cine era?

— Hasan!

— Cine e Hasan? a întrebat iar Nilgün, cu gândul aiurea.

— Nepotul lui Recep.

— Ce mult a crescut! a zis Nilgün, uimită. Nu l-am recunoscut.

— Ce rușine, măi! a spus Metin. E prietenul nostru din copilărie.

— Atunci, tu de ce nu l-ai recunoscut? l-a întrebat Nilgün.

— Păi, nu l-am văzut... Dar mi-am dat seama cine este de cum ne-a zis Faruk.

— Ei, bravo ție! a spus Nilgün. Tare deștept mai ești!

— Așadar, tu spui că anul ăsta m-am schimbat din cap până-n picioare, asta vrei să spui! a zis Metin. Numai că pari să-ți fi uitat propriul trecut.

— Vorbești aiurea!

— Cărțile pe care le-ai citit te-au făcut să uiți totul! a zis Metin.

— Nu face pe deșteptul! a zis Nilgün.

Au tăcut. A urmat o lungă tăcere. Urcam an de an povârnișul acela pe ale cărui laturi se înălțau acum clădiri noi și urâte de beton și treceam de fiecare dată printre grădini, printre livezi de cireși, printre smochini, care deveneau din ce în ce mai rari. La tranzistor se auzea o piesă anostă de „muzică

ușoară occidentală". Văzând de departe marea și Cennethisarul, am încercat probabil cu toții o emoție apropiată de ceea ce simțeam în copilărie; mi-am dat seama de prezența ei după tăcerea care domnea între noi, numai că momentul acesta n-a durat mult. Am coborât apoi panta fără să scoatem o vorbă și ne-am croit drum prin mulțimea zgomotoasă, printre oamenii arși de soare, îmbrăcați în pantaloni scurți ori în costume de baie. În timp ce Metin deschidea poarta grădinii, Nilgün mi-a spus:

— Claxonează, frățioare!

Am vârât mașina în grădină și m-am uitat lung, deprimat, casa, care părea și mai părăginită, și mai pustie la fiecare venire a mea acolo. Vopseaua de pe porțiunile din lemn se coșcovise, umbra smochinului se răsfrângea asupra obloanelor închise de la geamul bunicii, iar zăbrelele geamurilor de la parter erau mâncate de rugină. M-a cuprins un sentiment ciudat: părea că în casa aceea dăinuia ceva înspăimântător, de a cărui existență nu-mi dădusem seama până atunci pentru că eram prea deprins cu ea și pe care îl intuiam abia în acele clipe, cu surprindere și îngrijorare. Am contemplat întunericul jilav și neînsuflețit unde stăteau bunica și Recep, cum se întrezărea printre canaturile greoaie ale ușii mari de la intrare, ce fusese descuiată anume pentru noi.

— Hai, frățioare, coboară, ce mai stai?! a zis Nilgün.

Coborâse din mașină și se îndrepta spre casă. Apoi a zărit trupul stânjenitor al lui Recep, care ieșise precipitat pe ușa modestă a bucătăriei și se apropia legănându-se de noi. S-au îmbrățișat și s-au sărutat. Am închis aparatul de radio, pe care nu-l mai lua nimeni în seamă, și am coborât din mașină în grădina cufundată-n tăcere. Recep era îmbrăcat cu sacoul lui dintotdeauna, care-i ascundea vârsta, și purta cravata aceea îngustă, ciudată. Ne-am îmbrățișat și ne-am sărutat.

— Mi-am făcut griji, a zis Recep. Ați întârziat!

— Ce mai faci?

— Ei! a spus el, parcă stingherit. Sunt bine. V-am făcut paturile și v-am pregătit odăile. Vă așteaptă doamna. Te-ai îngrășat și mai tare, Faruk Bey?

— Ce face bunica?

— E bine... Se plânge... Să vă iau valizele.

— O să le luăm după aceea.

Am urcat scara - Recep înainte, iar noi după el. Nu știu de ce, dar m-am bucurat să-mi aduc aminte de mirosul de mucegai și de lumina care se strecura printre obloane în casa prăfuită. Odată ajuns în fața ușii de la odaia bunicii, Recep s-a oprit o clipă, și-a tras sufletul, apoi a strigat, cu o licărire de veselie vicleană în ochi:

— Au venit, doamnă, au venit!

— Unde sunt? a zis vocea bătrână și nervoasă a bunicii. De ce nu-mi dai de știre, unde sunt?

Zăcea în patul cu gâlme de bronz pe care le făceam să zăngăne când eram mic, acoperită cu plapuma ei albastră, înflorată, și cu spatele sprijinit de trei perne înșirate una după alta. I-am sărutat mâna, rând pe rând. Pe pielea albă, moale și zbârcită a mâinii ei se zăreau alunițe și pete familiare, care te făceau să te bucuri de parcă te-ai fi revăzut cu un prieten vechi. Și odaia, și bunica, și mâna răspândeau același miros.

— Să trăiești o mie de ani!

— Ce mai faci, bunico dragă?

— Rău, a zis bunica.

Noi n-am zis nimic. Bunica a mișcat puțin din buze și a părut stingherită ca o fată mare, sau s-a prefăcut a fi stingherită.

— Ei, haide, povestiți-mi voi acum! a zis apoi.

Ne-am uitat unii la alții, noi, cei trei frați, și s-a așternut o lungă tăcere. M-am gândit că odaia mirosea a mucegai, a lac de mobilă, a săpun vechi, poate a bomboane de mentă, puțin a lavandă, a apă de colonie și a praf.

— Ei, n-aveți nimic să-mi povestiți?

— Am venit cu mașina, bunico, a zis Metin. Drumul de la Istanbul până aici durează exact cincizeci de minute.

Spunea acest lucru de fiecare dată, și tot de fiecare dată chipul îndărătnic al bunicii părea să se îmblânzească o clipă, pentru ca îndată după aceea să revină la starea sa de dinainte.

— În câte ore ajungeați aici pe vremuri, bunico? a întrebat-o Nilgün, de parcă n-ar fi știut.

— Eu am venit aici o singură dată! a zis bunica, cu un aer mândru și triumfător.

Și-a tras o clipă sufletul, apoi a adăugat:

— Și-apoi, astăzi eu sunt cea care pune întrebări, nu voi!

I-a plăcut probabil replica aceasta, pe care-o rostise din obișnuință, și s-a gândit o vreme ce întrebare să le mai pună nepoților, dar apoi, când le-a pus-o, și-a dat seama că nu izbutise să-i întrebe ceva inteligent:

— Ei, și ce mai faceți?

— Suntem bine, bunico!

S-a înfuriat de parcă ar fi suferit o înfrângere și și-a pungit fața, mânioasă. Mi se întâmpla uneori, când eram mic, să mă tem de expresia aceea.

— Recep, pune-mi o pernă la spate!

— Toate pernele sunt la spatele dumneavoastră, doamnă!

— Să-ți mai aduc una, bunico? a întrebat Nilgün.

— Ei, dar tu ce faci?

— Bunico dragă, Nilgün a intrat la facultate! am spus eu.

— Am și eu limbă, frățioare, n-ai nici o grijă! a zis Nilgün. Studiez sociologia, bunico, termin acum primul an!

— Dar tu cu ce te ocupi?

— Termin liceul anul viitor, a zis Metin.

— Și-apoi?

— Apoi am să plec în America! a zis Metin.

— Ce e acolo? a întrebat bunica.

— Oameni luminați și cu dare de mână! a zis Nilgün.

— Universități! a zis Metin.

— Nu vorbiți toți odată! a zis bunica. Tu cu ce te mai ocupi?

Nu i-am putut spune că mă duceam și veneam mereu de la facultate cu ditamai servieta în mână și că picoteam seară de seară în casa pustie, mâncând și moțăind în fața televizorului. Nu i-am putut spune nici că mergând spre școală, cu o dimineață în urmă, abia așteptam momentul în care puteam să mă apuc de băut, că mă temeam ca nu cumva să-mi pierd încrederea în ceea ce se numea istorie și că-mi era dor de soția mea.

— A ajuns conferențiar, bunico, a zis Nilgün.

— Bunico, ni se pare că arăți foarte bine! am zis eu, disperat.

— Ce-ți face nevasta? a întrebat bunica.

— Ți-am spus când am venit data trecută, bunico, am zis eu. Am divorțat.

— Știu, știu! a zis bunica. Și ce face ea acum?

— S-a recăsătorit.

— Le-ai pregătit odăile, nu? a întrebat bunica.

— Le-am pregătit, a zis Recep.

— N-aveți nimic altceva de spus?

— Bunico, Istanbulul a ajuns să fie foarte aglomerat, a zis Nilgün.

— Și aici e aglomerat, a zis Recep.

— Stai jos aici, Recep, i-am zis eu.

— Casa asta e foarte dărăpănată, bunico, a zis Metin.

— Eu nu mă simt bine, a zis bunica.

— E foarte dărăpănată, bunico, hai s-o demolăm, să facem un bloc, căci ai să te simți și dumneata bine...

— Taci! a zis Nilgün. Nu te aude. Și nici nu e momentul pentru asta!

— Când e momentul?

— Niciodată!

S-a așternut tăcerea. Am avut sentimentul că auzeam cum se umflau și trosneau, în legea lor, lucrurile din odaia încinsă, înăbușitoare. Pe fereastră pătrundea o lumină anemică, parcă împovărată de ani.

— N-ai de gând să zici nimic? a întrebat bunica.

— Bunico, l-am văzut pe Hasan pe drum! a spus Nilgün. A crescut, e ditamai flăcăul.

Buzele bunicii au fremătat ciudat.

— Ce mai fac ei, Recep? a întrebat Nilgün.

— Nimic! a zis Recep. Stau în casa de pe coastă. Hasan e la liceu...

— Ce le spui acolo? a țipat bunica. Despre cine vorbești?

— Ce face Ismail? a întrebat Nilgün.

— Nimic! a zis Recep. Vinde lozuri.

— Ce vă spune? a țipat din nou bunica. Vorbiți cu mine, nu cu el! Hai, Recep, ieși din odaie, coboară la tine în bucătărie!

— Nu face nimic rău, bunico! a zis Nilgün. Lasă-l să stea aici!

— V-a păcălit imediat, nu? a zis bunica. Ce le-ai spus? I-ai făcut să le fie milă de tine?

— Eu nu spun nimic, doamnă, a zis Recep.

— Dar te-am văzut adineaori – vorbeai, le povesteai ceva!

Recep a ieșit din încăpere. A urmat un moment de tăcere.

— Hai, Nilgün, spune ceva, am zis eu.

— Eu? a zis Nilgün. Ce să spun?

A chibzuit puțin, după care a spus:

— S-au scumpit toate foarte mult, bunico.

— Ce-ar fi să-i spui că tot buchisind la cărți ai uitat de toate? a spus Metin.

— Deșteptule! a zis Nilgün.

— Ce ziceți? a întrebat bunica.

A urmat un alt moment de tăcere.

— Ei, bunico! am zis eu. Ne ducem să ne instalăm în camerele noastre.

— Păi abia ați venit! a zis bunica. Încotro?

— Nicăieri! am zis eu. Stăm o săptămână.

— Deci n-aveți nimic amuzant de spus! a zis bunica.

Probabil că a și surâs puțin, cu un straniu sentiment de triumf.

— Mâine ne ducem la cimitir, am zis eu, fără să mă gândesc la ce spuneam.

Recep ne aștepta afară, în fața ușii. Ne-a dus, rând pe rând, în camerele noastre și a deschis obloanele. Îmi pregătise din nou odaia care dădea spre puț. Mi-am amintit de mirosul de mucegai, de cearșafuri și de copilărie.

— Mulțumesc, Recep, i-am zis eu. Ce frumos ai aranjat odaia!

— V-am atârnat prosopul aici, a zis el, și mi l-a arătat.

Mi-am aprins o țigară. Ne uitam amândoi afară, pe fereastra deschisă. L-am întrebat:

— Recep, cum e Cennethisarul în vara asta?

— Rău, a zis el. Nu mai are farmecul de altădată.

— Cum adică?

— Oamenii au devenit răi, nemiloși! a zis el.

S-a întors și m-a privit drept în față, așteptând înțelegere. Apoi am contemplat împreună strada și marea, care se zăreau departe, printre copaci, ascultând vuietul care răzbătea dinspre plajă. După aceea a venit Metin:

— Îmi dai, te rog, cheile de la mașină?

— Pleci?

— Îmi scot valiza și plec.

— Dacă aduci sus și valizele noastre, îți dau mașina până mâine dimineață, i-am zis eu.

— Nu vă faceți griji, Faruk Bey, le aduc eu, a zis Recep.

— Nu te duci acum la arhivă, să cercetezi despre ciumă? m-a întrebat Metin.

— Ce să cercetaţi? m-a întrebat Recep.

— Am să mă ocup mâine de ciumă! am zis eu, fără să mă supăr.

— Ai dreptate! a zis Metin, după care a luat cheile maşinii şi a plecat.

Am ieşit şi noi, eu şi Recep, după Metin, fără să ne gândim la nimic, şi am coborât scara. Mi-a trecut prin minte să mă duc în bucătărie şi să scotocesc prin frigider, dar apoi, după ce am coborât treptele acelea mărunte, am luat-o în direcţie opusă şi, trecând prin faţa odăii lui Recep, m-am îndreptat către capătul holului îngust. Recep se afla în spatele meu.

— Cheia de la spălătorie e tot aici? l-am întrebat eu.

Am întins mâna către tocul uşii şi am dat de cheia prăfuită.

— Doamna nu ştie, a zis Recep. Să nu-i spuneţi!

Îmi aminteam că, după ce răsuceam cheia în broască, trebuia să împing uşa, forţând-o, pentru a o deschide. Căzuse, pesemne, ceva în spatele ei; m-am uitat să văd ce era şi m-am simţit tulburat: între uşă şi cufăr se înţepenise un craniu prăfuit. L-am luat de jos, l-am suflat de ţărână şi i l-am arătat lui Recep, încercând să par vesel:

— Îţi aduci aminte de ăsta?

— Poftim?!

— Probabil că nu intri niciodată aici.

Am pus craniul plin de praf pe marginea unei măsuţe care gemea de hârtii. Am fluturat prin aer ca un copil un tub de sticlă pe care tocmai îl luasem în pumn, după care l-am aşezat pe unul dintre talerele unei balanţe ruginite. Recep stătea tăcut în pragul uşii şi se uita cu teamă la lucrurile pe care le atingeam eu: sute de sticluţe, cioburi, cufere, fragmente de oase aşezate în cutii, gazete vechi, foarfeci şi pensete ruginite, cărţi de medicină şi anatomie în limba franceză, cutii doldora de hârtii, planşe cu păsări şi avioane, lentile de ochelari, un cerc divizat în şapte culori, lanţuri, o maşină de cusut la care pedalam în copilărie, jucându-mă de-a şoferul, şurubelniţe, insecte şi şopârle prinse în ace pe bucăţi de scândură, sute de sticle goale pe care scria „Administraţia monopolului", felurite prafuri

păstrate în recipiente de farmacie, cu etichete pe ele, iar într-un ghiveci de flori, niște dopuri de plută...

— Astea sunt dopuri de plută, Faruk Bey? m-a întrebat Recep.

— Da, ia-le dacă-ți prind bine.

Probabil că nu intra în încăperea aceea pentru că se temea, așa că m-am dus eu și i le-am dat. Apoi am găsit o tăbliță de bronz pe care scria, în vechiul alfabet[1], că doctorul Selâhattin primea bolnavi în fiecare dimineață între orele 2-6, iar după-amiaza, între orele 8-12[2]. Am avut o clipă impulsul de a o lua cu mine la Istanbul, nu doar pentru că o găseam amuzantă, ci și pentru a o păstra în amintirea lui; după aceea am aruncat-o însă scârbit printre lucrurile prăfuite, cuprins de o stranie repulsie, de o ciudată teamă de istorie și de trecut. Apoi am încuiat ușa. În timp ce mă îndreptam spre bucătărie însoțit de Recep, l-am zărit, printre spațiile dintre trepte, pe Metin. Căra, bombănind, valizele la etaj.

---

1. Alfabetul arab adaptat, folosit în Turcia până în anul 1928, când a fost înlocuit cu cel latin.
2. Reperele orare respective urmează cel mai popular sistem de măsurare a timpului în Turcia otomană târzie – așa-numitul „ceas pe stil turcesc" (*alaturka saat*). Potrivit acestuia, ziua era împărțită în două secvențe de câte douăsprezece ore, ora la care apunea soarele fiind considerată ora 12; sistemul de calcul orar era însă ceva mai complicat și se solda cu diferențe notabile de la o zonă la alta. Sistemul orar european, folosit din anul 1912 în instituțiile guvernamentale, a fost adoptat oficial în decembrie 1925, la începutul epocii republicane.

5

După ce am dus sus valizele lui Faruk şi Nilgün, m-am dezbrăcat, mi-am pus slipul şi hainele de vară, mi-am luat portofelul, care era doldora de parale, am coborât, m-am urcat în bătrânul şi hârbuitul nostru Anadol şi am plecat. Odată ajuns în faţa casei lui Vedat, am coborât din maşină. În casa lor nu se vedea nici o mişcare, lăsând-o la o parte pe servitoare, care trebăluia prin bucătărie. Am trecut prin grădină, îndreptându-mă către partea din spate a casei, am împins uşurel fereastra şi m-am bucurat să constat că Vedat zăcea în pat. Mi-am făcut vânt, am sărit în odaie ca o pisică şi i-am înfundat capul în pernă.

— Asta e glumă, dobitocule?! a ţipat el.

I-am zâmbit, căci eram bine dispus.

— Ei, ce mai e nou?

— Când ai venit? m-a întrebat el.

Nu i-am răspuns, căci rătăceam cu privirile prin încăpere. Totul era la fel ca în anul dinainte, până şi fotografia aceea de prost gust, cu o femeie goală, care atârna pe perete. Apoi mi-am pierdut răbdarea:

— Hai! i-am zis eu. Hai, băiete, scoală-te!

— Ce să facem la ora asta?

— Păi, ce face toată lumea după-amiaza?

— Nimic!

— Adică n-a venit nimeni?

— Ba nu, sunt toţi aici, ba chiar au apărut unii noi.

— Unde vă întâlniţi?

— La Ceylan! Ea şi ai ei abia au venit!

— Bine, hai să mergem acolo!

— Ceylan nu s-a trezit încă.

— Atunci să mergem şi să înotăm în altă parte! am zis eu. Eu n-am apucat să fac baie în mare anul ăsta nici măcar o

dată, din cauza meditațiilor la matematică și engleză pe care le fac cu odraslele imbecile ale fabricanților de textile și negustorilor de fiare!

— Adică vrei să spui că nu te interesează Ceylan?

— Scoală-te, să mergem măcar la Turgay!

— Știi că pe Turgay l-au convocat la echipa de tineret, la baschet?

— Nu mă interesează, eu m-am lăsat de baschet.

— Ca să poți să tocești mai bine, nu?

N-am spus nimic. M-am uitat la trupul lui ars de soare, sănătos, relaxat și m-am gândit: da, învăț foarte mult, nu mă simt în apele mele când nu sunt primul în clasă și știu că cei ca mine sunt numiți tocilari, numai că tata, bietul tata n-are și n-a avut fabrică de mașini-unelte, filatură, depozit de fier vechi și turnătorii de fontă, sau vreun contract, oricât de mărunt, obținut la licitație în Libia, sau chiar vreo firmă de import-export în fruntea căreia să mă lase pe mine peste zece ani – tata, care a demisionat din funcția de guvernator, n-are decât un mormânt, la care ne ducem o dată pe an, ca să nu plângă bunica singură acasă, și plângem. Apoi l-am întrebat:

— Ei bine, și ce altceva fac ceilalți?

Vedat nu avea de gând să se ridice din pat, unde zăcea cu fața în jos, dar cel puțin s-a clintit din loc, atât cât să ajungă cu gura la marginea pernei, și mi-a spus: mi-a zis că Mehmet se întorsese din Anglia cu o tânără asistentă medicală, că ea locuia acum la familia lui, dar că cei doi dormeau în camere separate, că tânăra era, de fapt, o femeie de treizeci de ani, dar că se înțelegea bine cu fetele noastre, iar Turan, după cum știam probabil, își făcea armata. De unde să știu, m-am gândit, căci eu nu-mi petrec iernile cu lumea bună din Istanbul și Ankara, ci stau la internat sau la mătușa mea și îi meditez la matematică, engleză și pocher pe băieții bogați și proști, ca tine, pentru o brumă de parale. N-am spus însă nimic, iar Vedat mi-a zis că tatăl lui Turan îl trimisese pe acesta la armată, ajungând la concluzia că n-avea să facă om din el, și nu-i pusese pile, zicând că viața de soldat avea să-i bage mințile în cap; când l-am întrebat dacă lui Turan chiar îi venise mintea la cap, Vedat mi-a răspuns, pe un ton cât se poate de serios, că nu știa, dar că acesta venise în permisie pentru cincisprezece zile și că începuse

să flirteze cu Hülya, ceea ce m-a pus pe gânduri. Vedat a adăugat că mai era un tip nou pe nume Fikret, iar eu mi-am dat seama imediat că îl admira, pentru că afirma că era „tare" și că „era prieten la toartă cu el", iar la puțină vreme după aceea s-a apucat să-mi spună câți cai-putere avea barca lui cu motor din fibră de sticlă, așa că m-a călcat pe nervi de-a binelea și am încetat să-l mai ascult pe ticălos. Când și-a dat și el seama de asta am tăcut puțin, după care am început să vorbim din nou.

— Ce face sora ta? m-a întrebat el.

— E comunistă convinsă. Cei de teapa lor o țin una și bună, că s-au schimbat foarte mult.

— Păcat, îmi pare rău!

Mă uitam la fotografia aceea cu femeia goală de pe perete.

— Așa a ajuns și sora lui Selçuk! a zis el, aproape în șoaptă. Probabil că s-a îndrăgostit de cineva! Și la sora ta e vorba de așa ceva?

Nu i-am răspuns. Am făcut niște gesturi nervoase și și-a dat seama că nu-mi făcea plăcere subiectul.

— Ei, și cum o mai duce fratele tău mai mare?

— E fără speranță! am zis eu. Nu face decât să bea și să se îngrașe. E un zevzec fără speranță!

— Și el e așa?

— E atât de zevzec că nu e în stare de nimic, am zis eu, ambalându-mă pe măsură ce vorbeam. Dar adevărul e că se înțelege foarte bine cu sora mea. N-au decât să facă ce vor, pentru că mie mi se fâlfâie, numai că tot îmi pasă de ceea ce se petrece pentru că unul dintre ei e suficient de îndoctrinat ca să aibă oroare de bani, iar celălalt e suficient de zevzec ca să nu pună mâna să-i câștige. Dărăpănătura aia idioată, ciudată, dezgustătoare tot mai zace degeaba pe terenul ăla.

— Bunica ta și tipul ăla, omul care e angajat la ea, nu mai locuiesc acolo?

— Locuiesc. Dar ce s-ar întâmpla dacă ar locui la etajul unui bloc care ar urma să se ridice pe locul ăla? Atunci nu mi-aș mai răci gura de pomană toată iarna, explicându-le unor handicapați de copii bogați cum e cu axa hiperbolei, care este relația dintre axă și punctul focal și ce relevanță are coeficientul de corelație *r*, pricepi? Anul viitor trebuie să plec neapărat în America pentru facultate, dar cum am să fac rost de bani?

— Ai dreptate, a zis el, și s-a simțit pesemne oarecum stânjenit.

Și eu m-am simțit stânjenit, căci mă temeam ca nu cumva Vedat să mă creadă un dușman al celor cu dare de mână. Am tăcut puțin amândoi.

— Hai să ne ducem odată la mare! am zis eu.

— Da, poate că s-a trezit și Ceylan.

— Nu suntem obligați să mergem acolo.

— Păi, toți sunt acolo.

S-a ridicat din patul în care zăcuse până atunci nemișcat; era îmbrăcat doar cu slipul, avea un trup frumos, relaxat, bine bronzat și, în mod limpede, bine hrănit. A căscat destins, netulburat, fără grijă.

— Urma să vină și Funda!

Mă enerva trupul lui Vedat și, probabil, și alte lucruri.

— E bine, să vină!

— Dar doarme.

— Atunci, du-te s-o trezești! i-am zis eu, uitându-mă nu la trupul lui, ci la femeia goală de pe perete.

— Chiar așa, s-o trezesc, nu?

A plecat să-și trezească sora. La puțin timp după aceea s-a întors și și-a aprins lacom o țigară, de parcă ar fi dus o viață plină de probleme și n-ar fi putut să se lipsească de tutun. Apoi m-a întrebat:

— Tu tot nu fumezi, nu?

— Nu.

A urmat o clipă de tăcere. M-am gândit că Funda stătea în pat și se scărpina, somnoroasă. Am mai vorbit puțin de diverse lucruri prostești ca, de pildă, despre temperatura apei mării. Apoi și-a făcut apariția Funda.

— Frățioare, unde-mi sunt sandalele?

Cu un an în urmă, Funda nu era decât o fetiță, dar acum avea picioare lungi, frumoase și purta un costum de baie minuscul, din două piese.

— Bună, Metin!

— Bună!

— Ce mai zici? Frățioare, te întrebam unde-mi sunt sandalele?

Cei doi frați s-au luat imediat la harță: el i-a spus că nu era pus să-i păzească lucrurile, ea i-a spus că, în urmă cu o zi,

dăduse de pălăria ei de pai în dulapul lui, așa că au ridicat și mai tare glasul unul la altul. Curând după aceea, Funda a ieșit din cameră trântind ușa, dar a revenit curând, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, și au prins să se încaiere din nou, trimițându-se unul pe altul să ia cheile mașinii din camera mamei lor. În cele din urmă, s-a dus Vedat. M-am simțit oarecum stingherit.

— Ei, Funda, și ce mai zici?

— Ce să zic! E plictiseală!

Am stat puțin de vorbă: am întrebat-o ce clasă terminase în anul acela, era în anul întâi de liceu, fusese doi ani la clasa „pregătitoare", nu, nu era la Liceul german și austriac, ci la cel italian. Atunci am bâiguit următoarele cuvinte: *équipement électrique, brevet type,* Ansaldo San Giorgio Genova... Funda m-a întrebat dacă citisem lucrurile acelea pe vreun cadou adus din Italia. Nu i-am spus că plăcuțe de felul acela se găseau pe ușile din față ale tuturor troleibuzelor din Istanbul și că toți istanbulezii care călătoreau cu ele se vedeau nevoiți să învețe pe de rost asemenea lucruri pentru a nu înnebuni de plictiseală căci, nu știu de ce, am avut deodată sentimentul că m-ar fi disprețuit dacă i-aș fi spus că mergeam cu troleibuzul. Apoi am tăcut amândoi. M-am gândit puțin la ființa aceea dezgustătoare pe care o numeau ei mamă, care dormea de prânz, duhnind a cremă și a parfum, și care își petrecea vremea așteptând să joace cărți, iar apoi juca cărți așteptând să treacă vremea. După aceea a apărut Vedat, care ne-a arătat cheile mașinii, scuturându-le în mână.

Am ieșit, am urcat în mașina coaptă de soare și, după ce am mers două sute de metri, am oprit și am coborât în fața casei lui Ceylan. Am vrut să spun ceva, pentru că mă simțeam stânjenit de emoția pe care-o încercam:

— Au modificat foarte mult locul ăsta.

— Da.

Am pășit pe pietrele presărate prin iarbă, fiecare la un pas una de alta. Un grădinar uda grădina, pe arșiță. În cele din urmă, le-am văzut pe fete și am spus, ca să mă aflu în treabă:

— Jucați vreodată pocher?

— Ha?!

Am coborât treptele. Fetele stăteau tolănite şi arătau pline de graţie. Mi-a trecut prin minte că tocmai mă văzuseră şi m-am gândit că purtam cămaşa pe care mi-o cumpărasem de la Ismet cu banii câştigaţi la pocher şi pantalonii Lewis, pe care mi-i pusesem peste slip, iar într-unul dintre buzunarele pantalonilor aveam cele paisprezece mii de lire pe care le câştigasem meditându-i pe proşti vreme de o lună! Apoi am spus, ca să spus şi eu ceva:

— Jucaţi, v-am întrebat?

— Ce să jucăm? Să vă fac cunoştinţă cu Metin!

O cunoşteam, de fapt, pe Zeynep:

— Bună, Zeynep, cum mai merge?

— Bine.

— Aceasta este Fahrünnisa, dar să nu-i spui aşa, că se supără! Să-i spui Fafa!

Fafa nu era frumoasă. Ne-am strâns mâinile.

— Iar aceasta este Ceylan!

Am strâns mâna fermă şi uşoară a lui Ceylan. Am vrut să mă uit în altă direcţie. M-am gândit deodată că s-ar putea să fiu îndrăgostit, dar era o idee absurdă, copilărească. M-am uitat spre mare şi mi-am dorit să cred că nu eram neliniştit, ci calm, ba chiar mi-am dorit să fiu aşa. Ceilalţi au uitat de mine şi au început să discute între ei:

— Şi schiul nautic e greu.

— Măcar de m-aş putea ţine pe picioare!

— Dar cel puţin nu e aşa de periculos ca schiul pe zăpadă.

— Costumul de baie trebuie să fie strâns pe corp.

— Te dor braţele.

— De-ar veni odată Fikret, să începem!

Mă plictisisem. Mi-am trecut greutatea corpului de pe un picior pe altul şi am tuşit.

— Stai jos, măi! mi-a spus Vedat.

Eram convins că aveam un aer foarte gânditor.

— Ia stai jos! mi-a spus Ceylan.

M-am uitat la Ceylan: era frumoasă. Da! M-am gândit din nou că m-aş fi putut îndrăgosti de ea, pentru ca puţin după aceea să cred că eram convins că mă gândisem la asta.

— Acolo este un şezlong, a zis Ceylan, arătând într-acolo cu vârful nasului.

În timp ce mă îndreptam spre șezlong, am văzut pe ușa deschisă care se afla la parterul casei de beton niște mobile înspăimântătoare. Soții bogați și nefericiți din filmele americane stăteau așezați pe mobile de genul acela în timp ce discutau, țipând unul la altul, cu paharele de whisky în mână, despre problemele căsniciei lor. Izul acela de mobilă, de bogăție, de lux care răzbătea din casă părea să îmi spună „ce faci tu aici?", dar apoi am reflectat și m-am relaxat: eu eram mai inteligent decât toți cei aflați acolo! M-am uitat la grădinarul care continua să ude grădina, am luat șezlongul, am revenit, l-am desfăcut fără nici o dificultate, m-am așezat lângă ei și i-am ascultat dus pe gânduri, întrebându-mă dacă eram sau nu îndrăgostit.

Fafa povestea despre „clasa noastră, care e foarte haioasă" și, cum Ceylan, colega ei de școală, îi spunea mereu „zi și de aia, povestește și de ailaltă", ajunsesem deja să mă prăjesc la soare când s-a sfârșit pălăvrăgeala; în plus, eram la fel de nehotărât ca înainte. Apoi, pentru că nu voiam să se creadă că eram un sălbatic care nu pricepea de glumă, m-am decis să le torn și eu câteva baliverne idioate de același soi, așa că le-am istorisit în amănunt cum furaserăm noi întrebările pentru examen din biroul directorului, de la școală. Nu le-am povestit însă și câți bani câștigasem după aceea vânzându-le unor copii bogați și proști, căci mi-ar fi răstălmăcit vorbele, iar afacerea aceea măruntă pe care mă văzusem nevoit s-o înjgheb pentru că n-aveam un tată bogat care să-mi dăruiască, de ziua mea sau într-o altă zi oarecare, ceasul Omega pe care-l purtam la mână, li s-ar fi părut groaznică, deși tații lor învârteau asemenea afaceri de dimineața până seara. În vremea aceasta am auzit cum se apropia o barcă cu motor, care scotea niște zgomote asurzitoare. Au întors cu toții capetele și s-au uitat într-acolo. Mi-am dat seama că venea Fikret. Și-a apropiat în mare viteză barca cu motor de debarcader, de-ai fi zis că era pe ce să se izbească de el, după care s-a oprit, împroșcând cu apă în jur. A sărit pe țărm cu oarecare greutate.

— Ce mai e nou, copii? a zis el, aruncând o privire spre mine.

— Să vă fac cunoștință, a zis Vedat. Metin, Fikret!

— Copii, ce beți? ne-a întrebat Ceylan.

Toți au zis Coca-Cola. Fikret nici măcar n-a răspuns, ci doar și-a țuguiat buzele și a făcut un semn din mână: era semnul pe care-l făceai când spuneai „Sunt negru de supărare!". M-am uitat la Ceylan, dar n-am reușit să-mi dau seama dacă îi părea rău de el sau nu. Mi-am dat însă seama de altceva: eu cunoșteam de ani de zile farsa pe care-o juca Fikret, care se prefăcea că e un tip cu personalitate. Dacă ești urât și prost, trebuie să fii un tip cu personalitate, mai ales dacă ai barca asta, care circulă mai repede ca sunetul, și mașina, care e și mai rapidă decât ea, ca să se uite fetele la tine. Ceylan a adus sucurile. Au stat multă vreme de vorbă, cu paharele în mâini.

— Ascultați muzică?

— Unde mergem diseară?

— Știi, ziceai că ai un Elvis.

— Aveam. Unde e discul ăla cu *Best of Elvis*?

— Nu știu.

— Mă plictisesc.

— Ce să facem?

Apoi au tăcut puțin, de parcă ar fi obosit de atâta vorbărie și de soarele care dogorea, după care iar au vorbit, iar au tăcut, iar au vorbit, iar au tăcut și, când au tăcut din nou, s-a auzit țâșnind, dintr-o boxă nevăzută, o muzică banală, iar eu m-am gândit că trebuia să mai spun și eu ceva.

— Asta e o muzică foarte plată, o muzică de ascensor! am zis eu. Americanii ascultă asemenea lucruri doar când circulă mult cu ascensorul.

— Când circulă mult cu ascensorul?!

Asta ai zis tu, Ceylan, iar atunci am prins glas, observându-te cum mă ascultai și prefăcându-mă că nu te observ, pentru că, da, probabil că eram deja convins că te iubeam și, deși mi-era rușine, am continuat să vorbesc și te-am lămurit. Ți-am arătat ce loc important ocupau aceste deplasări cu ascensorul în viața newyorkezilor, ți-am dezvăluit că Empire State Building are exact cincizeci de picioare și o sută două etaje și că de acolo se zărește panorama orașului până la cincizeci de mile, dar nu ți-am spus că nu fusesem încă la New York și că nu admirasem niciodată peisajul acela. Tocmai îți spuneam că, potrivit Enciclopediei Britannica, ediția 1957, pe care o aveam noi la

școală, orașul avea pe vremea aceea 7.891.957 de locuitori și că, potrivit aceleiași ediții, în 1940 avea 7.454.995 de locuitori, când Fafa a zis:

— Pfui! Le-ai învățat pe de rost, ca un tocilar!

Așa a zis Fafa, iar când tu ai râs către ea, Ceylan, eu v-am explicat că pentru a demonstra că nu mă număram printre cei care trebuie să tocească pentru a reține ceva pe de rost și că, pentru a vă putea da măsura inteligenței mele, puteam să înmulțesc, de pildă, pe loc toate numerele alcătuite din două cifre.

— Da, a zis Vedat. Individul ăsta are un cap ciudat, toată școala o știe!

— 17 x 49? m-a întrebat Ceylan.

— 833, am zis eu.

— 70 x 14?

— 980.

— De unde știm că e așa? a zis Ceylan.

Eram emoționat, dar nu făceam decât să zâmbesc.

— Să aduc o hârtie și un creion? a zis ea.

Ai țâșnit de la locul tău, Ceylan, nemairăbdându-mi zâmbetul enervant, ai dat fuga printre mobilele acelea înspăimântătoare și te-ai întors peste puțină vreme cu o hârtie care purta antetul unui hotel din Elveția și cu un stilou de argint, purtând o expresie îndârjită pe chip.

— 33 x 27?

— 891!

— 17 x 27?

— 459

— 81 x 79?

— 6399!

— 17 x 19?

— 323!

— Nu, 373!

— Mai înmulțește o dată, Ceylan, te rog!

— Bine, 323!

— 99 x 99?

— Asta e cel mai ușor: 9801!

Erai furioasă, Ceylan, erai furioasă până la dezgust:

— Chiar așa, le-ai învățat pe de rost ca un tocilar!

Eu nu făceam decât să zâmbesc și mă gândeam că broșurile acelea banale, mizerabile în care scria că toate iubirile încep cu dezgustul spuneau, poate, adevărul.

Apoi, Ceylan a făcut schi nautic cu barca lui Fikret, iar eu m-am cufundat în cugetări despre sentimentul rivalității și am înțeles probabil pe dată că urma să-mi pierd timpul cu asemenea gânduri până târziu în noapte, pentru că eram convins de-acum, fir-ar să fie, că mă îndrăgostisem de ea.

6

M-am trezit, m-am ridicat din pat, mi-am pus cravata și sacoul și am ieșit. O dimineață calmă, frumoasă, plină de strălucire! În copaci se zăresc ciori și vrăbii. Mă uit la obloane: toate sunt închise; dorm cu toții, căci aseară s-au culcat târziu. Faruk Bey a băut, iar Nilgün s-a uitat la el cum bea. Doamna a tot țipat de sus. Nici măcar n-am auzit la ce oră a venit și s-a culcat Metin; am dat drumul încetișor la pompă, ca să nu-i trezească scârțâitul ei, m-am clătit pe față cu apa rece din zori, apoi am intrat în bucătărie, am tăiat două felii de pâine, le-am luat cu mine, m-am dus la coteț și am deschis ușa. Găinile au dat năvală afară, zburătăcind care încotro și cotcodăcind. Am băut frumușel două ouă, fărâmându-le cu băgare de seamă la un cap, și mi-am mâncat feliile de pâine. Am luat și celelalte ouă din cuibar și tocmai mă întorceam în bucătărie, fără să fi apucat încă să închid ușa cotețului, când m-am mirat să văd că Nilgün se trezise, își luase sacoșa și pleca de acasă. A zâmbit când m-a văzut:

— Bună dimineața, Recep.

— Încotro, la ora asta?

— La mare. Mai târziu se aglomerează. Fac baie și ies repede din apă. Ouăle sunt din coteț?

— Da, am zis eu, încercând, nu știu de ce, un sentiment de vinovăție. Vrei să iei micul dejun?

— Vreau, a zis Nilgün, după care a râs și dusă a fost.

M-am uitat pe urmele ei. O pisică grijulie, migăloasă, prevăzătoare. Purta sandale și avea picioarele dezgolite. Când era mică, avea niște picioare ca niște surcele. Am intrat și am pus apă la fiert pentru ceai. Așa era și maică-sa. Acum e la cimitir. O să ne ducem acolo și-o să ne rugăm. Îți amintești de mama ta? Avea trei ani, n-are cum să-și amintească. Doğan

Bey era guvernator în est, iar în ultimele două veri îi trimisese aici. Maică-ta şedea în grădină, cu Metin în braţe şi cu tine alături, iar soarele îi scălda chipul palid toată ziua, dar se întorcea la Kemah la fel de albă la faţă ca hârtia cum venise. Vreţi suc de vişine, domniţă, o întrebam eu. Mulţumesc, Recep Bey, puneţi-l aici, zicea ea. Îl ţinea pe Metin în braţe, iar eu i-l puneam alături; când mă întorceam după două ceasuri, vedeam că nu băuse decât două înghiţituri dintr-un ditamai paharul. Apoi venea Faruk, gras şi transpirat, îi zicea „mamă, mi-e foame" şi dădea gata tot paharul dintr-o suflare. Bravo! Am scos învelitoarea şi, tocmai când mă dusesem s-o aştern, am simţit că masa duhnea: Faruk Bey vărsase rachiu pe ea cu o seară în urmă. M-am întors şi am luat cârpa, apoi am şters-o. Apa fiersese şi am pus ceaiul să se infuzeze. Mai era şi nişte lapte, rămas de ieri. Mâine mă duc la Nevzat. Eram cu gândul la cafea, dar m-am stăpânit şi m-am concentrat pe ce aveam de făcut.

Pesemne că m-am lăsat purtat de gânduri, iar timpul a trecut. În timp ce puneam masa, a coborât Faruk Bey. Mersul lui greoi, care face treptele să scârţâie, aduce cu cel al bunicului său. A căscat şi a bombănit ceva.

— Am făcut ceai, am zis eu. Staţi jos, să vă servesc micul dejun.

S-a prăbuşit pe scaunul pe care stătuse cu o seară în urmă, când băuse.

— Vreţi şi lapte? l-am întrebat eu. Avem un lapte bun, gras.

— Bine, adu-mi! a zis el. Îmi face bine la stomac.

M-am dus în bucătărie: stomacul. Lichidele alea otrăvite care se adună acolo de atâta băut vor sfârşi prin a-i face o gaură în el. Dacă mai bei, mori! zicea doamna. Ai auzit ce-a spus doctorul, nu? Doğan Bey stătea cu privirile aţintite înainte, chibzuia, după care i-a zis: mai bine mor decât să nu-mi meargă capul, mamă, eu nu pot trăi fără să gândesc, iar doamna i-a zis puiule, asta nu înseamnă să gândeşti, ci să te întristezi, dar uitaseră deja amândoi să se asculte unul pe altul. Apoi, după ce-a tot migălit la scrisorile alea, Doğan Bey a murit. Îi curgea sânge din gură, la fel ca lui taică-său, era limpede că din pricina stomacului, iar doamna plângea, urlând ca din gură de şarpe, şi mă striga, de parcă mie mi-ar fi stat ceva în putere. Înainte de a muri, i-a scos cămaşa plină de sânge, l-am îmbrăcat

cu o cămașă curată, călcată, după care a murit. O să ne ducem la cimitir. Am fiert laptele și l-am pus frumușel în pahar. Stomacul e o lume întunecată, tainică, pe care n-o cunoaște decât Profetul Iona. Eu mă înfioram ori de câte ori mă duceam cu gândul la gaura aia întunecoasă. Dar stomacul meu parcă nici nu există; asta pentru că-mi știu limitele, nu sunt ca ei, mai știu și să uit. Când am dus laptele la masă, am văzut că venise și Nilgün. Atât de repede! Avea părul umed, frumos.

— Să vă servesc micul dejun? am întrebat-o eu.

— Bunica nu coboară la micul dejun? m-a întrebat Nilgün.

— Coboară, am zis eu. Coboară dimineața și seara.

— La prânz de ce nu coboară?

— Nu-i place zarva care răzbate dinspre plajă, am zis eu. La prânz îi duc tava sus.

— S-o așteptăm, a zis Nilgün. Când se trezește?

— S-a trezit de mult, am zis eu.

M-am uitat la ceas: era opt și jumătate.

— Aaa, Recep! a zis Nilgün. Am cumpărat ziarul de la băcănie. De-acum încolo am să-l iau eu dimineața.

— Dumneavoastră știți mai bine, am zis eu în timp ce ieșeam din bucătărie.

— Și ce dacă-l iei? a țipat deodată Faruk Bey. Ce dacă afli câți oameni au fost omorâți, câți i-au omorât, câți dintre ei erau „fasciști", câți comuniști și câți nici cu unii, nici cu alții?

Eu intrasem în casă și urcam scara. Ce atâta zor, ce vreți, de ce nu vă mulțumiți cu puțin? Tu n-ai cum să știi, Recep! Moartea! Cuget, mă tem, căci omul e curios din fire. La obârșia oricărei cunoașteri se află curiozitatea, zicea Selâhattin Bey, ai priceput, Recep? Am ajuns sus și am bătut în ușă.

— Cine e? a întrebat ea.

— Eu sunt, doamnă, am zis, și am intrat.

Deschisese dulapul și scotocea prin el. S-a prefăcut că-l închidea la loc.

— Ce e? a întrebat ea. De ce țipă unul la altul acolo jos?

— Vă așteaptă la micul dejun.

— De-asta țipă unul la altul?!

Mirosul stătut al dulapului se răspândise prin încăpere. Îl adulmecam și-mi aminteam.

— Poftim? am zis eu. Nu, glumesc între ei.

— Se așează la masă dis-de-dimineață?

— Dacă asta vă îngrijorează, doamnă, vă spun că Faruk Bey nu bea. Asta e oră de băut?

— Nu le lua apărarea! a zis ea. Și nu-mi spune mie minciuni! Îmi dau seama imediat!

— Nu vă spun minciuni, am zis eu. Vă așteaptă amândoi la micul dejun.

S-a uitat la ușa deschisă a dulapului.

— Să vă duc jos?

— Nu!

— O să mâncați în pat? Să vă aduc tava sus?

— Adu-o, a spus ea. Și spune-le să fie gata!

— Sunt gata.

— Închide ușa!

Am închis-o și am coborât: în fiecare an, înainte de-a se duce la cimitir, mai scotocea o dată prin dulap, ca și cum ar fi urmat să găsească în el vreun lucru pe care nu-l mai văzuse și cu care nu se mai îmbrăcase niciodată și până la urmă se îmbrăca tot cu haina aceea groasă, ciudată, înspăimântătoare. Am intrat în bucătărie, am pus pâinea, apoi le-am dus-o.

— Citește-mi! îi zicea Faruk Bey lui Nilgün. Ia citește-mi, să vedem câți morți sunt azi!

— Șaptesprezece, a zis Nilgün.

— Ei, și ce concluzie tragem din asta? a întrebat-o Faruk Bey.

Nilgün și-a vârât și mai mult nasul în gazetă, de parcă nu l-ar fi auzit pe fratele ei mai mare.

— Că nu mai are nici un sens și-așa mai departe, a zis Faruk Bey, oarecum mulțumit.

— Se pare că doamna n-o să coboare la micul dejun. Să vă servesc pe dumneavoastră!

— De ce nu coboară?

— Nu știu, a zis eu. Răscolește prin dulap.

— Bine, servește-ne pe noi.

— Nilgün Hanım, i-am zis eu. Stați așa, cu costumul de baie ud leoarcă, și-o să răciți. Urcați, schimbați-vă și citiți mai apoi gazeta...

— Uite, nici măcar nu te-a auzit, a zis Faruk Bey. E încă suficient de tânără ca să creadă ce scriu gazetele. Citește, plină de emoție, despre morți!

Nilgün s-a ridicat de pe scaun, zâmbindu-mi. Am coborât în bucătărie. Să crezi ce scriu gazetele? Am întors feliile de pâine și am pregătit tava doamnei. Doamna citește gazeta ca să vadă dacă a mai răposat vreun cunoscut de-al ei – nu vreun tânăr, ciuruit de bombe și gloanțe, ci vreun boșorog, mort de moarte bună. Îi duc tava. Uneori se înfurie că nu poate să ghicească numele de familie din ferpare, bombăne, apoi lasă gazeta deoparte. Dacă nu e prea mânioasă își bate joc uneori, când sunt cu ea, de numele lor de familie. Astea sunt nume inventate, blestemate, ce e aia nume de familie?! Am stat și m-am gândit: cel care mi-a dat mie numele de familie e tata, iar numele meu de familie este Karataș[1]. Acesta are un înțeles limpede. Nu reușesc însă să pricep ce înseamnă alte nume. Așa e și cu numele oamenilor ăstora – Darvınoğlu. Am bătut la ușă și am intrat. Doamna se afla tot lângă dulap.

— V-am adus micul dejun, doamnă!

— Lasă-l acolo!

— Mâncați repede! am zis eu. Să nu vi se răcească laptele!

— Bine, bine! a zis ea.

Stătea cu ochii la dulap, nu la tavă.

— Închide ușa!

Am închis-o. Apoi mi-am adus aminte de feliile de pâine puse la prăjit, așa că am coborât în fugă. Oricum, nu se arseseră. Am pus pe tavă oul lui Nilgün Hanım și restul de mâncare pentru micul dejun și le-am dus.

— Mă scuzați, am întârziat, am zis eu.

— Metin nu vine la micul dejun? a întrebat Faruk Bey.

Bine! Am urcat iar, am intrat în camera lui Metin, l-am trezit și am deschis obloanele. Bombănea. Am coborât, Nilgün Hanım voia ceai, așa că m-am dus în bucătărie, i-am turnat din ceaiul pe care-l pusesem la infuzat, iar când i l-am dus am văzut că Metin coborâse imediat, ba chiar se așezase la masă.

— Vă aduc acum micul dejun, am zis eu.

— La ce oră ai venit aseară? l-a întrebat Faruk Bey.

— Am uitat! a zis Metin.

Era îmbrăcat doar cu slipul și cu o cămașă.

— Ai lăsat benzină în mașină? l-a întrebat Faruk Bey.

---

1. În traducere, „piatră neagră".

— N-ai nici o grijă, frățioare! a zis Metin. Am umblat cu mașinile celorlalți. Nu prea mă dau în vânt să fiu văzut pe-aici într-un Anadol.

— Cum adică? a întrebat Nilgün.

— Tu citește-ți ziarul! a zis Metin. Eu vorbesc cu fratele meu.

Am intrat în bucătărie ca să-i duc ceaiul. Am pus altă pâine la prăjit. I-am dus ceaiul, care era concentrat.

— Vreți și lapte, Metin Bey? l-am întrebat eu.

— Toți au întrebat de tine, a zis Metin.

— Ce-mi pasă mie? a zis Nilgün.

— Pe vremuri erai prietenă la cataramă cu fetele alea, a zis Metin. Erați nedespărțite, iar acum le disprețuiești pentru simplul motiv că ai citit și tu câteva cărți!

— Nu le disprețuiesc! Doar că nu vreau să le văd.

— Le disprețuiești. Omul dă cel puțin bună-ziua.

— Ei, uite că eu nu le dau! a zis Nilgün.

— Vreți și lapte, Metin Bey? am întrebat eu.

— Ai văzut? Ai devenit foarte orientată politic. Foarte mojică!

— Tu știi ce înseamnă să fii orientat politic? l-a întrebat Nilgün.

— Cum aș putea să nu știu? a spus Metin. Am o soră mai mare căreia i-a fost spălat creierul de curând, așa că văd asta zi de zi.

— Prostule!

— Vreți și lapte, Metin Bey?

— Copii, potoliți-vă, potoliți-vă! spunea Faruk Bey.

— Nu vreau lapte, a zis Metin.

Am dat fuga la bucătărie și am întors feliile de pâine. I-au spălat creierul. Atâta vreme cât n-au să fie înlăturate mizeriile, superstițiile și minciunile care zac în creierele tuturor, n-avem scăpare, zicea Selâhattin Bey, de aceea scriu eu de ani de zile, Fatma, de aceea! Mi-am turnat un pahar cu lapte și am băut jumătate din el. Când s-au prăjit feliile de pâine, li le-am dus.

— Când o să se roage bunica la cimitir, să vă rugați și voi! zicea Faruk Bey.

— Am uitat rugăciunile pe care le-nvățasem de la mătușa, a zis Nilgün.

— Ce repede le-ai uitat! a zis Metin.

— Dragul meu, și eu le-am uitat, a zis Faruk Bey. Vă zic, adică, să țineți și voi palmele ridicate spre cer, ca să nu se supere.

— Nu-ți face griji, am să le țin, a zis Metin. Nu acord importanță unor astfel de lucruri.

— Fă-o și tu Nilgün, da? a zis Faruk Bey. Și pune-ți ceva pe cap.

— Bine, a zis Nilgün.

— Asta n-o să contravină convingerilor tale ideologice? zicea Metin.

Am ieșit și m-am dus sus. Am bătut la ușa doamnei. Am intrat. Mâncase și se dusese iar la dulap.

— Ce e? a întrebat ea. Ce vrei?

— Mai vreți un pahar cu lapte?

— Nu vreau.

Tocmai luam tava când a închis brusc ușa dulapului și a țipat la mine:

— Să nu te apropii!

— Nu mă apropii de dulapul dumneavoastră, doamnă! am zis eu. Vedeți bine că nu fac decât să iau tava.

— Ce fac ei jos?

— Se pregătesc.

— Iar eu tot n-am reușit să aleg, a zis ea, după care s-a sfiit parcă deodată și a început să se holbeze în dulap.

— Grăbiți-vă, doamnă! am zis eu. Altfel o să ne prindă căldura.

— Bine, bine. Închide bine ușa.

Am coborât în bucătărie și am pus apă la încălzit, ca să spăl vasele. Am băut, așteptând să se încălzească apa, jumătatea de pahar de lapte care-mi mai rămăsese, m-am gândit la cimitir, m-am emoționat și am avut o senzație oarecum ciudată; m-am gândit și la lucrurile, la instrumentele din spălătorie. Uneori, la cimitir, îți vine să plângi. M-am dus la ei; Metin Bey mi-a cerut un ceai și i l-am dus. Faruk Bey se uita la grădină, trăgând din țigară, și tăceau cu toții. Am intrat în bucătărie și am terminat cu vasele. Când m-am dus înapoi după aceea, Metin Bey era deja îmbrăcat. M-am întors, mi-am scos șorțul, mi-am cercetat cravata și sacoul, m-am pieptănat, mi-am zâmbit în oglindă, așa cum făceam după ce mă pieptăna frizerul, și am ieșit.

— Suntem gata, ziceau ei.

Am urcat; mă rog, doamna se îmbrăcase în cele din urmă. Iată, purta aceeași haină neagră, înspăimântătoare; poalele acesteia

atingeau pământul, căci doamna, înaltă de felul ei, se micşora de la un an la altul, iar din locul în care poalele hainei atingeau pământul se arătau boturile ascuţite, aidoma boturilor iscoditoare ale unor pui de vulpe, ale încălţărilor curioase pe care le purta în picioare. Tocmai îşi punea o broboadă pe cap. Când m-a văzut a părut stânjenită. Am tăcut puţin amândoi.

— O să transpiraţi în veşmintele astea pe o asemenea căldură, am zis eu.

— Sunt gata cu toţii?

— Sunt gata.

A cercetat odaia din priviri, a căutat ceva, a văzut că dulapul era închis, iar a căutat ceva şi, după ce s-a uitat din nou la dulap, a zis:

— Hai atunci, du-mă jos!

Am ieşit din odaie. A văzut că trăsesem uşa după mine, dar a mai smucit o dată de ea cu mâna. Când am ajuns în capul scărilor, s-a rezemat de mine, nu în baston. Am coborât cu binişorul şi am ieşit. Au venit şi ceilalţi şi tocmai o urcam în maşină, când m-a întrebat:

— Ai ferecat bine uşile?

— Da, doamnă, am zis eu dar, cu toate astea, m-am dus şi am mai trântit o dată uşile, ca să-şi dea ea seama că erau închise.

În cele din urmă a urcat, slavă Domnului, în maşină.

7

Doamne, ce curios! Când mașina a pornit brusc, legănându-se, m-am emoționat de parcă m-aș fi aflat în trăsura copilăriei mele, dar apoi m-am gândit la voi, la bieții de voi, cei aflați la cimitir și am crezut că mă pufnea plânsul, dar nu încă, Fatma, pentru că mă uitam pe ferestrele mașinii care ieșea pe poartă, în stradă, și tocmai mă întrebam dacă Recep o să rămână singur acasă, când ne-am oprit și am așteptat, iar la puțin timp după aceea a venit și stârpitura, care a urcat pe partea cealaltă, s-a așezat tot în spate, și-atunci iar...

— Ai închis bine ușile, nu-i așa, Recep?

În timp ce mașina pornea la drum...

— Da, Faruk Bey.

... eu m-am rezemat zdravăn de spătarul scaunului meu.

— Bunico, ai auzit, nu-i așa, că Recep a închis bine ușile! Ca să nu începi după aceea iar ca anul trecut, cum că ar fi rămas deschise...

Am început să mă gândesc la ei și bineînțeles că mi-am adus aminte că tu, Selâhattin, atârnaseși deasupra porții ăleia de la grădină despre care ei spun acum că e închisă o tăbliță de bronz pe care scria „Doctorul Selâhattin", orele de consultație sunt cele de mai jos, n-am să iau bani de la cei necăjiți, Fatma, zicea el, vreau să iau contact cu poporul, sigur că nu avem încă prea mulți bolnavi, nu ne aflăm într-un oraș mare, ci în orașul acesta izolat de la malul mării, chiar așa, pe vremea aceea nu erau decât câțiva țărani amărâți, iar acum, când ridic capul, Doamne, uite, blocurile, prăvăliile, gloata asta, oamenii pe jumătate despuiați, nu te uita spre plajă, Fatma, ce zarvă e asta, toți stau grămadă, în devălmășie, uite, Selâhattin, iadul tău iubit a coborât pe pământ, ai reușit, sigur, dacă asta ai vrut, uită-te la norodul ăsta, poate că asta era...

— Bunica se uită foarte curioasă, nu-i așa?

Nu, nu mă uit deloc, dar obrăznicăturile astea de nepoți, Selâhattin...

— Să mai lungim drumul și să te plimbăm puțin, bunico?

... credeau că nevasta aia a ta cea fără de prihană era ca tine, da, ce să facă, bieții copii, așa au fost crescuți, pentru că, Selâhattin, ți-ai făcut și fiul să semene cu tine, nici Doğan nu s-a ocupat de copiii lui, mamă, acum au grijă de ei mătușile lor dinspre mamă, pentru că pe mine nu mă țin puterile, iar dacă au grijă mătușile lor uite, ajung să fie așa cum sunt, să creadă că bunica lor e dornică să se uite la toate urâciunile alea în drum spre cimitir, dar să nu credeți asta, vedeți, nici măcar nu mă uit, deschid geanta, capul mi se apleacă în față, îmi adulmec mirosul de bătrână care se revarsă dinăuntrul poșetei, iar mâinile mele mici și uscate dibuie batista minusculă în bezna pielii de crocodil, îmi ating cu ea ochii uscați, pentru că gândurile mele sunt copleșite de ei, doar de ei...

— De ce plângi acum, bunico? Nu plânge!

... numai că ei nu știu cât de mult v-am iubit și nu știu că nu pot răbda să mă gândesc, în ziua asta însorită, că voi sunteți morți. Mi-am mai tamponat nițel ochii cu batista, biata de mine, da, acum ajunge, Fatma, știu să și îndur pentru că întreaga mea viață s-a petrecut în suferință, bine, acum mi-a trecut, nu e nimic, uitați, am ridicat capul, mă uit la blocuri, la ziduri, la literele de plastic, la vitrine, la afișe, la culori, dar iar mi se face silă, Doamne, ce urâciune, nu te mai uita, Fatma, eu...

— Cum era pe vremuri pe-aici, bunico?

... m-am închis în propriile gânduri și necazuri și nu vă mai aud vorbele ca să pot să vă povestesc, pe vremuri locul ăsta era plin de grădini, ce grădini frumoase, să vă spun eu unde sunt acum grădinile alea, nu era suflet de om, iar în acei primi ani, când satana nu pusese încă stăpânire pe bunicul vostru, acesta îmi zicea în faptul serii vino, Fatma, hai să ne plimbăm, nu te supăra pe mine că stau închis aici și nu te duc nicăieri, enciclopedia asta mă ostenește peste măsură, nu vreau să mă port ca un despot oriental pe motiv că n-am nici brumă de timp, vreau să-mi distrez nevasta și s-o fac fericită, vino, să ne plimbăm măcar puțin prin grădini, pe deasupra o să mai stăm și de vorbă, uite ce-am citit azi, mă gândesc la cunoaștere ca

la ceva inevitabil şi socotesc că la noi totul este atât de vrednic de milă din pricina ignoranţei, acum am priceput fără tăgadă că este necesară şi la noi o renaştere, o deşteptare a cunoaşterii, înaintea mea se află o sarcină înspăimântătoare pe care se cuvine să o duc la bun sfârşit şi, de fapt, îi sunt recunoscător lui Talat Paşa că m-a surghiunit aici, în cotlonul acesta pustiu, ca să pot citi şi cugeta la toate, căci dacă n-ar fi fost singurătatea şi ceasurile petrecute zadarnic n-aş fi avut cum să ajung la asemenea idei şi n-aş fi priceput niciodată însemnătatea misiunii mele istorice, Fatma, pentru că şi Rousseau şi-a limpezit, de fapt, ideile umblând pe la ţară, prin mijlocul naturii, acelea erau reveriile unui hoinar singuratic, dar noi hoinărim amândoi...

— Marlboro, Marlboro!

Când am ridicat capul m-am speriat, căci ai fi zis că băiatul era cât pe ce să-şi vâre braţul în maşină – băieţaş, o să te facă zob, slavă Domnului că am ieşit, în cele din urmă, dintre betoane şi am pătruns printre grădini, înşirate...

— E foarte cald, frăţioare, nu-i aşa?

... pe cele două laturi ale coastei pe care păşeam atunci, în primii ani, cu Selâhattin, iar când se iveau, ici şi colo, vreo doi-trei ţărani amărâţi, aceia se opreau locului, ne salutau, pe vremea aceea nu prinseseră încă a se teme, domnule doctor, femeia mea e tare beteagă, vreţi să veniţi, să vă ajute Dumnezeu, pentru că nici el n-o luase razna, bieţii de ei, Fatma, mi-e milă de ei, nu le-am luat bani, ce să fac, dar ei nu veneau, de fapt, când avea nevoie de parale, iar atunci inelele, diamantele mele, oare oi fi închis dulapul, îl închisesem...

— Bunico, eşti bine, nu-i aşa?

... dar ăştia nu te lasă în pace cu întrebările lor idioate, mi-am tamponat ochii cu batista, cum să-ţi fie bine când te duci la mormintele răposatului tău bărbat şi răposatului tău băiat, acum mie...

— Uite, bunico, trecem prin faţa casei lui Ismail! Aici!

... mi-e doar milă de voi, dar uite ce zic ei, Doamne, aici ar fi, chipurile, casa cotonogului, dar nu mă uit într-acolo, bitangul tău, mă întreb dacă ei ştiu, eu...

— Recep, ce face Ismail?

... nu ştiu, ascult...

— Bine. Vinde lozuri.

... cu băgare de seamă, nu, Fatma, nu auzi...

— Cum o mai duce cu piciorul?

... doar pentru a mă apăra pe mine şi pentru a-mi apăra bărbatul şi băiatul de păcat, oare ştie cineva...

— La fel ca înainte, Faruk Bey. Şchioapătă.

... că am avut de-a face cu asta, oare să se fi dus stârpitura la ei...

— Ce mai face Hasan?

... şi să le fi spus, pentru că şi ei, la fel ca bunicul şi tatăl lor...

— O duce rău cu şcoala, a rămas corigent la engleză şi la matematică. Şi nu are nici serviciu.

... se dau în vânt după egalitate, haide, bunico, ar zice ei, asta înseamnă că ei sunt unchii noştri dinspre tată, habar n-aveam, bunico, nu vorbi cu păcat, Fatma, nu te mai gândi, de-asta ai venit tu azi aici, ca să te gândeşti la asemenea lucruri, dar încă n-am ajuns, îmi vine să plâng, am început să-mi tamponez ochii cu batista, parcă ne-am duce la o plimbare oarecare aşa cum stăm în maşină, în ziua asta tristă pentru mine, odată, pe vremuri, cu mult timp în urmă, a venit o trăsură cu un singur cal, iar eu şi Selâhattin am urcat cu şareta coasta care nu se mai sfârşea, tronca-tranca, tronca-tranca, ce bine am făcut, Fatma, nu mai reuşeam să-mi fac timp pentru aşa ceva din cauza lucrului la enciclopedie, ce bine-ar fi fost să iau şi o sticlă cu vin, nişte ouă răscoapte, o să ne ducem la iarbă verde, dar numai ca să luăm aer, să vedem natura, nu ca să ne-mbuibăm pe stil turcesc până crăpăm, aşa cum fac ai noştri, ce frumos se vede marea de aici, în Europa asta se numeşte picnic, ei fac totul cu măsură, Fatma, cu voia Domnului o să fim şi noi aşa într-o bună zi, poate că fiii noştri n-au să apuce ziua aceea dar, cu voia Domnului, nepoţii noştri, fetele, ca şi băieţii...

— Am ajuns, bunico, uite, am ajuns!

... atunci, în vremurile acelea în care ştiinţa va deveni suverană, nepoţii noştri vor vieţui fericiţi în ţara noastră, care nu se va mai deosebi de ţările din Europa, şi au să vină la mormântul meu, al tău, Selâhattin, iar când motorul s-a cufundat în tăcere mi-a sărit inima din loc, ce linişte e aici, greieri pe arşiţă, moartea la nouăzeci de ani, ei au coborât şi au deschis portiera...

— Haide, bunico, dă-mi mâna!

...din tărâșenia asta de plastic e mai greu de coborât ca din trăsură, Doamne ferește, dacă ar fi să cad aș muri pe loc și m-ar îngropa cât ai clipi din ochi, ba poate că au să se și bucure...

— Ah, așa! Ia-mă de braț, bunico, sprijină-te de mine!

...poate că au să se întristeze, să nu vorbesc cu păcat, și-apoi de ce gândesc acum așa, am coborât și, în vreme ce pășesc încet printre pietrele de mormânt, în vreme ce unul mă ține de un braț, iar altul de celălalt braț, Doamne iartă-mă, pietrele astea de mormânt îmi seamănă spaima în suflet...

— Te simți bine, bunico?

...într-o bună zi am să ajung și eu sub ele, sub pietrele astea de mormânt, pe arșiță, singură, părăsită...

— Unde era?

...încojurată de mireasma ierbii uscate, pârjolite, acum nu te mai gândi la asta, Fatma...

— O luăm în partea asta, Faruk Bey!

...uite, tot mai vorbește stârpitura, asta ca să arate că știe mai bine decât nepoții mei unde zac ei, vrea să spună oare că asta se întâmplă pentru că e băiatul lui, dar când au văzut și ceilalți mormântul tatălui...

— Aici este!

...și, chiar așa, al mamei lor...

— Am ajuns, bunico, aici este!

...eu, inima mea, acum am să plâng, iată, aici sunteți, bieții mei, iar voi dați-mi drumul, lăsați-mă singură cu ei, mi-am șters ochii cu batista și când v-am văzut aici, Doamne, de ce nu m-ai luat și pe mine, nu vorbi cu păcat, știu, de fapt, că eu nu m-am plecat diavolului nici măcar o dată, dar n-am venit aici să vă învinovățesc, acum am să plâng, mi-am șters nasul și am ascultat o clipă greierii ținându-mi răsuflarea, apoi mi-am pus batista în buzunar, ridic palmele spre cer și rostesc *Fatiha*[1] pentru voi, o spun, am spus-o, s-a sfârșit, am ridicat

1. Sura introductivă a Coranului - cu alte cuvinte, „sura care deschide cartea" sau „deschizătoarea"; dată fiind expresivitatea, dar și laconismul ei, este adeseori rostită ca rugăciune independentă, inclusiv ca rugăciune pentru morți.

capul, am privit în jur, oricum, și-au ridicat și ei palmele spre cer, bravo, Nilgün și-a pus o broboadă frumoasă, dar plăcerea cu care se dă-n spectacol stârpitura îmi face silă, iartă-mă, Doamne, nu pot răbda să văd cum se fălește cineva că e bitang, de parcă el te-ar iubi mai mult ca noi toți, Selâhattin, de parcă el s-ar ruga mai mult, pe cine crezi tu că poți să păcălești cu asta, barem de mi-aș fi luat bastonul cu mine, unde o fi, oare or fi încuiat ușile, dar eu am venit să mă gândesc la tine, nu la ele, ah, tu, care te afli sub piatra asta de mormânt, ți-a trecut vreodată prin minte că am să vin într-o zi aici și am să citesc pe o lespede așezată deasupra ta

doctorul Selâhattin Darvinoğlu
1881-1942
Fatiha pentru sufletul său

am rostit-o adineaori, Selâhattin, de fapt, tu nu credeai și de aceea sufletul tău se zbate acum acolo, în chinurile iadului, vai, Doamne, nu vreau să mă gândesc, dar oare e vina mea, de câte ori nu i-am spus, Selâhattin, pocăiește-te, dar tu ți-ai bătut joc de mine, femeie neghioabă, femeie proastă, ți-au spălat și ție creierul așa cum li l-au spălat tuturor, nu există nici Dumnezeu, nici lumea cealaltă, lumea de dincolo e o minciună născocită pentru a ne facem să păstrăm dreapta cale pe lumea asta, n-a mai rămas nici o dovadă cu privire la existența lui Dumnezeu, dincolo de aberațiile scolastice, nu există decât lucruri și fapte, iar noi le putem cunoaște și putem cunoaște relațiile dintre ele, sarcina mea este să explic întregului Orient că Dumnezeu nu există, mă asculți, Fatma, nu vorbi cu păcat, nu te gândi la lucrurile astea, eu vreau să mă gândesc la acele prime zile în care nu te lăsaseși încă în voia satanei, nu doar pentru că de morți trebuie să-ți amintești numai de bine, ci pentru că erai cu adevărat un copil și, după cum spunea tata, copilul acela avea un viitor strălucit, stătea cuminte în cabinetul lui de consultații și Dumnezeu știe ce le făcea bieților bolnavi, și-apoi mai veneau și femei frânce, fără văluri, cu fețele boite, și se-nchidea cu ele acolo, dar veneau și bărbații lor, eu stăteam stingheră în odaia de alături, nu cumva să-i treacă prin minte ceva necuvenit, Fatma, da, da, poate că totul s-a petrecut din pricina lor, s-a stabilit

aici cu totul, vreo doi-trei clienți, adică pacienți, cum le zicea el, ne deprinseserăm cu bolnavii, pentru că era o treabă foarte grea, Selâhattin, uite, îți dau dreptate în privința asta, nimeni, la țărm de mare, câțiva pescari și zevzecii din satul acela îndepărtat care picotesc într-un ungher, în cafeneaua de la debarcader, ei nu se îmbolnăvesc în aerul ăsta curat, iar dacă e să se îmbolnăvească habar n-au, și chiar dacă se îmbolnăvesc nu vin, cine să vină, de fapt, câteva case, câțiva țărani proști, dar cu toate astea auziseră de tine, bolnavii veneau tocmai de la Izmit, cei mai mulți veneau de la Gebze, erau unii care veneau de la Tuzla, cu barca, și tocmai prinsese să facă și el parale când îl apucase să se rățoiască, de data asta la bolnavi, Doamne, stăteam și ascultam din odaia de alături, cu ce te-ai uns pe rana asta, mai întâi am pus tutun, domnule doctor, apoi am oblojit-o cu băligar, vai de mine, se poate așa ceva, astea sunt leacuri bășești, acum există știința, ei, și ce are copilul ăsta, are fierbințeală de cinci zile, domnule doctor, de ce nu l-ați adus mai devreme, era furtună pe mare, n-ați văzut, domnule doctor, măi, era cât pe ce să-i faceți de petrecanie copilului, ce să facem noi dacă așa a vrut Dumnezeu, ce Dumnezeu, bre, nu există Dumnezeu, Dumnezeu a murit, Doamne, Selâhattin, căiește-te, ce căință, femeie neroadă, nu mai vorbi aiurea și tu, ca țăranii ăia proști, mi-e mie rușine pentru tine, mă gândeam că o să educ atâția oameni, dar n-am putut să-i bag nici măcar nevestei mele vreo două-trei gânduri în cap, ce proastă poți să fii, dar măcar pricepe că ești neroadă și ai încredere în mine, numai că ori de câte ori îi spuneam ai să-i pierzi și pe cei câțiva bolnavi pe care ți i-ai găsit, Selâhattin, el parcă își ieșea din minți, eu ascultam din odaia de alături, câte nu-i spunea acelei biete bolnave care bătuse atâta drum cu bărbatu-său ca să-i dea o doctorie, să se dezbrace, zicea el, mă scotea din sărite, îi ești bărbat sau ce-i ești, țăran prost, măcar spune-i tu, nu se dezbracă, bine, n-o consult, așa că ștergeți-o, doar n-am să mă supun superstițiilor voastre oarbe, vai, domnule doctor, nu spuneți asta, dați-i un leac, nu, dacă nevastă-ta nu se dezbracă nu-i dau nici un leac, ștergeți-o, v-au amăgit pe toți cu scorneala aia despre Dumnezeu, Doamne ferește! barem de ți-ai fi ținut gura, Selâhattin, măcar nu mai vorbi așa cu ei, nu, eu nu mă tem de nimeni, dar cine știe ce mai zic despre mine pe

la spate, ăsta e un doctor fără frica lui Dumnezeu, nu vă duceți la el, e dracul gol, n-ați văzut, de fapt, hârca aia de pe masa lui, are biroul înțesat de cărți, mai are și niște instrumente fermecate, ciudate, niște lentile care fac ca totul să arate uriaș, tuburi din care iese fum, broaște moarte, prinse în ace, nu vă duceți acolo, ce om zdravăn la cap își lasă viața pe seama acestui bezbojnic dacă nu se află la strâmtoare, individul ăla betegește orice om teafăr, Doamne păzește!, cel care-i calcă pragul e smintit de duhuri, mai de curând i-a zis unui om beteag, venit tocmai de la Yarımca, tu pari să fii om cu scaun la cap, îmi pari potrivit, așa că fă bine și ia mata scrierile astea, citește-le în cafeneaua din sat, a zis el, am scris acolo ce trebuie făcut împotriva tifosului și a ofticii, a zis el, am scris, în plus, că nu există Dumnezeu, du-te, barem satul vostru să fie izbăvit, la drept vorbind, dacă aș putea trimite în fiecare sat un om teafăr la minte, așa ca mata, iar omul ăla ar aduna seară de seară întregul sat la cafenea și i-ar citi măcar un dram din enciclopedia mea, poporul acesta ar fi salvat, dar mai întâi, ah, trebuie să-mi isprăvesc enciclopedia care se tot lungește, blestemată să fie ea, și nici bani n-avem, Fatma, diamantele, inelele, cutia ta, oare or fi încuiat bine ușile, n-au apucat să le încuie pentru că, bineînțeles, nu le mai e teamă de nimic, bolnavii încetaseră să mai vină, lăsând la o parte câțiva betegi fără speranță, câțiva neputincioși cărora le părea rău că veniseră de cum intrau pe poarta grădinii, dar cărora le era teamă să facă cale întoarsă și să-l mânie până și pe diavol, numai că ție nu-ți păsa, Selâhattin, nu-i așa, poate că și din cauza diamantelor mele, acum bolnavii nu se mai arată, și bine fac, zicea el, pentru că ori de câte ori îi vedeam pe prostănacii mei mă apuca depresia, disperarea, e atât de greu să crezi că dobitocii ăștia pot fi oameni, i-am zis unuia dintre ei, mai deunăzi, în vreme ce vorbeam de altele, câte grade au, cu totul, unghiurile unui triunghi, știam, bineînțeles, că amărâtul ăla de țăran, care n-auzise în viața lui de triunghi, n-avea cum să știe, dar pusesem mâna pe hârtie și pe creion și-l lămurisem, îmi ziceam „ia să văd eu dacă-i duce mintea la matematică", dar nu nefericiții de țărani sunt de vină, Fatma, ci statul, care n-a făcut nimic ca să le dea o bună educație, Doamne, și i-am explicat preț de patruzeci de ore, mi-am răcit gura din greu ca să priceapă,

iar el se holba la mine cu ochi goi, ba chiar înspăimântat, ah, femeie neroadă, s-a uitat la mine așa cum te uiți tu acum, de ce te uiți așa la mine de parcă l-ai fi văzut pe dracu', măi, amărâto, eu sunt bărbatul tău, da, Selâhattin, iar tu ești satana, uite, acum ești în gheenă, în focurile iadului, monștri, cazane în clocot, ori poate că moartea e așa cum ai zis tu, am descoperit moartea, Fatma, a zis el, ascultă-mă, ăsta e cel mai însemnat lucru dintre toate, moartea e atât de grozavă încât nu mai pot răbda și, ori de câte ori mă gândesc cum zaci tu în mormânt, mă cuprinde teama și...

— Te simți bine, bunico?

...m-a luat deodată cu amețeală, am crezut că mă prăbușesc la pământ, dar nu te teme, Selâhattin, am să mai rostesc o dată, pentru ultima oară, *Fatiha* pentru sufletul tău...

— Așează-te puțin aici dacă vrei și odihnește-te, bunico!

...chiar dacă tu nu vrei, tăceți, au tăcut, aud cum trece o mașină pe drum, după aceea aud greierii, s-a sfârșit, amin, îmi scot batista și-mi tamponez ochii, apoi am venit la tine, te am, de fapt, mereu în minte, fiule, dar mi-am zis ca mai întâi să mi-l scot pe taică-tău din gând, ah, sărmanul, nesăbuitul meu fiu, băiatul meu fără de noroc...

Prefectul Doğan Darvinoğlu
1915-1967
Fatiha pentru sufletul său

...bine, o spun, sărmanul meu, băiatul meu fără de noroc, sunt obidită, sunt nefericită, sunt orfană, spun *Fatiha* pentru tine, amin, și tu ești aici, Doamne, Dumnezeule, mi s-a părut deodată, pentru o clipă, că n-ai fi murit, unde mi-e batista, uite cum am început să hohotesc până să dau de ea...

— Bunico, bunico, nu plânge!

...tremurând, am avut impresia că dacă nu mi-ar fi sărit în ajutor m-aș fi făcut grămadă la pământ, hohotind, ce fără de noroc am fost eu, Doamne, mi-era scris să ajung și aici, la mormântul fiului meu, ce ți-am făcut eu Ție ca să-mi dai o asemenea pedeapsă, căiește-te!, eu am făcut însă tot ce mi-a stat în putință, voiam eu oare să se întâmple așa, băiatul meu, dragul meu Doğan, de câte ori nu ți-am spus că ultimul lucru pe

care trebuie să-l faci în viață este să-l urmezi pe tatăl tău, nu te-am trimis eu pe la școli cu internat ca să nu-l vezi și să nu-i urmezi pilda, puiul meu, și-apoi nu te-am dat la cele mai bune școli în anii aceia când nu ne mai rămăsese nici o lețcaie și când țineam casa doar cu inelele, briliantele și diamantele din cutia pe care mi-o dăduseră bunicii tăi ca zestre, deși tu nu știai acest lucru, veneai acasă sâmbăta, după-amiaza târziu, iar bețivul de taică-tău nu se ducea nici măcar să te ia de la gară și, în timp ce el se căznea să stoarcă bani de la mine, de vreme ce nu câștiga nici o para chioară, ca să-și publice cărțile alea smintite, pline de hulă de la un cap la altul, în timp ce eu mă consolam singură, în nopțile reci de iarnă, la gândul că barem fiul meu învață la școala franceză, am văzut într-o bună zi... aaa, de ce te-ai înscris acolo în loc să te faci inginer sau negustor, ca ei, ai să te ajungi politician, știu, poți să ajungi și prim-ministru dacă vrei tu, dar nu e păcat de un om ca tine, mamă, țara asta n-o să se dreagă decât prin politică, dar până să ajung eu să-i spun pe seama ta a rămas s-o dregi, băiatul meu fără minte, în zilele acelea când venise în vacanță ostenit și dus pe gânduri, Doamne, ce fără de noroc am fost, el se și deprinsese să umble de acolo-colo nefericit, ca taică-său, uite, fumezi de la vârsta asta, de ce atâta tristețe, de ce atâta melancolie, fiule, am zis eu, iar când tu mi-ai zis din pricina țării, mamă, nu ți-am burdușit eu buzunarele cu parale la gândul că poate ai să te îndrepți, nu ți-am dat eu perlele alea roz, fără să i le arăt lui taică-tău, și nu ți-am zis du-le la Istanbul, vinde-le și distrează-te, ca să pleci acolo, să te plimbi, să te distrezi, să umbli cu fete și să nu te mai gândești, de unde să știu eu că urma să te însori pe negândite cu fetișcana aia searbădă și știrsă și s-o aduci acasă, nu ți-am zis eu trăiește-ți viața din plin, băiete, nu ți-am zis stăruie măcar în privința asta, poată că au să te facă ministru, nu renunța la prefectură, uite, fiule, îți vine rândul la ministeriat, nu, mamă, nu mai suport, totul e respingător, urât, mamă, vai, bietul meu băiat, de ce nu-ți petreci și tu viața ca ceilalți, între slujbă și casă, dar știu de ce, i-am zis eu într-o zi când mă mâniasem pe el, pentru că ești leneș și laș, nu-i așa, ești ca taică-tău, n-ai curajul să trăiești, să te amesteci printre oameni, nu-i așa, e mai ușor să-i învinovățești și să-ți fie silă de toți, nu, mamă, nu, nu știi, toți

sunt dezgustători, nu mai suport nici funcția de prefect, uite ce le fac acolo bieților țărani, celor vai de mama lor, mi-a murit și nevasta, să se ocupe de copii mătușa lor, eu am să-mi dau demisia și-am să vin să mă stabilesc aici, te rog, mamă, nu mă mai sâcâi, mă tot gândesc la asta de ani de zile, în fundul ăsta de lume...

— Haide, bunico, s-a făcut foarte cald!

...vreau să fiu singur și să aștern pe hârtie adevărul, nu, nu-ți îngădui...

— Mai așteptați puțin, Metin Bey...

...nu poți să stai aici, ai să te duci și ai să-ți trăiești viața, bagă de seamă, Recep, nu-i duce mâncare sus, să se ducă și să-și câștige singur traiul căci e ditamai omul, te rog, mamă, nu spune asta, ai să te faci de râs...

— Măcar să curețe cineva lespezile astea!

...în fața oamenilor la vârsta asta, liniște, obrăznicăturilor, nu pot oare să rămân puțin singură cu tatăl vostru, văd și eu căcărezele și balegile, așa trebuiau oare să se petreacă lucrurile, dar eu îi spusesem atunci, măi băiete, tu bei, iar el tăcuse, de ce, se poate spune că ești încă tânăr, hai să te mai însor eu o dată, ei bine, și ce-ai să faci tu de dimineața până seara aici, în locul ăsta unde nu e nici țipenie de om, taci, nu-i așa, ah, Doamne, știu că ai să începi și tu să te-așezi la masă și să scrii aiureli, așa ca taică-tău, taci, nu-i așa, ah, băiete, cum să-ți spun că nu tu ești răspunzător pentru toate greșelile, și păcatele, și nedreptățile de pe lumea asta, eu nu sunt decât o biată femeie neștiutoare, uite, acum nu mai am pe nimeni, își bat joc de mine, dacă ai fi văzut cum a fost amărâta asta de viață a mea, fiule, cât de oropsită am fost, uite cum plâng, boțindu-mi batista, m-am cocârjat...

— Ajunge, bunico, ajunge, nu mai plânge! O să mai venim...

...Doamne, ce oropsită am fost, vor să mă ducă de-aici, lăsați-mă să zăbovesc în tihnă alături de băiatul și de bărbatul meu, vreau să rămân singură cu ei, să mă lungesc pe mormânt, dar nu m-am lungit, nu, Fatma, uite, până și nepoților le e milă de tine, au văzut, uite, cât de oropsită și de amărâtă ești, au dreptate, unde mai pui și arșița asta, măcar să mai zic o dată, pentru ultima oară, *Fatiha*, dar când îl văd pe piticul ăla cum se zgâiește la mine ca un nătărău, cu nerușinare, n-ai

tihnă nici o clipă căci diavolul se află pretutindeni, ne pândește din dosul zidului ăluia, de parcă ar vrea să ne facă să ne mâniem unul pe altul, bine, *Fatiha*...

— Bunico dragă, uite, ți-e tare rău, hai să plecăm!

...pentru ultima oară, m-au lăsat în pace când mi-am desfăcut palmele spre cer și și le-au desfăcut și ei, o spunem pentru ultima oară, o spunem cu toții, trec mașini, ce cald este, bine că nu mi-am luat jerseul pe dedesubt, l-am lăsat în dulap în ultima clipă, trebuie că am încuiat dulapul, bineînțeles, dacă n-or fi intrat hoții, Doamne păzește!, în casa pustie, cum se duce mintea omului la tot soiul de lucruri, mă ierți, amin, noi acum...

— Sprijină-te de mine, bunico!

...ne ducem, rămâneți cu bine, aaa, adevărat, mai erai și tu, parcă te mai lasă cineva să gândești...

Gül Darvinoğlu
1922-1964
Fatiha pentru sufletul ei

...dar uite că ei mă duc de-aici, nu mă mai țin, de fapt, puterile să stau și să mai spun o dată rugăciunea pe căldura asta, se poate socoti că am spus-o și pentru tine când am spus-o pentru ei, copilă sfrijită, searbădă, ștearsă, Doğan al meu te-a plăcut, te-a adus să-mi săruți mâna, apoi a venit seara în odaia mea, tiptil, ce faci, mamă, ce să zic, băiete, fata asta plăpândă, fata asta ștearsă, îmi dădusem seama imediat că n-aveai s-o duci prea mult, ți-a fost de-ajuns să aduci pe lume trei copii, te-ai sleit cât ai zice pește, sărmana de tine, mâncai de pe marginea farfuriei, ca o pisică, doi-trei dumicați, să-ți mai pun o lingură, fata mea, ziceam eu, iar ochii ei se căscau de disperare, ce păcate ai fi putut săvârși, de fapt, ca să ai nevoie de rugăciunea mea, noră pricăjită și ștearsă care te temeai de mâncare, oamenii ăștia nu știu ce e mâncarea bună, nu știu să trăiască din plin, nu știu decât să moară vărsând lacrimi pentru suferințele altora, bieții de ei, uite, plec, pentru că m-au luat de braț și...

— Te simți bine, bunico?

...slavă Domnului, acum ne întoarcem acasă!

8

Tocmai plecau când bunica lor a vrut să se mai roage o dată, şi atunci doar Nilgün şi-a desfăcut palmele către Dumnezeu alături de ea, doar Nilgün, da; Faruk îşi scosese o batistă cât un cearşaf şi se ştergea cu ea de sudoare, unchiul Recep o ţinea pe doamna, iar lui Metin, care stătea cu mâinile vârâte în buzunarele de la spate ale blugilor, îi era prea lene ca să lase măcar impresia că se roagă. Au sfârşit în grabă rugăciunea aia, pe care au spus-o la nimereală, bunica lor s-a clătinat din nou în stânga şi-n dreapta, iar ei au apucat-o de braţe şi au luat-o de-acolo. Când s-au întors cu spatele la mine, am scos capul de-a binelea din dosul zidului şi al mărăcinişului şi m-am uitat la ei pe îndelete: caraghioasă privelişte! Bunica lor, care era ţinută de-o parte şi de alta de matahala aia grasă pe nume Faruk şi de piticul care s-ar zice că îmi este unchi, semăna, aşa cum era îmbrăcată în haina aia ciudată, înspăimântătoare, ca un cearşaf negru, cu o marionetă înspăimântătoare, dar şi hazlie, care înota în haine. Cu toate astea, n-am râs, ci mai degrabă m-am înfiorat, poate şi pentru că ne aflam în cimitir; am văzut, Nilgün, cât de bine îţi venea basmaua pe cap, după care m-am uitat la picioarele tale subţiri. Ce ciudat! Ai crescut, ai ajuns o ditamai fata, eşti frumoasă, dar tot mai ai picioarele subţiri ca nişte vreascuri!

Apoi, după ce aţi urcat în maşină şi aţi plecat, am ieşit din locul în care mă pitisem ca nu cumva să mă înţelegeţi greşit, şi m-am dus să mă uit şi eu la mormintele alea tăcute: ăsta este bunicul, asta este mama, iar ăsta este tatăl vostru. Eu nu l-am văzut decât pe tatăl vostru, şi-mi amintesc de el: scotea uneori capul printre obloanele de la fereastra camerei lui în timp ce noi ne jucam prin grădină şi ne vedea împreună, pe voi şi pe mine, dar nu vă mustra pentru că vă jucaţi cu mine.

Am zis *Fatiha* pentru el, apoi am mai zăbovit puțin acolo, fără să fac nimic, prăjindu-mă la soare și ascultând greierii, și m-am gândit la lucruri ciudate, stranii, misterioase, după care m-am înfiorat și mi s-a întunecat mintea de parcă aș fi fumat. Apoi am ieșit din cimitir și am plecat spre casă: mă întorceam la cartea de matematică pe care o lăsasem deschisă pe masă. Pentru că în timp ce stăteam la masă, cu o oră în urmă, și mă uitam pe geam, voi urcați panta cu Anadolul vostru alb iar bunica voastră era așezată între voi, mi-am dat seama încotro vă îndreptați și atunci, gândindu-mă la cimitir și la morți, matematica aia sâcâitoare, care nu-mi intră deloc în cap, a început să-mi intre și mai greu în tărtăcuță, așa că mi-am zis: măcar să mă duc și să mă uit la oamenii ăia, căci văzând ce fac ei la cimitir am să mă mai destind, iar apoi am să vin acasă și am să învăț. Am ieșit pe fereastră, ca să n-o mai necăjesc pe mama de pomană, am venit la cimitir, alergând cât mă țineau picioarele, și v-am văzut, pentru ca apoi să mă întorc la cartea de matematică pe care o lăsasem deschisă pe masă.

Drumul plin de țărână s-a sfârșit și a început asfaltul. Pe lângă mine treceau mașini; le-am făcut semn cu mâna de vreo două-trei ori, dar cei cu asemenea automobile nu mai au mustrări de conștiință: treceau în cea mai mare viteză, fără să mă vadă, și coborau coasta. Apoi am ajuns la casa lui Tahsin. Tahsin și maică-sa culegeau cireșe în spate, iar taică-său stătea așezat în chioșc, le vindea și parcă nici el nu mă vedea. Cum nu sunt genul de om care să conducă o mașină de lux cu o sută de kilometri pe oră și apoi să frâneze brusc în fața lui, cumpărând fără să stea pe gânduri cinci kilograme de cireșe cu optzeci de lire chilul, nici măcar n-a săltat capul să se uite la mine. Mă pregăteam să spun că doar eu mă mai gândesc la altceva în afară de bani; m-am bucurat însă la vederea camionului de gunoi al lui Halil. Se duceau în jos, așa că le-am făcut cu mâna și au oprit. Am urcat.

— Ce face taică-tău? m-a întrebat el.

— Ce să facă?! am zis eu. Cu loteria!

— Unde se duce?

— Diminețile lucrează în tren.

— Și tu?

— Eu încă mai sunt la şcoală, am zis eu. Cât poate atinge camionul ăsta la oră?

— Optzeci! a zis el. Ce faci aici?

— M-am săturat până-n gât, am zis eu. Am ieşit puţin.

— Dacă ai început să te saturi până-n gât de la vârsta asta... Râsete. Tocmai ajunsese în faţa casei noastre şi călca frâna.

— Nu, am zis eu. Cobor în cartierul de jos.

— Ce e acolo?

— Am un prieten, nu-l cunoşti.

În timp ce treceam prin faţa casei noastre, m-am uitat către fereastra deschisă a camerei mele. Urma să mă întorc până ajungea tata acasă, la prânz. Am coborât din camion de cum am intrat în cartier şi am luat-o la picior, ca nu cumva să creadă Halil şi ai lui că eram vreun pierde-vară care n-avea nimic de făcut. M-am dus tocmai până la dig şi, pentru că eram leoarcă de sudoare din pricina căldurii, am stat puţin acolo şi m-am uitat la mare. În vremea aceasta a venit în viteză o barcă cu motor, care a lăsat o fată la unul dintre debarcadere, după care a plecat. Uitându-mă la fata aia, m-am gândit la tine, Nilgün. Văzusem cu puţin timp în urmă cum îţi desfăceai palmele în sus, către Dumnezeu, şi arătai ciudat: parcă ai fi vorbit cu El. În Carte scrie că există îngeri. Apoi m-am gândit că mai există şi diavolul. Şi alte lucruri... M-am gândit parcă la lucrurile astea ca să mă înspăimânt; să mă înspăimânt, să mă înfior, să mă cuprindă un sentiment de vinovăţie, să urc coasta în goana mare, să mă întorc acasă şi să mă apuc de învăţat la matematică. Oricum aveam s-o fac peste puţină vreme. Urma să mai hoinăresc puţin. Am pornit la pas.

Când am ajuns la plajă şi am auzit vuietul ăla care te tâmpeşte, când am văzut mormanul ăla de hoituri întinse la soare, m-am gândit iar la vină, la păcat, la diavol. O grămadă de cărnuri mişcătoare; din vreme-n vreme, din grămada aceea de trupuri se ridica alene câte o minge gonflabilă, colorată, care se întorcea apoi din drum şi se făcea iar nevăzută printre ele; parcă ar fi vrut să se izbăvească de sentimentul acela de prihană, de păcat, însă muierile de pe plajă n-o lăsau. M-am uitat mai departe la gloată şi la femei prin gardul de sârmă năpădit de iederă. Ciudat lucru! Uneori, mi-e jenă s-o spun, îmi doresc să săvârşesc ceva rău, ca să-i fac să sufere puţin şi să

mă bage și pe mine în seamă: în felul acesta, i-aș pedepsi și nimeni nu s-ar mai pleca diavolului, și poate că nu s-ar mai teme decât de mine. Ceva de felul ăsta: noi ajungem la putere, iar ei pe dreapta cale. Apoi mi s-a făcut rușine, căci mă lăsasem de-a binelea în voia gândurilor și, pentru a-mi da uitării rușinea, am chibzuit la tine, Nilgün. Tu ești neprihănită. Tocmai îmi spuneam să mă mai uit puțin la mulțimea aceea ispititoare și apoi să mă întorc la matematică, când tipul care se ocupă de plajă mi-a zis:

— Ce te-ai proțăpit acolo?

— E interzis? am zis eu.

— Dacă vrei să intri, du-te să-ți iei bilet de acolo! mi-a zis el. Dacă ai slip și bani...

— Bine, am zis eu. Nu e nevoie de asta. Plec.

Am plecat. Dacă ai bani, dacă ai bani, cât costă - acum au ajuns să spună asta în loc de *Fatiha*. E atât de dezgustător, încât uneori mă simt singur cuc: jumătate sunt ticăloși, jumătate idioți. Când te gândești, te înspăimântă gloata asta, dar există, din fericire, băieții noștri, iar când sunt cu ei nu amestec lucrurile; atunci știu să disting vina și păcatul, știu ce e îngăduit și ce e oprit și nu mă mai tem; înțeleg, totodată, foarte bine ce trebuie făcut. Apoi mi-am amintit că, în seara dinainte, băieții își bătuseră joc de mine la cafenea zicându-mi „șacalul, șacalul" și m-am supărat. Bine! Eu pot să fac și singur ceea ce e de făcut, domnilor, pentru că știu că tot singur pășesc pe calea aceea. Am avut încredere și m-am bazat pe mine.

Tot mergând așa am ajuns pe negândite în fața casei voastre, Nilgün - mi-am dat seama de asta când am văzut zidul acela vechi, căptușit cu mușchi. Poarta grădinii era închisă. M-am dus, m-am așezat sub castanul aflat pe partea cealaltă a drumului, m-am uitat către ferestrele și zidurile casei voastre și m-am întrebat ce anume făceai tu înăuntru. Poate că mâncai, poate că mai aveai încă pe cap basmaua aceea, sau poate că îți făceai somnul de după-amiază. Am luat un băț și stând așa, dus pe gânduri, ți-am desenat chipul pe grămada de nisip de la marginea drumului. Când dormi, chipul tău devine și mai frumos. Când îți contemplu chipul dau uitării vina, ura, păcatul în care credeam că mă cufundasem până la gât, precum și buboaiele vinovăției mele și mă întreb ce păcate

pot avea eu, convingându-mă că nu sunt de-al lor, că sunt ca tine. Apoi am stat și am cugetat: ce-ar fi să intru pe furiș în grădină, să mă cațăr pe zid fără să mă vadă piticul, punând picioarele în locul acela din pom și pe muchia zidului, să intru în camera ta pe fereastra deschisă, ca o pisică, și să te sărut pe obraz... Cine ești? Nu mă recunoști? Ne jucam de-a v-ați ascunselea, te iubesc, te iubesc mai mult decât te-ar putea iubi toți bărbații ăia stilați pe care-i cunoști tu! Deodată m-a cuprins furia; am stricat chipul de pe nisip cu piciorul și tocmai mă ridicasem, sătul de visările acelea prostești, când am văzut-o pe Nilgün ieșind din casă și îndreptându-se către poarta grădinii...

Oamenii aceia aveau să priceapă totul de-a-ndoaselea, aveau să răstălmăcească totul. M-am îndepărtat repede și m-am răsucit cu spatele spre poartă. După ce i-am auzit vocea, m-am întors: ai ieșit pe poarta grădinii și pleci, încotro? Eram curios să știu, așa că am luat-o pe urmele ei.

Avea un fel ciudat, doar al ei, de a se legăna în timp ce pășea: la fel ca bărbații. Ce-ar fi să dau fuga și s-o ating pe umăr... Nu m-ai recunoscut, Nilgün, sunt Hasan, când eram copii ne jucam în grădina voastră – mai era și Metin –, iar apoi pescuiam.

Nu s-a întors când a ajuns la colț, ci a continuat să meargă: te duci la plajă, te alături și tu lor? M-am înfuriat, dar n-am slăbit-o din ochi. Avea niște picioare subțiri ca niște surcele și mai mergea și repede: de ce atâta grabă, sau poate că o aștepta cineva?

Nu s-a oprit la plajă, ci a cotit și a început să urce panta. Acum puteam presupune cine era cel care o aștepta: poate că ai să urci în mașina lui sau poate că are barcă cu motor; te urmăresc pentru că sunt curios să știu despre cine e vorba, pentru că știu că nu ești altfel decât celelalte!

A intrat pe neașteptate în băcănia aflată acolo și s-a făcut nevăzută. În fața băcăniei se găsea băiatul care vinde înghețată; îl cunosc pe puști, așa că am așteptat la o oarecare distanță, ca nu cumva să creadă ceva greșit despre mine. Nu-mi place să-i slugăresc pe cei bogați.

La puțin timp după aceea, Nilgün a ieșit din băcănie și, în loc să meargă drept, s-a întors și s-a îndreptat spre mine, pe drumul pe care venise. M-am întors deodată cu spatele și m-am

aplecat, legându-mi șireturile de la pantofi. S-a îndreptat spre mine cu un pachet în mână, s-a apropiat tot mai mult și mi-a aruncat o privire, iar eu m-am rușinat.

— Bună, am zis eu, și m-am îndreptat de spate.

— Bună, Hasan, a zis ea. Ce mai faci?

A tăcut puțin.

— Ieri, când am venit, te-am văzut pe drum; te-a recunoscut fratele meu mai mare. Ai crescut, te-ai schimbat foarte mult. Ce faci?

Iar a tăcut puțin.

— Înțeleg că tot sus stați, ne-a spus unchiul tău, iar tatăl tău vinde lozuri.

A mai tăcut puțin.

— Ei, ia spune, tu ce faci? În ce clasă ai trecut?

— Eu? am zis. Anul ăsta am rămas repetent, am izbutit să îngaim în cele din urmă.

— Ce?

— Te duci la mare, Nilgün?

— Nu, a zis ea. Vin de la băcănie. Am dus-o pe bunica la cimitir. Cred că i-a fost puțin rău de la căldură, așa că i-am luat niște colonie.

— Așadar, nu te duci la plajă, am zis eu.

— Locul acela e foarte aglomerat, a zis ea. Am să mă duc mâine dimineață, devreme, când nu e nimeni.

Am tăcut puțin amândoi. Apoi ea a surâs, eu am râs și m-am gândit că chipul ei arăta cu totul altfel decât îl crezusem de departe. Asudam ca prostul. De căldură să zic. Tăceam. A făcut un pas.

— Bine, a zis ea. Transmite-i salutări tatălui tău, bine?

Mi-a întins mâna, ne-am strâns mâinile. Mâna ei era moale și ușoară. Mi-a fost rușine de mâna mea transpirată.

— La revedere! i-am zis eu.

A plecat. Nu m-am uitat în urma ei. M-am îndreptat și eu, cufundat în gânduri, într-o anumită direcție, aidoma celor care au de rezolvat treburi foarte importante.

9

După ce ne-am întors de la cimitir, bunica a mâncat cu noi jos, la parter, apoi i-a venit rău. Nu era însă nimic deosebit. Eu râdeam cu Nilgün, când, deodată, ea s-a uitat urât la noi şi şi-a lăsat capul în piept. Am apucat-o de braţe, am dus-o sus, am întins-o pe pat şi am frecţionat-o pe la încheieturi şi pe la tâmple cu apa de colonie adusă de Nilgün. Apoi m-am dus în camera mea şi am fumat prima ţigară de după masă. După ce ne-am dat seama că bunica nu avea nimic serios, am urcat în Anadol, care se cocea la soare, şi am pornit la drum. N-am apucat-o pe şoseaua principală, ci pe drumul către Darıca. L-au asfaltat cu mare grijă. Cireşii şi o parte dintre smochini rămăseseră neclintiţi. Veneam prin locurile acelea în copilărie, cu Recep, ca să vânăm, chipurile, ciori sau să ne plimbăm. Ceea ce cred că era un caravanserai trebuie să se fi aflat ceva mai încolo. Pe coline s-au ridicat şi continuă să se ridice cartiere noi. N-am văzut nimic nou la Darıca: statuia lui Atatürk, veche de zece ani!

La Gebze m-am dus direct la prefect. Acesta se schimbase între timp. În urmă cu doi ani, la masa aceea stătea un individ sătul de viaţă, pe câtă vreme acum se afla un tânăr care-şi agita necontenit mâinile. N-a fost nevoie nici măcar să scot din servietă şi să-i arăt teza mea de docenţă, tipărită la facultate, ca să-l impresionez, aşa cum plănuisem, sau să-i spun că mai pătrunsesem şi înainte în arhivă, sau că răposatul meu tată fusese şi el prefect. Mi-a cerut să-l urmez pe un om pe care-l chemase la el. L-am căutat, împreună cu acesta, pe Rıza, pe care-l cunoşteam de la descinderile mele anterioare, dar n-am reuşit să dăm de el, căci se dusese la dispensar. Mi-am zis să dau o raită prin târg până când avea să revină el.

Am trecut prin pasajul îngust deasupra căruia spânzurau niște ramuri de ulm american și am ajuns în târg. Mai întâi m-am îndreptat către partea de jos a acestuia. Strada era goală ca-n palmă. Pe șosea hoinărea un câine, iar la fierărie se afla un bărbat care meșterea la o butelie de la Aygaz. Am făcut cale întoarsă, fără să mă uit în vitrina papetăriei, și am mers, adăpostindu-mă la umbra anemică a prăvăliilor, până când am dat cu ochii de moschee. Apoi iar m-am întors din drum și m-am așezat la umbra platanului din piațetă, am băut un ceai, ca să-mi alung toropeala, am încercat să dau uitării arșița, ascultând fără noimă radioul din cafenea, și m-am bucurat să constat că nu se sinchisea nimeni de mine.

Când m-am întors la prefectură, Rıza revenise; și-a amintit de mine de cum m-a văzut și s-a bucurat. Până să dea el de urma cheii, eu urma să las o cerere. Am coborât împreună la subsol. A deschis ușa și mi-am amintit pe dată de mirosul de mucegai, praf și umezeală care domnea acolo. Am pălăvrăgit puțin în timp ce el ștergea praful de pe masa și scaunul acelea vechi. Apoi m-a lăsat singur și a plecat.

În arhiva din Gebze nu se află prea mare scofală. Tot ceea ce este depozitat acolo provine din scurta perioadă în care târgul a fost cadiat, despre care știe și se interesează foarte puțină lume. O mare parte a documentelor moștenite din epoca respectivă au fost trimise la Izmit – la Iznikmit[1], potrivit denumirii sale de pe vremea aceea. La Gebze s-au păstrat firmane, depozitate în cutii, precum și înscrisuri cadastrale, registre judecătorești, catastife, toate puse de-a valma și îngrămădite unele peste altele. Un profesor de istorie de la liceu, care-și iubea meseria și care era animat de acel naționalism birocratic specific primilor ani ai Republicii, încercase, cu treizeci de ani în urmă, să le orânduiască, dar sfârșise prin a se plictisi. Cu doi ani în urmă îmi propusesem să continui tărășenia aceea din locul în care o lăsase el, dar după o săptămână mă cuprinsese disperarea. Pentru a fi arhivist este nevoie chiar de mai multă smerenie decât pentru a fi istoric. În zilele noastre nu prea

1. Iznikmit a fost un gen de „nume de tranziție" al actualului Izmit, provenit de la Nicomedia; acesta a fost în uz până către secolul al XVIII-lea.

mai sunt mulţi oameni care să fi avut parte de o oarecare educaţie şi care să suporte o atitudine atât de umilă. Nici profesorul meu de liceu nu era genul acela de om; se lăsase repede acaparat de ambiţia de a fructifica orele petrecute în arhivă prin scrierea unei cărţi. Îmi amintesc că am citit broşura aceea, în care profesorul vorbea, dincolo de propria-i biografie şi de cunoscuţii săi din Gebze, despre edificiile istorice şi despre celebrităţile aşezării, stropind-o cu bere şi făcând haz de ea, pe vremea când mă certasem cu Selma. Le vorbisem apoi despre cărţulia aceea şi unora dintre colegii mei de la facultate, care îmi dăduseră cu toţii acelaşi răspuns: nu, nu era cu neputinţă ca la Gebze să se afle astfel de documente! Eu tăcusem, iar ei îmi demonstraseră că la Gebze nici măcar nu putea exista vreo arhivă.

Mi se pare mai plăcut să lucrez într-un loc despre care specialiştii în domeniu cred că nici măcar nu există decât să trudesc alături de amici invidioşi în arhivele de stat. Scotocesc cu nesaţ, adulmecând petecele de hârtie boţite, hărtănite, năpădite de pete galbene şi de mucegai. Am impresia că, pe măsură ce le parcurg, îi văd aievea înaintea ochilor pe cei care au scris, care au cerut să se scrie acele hârtii şi ale căror vieţi au rămas oarecum legate de acele înscrisuri. Poate că venisem la arhivă nu pentru a lua urma ciumei, pe care credeam că o dibuisem cu un an în urmă, ci pentru a savura acea plăcere. Mormanele de hârtie spălăcită încep, treptat, să se dezvăluie pe măsură ce le citeşti. Foile acelea care se destăinuie pe măsură ce le buchiseşti îmi revelează deodată milioane de vieţi şi de poveşti întreţesute, la fel ca atunci când, la capătul unei lungi călătorii pe mare, se risipeşte negura care te-a covârşit de-a lungul drumului şi se iveşte o palmă de uscat, ale cărei stânci, copaci şi păsări te umplu de admiraţie. În asemenea momente mă cuprinde o teribilă bună dispoziţie şi ajung la concluzia că istoria este tocmai peisajul acela plin de culoare, de viaţă care-mi vine atunci în minte. Dacă mi s-ar cere să spun ce înseamnă el, n-aş fi în stare. În orice caz, sentimentul dispare la puţină vreme după aceea, lăsându-mi un gust ciudat. Atunci mă tem ca nu cumva să mă copleşească disperarea şi-mi doresc să mă gândesc din nou la senzaţia aceea vremelnică. Fumez şi încerc s-o regăsesc, dar, fir-ar să fie, fumatul în asemenea locuri este interzis!

În timp ce citeam un registru judecătoresc, m-am gândit că aș putea să recuperez, poate, acel sentiment așternând pe hârtie ceea ce deslușisem. Am început așadar să-mi iau notițe în caietul pe care mi-l scosesem din servietă. O persoană pe nume Celâl spunea că Mehmet îl ocărâse. „Pui de lele!", îi zisese el. Tăgăduise însă acest lucru în fața cadiului. Celâl avea niște martori pe nume Hasan și Kasım, care afirmau că da, îl ocărâse. Cât despre cadiu, acesta îi ceruse lui Mehmet să se jure că nu-l suduise pe Celâl. Mehmet nu putuse s-o facă. Data se șterse, așa că n-am scris-o. Apoi, am citit și notat că un oarecare Hamza îl desemnase pe Abdi ca executor testamentar. După aceea mi-am notat că fusese prins un rob de semințe rusă, pe nume Dimitri. Se ajunsese la concluzia că stăpânul său era un anume Veli Bey din Tuzla și se decisese ca Dimitri să-i fie înapoiat acestuia. Am citit și prin ce pățanii trecuse ciobanul Yusuf din pricina unei vite pe care o pierduse. Spunea că nu vânduse vita, și nici n-o tăiase. O rătăcise. În cele din urmă, fratele său, Ramazan, se pusese chezaș pentru el și ieșise de la pușcărie. Am citit apoi un firman. În el se poruncea, din cine știe ce motiv, ca o seamă de corăbii încărcate cu grâu să se ducă de-a dreptul la Istanbul, fără a se mai abate pe la schelele din Gebze, Tuzla și Eskihisar. Un oarecare Ibrahim spusese „dacă nu ajung la Istanbul, nevasta mea să fie socotită despărțită de mine, după lege" și susținuse că soția sa, Fatma, era divorțată de el pentru că bărbatul nu se dusese acolo. Ibrahim adăuga că nu se dusese la Istanbul, dar că urma să o facă, fără a preciza însă vreun soroc pentru a-și ține promisiunea. Apoi am încercat să-mi dau seama cât de întinse erau unele dintre pământurile date în arendă slujbașilor statului, cercetând sumele de aspri din înscrisuri, dar n-am reușit să ajung la o concluzie fermă. În acest răstimp mi-am mai notat în caiet veniturile anuale obținute de pe urma unui șir de mori, vii, grădini și livezi de măslini. În vreme ce așterneam pe hârtie toate aceste lucruri, aveam impresia că le vedeam aievea în fața ochilor, dar probabil că mă amăgeam singur. Apoi am parcurs niște însemnări privitoare la câteva furtișaguri, după care am ieșit din încăpere, ajungând la concluzia că-mi era cu neputință să simt ceva.

În vreme ce fumam pe culoar, m-am gândit că în loc să cercetez urmele ciumei, peste ale cărei consemnări dădusem acolo cu un an în urmă, aș fi putut căuta la fel de bine orice

altă poveste. M-am întrebat cum ar fi trebuit să arate ea. Era însă o întrebare sâcâitoare, așa încât am simțit nevoia să mă gândesc la altceva, căci istoria este altceva decât poveste. O carte bună de istorie se deosebește, probabil, de o carte bună de povestiri sau de un roman și prin alte aspecte decât notele de subsol. Care să fie acelea?

Pe fereastra de la capătul culoarului se zărea zidul unei case aflate în spatele prefecturii. În fața acelui zid, care te îndemna să te întrebi ce anume se afla dincolo de el, era oprit un camion, căruia îi zăream roțile din spate. Mi-am isprăvit țigara, am stins-o într-o găleată roșie, care servea la prevenirea incendiilor, și m-am întors înăuntru.

Am citit despre un oarecare Ethem, care îl reclama pe Kasım: Kasım se dusese la el acasă, în lipsa lui, și stătuse de vorbă cu cei din familie. Kasım nu dezmințea cele întâmplate, dar afirma că se dusese acolo doar pentru a mânca *gözleme*[1], iar apoi luase niște untdelemn și plecase. Alți doi inși se dăduseră în judecată pentru că unul dintre ei îl trăsese de barbă pe celălalt. Am așternut apoi pe hârtie numele satelor din zona Gebze care le fuseseră atribuite ca ghelir lui Cafer și Ahmet, ca urmare a izbânzilor în luptă. Am citit apoi despre jalbele unor mahalagii privitoare la două femei, Kevser și Kezban, care preacurviseră. Jeluitorii cereau ca muierile să fie izgonite din cartier. Am citit și notat apoi mărturia lui Ali, care arăta că numita Kezban se îndeletnicise cu asemenea fapte și mai înainte vreme. Un anume Satılmış avea de încasat de la Kalender douăzeci și doi de galbeni, dar Kalender tăgăduia că ar fi avut o asemenea datorie. Iar o fată pe nume Melek spunea că-i fusese vândută pe nedrept lui Bahattin Bey de către Ramazan, căci ea era un om liber.

Apoi am mai așternut pe hârtie următoarele: un băiat pe nume Muharrem plecase de acasă ca să învețe Coranul, iar tatăl său, Sinan, îl prinsese cu Resul. Tatăl afirma că Resul îi sedusese băiatul și solicita să se facă o cercetare în acest sens. Resul spunea că Muharrem venise la el, că se duseseră împreună la moară și că, la întoarcere, Muharrem își pierduse urma prin livezi, ca să culeagă smochine. După ce mi-am notat în caiet și data plângerii, m-am întrebat cum vor fi arătat smochinele

1. Clătite preparate din aluat, cu diverse umpluturi (brânză, carne tocată, cartofi, spanac etc.); pot fi prăjite în ulei sau pe plită.

la care jinduia un băieţandru cu circa patru sute de ani în urmă şi cum era Resul, care râvnea la un flăcău ce jinduia la smochine. Apoi am citit şi aşternut pe hârtie povestea capturării unui spahiu care se apucase de tâlhării şi nişte porunci privitoare la închiderea neîntârziată a cârciumilor şi la pedepsirea băutorilor de vin, după care am continuat să citesc şi să scriu despre furtişaguri, despre pricini negustoreşti, despre bandiţi, despre oameni care se căsătoreau şi se despărţeau... La ce anume urmau să-mi folosească acele poveşti? De data aceasta însă nici măcar n-am mai ieşit pe culoar să fumez. Mi-am notat în caiet un şir de cifre şi cuvinte privitoare la preţurile cărnii, străduindu-mă că uit că poveştile acelea ar fi trebuit să-mi folosească la ceva. În vremea aceasta mi-au căzut ochii asupra unei anchete referitoare la un cadavru descoperit în carierele de piatră. Muncitorii, care fuseseră strânşi cu uşa în timpul anchetei, povesteau de-a fir a păr cum îşi petrecuseră ziua cu beleaua. M-am binedispus pentru prima oară, ajungând la concluzia că intuiam cum decursese ziua aceea, datată 23 *recep* 1028[1]. Am citit de câteva ori, cu băgare de seamă, ceea ce spuneau muncitorii, care istoriseau în amănunt ce făcuseră de-a lungul acelei zile. Mi-am dorit să-mi întregesc buna dispoziţie cu o ţigară, dar m-am abţinut şi am notat mai departe în caiet ceea ce citeam, întocmai aşa cum era consemnat. Îndeletnicirea aceasta a durat foarte mult timp, dar nu se poate pune că eram mai puţin binedispus când am isprăvit. Soarele scăpătase şi se răsfrângea domol pe tocul ferestrei de la subsol. Aveam senzaţia că, dacă mi-ar fi lăsat cineva în faţa uşii trei feluri de mâncare şi un pachet de ţigări pe zi, iar seara, şi ceva rachiu, aş fi fost în stare să-mi petrec întreaga viaţă în pivniţa aceea răcoroasă. În ziua aceea nu reuşeam să văd lucrurile foarte limpede, dar începusem cel puţin să simt că în spatele acelor petice de hârtie zăceau suficiente poveşti ca să-mi petrec întreaga viaţă cu ele şi că acele poveşti urmau să-mi arate palma de pământ care sălăşluia dincolo de negură. Când am cugetat la aceste lucruri, am devenit mai încrezător în mine şi în ceea ce făceam. Apoi m-am uitat să văd câte pagini scrisesem, ca un elev sârguincios şi cuminte: taman nouă pagini! Am decis că aveam dreptul să mă întorc acasă şi să mă apuc de băut, aşa că m-am ridicat de la masă.

---

1. Potrivit calendarului gregorian, 6 iulie 1619.

10

Stăteam cu Ceylan la debarcader şi mă pregăteam să plonjez în mare numai că, fir-ar să fie, eram iarăşi cu urechea ciulită la ei.

— Ce facem în seara asta? a întrebat Gülnur.

— Să facem ceva deosebit, a zis Fafa.

— Daaa! Să ne ducem la Suadiye.

— Ce e acolo? a întrebat Turgay.

— Muzică! a ţipat Gülnur.

— Şi aici este muzică.

— Bine, atunci spune tu ce să facem.

Am plonjat deodată în mare şi, în timp ce înotam repede, m-am gândit că în anul următor pe vremea aceea urma să fiu în America, m-am gândit la bieţii mei părinţi, care zăceau în morminte, mi-am imaginat cu jind bulevardele libere ale New York-ului, negrii care urmau să-mi cânte jazz pe la colţuri de stradă, culoarele acelea lungi, nesfârşite şi labirinturile nemărginite ale metroului, în care nimeni nu se lua de nimeni, şi m-am relaxat, iar mai apoi, când tocmai mă înfuriasem la gândul că dacă n-aveam să pun mâna pe bani din cauza fratelui şi a surorii mele mai mari, n-aveam să mă pot duce acolo, m-am pomenit gândindu-mă la tine, Ceylan – mă gândeam că stai pe chei, că leneveşti, că te iubesc şi că am să te fac şi pe tine să mă iubeşti.

Curând după aceea am scos capul din apă şi am privit în urmă. Mă îndepărtasem mult de uscat şi m-a cuprins o teamă ciudată: ei se aflau acolo, iar eu eram cufundat într-un lichid înspăimântător, fără început şi fără sfârşit, sărat şi plin de alge. M-a copleşit brusc neliniştea şi am înotat grăbit, de parcă s-ar fi luat după mine vreun rechin, am ieşit din mare şi m-am dus să mă aşez lângă Ceylan. I-am spus, ca să mă aflu şi eu în treabă:

— Apa e foarte plăcută.

— Dar ai ieşit imediat, a zis Ceylan.

M-am răsucit şi l-am ascultat pe Fikret, care vorbea despre una dintre problemele cu care se confruntă oamenii cu personalitate. În iarna aceea, taică-său făcuse pe neaşteptate o criză de inimă, iar el fusese nevoit aşa, nitam-nisam, să treacă în fruntea întregii afaceri, da, chiar de la optsprezece ani, şi condusese toate treburile şi toţi oamenii până se întorsese fratele său mai mare din Germania, şi-aşa mai departe. Apoi, când a spus că taică-său ar fi putut muri în orice clipă, şi asta ca să ne demonstreze că el ar fi putut deveni curând o persoană şi mai importantă, eu am zis că părinţii noştri muriseră de mult şi că în dimineaţa aceea tocmai fuseserăm la mormintele lor.

— Măi băieţi, a spus Ceylan, m-aţi umplut de melancolie!

S-a ridicat şi a făcut câţiva paşi.

— Haideţi să facem ceva!

— Da, să facem! Haideţi să mergem undeva!

Fafa a ridicat capul din revista pe care o ţinea în mână:

— Unde?

— Într-un loc amuzant! a zis Gülnur.

— La Hisar! a zis Zeynep.

— Păi am fost acolo ieri, a zis Vedat.

— Atunci să ne ducem la pescuit, a zis Ceylan.

Turan se străduia să deschidă o cutie de cremă:

— Nu se poate la ora asta.

— De ce să nu se poată?

— Să mergem la Tuzla!

— E foarte cald, a zis Fikret.

— Înnebunesc! a zis Ceylan, furioasă şi neputincioasă.

— Cu voi nu se poate face nimic! a zis Gülnur.

— Şi-atunci nu ne ducem nicăieri? a întrebat Ceylan.

N-a spus nimeni nimic. După un lung moment de tăcere, capacul cutiei de cremă pe care o ţinea Turan în mână a căzut pe jos şi s-a rostogolit ca o bilă la picioarele lui Ceylan.

Ceylan i-a tras un şut, iar capacul a căzut în mare.

— Cutia nu era a mea, ci a lui Hülya, a zis Turan.

— Am să-i iau alta, a zis Ceylan, după care a venit şi s-a aşezat lângă mine.

M-am întrebat dacă o iubeam sau nu; eram convins că o iubeam. Gânduri vane, prosteşti, aduse de zăpuşeală... Turan se ridicase şi se dusese să se uite în mare, în locul în care căzuse capacul cutiei.

— Nu! a zis Ceylan, ţâşnind din locul în care stătea. N-ai să-l iei tu, Turan!

— Bine, atunci ia-l tu!

— Eu? a zis Ceylan. De ce să-l iau eu? Să-l ia Hüseyin!

— Nu vorbi prostii! a zis Turan. Îl iau eu.

— Îl iau eu, am zis. Abia am ieşit din apă.

M-am ridicat şi m-am dus acolo.

— Eşti un băiat bun, Metin, a zis Ceylan. Eşti un băiat bun, cu scaun la cap.

— Hai, ia-l! a zis Turan.

Îmi arăta capacul cu degetul, de parcă mi-ar fi dat o poruncă.

— Nu-l iau, am zis eu deodată. Apa e rece.

Fafa a izbucnit în râs. I-am întors spatele şi am revenit la locul meu.

— Hülya, a zis Turan, îţi iau altă cutie.

— Nu, îi iau eu alta, a zis Ceylan.

— De fapt, se terminase, a zis Hülya.

— N-are importanţă, oricum îţi iau. Ce cremă era? a zis Ceylan, după care a adăugat, fără să aştepte răspunsul: Haideţi, copii, vă rog, să facem ceva!

Atunci Mehmet a spus că Mary voia să meargă la insula de vizavi şi toată lumea a fost cuprinsă deodată de sentimentul acela mizerabil – dorinţa de a-i face pe plac europencei –, aşa că ne-am înghesuit cu toţii în bărcile cu motor. Eu urcasem în aceeaşi barcă cu Ceylan. Ea s-a repezit în casă şi s-a întors cu două sticle.

— Gin! a ţipat ea.

Cum altcineva a ţipat „muzică", Cüneyt a dat şi el fuga şi a adus din casă cutia aia dezgustătoare şi boxele. Apoi, deodată, bărcile cu motor au pornit să duduie şi au ţâşnit din loc. Mai întâi şi-au săltat boturile în aer. Sema era cât pe ce să cadă grămadă. Apoi, pe măsură ce am prins viteză, boturile bărcilor au coborât, iar peste o jumătate de minut, în vreme ce ne aflam în largul mării, eu cugetam: ei sunt bogaţi şi puţin le pasă dacă se rupe, se zgârie sau se învecheşte ceva, sunt

avuți, bărcile lor gonesc cu patruzeci de mile pe oră, iar eu sunt cuprins de o teamă infectă, o teamă care mă leagă de mâini și de picioare. Ceylan, te iubesc, dar nu te teme, Metin, nu te teme, mă gândeam eu, căci ești un om inteligent. Eu cred în forța inteligenței; da, chiar credeam!

Bărcile cu motor s-au apropiat cu repeziciune de stâncile insulei, de parcă ar fi fost gata să se izbească de ele, pentru ca apoi să încetinească, să vireze și să oprească brusc. Nu se zărea decât vârful farului, aflat pe partea opusă a insulei. De undeva s-a ivit un câine, urmat de un altul, negru, și de încă unul, cenușiu: au coborât în goană pe țărm și s-au apropiat de stânci. Lătrau la noi cu îndârjire. Sticla cu gin circula din mână în mână, căci n-aveam cu ce să bem din ea; mi-au dat-o și mie și am sorbit din ea cu nesaț, de parcă aș fi sorbit otravă. Câinii continuau să latre.

— Ăștia au turbat! a zis Gülnar.

— Ia accelerează, Fikret, să vedem ce fac! a zis Ceylan.

Când Fikret a accelerat, câinii, care se rotiseră odată cu bărcile, au pornit într-o goană nebună de jur împrejurul insulei. Cei aflați în bărci i-au ațâțat, urlând și cântând, iar câinii, odată întărâtați, s-au zbuciumat și mai tare, au chelălăit, au urlat, au hăulit, iar eu m-am gândit că erau cu toții niște imbecili, dar, fir-ar să fie, tămbălăul acela mi se părea mai amuzant decât casa caldă și lipsită de viață a mătușii, mai bogat și mai viu decât odăițele acelea prăfuite, cu milieuri care tronau pe aparatele de radio.

— Muzica! Dați muzica la maximum, să vedem ce-au să facă!

Am mai dat de două ori roată insuliței, cu muzica dată la maximum. În vreme ce o înconjuram pentru a treia oară, mi-au căzut o clipă ochii asupra urmei înspumate pe care o lăsa barca în urma ei și m-am tulburat brusc: undeva departe, în apa înspumată, își făcuse deodată apariția capul zâmbăreț al lui Ceylan. Am plonjat în mare fără să mă mai gândesc la nimic, de parcă m-aș fi avântat într-un vis înspăimântător.

De cum am plonjat în apă, am fost cuprins de un sentiment ciudat, înfricoșător: era ca și cum ar fi urmat să murim amândoi acolo, eu și Ceylan, iar cei din bărci nu ne-ar fi observat. Urma să murim fie din pricina unui rechin, fie a bărcilor, care aveau să ne strivească fără să ne audă, din pricina zgomotului

infernal pe care-l iscau împreună cu potăile, ce te duceau cu gândul la niște lupi hămesiți. Naiba să-i ia! Nu eram în stare să mă gândesc la Ceylan. Ceva mai târziu, când am scos capul din apă și m-am uitat să văd ce se petrecea, am rămas mirat să văd că una dintre bărci se oprise și se dusese la Ceylan, iar cei aflați în ea o scoteau din apă. După ce au scos-o pe ea, au venit să mă ia și pe mine.

— Cine te-a împins? m-a întrebat Fikret.

— Nu l-a împins nimeni, a zis Gülnur. A sărit singur.

— Ai sărit singur? De ce?

— Bine, dar pe mine cine m-a împins?

Încercam să urc în barcă ținându-mă de vâsla pe care mi-o întinsese Turgay, dar cum el i-a dat drumul tocmai când eram pe cale să ies, am căzut din nou în mare. Când am scos capul din apă, am constatat uimit că nimeni nu era atent la mine. Râdeau și se amuzau. În vreme ce încercam din nou să ies, prinzându-mă cu degetele, cu unghiile de corpul bărcii din fibră de sticlă, din dorința de a mă alătura lor și de a mă elibera mai repede de acel straniu coșmar al singurătății, continuam să stau cu urechea ciulită la ei.

— M-am plictisit.

— Uite, Ceylan, Metin s-a aruncat în apă după tine.

— Unde sunt câinii? a întrebat Ceylan.

Am reușit, în cele din urmă, să urc în barcă, gâfâind de zor.

— Naiba să vă ia, nici unul dintre voi nu știe să se distreze!

— Te dăm la câini!

— Dacă tu știi cum, învață-ne tu!

— Proștilor! a țipat Gülnur.

Un câine care se uita la ei s-a cățărat în vârful celei mai apropiate dintre stânci și a hămăit.

— Nebunul! a zis Ceylan.

Se uita ca fermecată la câine, ai cărui colți albi luceau în soare.

— Ia mai apropie-te puțin de dobitocul ăla, Fikret!

— De ce?

— Uite de-aia!

— La ce vrei să te uiți?

Fikret a mânat agale barca spre câine.

— Ce vrei de la el?

— E câine sau cățea? a întrebat Fikret, oprind motorul.

— Piază rea! a țipat Ceylan, pe un ton straniu...

Mi-am dorit deodată s-o îmbrățișez, dar n-am făcut decât să mă uit la ea și m-am întrebat ce anume trebuia să fac ca să mă iubească la rândul ei. Mintea mi s-a tulburat de-a binelea, îmi doream să țip și să țopăi prin barcă, mă încercau simțăminte stranii și, în timp ce eram din ce în ce mai convins că eram un individ de joasă speță, creșteam în ochii mei pentru că eram cuprins de sentimentul acela pe care îl preamăreau, chipurile, cu tot soiul de vorbe prostești, toate cărțile și toate cântecele, numai că era vorba de o mândrie gratuită și stupidă, asemenea celei pe care-o încearcă un băiat la circumcizie. Pricepeam, pe măsură ce mă lăsam acaparat de acea mândrie, că eram, pur și simplu, o persoană banală și îmi făcea plăcere acest sentiment, dar pentru că mă temeam ca nu cumva să-mi fie rușine de gândurile mele mi-am dorit să pot uita de mine, apoi am dorit să atrag toată atenția asupra mea, numai că mi-am adus aminte că eram mai sărac decât ei și n-am reușit să găsesc nici curajul, nici pretextul de a întreprinde ceva. Era ca și cum aș fi fost legat de mâini și de picioare și aș fi fost stânjenit de un soi de cămașă a sărăciei, strâmtă, cu care fusesem îmbrăcat: am să te sfâșii cu inteligența mea! Se zbuciumau, țipau, iar doi dintre ei, care voiau să se arunce unul pe altul în apă, se luptau la prora băncii de lângă noi. Apoi, barca aceea s-a apropiat de noi, iar cei din ea au început să ne împroaște cu apă din niște găleți. Am aruncat și noi cu apă în ei. S-au luptat puțin cu vâslele, mânuindu-le ca pe niște săbii. Unii dintre ei au căzut în apă. Sticlele cu gin se goliseră. Fikret a apucat pe una dintre ele și a azvârlit-o înspre câine. Sticla s-a izbit de stânci și s-a făcut țăndări.

— Ce se petrece? a țipat Ceylan.

— Gata, acum gata, ne întoarcem! a zis Fikret.

A pornit motorul înainte de a fi apucat să-i culeagă pe cei căzuți în mare. Cealaltă barcă ne-a ajuns din urmă după ce îi adunase. Au mai aruncat în noi o găleată cu apă.

— Să ne întrecem! Haideți, dobitocilor, să ne întrecem!

Cele două bărci s-au apropiat una de cealaltă și au mers o bucată de vreme cu aceeași viteză, după care au țâșnit, la un strigăt al lui Gülnur. S-a văzut imediat că cealaltă barcă urma s-o întreacă pe a noastră, dar Fikret ne-a chemat pe toți la

proră, înjurând, ca să putem merge mai cu viteză. La puțin timp după aceea, ceilalți ne-au luat-o înainte și, în vreme ce-și sărbătoreau victoria, agitați, Ceylan, furioasă, și-a făcut ghem prosopul ud și l-a aruncat în ei, numai că acesta a căzut în mare. Ne-am întors imediat, am ajuns la prosop înainte de a se scufunda dar, pentru că nimeni nu s-a întins ca să-l ia din apă, barca a trecut agale peste el, ca o mașină de călcat, și l-a scufundat de-a binelea. Au țipat cu toții. Apoi s-au luat după un vas de pasageri care se ducea de la Darıca la Yalova, l-au ajuns din urmă și i-au dat roată de două ori, urlând în cor. După aceea s-au apucat să joace un joc pe care-l numeau „etrava": cele două bărci s-au așezat în linie, între ele au fost atârnați colaci de salvare din plastic și prosoape, după care s-au izbit una de cealaltă, lateral, ca niște mașini. Mai apoi, bărcile s-au năpustit, fără a reduce deloc viteza, către capetele care înotau în zona plajei. Am murmurat, cu ochii la capetele înspăimântate care se răzlețeau țipând printre bărci:

— Dar dacă se produce vreun accident?!

— Ce, ești profesor? a țipat Fafa. Ești profesor de liceu?

— Să fie profesor? a zis Gülnur.

— Eu am oroare de profesori! a zis Fafa.

— Și eu! a zis Cüneyt.

— Și nici măcar n-a băut, a zis Turan. Face pe omul cu scaun la cap!

— Am băut, am zis eu. Am băut mai mult ca tine!

— Nu toate se rezolvă cu tabla înmulțirii!

M-am uitat la Ceylan, dar nu auzise, așa că nu m-am sinchisit.

După ce au mai rătăcit puțin pe mare, bărcile cu motor au făcut cale întoarsă și, la puțin timp după aceea, am ajuns la debarcaderul părinților lui Ceylan și am acostat. În vreme ce coboram din bărci am văzut pe chei o femeie de vreo patruzeci și cinci de ani, îmbrăcată cu un halat de baie: era, probabil, mama ei.

— Copii, sunteți uzi leoarcă, a zis ea. De unde veniți în halul ăsta? Unde ți-e prosopul, puiule?

— L-am pierdut, mamă, a zis Ceylan.

— Se poate așa ceva?! O să te ia cu frig! a zis mama ei.

Ceylan a făcut un gest de neînțeles, după care a spus:

— Aaa! Mamă, uite, ăsta e Metin. Locuiește în casa aia veche. În casa aia ciudată și tăcută.

— Care casă veche? a întrebat mama ei.

Ne-am strâns mâinile, m-a întrebat cu ce se ocupa tata, i-am spus, după care i-am spus că urma să mă duc în America, la facultate.

— Şi noi o să ne luăm o casă în America. Nu e clar ce-o să se mai întâmple pe aici. Care e cel mai bun loc din America?

I-am oferit câteva informaţii de natură geografică, am vorbit despre condiţiile climatice, despre situaţia demografică şi i-am înşirat o serie de cifre, dar nu-mi dădeam seama dacă mă asculta sau nu, pentru că nu se uita la mine, ci la slipul şi la părul meu, de parcă ar fi fost separate de mine. Apoi, când tocmai discutam despre anarhie şi despre situaţia proastă din Turcia, a intervenit Ceylan:

— Mamă, băiatul ăsta care le ştie pe toate te-a prins acum şi pe tine în capcană!

— Nu fii obraznică! a zis mama ei.

Apoi însă a şters-o fără să mai asculte ce aveam de spus. M-am aşezat într-un şezlong şi am căzut pe gânduri, uitându-mă la Ceylan şi la ceilalţi, care plonjau la nesfârşit în mare. Apoi, când s-au aşezat cu toţii în şezlonguri, pe scaune ori pe platforma de beton şi s-a instalat o lâncezeală neverosimilă, sub soarele arzător, m-am gândit din nou. În faţa ochilor mei au prins viaţă scenele următoare: mi-am închipuit un ceas lăsat de izbeliţte acolo, pe platforma de beton, printre picioarele noastre goale, care spânzurau fără noimă din şezlonguri; şi, în vreme ce stăteam rezemaţi de betonul acela impersonal, cu chipurile răsucite către soarele neclintit, înconjuraţi de tăcerea fără început, fără mijloc, fără sfârşit, fără adâncime, fără suprafaţă, şi de cuvinte, şi de muzica aceea melancolică, inutilă, acele ceasornicului se amestecau, iar ceasornicul se vedea nevoit să recunoască că n-avea să mai poată măsura durata, că uitase ce anume măsurase cândva, că pierduse socoteala timpului, şi, în felul acesta, gândul ceasului nu se mai distingea de gândul negândului care se trudea să priceapă ce anume gândise...

M-am gândit apoi, stăpânit tocmai de astfel de gânduri, că o iubeam pe Ceylan. Am chibzuit mai târziu la aceleaşi lucruri până târziu în noapte.

11

Cineva a bătut la uşa odăii mele. Am închis ochii şi n-am scos o vorbă, dar uşa tot s-a deschis: era Nilgün.

— Bunico dragă, eşti bine?

N-am zis nimic. Voiam să se uite la chipul meu ofilit, la trupul meu încremenit şi să-şi dea seama că mă zbăteam în chinuri.

— Eşti mai bine, bunico, ţi-a revenit culoarea în obraji.

Am deschis ochii şi am cugetat că n-aveau să mă poată înţelege niciodată, că n-aveau să surâdă decât la vederea sticlelor de colonie din plastic, însufleţiţi de o falsă voioşie, iar eu aveam să rămân singură-singurică, cu durerile, cu trecutul şi cu gândurile mele. Ei bine, lăsaţi-mă cu gândurile mele minunate, curate...

— Ce faci, bunico?

Numai că nu mă lasă... Iar eu tac chitic.

— Ai dormit bine. Vrei ceva?

— Limonadă!

... am zis eu deodată, iar când Nilgün a ieşit din cameră am rămas iar cu gândurile mele minunate, curate. Simt pe obraji şi în minte căldura deşteptării din somnul călâu. Am chibzuit la vis, la iluzia visului: se făcea că eram mică şi mă aflam într-un tren care pleca din Istanbul şi, pe măsura ce înainta trenul, vedeam grădini cuprinse una în alta, grădini frumoase, ca pe vremuri; Istanbulul rămăsese departe, iar noi ne aflam în grădini, în grădinile acelea cuprinse în alte grădini. M-am gândit atunci la acele prime zile petrecute aici, la trăsură, la căldarea fântânii a cărei roată scârţâia, la maşina de cusut, la timpul plin de tihnă măsurat de pedala troncănitoare a maşinii; m-am gândit apoi la râs, la soare, la culori, la clipele noastre neaşteptate de veselie, la prezentul plin de prezent, Selâhattin,

m-am gândit la acele prime zile, la felul în care am coborât noi la Gebze atunci, când ne-am îmbolnăvit în tren... La felul cum ne-am chinuit prin odăile de han din Gebze şi la prima noastră venire la Cennethisar, cu gândul că aerul ar fi fost mai prielnic... Un debarcader lăsat mai apoi de izbelişte după ce s-a făcut calea ferată, vreo patru-cinci case vechi, vreo patru-cinci cotețe, dar ce plăcut e aerul aici, nu-i aşa, Fatma? Nu e nevoie să ne ducem la capătul pământului! Să ne stabilim aici! O să fim, pe de o parte, aproape de Istanbul, de mama şi de tatăl tău, ca să nu-i amărâm, iar pe de altă parte o să fim pregătiți să revenim acolo cât ai clipi din ochi, de îndată ce o să pice guvernul! Să ne facem o casă aici!

Pe vremea aceea făceam lungi plimbări împreună: sunt atâtea lucruri de făcut în viață, Fatma, zicea Selâhattin, vino să-ți arăt puțin lumea, ce-ți mai face pruncul din pântece, oare dă din picioare, știu că o să fie băiat, am să-l numesc Doğan[1], asta pentru ca nou-născutul să ne amintească mereu de lumea cea nouă în care trăim, ca să fie plin de izbânzi şi de încredere şi să fie, totodată, convins că va fi suficient de puternic pentru ea! Ai grijă de sănătatea ta, Fatma, să ne îngrijim amândoi, să trăim mult, ce lucru extraordinar e lumea, nu-i aşa, ierburile astea sălbatice, copacii ăştia temerari care răsar din pământ şi se înalță singuri; e imposibil să nu fii cuprins de admirație față de natură, aşadar să trăim şi noi în sânul naturii, ca Rousseau, şi să ne ținem departe de dobitocii de padişahi şi de paşalele alea linguşitoare care n-au nimic firesc, să ne amintim din nou de toate, folosindu-ne propria rațiune! Ce plăcut este până şi să te gândeşti la aceste lucruri! Ai obosit, draga mea, ia-mă de braț, uite ce frumos e pământul, ce frumos e cerul, mă bucur atât de mult că am scăpat de ipocrizia Istanbulului, încât aproape că-mi vine să-i scriu o scrisoare de mulțumire lui Talat! Lasă-i pe cei din Istanbul să se descompună, cufundați în păcatele, în suferințele lor şi-n caznele la care se supun bucuroşi unii pe alții! Noi o să întemeiem aici o lume nouă, cugetând la lucruri cu totul noi, proaspete, simple, libere, vesele, şi trăindu-le pe viu; îți jur, Fatma, că va fi

1. Numele Doğan poate fi interpretat în două sensuri: 1. Nou-născut. 2. Şoim.

o lume a libertății așa cum n-a mai văzut niciodată Orientul, un paradis al rațiunii pe pământ, ba chiar o să procedăm mai bine decât cei din Occident, căci le-am văzut greșelile și n-o să le preluăm cusururile, îți jur că nepoții noștri vor împlini aici, pe aceste meleaguri, acel paradis al rațiunii, chiar dacă nici noi, ba chiar nici fiii noștri nu vom apuca să-l vedem! Apoi, trebuie să-i asigurăm o bună educație pruncului pe care-l porți în pântece; n-am să-l fac să plângă nici măcar o dată, n-am să-l deprind niciodată cu teama, cu tristețea, cu plânsetele, cu pesimismul, cu sentimentul de înfrângere, cu acea înspăimântătoare resemnare orientală, o să ne ocupăm împreună de instruirea lui, o să-l creștem ca pe un om liber, pricepi ce înseamnă asta, nu-i așa, bravo, sunt mândru de tine, Fatma, te respect, te văd și pe tine ca pe un om liber, neatârnat, nu te privesc așa cum își privesc alții nevestele, ca pe o sclavă, ca pe o captivă, ca pe o roabă, ești egala mea, dragă, pricepi? Dar acum haide să ne întoarcem! Da, viața e la fel de frumoasă ca visul, dar trebuie să trudim ca să aibă și alții parte de el. Ne întoarcem...

— Bunico dragă, ți-am adus limonada.

Am ridicat capul de pe pernă și m-am uitat într-acolo:

— Las-o aici! am zis eu, după care am întrebat-o, în timp ce-o punea jos: De ce n-a adus-o Recep? Tu ai făcut-o?

— Eu, bunico, a zis Nilgün. Recep era murdar de grăsime pe mâini, face mâncare...

Mi-am pungit fața și mi-a părut rău de tine, fata mea, ce să fac, uite, stârpitura te-a amăgit de mult și pe tine, te duce de nas, e șireată. Am stat să cuget: m-am gândit cum li se vârâse în suflet, cum le sucise mințile, cum îi cufundase în sentimentul acela urât, de rușine și vinovăție, cu înfățișarea lui hidoasă, dezgustătoare, cum îi păcălise așa cum îl păcălise și pe Doğan al meu. Oare le-o fi spus? Capul mi-a căzut pe pernă, de silă, și am chibzuit, biata de mine, la pățania aceea înspăimântătoare, nenorocită care nu-mi dă pace să dorm noaptea.

M-am gândit ce mi-ar fi putut spune momâia de Recep: da, doamnă, le povestesc, îmi zice el, le povestesc de-a fir a păr nepoților dumneavoastră ce ne-ați făcut mie, sărmanei mele mame și fratelui meu, ca să afle, să știe și ei, pentru că, slavă Domnului, după cum bine scria răposatul tata – taci, stârpitură! – bine, răposatul Selâhattin Bey, nu există Dumnezeu,

există în schimb știința, putem afla totul, trebuie să știm, să știe și ei; ei știu pentru că le-am spus eu și acum îmi zic: bietul de tine, Recep, așadar bunica te-a prigonit peste poate și încă o mai face; ne pare tare rău de tine, ne simțim vinovați, așa că de ce trebuie acum să-ți speli mâinile astea slinoase și să faci limonadă, nu mai munci, trândăvește, ai, de fapt, și tu niște drepturi în casa asta, îi zic ei pesemne, pentru că le-a povestit el. Oare le-o fi spus: copii, de ce credeți că a vândut Doğan Bey, tatăl vostru, ultimele diamante ale bunicii și a vrut să ne dea banii nouă? Când m-am gândit la asta am avut deodată impresia că mă înăbuș. Îmi săltase și capul de pe pernă de atâta scârbă!

— Unde e?

— Cine, bunico?

— Recep! Unde e?

— Doar ți-am spus, bunico! Jos! Gătește.

— Ce ți-a zis?

— Nimic, bunico! a zis Nilgün.

Nu, n-are cum să le spună, nu îndrăznește, Fatma, nu te teme, o fi el șiret, dar e și laș. Mi-am luat limonada de la capul patului și am băut din ea. Mi-am amintit însă din nou de dulap. Am întrebat-o brusc:

— Tu ce faci aici?

— Ei, stau cu tine, bunico, a zis Nilgün. Mi-a fost dor de locul ăsta în ultimul an.

— Bine, am zis eu. Stai! Dar acum să nu te ridici de la locul tău!

M-am ridicat anevoie din pat. Mi-am luat cheile de sub pernă și bastonul sprijinit într-un colț și am pornit.

— Unde te duci, bunico? m-a întrebat Nilgün. Să te ajut?

Nu i-am răspuns. Când am ajuns la dulap m-am oprit și m-am odihnit. În timp ce vâram cheia în broască, m-am mai uitat o dată: da, Nilgün stătea jos. Am deschis dulapul și am văzut imediat că-mi făcusem griji de pomană: cutia se afla acolo; era goală, dar n-avea importanță, important era că se afla acolo. Apoi, în timp ce încuiam iar dulapul, mi-a dat prin minte să iau cutia cu zaharicale din fundul compartimentului de jos, după care am închis dulapul și i-am dus-o lui Nilgün.

— Ah, bunico, mulțumesc foarte mult că te-ai ridicat și te-ai ostenit pentru mine.

— la o bomboană roşie!
— Ce frumoasă e bomboniera asta de argint!
— N-o atinge!

M-am întors în pat şi am vrut să mă gândesc la alte lucruri, dar n-am izbutit: prinsesem să chibzuiesc la una dintre zilele acelea în care nu mă depărtam de dulap. Uite, Fatma, nu e ruşinos, îmi zicea în ziua aceea Selâhattin, uite, omul a venit tocmai de la Istanbul ca să ne vadă, iar tu nici măcar nu ieşi din camera ta. Mai mult, e o persoană cu maniere europene şi este un om politicos. Nu, dacă te porţi aşa pe motiv că e evreu e şi mai ruşinos, Fatma, căci întreaga Europă şi-a dat seama cât de eronat este să gândeşti aşa după afacerea Dreyfus. Apoi, Selâhattin a coborât la parter, iar eu m-am uitat printre obloane.

— Bea-ţi limonada, bunico!

Mă uitam printre obloane – era un bărbat cocârjat, care părea şi mai scund decât era pe lângă Selâhattin: bijutierul din Bazarul Acoperit! Selâhattin vorbea însă cu el de parcă n-ar fi fost un negustor mărunt, ci un învăţat, iar eu îl auzeam: ei, Avram Efendi, ce mai e nou pe la Istanbul, poporul e mulţumit de proclamarea Republicii? îl întreba el, iar ovreiul îi zicea: afacerile lâncezesc, domnul meu, lâncezesc! Selâhattin îi spunea, în chip de răspuns: Nu se poate, chiar aşa?! Şi afacerile?! Dar instaurarea Republicii urma să fie utilă şi pentru comerţ, la fel ca şi pentru alte domenii. Poporul nostru va fi salvat de comerţ! Nu doar el, ci întregul Orient se va trezi la viaţă graţie negoţului; se cuvine ca mai întâi să facem parale, să ne deprindem să socotim banii – asta se cheamă matematică; mai apoi, când comerţul, matematica şi paralele îşi vor uni forţele, se vor întemeia fabrici. Atunci o să învăţăm şi noi nu atât să câştigăm, cât să gândim ca ei! După dumneata, pentru a trăi ca ei este necesar ca mai întâi să gândim ca ei sau să câştigăm ca ei? Atunci, ovreiul l-a întrebat cine erau acei „ei", iar Selâhattin i-a zis: Cine să fie, dragă, europenii, occidentalii!, după care l-a întrebat: Noi n-avem oare pe nimeni care să fie deopotrivă musulman şi negustor? Cine e Cevdet Bey[1], acela care se ocupă

1. Unul dintre personajele principale ale romanului de debut al lui Orhan Pamuk, *Cevdet Bey şi fiii săi*, apărut în anul 1982. Cevdet Bey avea să opteze, după apariţia Legii numelor de familie (1934), pentru numele Işıkçı, care făcea aluzie la ocupaţia sa.

de comerțul cu lămpi, ai auzit vreodată de el? Ovreiul i-a răspuns: am auzit, lumea zice că Cevdet Bey ar fi făcut multe parale în timpul războiului, la care Selâhattin l-a întrebat iar: Ei bine, și ce alte noutăți mai sunt pe la Istanbul, dumneata ai, oare, relații cu cei de la guvern, ce zic neghiobii ăia, pe cine mai scot acum în față pretinzând că e un scriitor nou, un poet nou, ai vreo idee?, iar ovreiul i-a zis: Habar n-am, domnul meu! Ce-ar fi să veniți dumneavoastră acolo și să vedeți? Atunci l-am auzit pe Selâhattin urlând: Nu, nu vin! Dracu' să-i ia, blestemați să fie ei! N-au să mai facă nimic de-acum înainte! Uită-te la Abdullah Cevdet[1] ăsta, ce banală e ultima lui carte, a șterpelit totul de la Delehaye[2], dar scrie de parcă ar fi vorba de modul lui de a gândi, ca să nu mai spun că preia aiurea, fără să priceapă despre ce e vorba. Și-apoi, azi nu se mai poate spune nimic despre religie și despre industrie fără să-l fi citit înainte pe Bourguignon: el și Ziya Bey[3] fură mereu de pe la alții. Ba mai mult, fără să-i înțeleagă. De fapt, cunoștințele de franceză ale lui Ziya sunt foarte limitate, n-are cum să priceapă ce citește, eu mă gândisem să scriu despre asta într-un articol și să-l fac de ocară, dar cine o să-și dea seama despre ce e vorba, și-apoi merită să irosesc timpul pe care ar trebui să-l dedic enciclopediei mele cu asemenea polemici? I-am lăsat să se mănânce unii pe alții la Istanbul!

---

1. Abdullah Cevdet (1869-1932), medic de origine kurdă, a fost unul dintre fondatorii Comitetului pentru Uniune și Progres (1889), care avea inițial caracter apolitic. S-a distanțat treptat de mișcare și mai ales de Junii Turci, după venirea acestora la putere în 1908. A fost un promotor asiduu al secularismului și al dialogului intelectual.
2. Hippolyte Delehaye (1859-1941), celebru hagiograf creștin, de origine belgiană și confesiune iezuită.
3. Ziya Gökalp (1876-1924), sociolog, scriitor și om politic turc, principalul promotor și ideolog al turcismului și panturcismului, care era privit, în contextul dezbaterilor privitoare la posteritatea Imperiului Otoman, ca o uniune mai degrabă culturală decât politică a turcilor de pretutindeni; la baza acesteia ar fi urmat să se afle limba și cultura comune, cărora ar fi putut să li se adauge și religia. Susținător convins al ideii statului laic, l-a influențat în multe privințe și pe Mustafa Kemal Atatürk, contribuind la cristalizarea ideologiei și a reformelor promovate ulterior de acesta.

Am ridicat capul de pe pernă, am luat paharul cu limonadă așezat la căpătâiul patului și am mai sorbit o înghițitură.

Apoi, Selâhattin îi zisese ovreiului: du-te și spune-le că așa gândesc, iar ovreiul zisese: eu nici vorbă să-i cunosc, domnul meu, căci pe la mine pe la prăvălie nu se abat asemenea oameni, dar Selâhattin îi tăiase vorba, țipând: știu, știu! Nu e nevoie să le spui nimic! Când am să-mi isprăvesc eu enciclopedia în patruzeci și opt de volume, vor fi fost rostite, de fapt, dintr-odată, toate ideile și vorbele fundamentale care se cer a fi rostite în Orient: am să umplu dintr-un foc tot acel inimaginabil vid de idei și toată lumea va rămâne mută de uimire; copiii care vând ziare pe Podul Galata vor vinde și enciclopedia mea, Bulevardul Băncilor se va tulbura, cei din Sirkeci se vor încăiera, unii dintre cei care o vor citi se vor sinucide și, faptul cel mai important, lumea mă va înțelege, poporul meu mă va înțelege! Ei, și-atunci, în timpul acelei deșteptări, am să mă întorc la Istanbul pentru a stăpâni haosul – aceea va fi ziua în care am să mă întorc acolo! a zis Selâhattin, iar ovreiul i-a spus: da, domnul meu, dumneata stai aici căci, de fapt, Istanbulul, ca și Bazarul Acoperit, nu mai au nici un farmec. Toți își scot ochii unii altora. Ceilalți bijutieri vor dori să vă cumpere marfa ieftin. Să n-aveți încredere decât în mine! Adevărul este că afacerile lâncezesc, după cum spuneam, dar mi-am zis să vin până aici și să vă văd marfa. Se face târziu, așa că arătați-mi acum diamantul acela. Cum sunt cerceii despre care-mi scriați în epistolă? Apoi au amuțit; eu ascultam tăcerea cu inima bătându-mi năvalnic; aveam cheia în mână.

– Bunico, nu-ți place limonada?

Am mai luat o înghițitură și am zis, în vreme ce capu-mi cădea la loc pe pernă:

– Îmi place. Bravo, mulțumesc!

– Am făcut-o foarte dulce. La ce te gândești, bunico?

Atunci am auzit tusea aceea urâtă și nervoasă a ovreiului, după care l-am auzit pe Selâhattin întrebându-l, pe un ton demn de milă, nu rămâi la masă, și pe ovrei vorbind iar de cercei. Apoi, Selâhattin a urcat scara în fugă și a venit în odaia mea: Fatma, hai, vino jos, o să luăm masa împreună, e tare rușine!, zicea el, numai că știa că n-aveam să cobor. Curând după aceea s-au dus jos, alături de Doğan al meu, și după aceea l-am auzit

pe ovrei că zicea ce băiat gentil! și îl întreba de mama lui, iar apoi pe Selâhattin care zicea că eram bolnavă, și am mai auzit cum îi servea boarfa aia în vreme ce mâncau tustrei, așa că m-a luat scârba. Nu mai auzeam, sau nu mai băgam de seamă că auzeam, pentru că Selâhattin se apucase să-i povestească ovreiului de enciclopedia lui.

— Bunico, nu-mi spui și mie la ce te gândești?

Enciclopedia: științele naturii, toate științele, știința și Dumnezeu, Occidentul și Renașterea, ziua și noaptea, apa și focul, și Orientul, și timpul, și moartea, și viața: viața! Viața!

— Cât e ceasul? am întrebat eu.

Mă gândesc la el, la timp, care drămuiește totul ticăind, și mă înfior.

— E aproape șase și jumătate, bunico, a zis Nilgün.

După aceea s-a apropiat de masa mea și s-a uitat la ceas:

— Câți ani are ceasul ăsta, bunico?

N-am ascultat ce-au vorbit la masă; era ca atunci când mi-era silă de ceva și voiam să uit, ca un fapt pe care-l dădusem uitării. Pentru că, la sfârșit, ovreiul a zis: mâncarea e minunată, dar femeia aceasta a dumneavoastră, care a pregătit-o, e și mai minunată decât ea! Cine este? Selâhattin, care era beat, i-a zis: e o biată femeie de la țară! Nu e de prin părțile astea; bărbatu-său a lăsat-o aici, la o rudă îndepărtată, când a plecat în armată. Apoi, omul acela s-a scufundat cu barca și s-a prăpădit. Fatma trudea prea tare și căutam o servitoare, așa că am adus-o și am instalat-o în odăița de jos, ca să-i dăm o pâine. E muncitoare. N-avea însă loc în odăiță, așa că i-am făcut o căsuță. Bărbatu-său nu s-a mai întors din armată. Fie a fost prins în timp ce dezerta și apoi spânzurat, fie a murit ca un erou. O apreciez foarte mult: femeia asta întruchipează vrednicia și frumusețea poporului meu. Am aflat foarte multe lucruri de la ea cu privire la viața economică de la sate, spre a le putea include în enciclopedia mea! Mai beți, vă rog, un pahar! Închisesem ușa ca să nu-i mai aud, ca să nu mă înăbuș de scârbă.

— Al cui a fost ceasul acesta, bunico? Mi-ai spus anul trecut?

— A fost al răposatei mele bunici dinspre mamă, am zis eu, iar când Nilgün a râs m-am gândit că-mi răceam gura de pomană.

Apoi, bietul meu Doğan, care fusese nevoit să ia masa cu un ovrei și cu un beţiv, a venit sus la mine; l-am pus să se spele pe mâini înainte de a-l îmbrăţișa, apoi l-am culcat de după-amiază. Selâhattin continua să vorbească acolo, jos, dar n-a mai lungit-o mult. Ovreiul a zis că voia să plece. Selâhattin a venit sus: individul pleacă, Fatma, mi-a zis el, dar înainte de a pleca vrea să vadă unul dintre inelele sau unii dintre cerceii tăi! Eu tăceam. Știi și tu, Fatma, că individul a venit de la Istanbul pentru afacerea asta în urma scrisorii mele; acum nu se mai poate să-l trimitem la plimbare cu mâna goală. Eu tăceam. Are servieta burduşită cu parale, Fatma, pare un om cinstit, o să ne ofere un preţ bun. Eu tăceam. Măi, cum se poate să-l trimitem pe om așa, la plimbare, cu mâna goală, după ce l-am făcut să bată atâta drum și l-am adus tocmai de la Istanbul!

— Bunico, portretul ăsta de pe perete e al bunicului, nu?

Cum eu tot tăceam, Selâhattin a zis, pe un ton tânguitor: bine, Fatma! Uite, la cabinetul meu nu mai vin bolnavi, nu e vina mea, o spun fără jenă, pentru că asta este o consecinţă a convingerilor aberante din ţara asta blestemată. Venitul meu este acum egal cu zero, așa că te-ai gândit vreun pic cum o să ne petrecem ditamai iarna, ba nu, nu iarna, ci viaţa, dacă nu-i vindem astăzi evreului vreunul dintre diamantele, dintre inelele ori dintre perechile de cercei de care geme cutia ta? Eu am vândut, în zece ani, tot ce aveam de vândut, Fatma – știi cât de mult am cheltuit pentru casa asta! Știi și tu că terenul din Saraçhane s-a dus acum trei ani, că în ultimii doi ani am trăit de pe urma vânzării magazinului din Bazarul Acoperit, că am zis să fie vândută casa din Vefa, dar că pramatiile alea care îmi sunt, chipurile, veri n-au s-o vândă și nici nu mi-au trimis banii care mi s-ar fi cuvenit din chirie! Ei bine, să ţi-o spun și pe asta: din ce crezi tu că trăim de doi ani? Oamenii din Gebze îşi bat joc de mine. Știi cât de ieftin le-am vândut acelor așa-zişi negustori din Gebze sacourile mele vechi, trusa de scris din argint, cufărul de cărţi, care era singura amintire de la mama, mănuşile, rozariul de sidef rămas de la tata și rendingota aia caraghioasă care o să le vină de minune snobilor din Beyoğlu? Dar acum gata, sunt sătul până-n gât, n-am de gând să-mi vând cărţile, instrumentele pentru experimente și instrumentele medicale! Uite, ţi-o spun deschis: nu intenţionez

nici să mă întorc spăsit, cu capul plecat, la Istanbul, dând cu piciorul muncii mele de zece ani, înainte de a isprăvi enciclopedia aceea care va zgudui brusc din temelii totul, întreaga existență a Orientului! Evreul e jos și așteaptă, Fatma! Nu scoți din cutie decât un dram! Hai, Fatma, deschide odată dulapul, și asta nu doar ca să-l expediem pe individ de pe capul nostru, ci și pentru ca Orientul, care doarme de sute de ani, să se deștepte din somn, iar Doğan al nostru să nu flămânzească și să nu dârdâie de frig în iarna asta!

– Știi, bunico, când eram mică îmi era frică de portretul ăsta al bunicului!

Am deschis dulapul, în vreme ce Selâhattin stătea la doi pași de mine.

– Ți-era frică? am zis eu. Ce-ți stârnea frică la bunicul?

– E un portret foarte întunecat, bunico! a zis Nilgün. Îmi era frică de barba, de privirile lui.

Apoi am luat cutia din străfundurile dulapului, am deschis-o și nu m-am putut hotărî multă vreme de care dintre lucrurile acelea să mă îndur: inele, brățări, ace cu diamante, ceasul meu smălțuit, coliere de perle, broșe cu diamante, inele cu diamante, diamantele, Doamne!

– Nu te-ai supărat pe mine pentru că ți-am spus că-mi era frică de portretul bunicului, nu-i așa, bunico?

În cele din urmă, Selâhattin a coborât în fugă, cu ochii scli-pind, purtând în mână unul dintre cerceii mei cu rubine, pe care i-l dădusem blestemând, și de cum l-am auzit cum gonea pe scară mi-am dat seama că ovreiul avea să-l ducă de nas. Nici nu i-a trebuit mult. Ovreiul zicea, în vreme ce e îndrepta spre poarta grădinii, cu servieta aia ciudată în mână și cu pălăria pe cap: să nu veniți de pomană la Istanbul! Trimiteți-mi iar o scrisoare, iar eu am să vin de fiecare dată.

Și a venit de fiecare dată. La un an după aceea, când s-a întors, cu aceeași servietă, să ia perechea cercelului cu rubine, purta aceeași pălărie. Peste opt luni, când a venit să ia prima dintre brățările mele cu diamante, musulmanii erau obligați să poarte și ei același fel de pălărie. În anul în care a venit să ia a doua brățară cu diamante, nu mai eram în anul 1345, ci în 1926[1].

---

1. An în care s-a trecut de la calendarul islamic (hegirian) la calendarul gregorian.

Când a venit și pentru cealaltă brățară, ovreiul purta aceeași servietă și se plângea mereu de afaceri, dar nu mai avea cum să întrebe de frumoasa slujtoare. Poate pentru că acum nu mai e nevoie de două cuvinte pentru a divorța, ci de tribunal, m-am gândit eu. Atunci, ca și în anii care au urmat și în care au luat masa împreună, Selâhattin s-a văzut nevoit să gătească el: eu nu m-am clintit din loc ci, așa cum făcusem de fiecare dată, am stat în odaia mea și mi-am spus că i-o fi destăinuit ovreiului totul. În felul acesta am scăpat de servitoare și de bastarzii ei și am rămas singuri în casă până când i-a găsit și i-a adus Doğan de la țară pe cei doi bitangi – unul pitic, altul cotonog. Aceia au fost cei mai buni ani. Selâhattin se cufundase abia seara în gazeta pe care i-o adusese ovreiul cu prilejul acelei veniri; crezusem pentru o clipă că la gazetă scria tot, despre crima, despre păcatul pe care-l săvârșisem, despre pedeapsa pe care-o abătusem asupra lor, așa că mă speriasem și mă uitasem în ea; în gazetă nu erau însă decât fotografii cu musulmani care purtau pălării de creștini. În gazeta adusă de ovrei cu prilejul altei veniri nu se mai vedeau doar musulmani cu pălării de creștini: sub fotografiile lor scria ceva cu slove creștine. Asta s-a întâmplat când Selâhattin a zis că toată enciclopedia lui fusese făcută praf într-o singură zi și când i-am dat ovreiului colierul meu cu diamante.

— La ce te gândești, bunico dragă, te simți bine?

Când a venit mai apoi, i-am dat din cutie inelul meu cu briliante. Când i-am dat inelul cu smaralde pe care mi-l adăugase la zestre bunica dinspre mamă, afară ningea, iar ovreiul zicea că venise de la gară până la noi prin viscol, că fusese atacat de lupi și că se apărase de ei cu servieta. Îmi dădeam seama că spunea acest lucru ca să cumpere inelul la jumătate de preț. La următoarea venire, era toamnă; Doğan al meu mă făcuse să plâng spunând că, în loc să se ducă la universitate, avea să studieze științele politice la Mülkiye[1]. După șase luni, când a revenit ovreiul, s-a dus setul format din cercei și colierul cu rubine. Pe vremea aceea, Selâhattin nu se dusese însă la Gebze ca să-și înregistreze numele de familie. Când a făcut-o, peste șase luni, mi-a zis că se certase cu funcționarul de la

1. Școală superioară destinată formării funcționarilor publici.

evidența populației: văzând numele de familie din hârtiile acelea, pe care mi le întindea mândru, mi-am dat seama că-și bătuseră joc de el, așa că mi s-a făcut scârbă și m-am înfiorat la gândul că, într-o bună zi, numele acela urât avea să fie scris pe piatra mea de mormânt[1]. În vara anului în care ovreiul mai venise o dată, iarna, la un an după aceea, și luase cu el inelul și cerceii mei cu trandafiri de diamant, i-am dat dragului meu Doğan, văzând că prinsese să umble de acolo-colo întristat, perlele mele roz, fără să i le arăt tatălui său, și i-am spus să le vândă la Istanbul și să se distreze. Nu s-a distrat însă; pesemne că era mai simplu să mă învinuiască pe mine. S-a dus și a dat de urma bitangilor, a căror mamă murise acolo, la țară, iar apoi i-a adus și i-a instalat la noi în casă.

— La ce te gândești, bunico? Tot la ei?

La următoarea venire a ovreiului, Selâhattin și-a dat seama că sipetul era pe cale să se golească: când mi-a luat acul cu stea și semilună de rubin, mi-a spus că mai avea puțin și isprăvea enciclopedia; de-acum umbla beat cât era ziua de lungă; nu ieșeam din odaia mea și știam că acul, iar în anul următor broșa mea cu topaze fuseseră vândute la jumătate de preț, pentru că el fusese beat când se târguise; n-a redus însă la jumătate și banii irosiți pe cărți. Când Selâhattin, care se lăsase de-acum cu totul în seama satanei, l-a mai chemat o dată pe ovreiul cel bătrân, izbucnise alt război. După aceea, ovreiul a mai venit de două ori: prima dată i-am dat acul cu stea și semilună de rubin, iar o doua oară acul cu diamante (trece și asta, dragă!). În felul acesta, Selâhattin și-a vândut cu mâna lui și norocul, iar după acea incredibilă, cea mai mare descoperire pe care afirma că o făcuse a pierit, tocmai când cugeta să-l mai cheme o dată pe ovrei. Când bietul, naivul meu Doğan a luat cele două inele cu câte un singur diamant pe care le ascunsesem cu grijă și li le-a dat bastarzilor aduși înapoi de el, cutia mea a rămas, în cele din urmă, goală ca-n palmă. M-am gândit că în clipele acelea zăcea în dulap la fel de goală.

— Spune-mi, bunico, la ce te gândești?

— La nimic! am zis eu, pierdută. Nu mă gândesc la nimic!

---

1. Numele Darvınoğlu, atribuit familiei, se poate traduce prin „fiul/descendentul lui Darwin".

12

Când vii acasă seara după ce ai umblat toată ziua pe străzi, e ca și cum ai începe școala după vacanța de vară. Am stat la cafenea până s-a închis și, în timp ce toți se întorceau acasă, rând pe rând, am așteptat să văd dacă nu cumva avea cineva planuri pe mai departe, numai că ei n-au făcut altceva decât să-mi spună, pentru a nu știu câta oară, „șacalule, șacalule!".

— Hai, Hasan, băiete, lasă povestea cu șacalul și du-te acasă, să înveți la matematică!

Mă duc, urc coasta, nu iau seama la nimeni, pentru că îmi place întunericul, întunericul tăcut, nu se aud decât greierii, îi ascult și-mi văd viitorul în întuneric: țări îndepărtate, războaie însângerate, păcănitul mitralierelor, voioșia luptelor, filme istorice cu sclavi care trag la rame, bice care reduc la tăcere vuietul dezgustător al păcătoșilor, armate ordonate, fabrici și femei stricate. Mi-e rușine și teamă de mine. Am să ajung un om mare. Am ajuns în vârful coastei.

Apoi, deodată, m-a cuprins jalea: luminile casei noastre! M-am oprit și m-am uitat la ea: casa noastră ca un mormânt, în care se zărește o lampă arzând. Pe la ferestre nu se observa nici o mișcare. M-am apropiat și m-am uitat înăuntru: mama nu se vedea, pesemne se culcase, iar tata se întinsese și ațipise pe canapea, în așteptarea mea; n-are decât să aștepte, căci eu am să intru pe furiș în camera mea și am să mă culc. M-am dus într-acolo și am văzut că închisese fereastra. Bine! M-am dus la cealaltă fereastră, am bătut repede în ea, iar tata s-a trezit. A venit spre mine și, în loc să-mi deschidă ușa, a deschis fereastra.

— Pe unde-ai umblat?! a răcnit el.

N-am zis nimic; auzeam greierii. Am tăcut puțin amândoi.

— Hai, vino înăuntru, intră! a zis tata. Nu mai sta acolo!

Am intrat pe fereastră. Tata stătea proțăpit în fața mea și se holba la mine. Apoi iar a început: băiete, băiete, de ce nu înveți, băiete, băiete, ce faci tu toată ziua pe străzi, și așa mai departe. Eu m-am gândit: ce treabă avem noi, mamă, cu smiorcăitul ăsta? Ce-ar fi să mă duc la ea, s-o trezesc, să-i spun asta, iar apoi să plecăm amândoi din casa omului ăstuia?! După aceea m-am simțit stânjenit, gândindu-mă cât avea să se necăjească tata. Da, și eu sunt vinovat pentru că am hoinărit toată ziua pe străzi, dar nu-ți face griji, tată, uite, mâine am să învăț! Dacă-i spuneam însă așa, nu m-ar fi crezut. Până la urmă a tăcut din gură; se uita doar la mine, mânios și mai-mai să îl podidească plânsul. M-am dus imediat în camera mea, m-am așezat la masă, uite, tată, învăț la matematică, nu te mai supăra, bine? Am închis și ușa. Lampa din camera mea e aprinsă, lumina ei se strecoară pe sub ușă, așa că o vezi; deci, învăț! Tot mai bombănea în legea lui...

Cum vocea tatei a amuțit curând după aceea, m-am neliniștit, așa că am deschis încet ușa și m-am uitat să văd ce făcea: se culcase. Vor ca eu să învăț, iar în vremea asta ei trag la aghioase. Bine, să învăț de vreme ce patalamaua de liceu e atât de importantă, să învăț toată noaptea, fără să mă culc, să învăț ca să mă vadă mama dimineață și să se necăjească, numai că eu știu că în viață există lucruri cu mult mai însemnate. Dacă vrei, am să-ți povestesc, mamă, despre comuniști, despre creștini, știi cum e cu sioniștii, știi cum e cu masonii care se infiltrează printre noi, știi ce-au discutat Carter și Papa cu Brejnev? Dacă le spun asemenea lucruri nu mă ascultă, și chiar dacă mă ascultă nu pricep ce le spun... În fine, mi-am zis să mă apuc de matematică înainte de a-mi ieși din pepeni.

Am deschis cartea; picasem la nenorociții de logaritmi. Da, scriem „log" și zicem: A log (AB) = a logA + a logB; ăsta e primul, dar mai sunt și celelalte parascovenii – teorema, după cum zice în carte. Le-am copiat o dată pe toate în caiet. M-am bucurat apoi să văd că scrisesem mai mult decât ordonat. Am umplut patru pagini; știu cum se învață! Prin urmare, asta era tot în legătură cu ceea ce numesc ei logaritmi. Să rezolv acum și o problemă, mi-am zis eu. Luați logaritmul următor, se zicea acolo:

$$\frac{\text{Log}^6 \sqrt{x - b}}{ax + c}$$

Ei bine, să-l iau! M-am uitat la el. Am mai citit o dată ceea ce scrisesem în caiet. A trecut multă vreme, dar nu-mi dădeam seama deloc ce cu ce trebuia să împart şi să înmulţesc şi ce cu ce şi cum trebuia să reduc. Am mai reluat o dată, mai aveam puţin şi învăţam totul pe de rost, m-am uitat să văd cum erau rezolvate problemele date ca exemplu dar, cu toate astea, pocitania aia nu-mi spunea nimic. M-am enervat rău de tot şi m-am ridicat în picioare. Dacă aş fi avut o ţigară, aş fi fumat. Apoi iar m-am aşezat, am luat creionul în mână şi am încercat s-o rezolv, dar mâna mea n-a făcut decât să mâzgălească prin caiet. Uite ce am scris ceva mai târziu pe marginea caietului, Nilgün:

Nu aveam aplecare spre tine,
Dar tu mi-ai sucit minţile.

Am mai învăţat puţin, dar n-a avut nici un efect. Apoi, după ce m-am mai gândit puţin, mi-am zis aşa: la ce foloseşte să ştii ce fel de relaţie există între toate aceste „log" şi √-uri? Să zicem că într-o bună zi am să ajung atât de bogat încât n-am să-mi mai pot socoti banii decât cu logaritmi şi cu rădăcini pătrate sau că am să lucrez în administraţia de stat: păi atunci am să fiu atât de prost încât să nu-mi treacă prin minte să-mi iau vreun funcţionăraş care să facă treburile astea pentru mine?!

Am dat matematica la o parte şi am deschis cartea de engleză, dar îmi ieşisem deja din sărite: naiba să-i ia pe Mr. şi Mrs. Brown! m-am gândit eu; aceleaşi ilustraţii, mutrele distante şi fericite ale aceloraşi oameni care le ştiu pe toate şi fac totul cum trebuie, înţeleg că ăştia sunt englezi, poartă sacouri bine călcate şi cravate, iar străzile lor sunt curate ca-n palmă. Unul dintre ei stă jos, celălalt pleacă, iar în vremea asta tot pun o cutie cu chibrituri, care nu seamănă cu ale noastre, pe masă, sub masă, în masă, lângă masă. *On, in, under* şi care mai era? Sunt obligat să învăţ pe de rost tâmpeniile astea, iar vânzătorul de lozuri, care horcăie dincolo, se tânguie că fiu-său nu învaţă! Le-am învăţat pe dinafară, acoperindu-le cu mâna şi uitându-mă în

tavan, le-am tot tocit, pentru ca după aceea să dau brusc cu cartea de pământ, enervat: dracu' s-o ia! M-am ridicat de la masă și m-am uitat pe fereastră. Nu sunt eu omul care să se mulțumească cu lucruri de felul ăsta! Când m-am uitat dinspre colțul grădinii către marea întunecată și către farul de pe insula cu potăi, care clipea singuratic în beznă, m-am mai liniștit puțin. În cartierul de jos erau stinse toate luminile; nu se mai vedeau decât felinarele de pe străzi și luminile fabricii de sticlă, care vuia în depărtare, iar mai apoi lumina roșie a unui vas cufundat în tăcere. Grădina mirosea a ierburi uscate, avea un iz abia simțit de pământ și vară. Nu se mai auzeau decât greierii – greierii fără rușine, care-ți aduceau aminte că în întunericul orb mai existau livezi de cireși, dealuri îndepărtate și cotloane ferite, și vii, și livezi de măslini, și răcoarea de la poalele copacilor. Apoi, ascultând cu atenție, am avut impresia că auzeam și broaștele din gârla aia mâloasă aflată pe drumul spre Yelkenkaya. Eu am să înfăptuiesc foarte multe lucruri în viață! M-am gândit la ceea ce aveam să fac: la lupte, la victorii, la teama de victorii, la speranță, la succes, la oropsiții cărora urma să le dăruiesc afecțiune, la ceilalți, pe care urma să-i salvez, la calea pe care urma să pășim în lumea aceea necruțătoare. Luminile din cartierul de jos sunt stinse: toată lumea doarme; toți dorm și visează prostește, fără sens, jalnic, iar aici, sus, deasupra tuturor, mă aflu eu, în stare de trezie. Îmi place nespus de mult să trăiesc și am oroare de somn: sunt atâtea lucruri de făcut! Am stat să mă gândesc la ele.

Apoi am intrat înapoi în casă pe fereastră și, dându-mi seama că n-aveam să pot învăța, m-am culcat fără să-mi scot hainele. Urma să mă scol dimineața și s-o iau de la capăt. M-am gândit că, de fapt, ultimele zece zile erau suficiente pentru engleză și matematică. Vor începe să cânte păsările pe ramuri, iar tu, Nilgün, ai să te duci pe plaja pustie cu gândul că dimineața e goală ca-n palmă. Am să vin și eu. Cine își poate vârî nasul în treburile mele? Am crezut mai întâi că o să-mi piară somnul și că o să mă înăbușe iar inima, dar apoi mi-am dat seama că eram pe cale să adorm.

Când m-am trezit, soarele mi se răsfrângea pe braț, iar cămașa și pantalonii îmi erau leoarcă de sudoare. M-am ridicat imediat din pat și am constatat că mama și tata nu se treziseră încă.

M-am dus în bucătărie și tocmai mâncam niște brânză cu pâine, când și-a făcut apariția mama:

— Unde ai fost?

— Unde să fiu? Aici, am zis eu. Am învățat toată noaptea.

— Ți-e foame? m-a întrebat ea. Vrei să-ți fac niște ceai, băiatul meu?

— Nu, am zis eu. De fapt, tocmai plecam.

— Încotro așa, dis-de-dimineață, fără să fi dormit?

— Am să mă plimb puțin, am zis eu. În felul ăsta mă înviorez. După aceea vin și mă apuc iar de învățat.

Când mă pregăteam să ies, am băgat de seamă că începuse să mă compătimească:

— Aaa, mamă! am zis eu. Vrei să-mi dai cincizeci de lire?

M-a privit puțin îndoită, după care a zis:

— Ah! Ce-ai să faci iar cu banii? Bine, bine! Să nu-i spui lui taică-tău!

S-a dus în camera de alături, apoi s-a întors. Două hârtii de douăzeci și una de zece lire. I-am mulțumit, m-am dus în camera mea, mi-am pus slipul pe sub pantaloni și am ieșit pe fereastră, ca nu cumva să se deștepte tata din pricina zgomotului. Apoi m-am întors și am privit în urmă: mama se uita la mine de la cealaltă fereastră. Nu-ți face griji, mamă, căci știu ce am să fiu în viață!

Am pășit pe drumul asfaltat, luând-o la vale. Pe lângă mine treceau în viteză mașini care urcau panta. Indivizii ăia care purtau cravate și-și țineau sacourile atârnate în mașini nici măcar nu mă vedeau în timp ce goneau spre Istanbul cu o sută de kilometri pe oră, ca să țească intrigi și să se sape unii pe alții. Mi se fâlfâie de voi, încornoraților cu cravate!

Pe plajă nu se vedea încă nici picior de om. Cum nu veniseră încă nici omul cu biletele, nici paznicul, am intrat fără să plătesc, am mers, pășind cu grijă ca să nu-mi intre nisip în încălțările de cauciuc, până la stânci, acolo unde se sfârșea plaja și începea zidul unei case, și m-am prăbușit în colțul umbrit al acestuia. De acolo aveam s-o pot vedea pe Nilgün când avea să intre pe poartă. Priveam fundul mării neclintite; buzații se roteau, legănându-se, printre alge; chefalii cei prevăzători fugeau la cel mai mic lipăit. Îmi țineam respirația.

La multă vreme după aceea, a apărut un individ care și-a pus labele de scufundător și masca, și-a armat pușca în apă și a pornit pe urmele chefalilor. Mă enervează să-i văd pe tipii ăștia de rahat cum se iau după chefali! Apoi, apa s-a limpezit din nou și am văzut chefalii și sebastele. Soarele a ajuns la mine.

Când eram mic iar prin locurile astea nu se găseau decât casa aceea veche și ciudată a lor și casa noastră de pe deal, veneam aici cu Metin și Nilgün, iar eu intram în apă până la genunchi și așteptam cu toții să prind buzați sau blenii. Dar de venit venea tot câte o sebastă, iar Metin zicea arunc-o, las-o să plece, numai că peștele mâncase deja momeala, așa că nu mă înduram să-l azvârl, ci-l puneam în cutia pe care o aveam la mine; apoi, când turnam apă în cutie, Metin își bătea joc! Eu nu sunt cărpănos, băiete! îi ziceam eu; Nilgün poate că auzea, poate că nu. Eu nu sunt cărpănos, băiete! Am să-i cer socoteală pentru momeală! Metin îmi ascundea sebasta: ia te uită, Nilgün, și-a pus o piuliță pe post de plumb la undiță, ce cărpănos e! Băieți, zicea Nilgün, să aruncați după aceea peștii la loc în mare, că e păcat de ei, bine? Știu că e greu să fii prieten cu ei. Din sebaste se poate face ciorbă dacă mai adaugi cartofi și ceapă.

După aceea m-am uitat la un crab. Crabii ăștia arată îngânduraţi și cu mințile aiurea, pentru că mereu se îndeletnicesc cu ceva. De ce-ți bâțâi așa piciorul și cleștele?! Ai zice că toți crabii știu mai multe decât mine: sunt niște înțelepți bătrâni de când vin pe lume. Până și puii ăia fragezi, cu pântecele alb ca laptele, sunt niște moșnegi!

Apoi, apa a fremătat și fundul a prins să nu se mai vadă, pentru ca mai târziu, când oamenii au început treptat să se zbuciume prin ea, să se tulbure de-a binelea. Te-am văzut când am aruncat o privire spre poartă: ai intrat pe plajă cu geanta în mână. După aceea te-ai îndreptat către partea asta de plajă și ai venit spre mine...

A venit, a tot venit, după care s-a oprit deodată locului, și-a scos rochia galbenă și, în timp ce eu îmi spuneam că purta un costum de baie albastru, a așternut un prosop pe nisip, s-a întins repede pe el și a dispărut din fața ochilor mei. După aceea și-a scos o carte din geantă și a început să citească. Îi vedeam mâna, care ținea cartea ridicată în aer, și capul. Am

stat să chibzuiesc. Am transpirat. A trecut foarte multă vreme; continua să citească. Apoi m-am stropit cu apă pe față, ca să mă răcoresc. A trecut și mai mult timp, iar ea tot mai citea.

M-am gândit: ce-ar fi să mă duc la ea și să-i spun bună, Nilgün, am venit să fac baie, tu ce faci? M-am gândit că poate o să se supere; mi-a venit în minte, nu știu de ce, că era cu un an mai mare decât mine. Mai bine plec, altă dată...

Apoi, Nilgün s-a ridicat și s-a îndreptat spre mare; m-am gândit că e frumoasă. A plonjat brusc în apă și a început să înoate. Înota regulat și se îndrepta spre larg, fără să-i pese că-și lăsase lucrurile acolo, pe nisip. Fii fără grijă, Nilgün, am eu grijă de ele! Am zis așa pentru că se îndrepta în continuare spre largul mării, fără să se întoarcă și să se uite în urmă. Dacă cineva ar fi vrut să facă asta, s-ar fi putut duce să-i răscolească prin lucruri, doar că eu eram numai ochi și urechi, așa că n-avea să li se întâmple nimic.

Apoi m-am ridicat și m-am dus acolo. Nu se uita nimeni la mine. De fapt, Nilgün mi-e prietenă. M-am aplecat și m-am uitat la coperta cărții care se afla pe geantă: un mormânt creștin și doi bătrâni care plângeau la capul lui. Pe ea scria *Părinți și copii*[1]. Lângă carte se afla rochia aceea galbenă. Ia să vedem, ce-o avea în geantă? Am scotocit prin ea repede, ca nu cumva să mă vadă cineva și să interpreteze greșit ce făceam, și asta din simplă curiozitate: o cutie cu cremă, chibrituri, o cheie încinsă de soare, încă o carte, portofelul, agrafe de păr, un pieptene mic, verde, niște ochelari negri, un prosop, un pachet de țigări și o sticluță. M-am uitat către Nilgün, care continua să înoate undeva departe. Tocmai așezasem iar toate lucrurile așa cum fuseseră, ca să nu mi se răstălmăcească gestul, când m-am pomenit deodată că luam pieptenele acela mic, verde și-l puneam în buzunar. Nu m-a observat nimeni.

M-am dus din nou la stânci și am așteptat. Apoi, Nilgün a ieșit din apă, a pășit repede și s-a înfășurat în prosop. Parcă n-ar fi fost o fată matură, deșteaptă, cu un an mai mare decât mine, ci o fetiță! Apoi s-a șters, a cotrobăit puțin prin geantă, a căutat ceva, după care s-a îmbrăcat brusc cu rochia aceea galbenă și a plecat grăbită.

---

1. Cel mai celebru roman semnat de Ivan Sergheievici Turgheniev (1818-1883), apărut în anul 1862.

Am fost o clipă derutat, crezând că voia să fugă de mine. Apoi am luat-o la fugă şi m-am uitat după ea: se ducea acasă. Tocmai alergam ca s-o iau pe scurtătură şi să-i ies în cale, când a cotit brusc şi m-a năucit, căci m-am pomenit cu ea în spatele meu, iar de data asta ea părea că mă urmărea pe mine. Am făcut la dreapta prin faţa băcăniei, m-am ascuns în spatele unei maşini şi m-am uitat spre ea în timp ce-mi legam şireturile la pantofi: intra în băcănie.

Am traversat. Urma să ne petrecem în drum spre casă. Mi-a venit în minte să scot pieptenele din buzunar şi să i-l dau: Nilgün, pieptenele acesta e al tău? aveam s-o întreb eu. Da, unde l-ai găsit? urma să zică ea. Pesemne că ţi-a căzut, aveam să-i zic eu. Cum de ţi-ai dat seama că e al meu? avea să mă întrebe ea. Nu, nu aşa! Ţi-a căzut pe drum, eu l-am văzut când ţi-a căzut şi l-am luat, aveam să-i zic. Aşteptam sub un copac. Eram leoarcă de sudoare.

Peste puţin timp a ieşit din băcănie. Venea spre mine. Bine, mă îndrept şi eu spre băcănie. Nu o privesc în faţă; mă uit înainte, la încălţările de cauciuc ale căror şireturi le-am legat mai devreme. Am ridicat capul brusc:

— Bună! i-am zis eu.

Ce frumoasă e! m-am gândit.

— Bună! a zis ea, fără un zâmbet.

Eu m-am oprit locului, dar ea nici vorbă să stea.

— Te duci acasă, Nilgün? am întrebat-o eu.

Aveam o voce ciudată de-a binelea.

— Da, a zis ea şi a continuat să meargă, fără să mai spună ceva.

— La revedere! am strigat eu în urma ei, după care am ţipat: Salută-l pe unchiul Recep din partea mea!

Mi-a fost ruşine de mine. Nici măcar nu s-a întors să-mi spună „bine". Am rămas acolo, în drum, uitându-mă după ea. De ce se purtase aşa? M-am gândit că poate pricepuse totul, dar ce era de priceput? Nu-ţi saluţi prietenul din copilărie dacă te întâlneşti cu el pe drum?! Ciudat! Am luat-o la picior, dus pe gânduri. Bine zice lumea: oamenii s-au schimbat, nici măcar nu se mai ostenesc să-ţi dea bună ziua! Apoi m-am gândit la cele cincizeci de lire pe care le aveam în buzunar. M-am gândit că Nilgün ajunsese probabil acasă: oare ce-o crede? Să-i

dau un telefon şi să-i spun totul, mi-am zis eu; nu vreau altceva decât să mă salute ca pe vremuri. Am mers mai departe, chibzuind la ceea ce urma să-i spun la telefon. Şi ce dacă îi spun că o iubesc?! M-am mai gândit şi la alte lucruri. Străzile erau pline de oamenii aceia dezgustători care se duceau la plajă. Ce lipsită de noimă e lumea!

Am intrat în clădirea poştei, am luat cartea de telefon şi m-am uitat în ea. Darvınoğlu, Selâhattin scria acolo. Cennethisar, Bd. Ţărmului 12. Mi-am notat numărul pe hârtie, ca să nu-l încurc. Am dat zece lire, am cumpărat un jeton, am intrat în cabina telefonică şi am format numărul dar, când am ajuns la ultima cifră, am format 9 în loc de 7. N-am pus însă telefonul în furcă. S-a format numărul acela greşit şi, cum eu tot nu închisesem, jetonul de zece lire a căzut cu zgomot în carcasă, iar de la celălalt capăt al firului mi-a răspuns cineva.

— Alo! a zis o voce oarecare de femeie.

— Alo, cu cine vorbesc? am întrebat eu.

— Casa Ferhat Bey, mi-a răspuns ea. Cine sunteţi?

— Un prieten! am zis eu. Aş vrea să discut puţin...

— Poftiţi, a zis vocea, curioasă. În ce problemă?

— Într-o problemă importantă! am zis eu, gândindu-mă ce să-i mai spun.

Irosisem zece lire.

— Cine sunteţi? întreba ea.

— Am să-i spun lui Ferhat Bey! am zis eu. Dă-mi-l pe soţul dumitale!

— Pe Ferhat? a zis ea. Cine sunteţi?

— Da! Dă-mi-l pe el! am zis eu.

M-am uitat pe geamul cabinei telefonice. Funcţionarul era ocupat: îi dădea cuiva un timbru.

— Cine sunteţi? continua ea să întrebe.

— Te iubesc, am zis eu. Te iubesc!

— Ce?!! Cine sunteţi?!!

— Mă, curvă de lume bună! Comuniştii pun mâna pe ţară, iar voi tot pe jumătate goale umblaţi, târfo, te...

A închis. Am pus şi eu încet telefonul în furcă. M-am uitat la funcţionar şi am văzut că tocmai dădea restul. Am ieşit din cabină cât se putea de calm. Nici măcar nu m-a privit. Oricum, nu-mi părea rău că irosisem zece lire. Am ieşit din clădirea

poștei, am pornit la pas și m-am gândit: mai am patruzeci de lire; dacă te poți distra atât de bine cu zece lire, cu patruzeci de lire te poți distra de patru ori pe-atât! Asta se numește matematică, iar ei m-au lăsat repetent pentru că au ajuns la concluzia că nu mă pricep la ea. Ei bine, domnilor, eu știu să aștept; să nu vă pară rău în cele din urmă!

13

Nilgün Hanım s-a întors de la plajă, iar Faruk Bey o aştepta. S-au aşezat la masă şi le-am adus micul dejun. Unul dintre ei citea gazeta, iar celălalt moţăia; în timp ce mâncau, au râs şi au stat de vorbă. Apoi, Faruk Bey şi-a luat ditamai servieta şi a plecat la arhiva din Gebze, iar Nilgün s-a oploşit lângă coteţ, ca să citească. Metin tot mai dormea. Am urcat, fără să mai strâng masa. Am bătut la uşa doamnei şi am intrat.

— Mă duc în târg, doamnă, i-am zis eu. Doriţi ceva de acolo?

— Târg? a zis ea. Există aşa ceva aici?

— Ştiţi că s-au deschis nişte magazine, cu ani în urmă, am zis eu. Ei, ştiţi asta! Ce doriţi de acolo?

— Nu vreau nimic de la ei! a zis ea.

— Ce le dăm la prânz?

— Nu ştiu, a zis ea. Fă ceva care să se poată mânca!

Am coborât, mi-am scos şorţul, am luat sacoşa, sticlele goale şi dopurile şi am plecat. Nu-mi zice nici ce înseamnă, nici ce nu înseamnă ceva ce se poate mânca. Pe vremuri eu aveam sarcina să-mi muncesc mintea cu asta, dar între timp au trecut patruzeci de ani, aşa că ştiu ce mănâncă! Afară se făcuse cald, aşa că asudam. Străzile prinseseră să se aglomereze, dar tot mai erau unii care goneau să ajungă la Istanbul, la serviciu.

Am urcat coasta, iar casele s-au rărit; au prins a se arăta grădinile şi cireşii. Păsările tot mai zăboveau prin copaci. Eram bine dispus, dar n-am lungit-o cu drumul. Am luat-o pe cărare şi, peste puţină vreme, am văzut casa şi antena de televizor de pe coama ei.

Nevasta lui Nevzat şi mătuşa Cennet mulgeau vacile. Iarna e o plăcere să te uiţi la ele şi să vezi cum iese aburul din lapte. Nevzat era şi el acolo. Stătea aplecat peste motocicletă, care era sprijinită de zidul casei. M-am dus la el.

— Salutare, i-am zis eu.

— Salutare, a zis el, fără să se îndrepte și să se uite la mine.

Își vârâse degetul într-un parte a motocicletei și-o tot zgândărea. Am tăcut nițel amândoi. Apoi am zis, ca să zic și eu ceva:

— S-a stricat?

— Ei, dragă! a zis el. Cum să se strice asta?!

Se tot lăuda cu motocicleta lui și înnebunea toată mahalaua cu larma ei. Și-o cumpărase cu doi ani în urmă, cu banii câștigați de pe urma grădinăritului și-a lăptăriei. Dimineața obișnuia să distribuie laptele cu motocicleta, dar eu îi spuneam să nu se abată pe la noi, pentru că veneam eu să-l iau și, în felul ăsta, mai stăteam și noi la taclale.

— Ai adus două sticle?

— Da, am zis eu. A venit și Faruk Bey cu familia.

— Bine, pune-le acolo!

Le-am pus. A adus din casă pâlnia și cana gradată. Mai întâi punea laptele în cană, iar apoi îl turna prin pâlnie în cană.

— N-ai mai venit la cafenea de două zile, mi-a zis el.

N-am zis nimic.

— Ei! a zis el. Nu te mai uita la neobrăzații ăia! Sunt prost crescuți.

Am stat și-am cumpănit.

— Chiar așa, o fi adevărat ce scria în gazeta aia? Există așa ceva, o casă a piticilor?

Toți citiseră gazeta.

— Te-ai cătrănit și-ai plecat imediat, a zis el. Cum să te superi pe obraznicii ăia? Unde te-ai dus?

— La film!

— Ce film era? Povestește-mi! a zis el.

I-am povestit. Când am isprăvit, umpluse sticlele și prinsese să le pună dopurile.

— Nu se mai găsesc dopuri de plută, a zis el. S-au scumpit. La vinurile de proastă calitate se pun acum dopuri de plastic. Iar eu le tot spun oamenilor să nu piardă astupușurile. Dacă le pierdeți, asta face zece lire! Pentru că eu nu sunt de la firma Pınar Süt. Dacă nu vă vedeți interesul, o să le dați copiilor voștri să bea lapte cu chimicale!

Vorbea mereu de lucrurile astea. Tocmai dădeam să scot din buzunar dopurile de plută pe care mi le dăduse Faruk Bey

când, nu știu de ce, m-am răzgândit. Am zis, doar ca să-i fac o bucurie:

— S-au scumpit toate foarte mult!

— Așa e! a zis el, înfierbântându-se deodată, în vreme ce umplea la repezeală sticlele pe care urma să le vândă.

A vorbit de scumpete, de trecut, de vremurile bune de altădată, așa că m-am plictisit și nu l-am mai ascultat. După ce a umplut toate sticlele și le-a așezat în ladă, mi-a zis:

— Eu mă duc să le distribui pe astea. Dacă vrei, te las și pe tine acasă.

A călcat pedala motocicletei și-a pornit-o cu mare tărăboi, după care s-a așezat în șa:

— Haide! a răcnit el.

— Nu, am zis eu. Mă duc pe jos.

— Bine! a zis el, apoi a țâșnit cu motocicleta și dus a fost.

M-am uitat la praful pe care-l lăsa în urmă până când a ajuns la asfalt. Asta pentru că mi se făcuse rușine. Apoi am plecat, cărând sticlele cu lapte în plasă. Curând după aceea m-am întors și am privit în urmă. Nevasta lui Nevzat și mătușa Cennet tot mai mulgeau vacile. Mătușa Cennet a apucat zilele ciumei, zicea mama; îmi povestea de vremea aceea, iar pe mine mă apuca spaima. S-au isprăvit grădinile și greierii și au început casele. Locuri neschimbate de ani de zile. Au început apoi să vină la vânătoare în septembrie, cu potăile lor turbate, bine hrănite, care țâșneau din mașini ca niște smintite; nu vă apropiați de ei, copii, că vă împușcă! O șopârlă în crăpătura aflată la poalele unui zid! A șters-o. De ce își abandonează șopârlele coada, știi potrivit cărui principiu, fiule? m-a întrebat Selâhattin Bey. Tăceam și mă uitam la el, temător: un tată trudit, surpat, uzat. Stai, să-ți scriu pe o foaie de hârtie și să ți-o dau! a zis el, apoi a scris pe ea Charles Darwin și mi-a dat-o; încă o mai am. În ultimele zile de viață mi-a mai dat o hârtie: Asta e lista cu ceea ce ne lipsește și ceea ce ne prisosește nouă, fiule, e tot ce-ți las, poate că într-o bună zi ai să pricepi! a zis el. Am luat hârtia și m-am uitat la ea: era scrisă în alfabetul de pe vremuri. Ochii lui, injectați din pricina băuturii, se uitau la mine de aproape; muncise toată ziua la enciclopedie, stând în odaia lui, și era ostenit. Seara obișnuia să bea, iar mai apoi, o dată pe săptămână, își bea mințile și o lua razna. Uneori umbla beat câteva

zile, până când se prăbușea pe undeva prin grădină, prin odaia lui ori pe țărmul mării. În asemenea zile, doamna se încuia în odaia ei, de-ai fi zis că n-avea să mai iasă niciodată de acolo. M-am dus la măcelar. Era lume multă, iar femeia aceea frumoasă, brunetă, lipsea.

– Așteaptă nițel, Recep, a zis Mahmut.

Sticlele mă osteniseră, așa că mi-a prins bine să stau nițel jos. Apoi, când îl aflam acolo unde se prăvălise, mă duceam cu spaima-n suflet să-l deștept, ca nu cumva să-l vadă doamna și să înceapă iar și, totodată, să nu zacă în frig. De ce stați aici, domnule, vine ploaia și răciți, duceți-vă în casă și culcați-vă în odaia dumneavoastră! îi ziceam eu. El mormăia, bombănea și suduia, cu vocea lui de om bătrân: blestemată țară, blestemată țară! Totul e zadarnic! De-aș fi putut isprăvi volumele alea, sau de i-aș fi trimis măcar lui Istepan, cu mult înainte, tratatul ăsta! Cât e ceasul? Toată națiia doarme, tot Orientul doarme, nu, nu e zadarnic, numai că nu mă mai țin puterile, ah, de-aș fi avut o nevastă așa cum mi-aș fi dorit! Când a murit maică-ta, Recep, băiete? În cele din urmă se scula de jos, mă apuca de braț și-l duceam în casă. Pe drum bombănea: când se vor deștepta, ai să zici? Buimacii de ei dorm, cufundați într-o tihnă prostească; dorm cufundați în tihna prostească a minciunilor, dorm cuprinși de bucuria primitivă pe care le-o dă convingerea că lumea este pe potriva absurdităților și a poveștilor rudimentare din capetele lor. Am să pun mâna pe o bâtă și am să le dau la cap până când am să-i deștept din somn! Dobitocilor, eliberați-vă de minciunile astea, deșteptați-vă și căscați ochii! Apoi, în vreme ce urcam către odaia lui, cu el rezemându-se de mine, ușa de la odaia doamnei se deschidea binișor, iar privirile ei scârbite și curioase sclipeau, pentru a se pierde apoi în semiîntuneric. Atunci el zicea: ah, femeie proastă, biată femeie temătoare și proastă, mereu mi-a fost silă de tine, așează-mă în pat, Recep, iar când am să mă scol să fie gata cafeaua pentru că vreau să mă apuc imediat de lucru, trebuie să mă grăbesc pentru că s-a schimbat alfabetul, planul enciclopediei mele s-a dat cu totul peste cap, n-am reușit s-o dovedesc în cincisprezece ani! zicea, după care adormea, bodogănind de zor. Mă uitam o vreme la el, să-l văd cum dormea, după care ieșeam din odaie tiptil.

Pesemne că m-am luat cu gândurile. Mi-am dat seama de asta pentru că unul dintre copiii femeilor ăstora se uită la mine ca fermecat. Mi-am pierdut buna dispoziție și mi-am zis să mă gândesc la altceva, dar n-am mai putut răbda să stau, așa că m-am ridicat și am apucat plasa cu sticle.

— Mă întorc mai târziu.

Am ieșit, îndreptându-mă spre băcănie. Curiozitatea copiilor e greu de îndurat. Și eu eram curios când eram mic. Mă gândeam că eram așa pentru că mama ne făcuse fără să se mărite, numai că asta s-a întâmplat mai târziu, după ce mama mi-a spus că tata nu era tata.

— Nene Recep! a zis cineva. Nu m-ai văzut?

Era Hasan.

— Nu te-am văzut, zău așa! am zis eu. Eram cu gândurile aiurea. Ce faci aici?

— Nimic, a zis el.

— Hai, du-te acasă și învață, Hasan! i-am zis eu. Ce să faci tu pe aici? Locurile astea nu sunt pe potriva ta.

— De ce n-ar fi?

— Nu mă înțelege greșit, dragul meu, am zis eu. Spun asta ca să-ți vezi de învățat.

— Nu pot să învăț dimineața, unchiule, a zis el. E foarte cald. Învăț seara.

— Învață și dimineața, și seara, am zis eu. Vrei să înveți, nu-i așa?

— Bineînțeles că vreau, a zis el. Și nici nu e atât de greu pe cât crezi dumneata! Am să învăț bine!

— Să dea Domnul! am zis eu. Hai, acum du-te acasă!

— A venit Faruk Bey cu familia? m-a întrebat el. Știi, am văzut Anadolul ăla alb. Ce mai fac? Au venit și Nilgün și Metin?

— Au venit, am zis eu. Sunt bine.

— Transmite-le salutări lui Nilgün și lui Metin, a zis el. I-am văzut, de fapt, mai adineauri. Pe vremuri eram prieteni.

— Am să le transmit. Hai, du-te acasă!

— Mă duc acum, a zis el. Dar aș vrea să-ți cer ceva, unchiule Recep. Poți să-mi dai cincizeci de lire? Trebuie să-mi cumpăr un caiet, iar caietele sunt foarte scumpe.

— Fumezi? l-am întrebat eu.

— Ziceam că mi s-a terminat caietul...

Am lăsat sticlele jos, am scos din buzunar douăzeci de lire și i le-am dat.

– Nu-mi ajung, a zis el.

– Ei, haide, haide! i-am zis eu. Vezi că mă supăr!

– Bine, a zis el. Am să-mi iau un creion, ce să fac?!

Tocmai se urnise din loc, când s-a oprit iar:

– Nu-i spune lui tata, bine? Se supără din te miri ce!

– Ca să vezi! am zis eu. Să nu-l mai superi pe taică-tău!

A plecat. Am apucat iar plasa cu sticlele și m-am dus la Nazmi, băcanul. Nu era picior de om pe la el, dar Nazmi era ocupat. Scria ceva într-un catastif. Apoi s-a uitat a mine și am stat niţel de vorbă.

A întrebat de ei. I-am zis că erau bine. Faruk Bey? De ce să-i spun că bea, pentru că, de fapt, știe; vine pe la el în fiecare seară și-și cumpără nu știu câte sticle. Ceilalți? Și ei au crescut. Am văzut-o pe fată, oare cum o chema? a zis el. Nilgün. Vine dimineața și cumpără ziarul. A crescut. Da, a crescut. De fapt, celălalt a crescut, am zis eu. Da, el, Metin. Îl văzuse și pe el și mi-a spus cum i se părea. Iată, asta numim noi conversație și prietenie. Ne povestim unul altuia ce știm, iar lucrul acesta îmi face plăcere: nu sunt decât cuvinte, vorbe și știu foarte bine că sunt zadarnice, dar tot mă las amăgit de ele și mă binedispun. A cântărit și a împachetat tot ce aveam de luat. Scrie-mi-le pe o bucată de hârtie, i-am zis eu. Apoi, odată ajuns acasă, le trec în caiet, pentru ca la sfârșit de lună, iar iarna o dată la două-trei luni, să i le arăt lui Faruk Bey. Iată socotelile, Faruk Bey, îi zic eu, asta e atât, asta face atât, uitați-vă, să nu fie vreo greșeală. Nu se uită. Bine, Recep, mulțumesc, astea sunt cheltuielile casei, iar acesta este salariul tău, zice el, și-mi întinde niște bancnote boțite, umede, cu miros de piele, pe care le scoate din portofel. Le iau, le pun în buzunar fără să le număr, îi mulțumesc, iar apoi simt imediat nevoia să vorbesc despre altceva.

Nazmi a pus socoteala pe hârtie, mi-a dat-o, iar eu i-am plătit. Când mă pregăteam să ies din băcănie, mi-a zis deodată:

– Îl știi pe Rasim...

– Rasim, pescarul.

– Da, a zis el. A murit ieri.

Se uita la mine. Eu n-am zis nimic. Mi-am luat restul, plasa și pachetele.

— Se pare că de inimă, a zis el. Îl îngroapă poimâine la amiază, când vin băieții lui.

Uite, asta este, totul trece dincolo de cuvintele, de vorbele pe care le rostim.

14

La nouă și jumătate, când am ajuns eu la Gebze, străzile dogoreau deja și nu mai rămăsese nici urmă din răcoarea dimineții. Am intrat imediat în clădirea prefecturii, am completat o cerere și am semnat-o. Când l-am văzut pe un funcționar că-i punea număr de înregistrare fără să se uite la ceea ce scrisesem, mi-am imaginat cum avea să fie ea descoperită peste trei sute de ani de un istoric și cum avea să încerce acesta să-i deslușească noima. Meseria de istoric e hazlie.

„O fi ea hazlie, dar cere răbdare!", am cugetat eu după aceea. M-am așternut așadar pe treabă încrezător în ceea ce făceam și mândru de răbdarea mea. Mi-a atras pe dată atenția povestea a doi prăvăliași ce se omorâseră în bătaie. Rudele celor două doi scandalagii, care fuseseră de multă vreme îngropați cu toate cele cuvenite, ajunseseră la judecată și dădeau vina unele pe altele. Martorii povesteau în amănunt cum se năpustiseră cei doi unul asupra altuia cu jungherele, taman în inima târgului. 17 *Cemaziülevvel* 998. Cum în dimineața aceea îmi luasem cu mine tabelele de convertire a datelor din calendarul hegirei în cel gregorian, le-am deschis și m-am uitat în ele: 24 martie 1590! Prin urmare, întâmplarea aceea se petrecuse la sfârșitul iernii! În vreme ce o așterneam pe hârtie, avusesem mereu în fața ochilor o zi arzătoare, fierbinte, de vară. Poate că era o zi însorită de martie. Apoi am citit consemnarea unui proces deschis de cumpărătorul unui rob arab care fusese târguit cu șase mii de aspri și care se vădise mai apoi a avea o rană la picior, așa încât mușteriul voia să i-l înapoieze vânzătorului. Cumpărătorul, care era în mod limpede peste măsură de cătrănit, cerea să se arate în scris cum se încrezuse el în vorbele neguțătorului și cât de adâncă era plaga sclavului. Apoi am citit ce se scria despre un proprietar de pământ

care prinsese cheag la Istanbul, unde învârtea felurite afaceri. Din înscrisurile tribunalului rezulta că același individ fusese dat în judecată pentru fărădelegile sale cu douăzeci de ani în urmă, pe vremea când era paznic la debarcader. M-am trudit apoi să deslușesc, după niște firmane, ce fel de intrigi urzea la Gebze un bărbat pe nume Budak. Aveam impresia că nu mergeam pe urmele ciumei, ci ale lui. Din câte mi s-a părut că am înțeles la un moment dat, intabulase un teren inexistent, pretinzând că acesta exista în realitate, iar apoi, după ce plătise preț de doi ani impozit din propriul buzunar, îl schimbase pe o vie, vârându-l astfel în bucluc pe noul proprietar al locului, iar apoi se spălase pe mâini de daraveră. Sau poate că povestea pe care i-o atribuiam eu, după mintea mea, lui Budak nu putea fi probată de catastifele tribunalului. M-am străduit îndelung să încropesc acea istorie, confirmată de unele dintre înscrisurile judecătoriei. Apoi m-am bucurat nespus să constat că povestea mea era întărită și de alte mențiuni. Budak prinsese să facă vin în grajdul unui alt ins, din strugurii obținuți de pe urma viei, după care se apucase să facă și negoț cu vin, pe sub mână. Am aflat amuzat că, acuzat fiind de niște oameni de care se folosise în răstimpul negoțului său, tăbărâse asupra lor la tribunal și mai dihai decât tăbărâseră aceștia asupra lui. Am descoperit apoi că ridicase o mică moschee la Gebze. Mi-am amintit atunci, descumpănit, că profesorul de istorie dedicase câteva pagini bărbatului și moscheii cu pricina în cartea sa privitoare la celebritățile așezării Gebze. Acel Budak pe care-l avea el în minte era cu totul diferit de ipostaza pe care-o îmbrăca Budak în mintea mea: în cartea aceea se vorbea de un otoman așezat, respectabil, de genul celor ale căror portrete își găsesc locul în cărțile de istorie din liceu. Burak al meu era însă un escroc abil și viclean. Tocmai mă întrebam dacă nu cumva aș fi putut plăsmui o altă poveste despre el, mai generoasă, care să nu se afle în contradicție cu însemnările acelea, când Rıza mi-a dat de știre că începuse pauza de prânz.

Am ieșit din clădire și m-am îndreptat către centrul vechi, trecând prin pasajul străjuit de ulmi americani, ca să scap de arșița noului bulevard. Am urcat pe jos până la moschee. Era foarte cald, în curtea acesteia nu se afla nici țipenie de om, iar dinspre atelierul de caroserii auto aflat ceva mai la vale răsunau

niște lovituri de ciocan. Am făcut cale întoarsă și, pentru că nu aveam chef să mănânc imediat, m-am îndreptat către cafenea. În timp ce treceam pe lângă o stradă lăturalnică, un copil a strigat după mine „Umflatule!". Nu m-am întors să văd dacă ceilalți râdeau sau nu. M-am dus la cafenea și m-am instalat acolo.

Am cerut un ceai, mi-am aprins o țigară și am început să cuget la sensul profesiei de istoric. Aceasta însemna pesemne altceva decât să scrii diverse lucruri și să relatezi niște evenimente. Poate că era ceva de genul următor: noi cercetăm cauzele unui șir de întâmplări, apoi le explicăm prin intermediul altor întâmplări și nu ne ajunge o viață întreagă pentru a le explica prin alte și alte întâmplări. Ne vedem așadar nevoiți să ne abandonăm munca într-un anumit punct, pentru ca apoi alții s-o continue din locul în care am lăsat-o noi, numai că, atunci când se apucă de treabă, aceștia afirmă că am oferit explicații eronate evenimentelor respective. Și eu procedasem la fel în teza mea de licență și în cea de doctorat când mă referisem la cărțile celor care mă precedaseră. Consideram, de altfel, că aveam dreptate. Nu contenim să spunem, cu toții, că povestea s-a petrecut altfel sau că se cuvine să fie deslușită printr-o altă poveste, știind dinainte această altă, nouă poveste. Nu facem altceva decât să scotocim după ea și s-o dibuim prin arhive. În felul acesta ne arătăm unii altora basnele garnisite cu note de subsol și cu numerele de inventar ale documentelor, și asta în articole spectaculoase și reuniuni pompoase, și ne străduim să demonstrăm, apărându-le și veștejindu-i pe ceilalți, că istoriile noastre sunt mai valabile decât ale lor.

Mi s-a făcut lehamite. M-am rățoit la chelner, care nu-mi adusese încă ceaiul. Apoi m-am gândit, ca să mă consolez, că mă supăram degeaba; ideile acelea referitoare la ceea ce face istoricul nu reprezentau decât o altă poveste. Alții ar fi putut afirma fără probleme că istoricii se ocupau de cu totul altceva. O și spuneau, de altfel: afirmau că, cercetând trecutul, ne dăm seama de ceea ce ar trebui să facem astăzi și că, generând ideologii, nu facem altceva decât să le oferim oamenilor o concepție, mai mult sau mai puțin justă, cu privire la lume și la ei înșiși. Am cugetat că ar mai fi trebuit să spună, totodată, că-i amăgim pe oameni și că le oferim o formă de divertisment. Eram convins că cea mai frapantă latură a istoriei era tocmai acea

latură nostimă. Colegii mei de breaslă disimulau însă această latură amuzantă pentru a nu-şi compromite sobrietatea consfinţită de cravată şi doreau să se delimiteze astfel de propriile vlăstare. Când, în cele din urmă, mi-a fost adus ceaiul, am pus în el cuburile de zahăr şi m-am uitat cum se dizolvau. Am mai fumat o ţigară, iar apoi m-am îndreptat spre restaurant.

Cu doi ani în urmă obişnuiam să iau prânzul tot la acelaşi restaurant; era un loc liniştit, cald, agreabil. Ostropelul, musaca, sarmalele, tocana de legume şi diverse alte mâncăruri cu vinete mă aşteptau, aşezate pe platouri şi cufundate în acelaşi ulei vârtos, în dosul unui geam aburit. Un morman de chiftele pe jumătate leşinate, ale căror spinări se iţeau din baia de ulei, te purta cu gândul la nişte bivoli ce se cufundaseră în mocirlă spre a scăpa de arşiţa verii. Mi s-a făcut poftă. Am comandat o musaca de vinete, o porţie de pilaf şi o farfurie cu tocană de legume, după care m-am aşezat la masă. I-am cerut chelnerului, care purta şosete deşi era încălţat cu şlapi şi care mă întrebase ce voiam să beau, nişte bere.

Mi-am savurat mâncarea, întingându-mi pâinea în grăsime, şi mi-am băut berea. Apoi m-am pomenit gândindu-mă la soţia mea şi m-am întristat. Mă deprima ideea că avea să aibă un copil cu noul ei soţ. Ştiusem că aşa urma să se întâmple, intuisem acest lucru, dar, cu toate acestea, nu-mi făcea deloc plăcere să ştiu cu certitudine acest lucru. În primele luni ale căsniciei noastre eram prudenţi, ca nu cumva să ne pomenim cu vreun plod. Cum Selma nu agrea medicamentele şi dispozitivele folosite în acest scop, eram atât de prevăzători încât ajunsese să ne piară cheful de tot şi de toate. Apoi, odată cu trecerea timpului, prudenţa aceea se risipise. După un an adusese o dată vorba despre eventualitatea de a avea un copil; ne puseserăm de acord să-l facem, numai că de data aceasta ne străduiserăm în zadar. Apoi, într-o bună zi, Selma venise să-mi spună că trebuia să ne ducem la doctor şi că urma să meargă ea prima, pentru a mă încuraja. Eu nu fusesem de acord şi-i spusesem că dobitocii aceia numiţi medici n-aveau de ce să se amestece în asemenea treburi. Nu ştiam dacă se dusese sau nu. Poate că o făcuse pe ascuns de mine, numai că nu mă gândisem prea mult la asta, pentru că ne despărţiserăm la scurt timp după aceea.

Chelnerul a luat farfuriile goale de pe masă. L-am întrebat ce aveau la desert; aveau cataif, așa că mi-a adus. Am mai cerut o bere, pentru că merge bine cu cataiful, nu-i așa, i-am zis eu, și am râs. El n-a râs, iar eu am stat să cuget mai departe.

De data asta mi-au venit în minte mama și tata. Eram în est, la Kemah. Nu veniseră încă pe lume nici Nilgün, nici Metin. Mama era bine și putea să se ocupe ea de treburile gospodăriei. Locuiam într-o casă de piatră, cu două etaje; scările erau reci ca gheața și îmi era frică să ies noaptea din camera mea, așa încât atunci când mi se făcea foame mă codeam să cobor singur în bucătărie și sufeream de pe urma propriei lăcomii, visând, insomniac, la bunătățile aflate acolo. Casa aceea de piatră avea și un balconaș; în nopțile reci de iarnă, când cerul era senin, din el se zărea o câmpie albă ca neaua, îngrămădită între munți. Când se asprea gerul, auzeam lupii urlând, iar lumea spunea că în noaptea cu pricina urmau să coboare în târg; se povestea că jivinele acelea băteau pe la ușile caselor de hămesite ce erau. Ni se spunea: dacă bate cineva, să nu care cumva să deschideți fără să întrebați mai întâi cine este! Într-o noapte chiar așa se și întâmplase, iar tata deschisese ușa cu pistolul în mână. O dată, primăvara, se luase cu pistolul după o vulpe care se dedulcise la puii de găină. Nu vedeam vulpea, dar auzeam păcănitul pe care-l scotea. Mama spunea că nu doar vulpile, ci și vulturii furau puișorii. M-am gândit deodată că nu văzusem niciodată un vultur și m-a cuprins tristețea. Curând după aceea m-am ridicat, dându-mi seama că se făcuse de mult vremea să mă întorc la arhivă.

Când am intrat și m-am apucat din nou să scormonesc printre hârtiile acelea mucede, m-a cuprins buna dispoziție. Am început să le parcurg la voia întâmplării. M-a umflat râsul când am aflat că Yusuf, care se înglodase în datorii, plătise ce avea de plătit și își recuperase măgarul lăsat zălog, numai că după aceea, băgând el de seamă pe drumul de întoarcere spre casă că asinul șchiopăta, făcuse jalbă și astfel ajunsese să se judece cu Hüseyin. Știam că râdeam pentru că băusem trei beri și mă aghesmuisem, dar tot am mai râs o dată recitind aceeași tevatură. Apoi am citit tot ce mi-a picat în mână, fie că mai parcursesem înainte lucrurile acelea, fie că nu. Nu-mi notam nimic în caiet. Citeam cu nesaț, trecând de la o hârtie la alta, de la

o pagină la alta, şi râdeam. Ceva mai târziu m-a cuprins parcă duioşia; când mi-a trecut, mi-am dat seama că aceasta semăna cu ascultarea unei piese muzicale pe care o îndrăgeam. Cugetam la tot soiul de lucruri confuze referitoare la mine şi la viaţa mea şi, pe de altă parte, încercam să mă concentrez asupra lucrurilor care mi se perindau pe dinaintea ochilor. Administratorul unei fundaţii pioase finanţate din venitul unei mori intrase în conflict cu morarul, iar cei doi se înfăţişaseră la judecată şi înşiraseră o grămadă de cifre cu privire la ceea ce intrase şi ieşise din moară. Secretarul cadiului aşternuse cuminte pe hârtie acele cifre, întocmai aşa cum le aşterneam şi eu în acele clipe în caietul meu. Când am umplut o pagină cu toate acele socoteli care indicau venitul lunar şi sezonier al morii, cantitatea de grâu şi cantitatea de secară măcinate, precum şi veniturile din anii anteriori, m-am uitat cu plăcere copilărească la lista pe care o ţineam în mână şi m-a cuprins emoţia.

Am citit apoi mai departe, cu încredere în ceea ce făceam, despre o corabie încărcată cu grâu care dispăruse după ce fusese văzută pentru ultima oară la debarcaderul din Karamürsel. Nu ajunsese la Istanbul, şi nici nu se găsise cineva care să ofere vreo informaţie despre ea. Am ajuns la concluzia că vasul şi încărcătura sa se scufundaseră în zona stâncoasă de la Tuzla şi că cei de la bord nu ştiau să înoate. Am parcurs apoi, fără însă să-mi iau notiţe, consemnarea unei şedinţe de judecată în cursul căreia Abdullah, fiul lui Dursun, le cerea boiangiilor Kadri şi Mehmet să-i înapoieze patru bucăţi de căptuşeală pe care li le dăduse să i le vopsească. N-am reuşit să-mi dau seama de ce îşi cerea Abdullah bucăţile de pânză înapoi. Negustorul de mărături Ibrahim Sofu vânduse pe data de 19 *şaban* 991 (7 septembrie 1583), la Gebze, trei castraveţi muraţi cu un aspru aşa încât fusese reclamat de muşterii şi i se făcuse raport la judecătorie. La trei zile după aceea, se consemna că Mahmut Măcelarul vânduse nişte carne de vită din care lipseau o sută patruzeci de drahme[1] cu treisprezece aspri; mi-am notat şi eu în caiet acele cifre. M-am întrebat apoi ce ar fi crezut cei de la facultate dacă mi-ar fi descoperit şi citit caietul acela. S-ar

1. Veche unitate de măsură pentru greutate; o drahmă avea 3.20 grame.

fi neliniştit, căci n-ar fi putut pretinde că eu născocisem toate acele amănunte. Dacă aş fi reuşit să mai dibuiesc vreo două-trei poveşti, ar fi fost de-a dreptul consternaţi. Budak al meu, care făcuse negoţ cu vin iar mai apoi se săltase în rang punând la cale felurite intrigi, se potrivea de fapt de minune pentru aşa ceva. Am început să caut un titlu de efect pentru povestea lui, pe care ar fi urmat s-o garnisesc mai apoi cu note de subsol şi cu numerele de inventar ale documentelor: *Un prototip al sistemului feudal: Budak cel Mare din Gebze!* Nu era rău! Doar că ar fi fost mai bine poate să fie Budak Paşa, nu doar Budak simplu. Oare să fi devenit paşă mai târziu? Poate că într-o asemenea situaţie aş fi scris un articol în care să arăt cum devenise paşă, iar la începutul acestuia aş fi oferit o imagine de ansamblu asupra primului sfert al secolului al XVI-lea. Mi-a pierit însă cheful când am chibzuit la detaliile plictisitoare ale articolului, iar apoi, la un moment dat, aproape că m-a pufnit plânsul. Era să spun că din pricina berii, numai că efectul acesteia trecuse. Ce altceva era să fac decât să continui să citesc!

Am parcurs o poruncă referitoare la capturarea unui spahiu pe nume Tahir, fiul lui Mehmet, care prinsese a se deda la tâlhării. Am citit apoi despre ceea ce se cuvenea a fi făcut spre a împiedica animalele venite din satele de primprejur să dea iama într-o vie care se număra printre proprietăţile lui Ethem Paşa şi despre necesitatea de a se limpezi cazul lui Nurettin, care ar fi fost omorât în bătaie de către socrul său, deşi se crezuse iniţial că răposase de ciumă. N-am aşternut însă pe hârtie cele citite. Mi-am notat după aceea o lungă listă cu preţurile din târguri şi pieţe. Am aflat apoi că Pir Ahmet, fiul lui Ömer, promisese în faţa Şeyhului Fethullah, care fusese împuternicit să-i preia cazul, să-şi plătească datoria faţă de Mehmet Hamamgiul în răstimp de cel mult opt zile. Am mai citit o însemnare în care se arăta că lui Hızır, fiul lui Musa, îi duhnea gura a vin. Aş fi vrut să râd, dar pentru asta mi-ar mai fi trebuit nişte bere. Am buchisit multă vreme, cu cea mai deplină seriozitate, consemnările de la tribunal, fără să mă gândesc la nimic şi fără să-mi notez nimic. Îmi făcea plăcere să citesc, stând la pândă de parcă aş fi căutat ceva, de parcă aş fi urmărit un indiciu, deşi sfârşisem prin a mă convinge că nu căutam nimic. În cele din urmă, când mi-au ostenit ochii, m-am oprit şi am

o pagină la alta, şi râdeam. Ceva mai târziu m-a cuprins parcă duioşia; când mi-a trecut, mi-am dat seama că aceasta semăna cu ascultarea unei piese muzicale pe care o îndrăgeam. Cugetam la tot soiul de lucruri confuze referitoare la mine şi la viaţa mea şi, pe de altă parte, încercam să mă concentrez asupra lucrurilor care mi se perindau pe dinaintea ochilor. Administratorul unei fundaţii pioase finanţate din venitul unei mori intrase în conflict cu morarul, iar cei doi se înfăţişaseră la judecată şi înşiraseră o grămadă de cifre cu privire la ceea ce intrase şi ieşise din moară. Secretarul cadiului aşternuse cuminte pe hârtie acele cifre, întocmai aşa cum le aşterneam şi eu în acele clipe în caietul meu. Când am umplut o pagină cu toate acele socoteli care indicau venitul lunar şi sezonier al morii, cantitatea de grâu şi cantitatea de secară măcinate, precum şi veniturile din anii anteriori, m-am uitat cu plăcere copilărească la lista pe care o ţineam în mână şi m-a cuprins emoţia.

Am citit apoi mai departe, cu încredere în ceea ce făceam, despre o corabie încărcată cu grâu care dispăruse după ce fusese văzută pentru ultima oară la debarcaderul din Karamürsel. Nu ajunsese la Istanbul, şi nici nu se găsise cineva care să ofere vreo informaţie despre ea. Am ajuns la concluzia că vasul şi încărcătura sa se scufundaseră în zona stâncoasă de la Tuzla şi că cei de la bord nu ştiau să înoate. Am parcurs apoi, fără însă să-mi iau notiţe, consemnarea unei şedinţe de judecată în cursul căreia Abdullah, fiul lui Dursun, le cerea boiangiilor Kadri şi Mehmet să-i înapoieze patru bucăţi de căptuşeală pe care li le dăduse să i le vopsească. N-am reuşit să-mi dau seama de ce îşi cerea Abdullah bucăţile de pânză înapoi. Negustorul de murături Ibrahim Sofu vânduse pe data de 19 *şaban* 991 (7 septembrie 1583), la Gebze, trei castraveţi muraţi cu un aspru, aşa încât fusese reclamat de muşterii şi i se făcuse raport la judecătorie. La trei zile după aceea, se consemna că Mahmut Măcelarul vânduse nişte carne de vită din care lipseau o sută patruzeci de drahme[1] cu treisprezece aspri; mi-am notat şi eu în caiet acele cifre. M-am întrebat apoi ce ar fi crezut cei de la facultate dacă mi-ar fi descoperit şi citit caietul acela. S-ar

1. Veche unitate de măsură pentru greutate; o drahmă avea 3.207 grame.

fi neliniştit, căci n-ar fi putut pretinde că eu născocisem toate acele amănunte. Dacă aş fi reuşit să mai dibuiesc vreo două-trei poveşti, ar fi fost de-a dreptul consternaţi. Budak al meu, care făcuse negoţ cu vin iar mai apoi se săltase în rang punând la cale felurite intrigi, se potrivea de fapt de minune pentru aşa ceva. Am început să caut un titlu de efect pentru povestea lui, pe care ar fi urmat s-o garnisesc mai apoi cu note de subsol şi cu numerele de inventar ale documentelor: *Un prototip al sistemului feudal: Budak cel Mare din Gebze!* Nu era rău! Doar că ar fi fost mai bine poate să fie Budak Paşa, nu doar Budak simplu. Oare să fi devenit paşă mai târziu? Poate că într-o asemenea situaţie aş fi scris un articol în care să arăt cum devenise paşă, iar la începutul acestuia aş fi oferit o imagine de ansamblu asupra primului sfert al secolului al XVI-lea. Mi-a pierit însă cheful când am chibzuit la detaliile plictisitoare ale articolului, iar apoi, la un moment dat, aproape că m-a pufnit plânsul. Era să spun că din pricina berii, numai că efectul acesteia trecuse. Ce altceva era să fac decât să continui să citesc!

Am parcurs o poruncă referitoare la capturarea unui spahiu pe nume Tahir, fiul lui Mehmet, care prinsese a se deda la tâlhării. Am citit apoi despre ceea ce se cuvenea a fi făcut spre a împiedica animalele venite din satele de primprejur să dea iama într-o vie care se număra printre proprietăţile lui Ethem Paşa şi despre necesitatea de a se limpezi cazul lui Nurettin, care ar fi fost omorât în bătaie de către socrul său, deşi se crezuse iniţial că răposase de ciumă. N-am aşternut însă pe hârtie cele citite. Mi-am notat după aceea o lungă listă cu preţurile din târguri şi pieţe. Am aflat apoi că Pir Ahmet, fiul lui Ömer, promisese în faţa Şeyhului Fethullah, care fusese împuternicit să-i preia cazul, să-şi plătească datoria faţă de Mehmet Hamamgiul în răstimp de cel mult opt zile. Am mai citit o însemnare în care se arăta că lui Hızır, fiul lui Musa, îi duhnea gura a vin. Aş fi vrut să râd, dar pentru asta mi-ar mai fi trebuit nişte bere. Am buchisit multă vreme, cu cea mai deplină seriozitate, consemnările de la tribunal, fără să mă gândesc la nimic şi fără să-mi notez nimic. Îmi făcea plăcere să citesc, stând la pândă de parcă aş fi căutat ceva, de parcă aş fi urmărit un indiciu, deşi sfârşisem prin a mă convinge că nu căutam nimic. În cele din urmă, când mi-au ostenit ochii, m-am oprit şi am

privit către fereastra pivniței, în care se răsfrângea lumina soarelui. Eram asaltat de tot soiul de gânduri și imagini: oare de ce mă făcusem istoric? La un moment dat, când aveam șaptesprezece ani, mă cuprinsese pasiunea pentru domeniul acela; asta era tot. Mama murise în primăvară, iar tata se retrăsese din funcția de prefect, fără să mai aștepte să iasă la pensie, și se stabilise la Cennethisar. Îmi petrecusem așadar vara aceea la Cennethisar, răsfoindu-i cărțile și cugetând la ceea ce citisem, în vreme ce rătăceam prin livezi și pe țărmul mării. Celor care mă întrebau ce voiam să fac mai departe le răspundeam că urma să devin medic, pentru că, da, și bunicul fusese medic. Apoi, în toamnă, m-am dus și m-am înscris la istorie. Câți sunt cei care își aleg de bună voie profesia de istoric, așa ca mine? M-a cuprins deodată furia: Selma obișnuia să spună că boala de a mă mândri cu propriile tâmpenii reprezenta un aspect definitoriu al personalității mele. Îi făcea însă plăcere că eram ceea ce eram. Tatei nu i-a plăcut probabil, căci s-a matolit când a auzit că mă înscrisesem la facultatea aceea. Dar poate că n-a băut din pricina asta, pentru că oricum obișnuia să bea. Bunica îl certa, spunându-i să nu mai tragă la măsea. Când mi-am amintit de ea, m-am dus cu gândul la casă și la Nilgün și m-am uitat la ceas: era aproape ora cinci. Efectul berii trecuse cu totul. Curând după aceea, când îmi pierise cheful de a mai citi ceva, am plecat, fără să-l mai aștept pe Rıza. Am urcat în mașină și m-am întors acasă. Pe drum mă gândeam că urma să sporovăiesc cu Nilgün, care stătea și citea lângă cotețul din curte. Dacă ea n-avea să mă încurajeze, aveam să deschid cartea lui Evliya Çelebi, care se afla la capul patului, și să citesc din ea, ca să uit de toate, apoi aveam să beau, după care avea să vină vremea cinei și, după masă, aveam să beau din nou.

15

Mi-am îndesat în gură ultima îmbucătură de pepene verde și m-am ridicat repede de la masă.

– Unde se duce ăsta acum, înainte de a-și termina mâncarea? a zis bunica.

– Nici o grijă, bunico, Metin a terminat de mâncat, a zis Nilgün.

– Dacă vrei, ia mașina, a zis Faruk.

– Am să vin s-o iau la nevoie, am zis eu.

– Ziceai că rabla mea de Anadol nu prea face multe parale pe-aici, nu?

Nilgün a izbucnit în râs. Eu n-am zis nimic. Am urcat, mi-am luat portofelul, care îmi dădea un sentiment de superioritate și încredere pentru că în el se aflau cele paisprezece mii de lire pe care le agonisisem trudind vreme de o lună, în arșița verii, mi-am luat cheia, mi-am lustruit pentru ultima oară mocasinii americani, la care țineam foarte mult, și, după ce mi-am aruncat pe umeri puloverul verde, pe care mi-l adusese unchiul de la Londra și despre care îmi povestise pe larg cum îl cumpărase, am coborât. În timp ce ieșeam pe ușa bucătăriei, l-am văzut pe Recep:

– Încotro, domnișorule, înainte să vă mâncați vinetele?

– Am mâncat tot, până și pepene!

– Bravo!

Mi-am văzut de drum, gândindu-mă: acum ies pe poartă și tot îi mai aud pe Nilgün și pe Faruk cum râd. Asta vor face, de fapt, toată noaptea: unul dintre ei îl va ațâța pe celălalt ca să spună că totul pe lumea asta este ridicol și, curând după aceea, celălalt îl va ajuta la rândul său să descopere ceva ridicol, și vor petrece așa ore întregi, la lumina palidă a lămpii, dându-și uitării propriile stupidități și ajungând la concluzia

că toți sunt mai nedrepți, mai proști și mai absurzi decât ei, iar în timpul acesta Faruk va da gata o sticluță cu rachiu și, dacă Nilgün n-o să se culce între timp, o să-i povestească despre nevasta lui pierdută, iar în zori, când am să mă întorc acasă, am să-l găsesc din nou prăvălit peste masă și am să mă mir la gândul că un asemenea individ găsește cu cale să mă ironizeze ori de câte ori îmi dă hârbul lui de mașină. Dacă ești așa de deștept, așa de filosof, cum de-ai pierdut-o pe nevastă-ta, pe femeia aia frumoasă și cu capul pe umeri?!

Oamenii ăștia locuiesc pe un teren care face cel puțin cinci milioane de lire dacă ar fi să-l vinzi dar, cu toate astea, mănâncă din farfurii ciobite, cu tacâmuri desperecheate, folosesc pe post de solniță o sticlă veche de medicamente căreia piticul i-a găurit capacul cu un cui ruginit și rabdă fără să crâcnească s-o vadă pe biata bunica, care are nouăzeci de ani, cum mănâncă făcând atâta mizerie în jur. Am ajuns, tot mergând așa, la casa lui Ceylan. Părinții ei se uită la televizor, la fel ca și ceilalți bogătași handicapați, dar și ca bieții sărăntoci, care n-au altă distracție. Nătărăii de bogătași handicapați habar n-au să petreacă! Am coborât pe țărm; venise toată lumea, cu excepția grădinarului care uda grădina de dimineața până seara, de parcă ar fi fost prins cu cătușe de capătul furtunului. M-am așezat și am ascultat ce vorbeau:

— Ce facem acum, copii?

— O să ne uităm la video curând, când au să se culce mama și tata.

— Nu, măi, doar n-o să ne închidem aici toată seara!

— Eu vreau să dansez, a zis Gülnur, și s-a legănat puțin, urmând ritmurile unei muzici închipuite.

— Noi o să jucăm pocher, a zis Fikret.

— Eu nu joc.

— Să ne ducem la Çamlıca, să bem ceai.

— Cincizeci de kilometri!

— Și eu aș vrea să dansez! a zis Zeynep.

— Să ne ducem la un film turcesc și să facem băşcălie de el!

— Haideți, spuneți odată, să mergem undeva!

Eu mă uitam cum se reflecta în apa neclintită a mării, ori de ori clipea farul de pe insula aflată în zare, și cugetam, adulmecând parfumul de caprifoi, de fete și de parfum care plutea

în aer. Mă gândeam că o iubeam pe Ceylan dar că, totodată, mă îndepărta de ea un sentiment pe care nu izbuteam să-l deslușesc: știam că s-ar fi cuvenit să-i vorbesc despre mine, așa cum chibzuisem de dimineață, în pat, dar pe măsură ce mă gândeam la acest lucru ajungeam la concluzia că acel „eu" despre care ar fi urmat să-i vorbesc era ca și inexistent. Persoana pe care o numeam „eu" aducea cu niște cutii care se cuprindeau unele în altele, de parcă în mine s-ar fi aflat mereu altceva: poate că, după ce aș fi trecut de toate acele lucruri, m-aș fi regăsit și m-aș fi scos la lumină pe mine, cel autentic, numai că din fiecare cutie se ivea nu atât Metin cel adevărat, cel original, pe care ar fi urmat să i-l înfățișez lui Ceylan așa cum era, cât o altă cutie, care-l tăinuia. M-am gândit că dragostea ne împinge la ipocrizie, deși socotisem că, îndrăgostit fiind, ar fi urmat să scap de fățărnicia aceea permanentă. Ah, de s-ar fi terminat odată așteptarea aceea! Știam însă că habar nu aveam ce așteptam. Mi-am enumerat în minte, rând pe rând, ca să mă liniștesc, însușirile care mă făceau să le fiu superior celorlalți, dar nici gândul acesta nu mi-a adus consolare.

Am pornit apoi la drum cu ceilalți, care sfârșiseră prin a ajunge la o concluzie. Am urcat în mașini și ne-am îndreptat, cu zarvă mare, către discoteca de la hotel. Aceasta era pustie, cu excepția câtorva turiști nătăfleți. Ai noștri și-au bătut joc de turiștii care veniseră să-și facă vacanța în locul acela lânced, fără viață, deși aveau toată lumea la picioare.

– Friți bătuți în cap!

– Copii, vreau să mă distrez! Ce să facem?!

După aceea au dansat puțin, iar eu am dansat cu Ceylan, fără să iasă nimic din asta. M-a întrebat cât făceau 27x13 și 79x81, eu i-am spus, ea a râs cu nepăsare, iar apoi, când a început o muzică ritmată, mi-a zis că se plictisea, așa că s-a dus și s-a așezat. Am urcat la etaj, am trecut pe holuri cufundate-n tăcere, așternute cu covoare, m-am dus la toaletă, care era uimitor de curată, și, când m-am văzut în oglindă, m-am gândit „toate astea se întâmplă din cauză că sunt convins că iubesc o fată, fir-ar să fie!" și mi s-a făcut silă de mine. În orice caz, Einstein nu era așa la șaptesprezece ani! Și nici taica Rockefeller nu arăta, cu siguranță, așa la vârsta mea! Apoi m-am cufundat într-o lungă reverie despre bogăție: urma să-mi

cumpăr în cele din urmă, cu banii câștigați în America, o gazetă în Turcia, dar n-aveam s-o duc la faliment, așa cum făceau proștii noștri cu parale; aveam s-o țin bine în mână, să trăiesc precum cetățeanul Kane, să duc o viață legendară, de tip solitar, dar, la naiba, mai aveam de gând să devin și președintele clubului Fenerbahçe. Am cugetat apoi că, odată bogat, aveam să dau uitării toate acele lucruri și idealuri banale și m-a cuprins scârba de indivizii cu cheag, numai că gândul la Ceylan îmi tulbura mințile. Mi-am adulmecat apoi partea de sus a cămășii, unde își așezase ea mâna în timp ce dansam, și am ieșit din toaletă. Pe scări m-am întâlnit cu ceilalți. Am înțeles că urma să ne ducem în altă parte, așa că am urcat din nou în mașini.

Pe bordul mașinii Alfa Romeo a lui Fikret, care te ducea cu gândul la cabina unui pilot de curse, se aflau felurite butoane, săgeți, semne, indicatoare și leduri colorate, care clipeau necontenit. M-am uitat puțin la ele, absent. Înainte de a pătrunde pe șoseaua care ducea de la Istanbul la Ankara, mașina lui Turgay ne-a stat oarecum în coastă. S-au decis apoi să se ia la întrecere cu cele trei mașini, până la intersecția cu Göztepe. Am trecut, depășindu-ne unii pe alții, pe lângă camioane și autobuze, pe sub poduri pietonale, printre stații de benzină, pe lângă fabrici, oameni care stăteau pe margine și se uitau la noi, cafenele, indivizi care se lăfăiau în balcoane, reparatori de diverse feluri, grevișți, vânzători de pepeni, bufete și restaurante. Fikret claxona continuu; din când în când chiuiau cu toții, cuprinși de euforie, și râdeau. Când am ajuns la o intersecție și s-a aprins culoarea roșie a semaforului, Fikret n-a călcat frâna, ci s-a năpustit pe un drumeag lateral, îndreptându-se cu toată viteza către un Anadol; am scăpat de accident doar pentru că Anadolul s-a repezit în ultima clipă către marginea drumului.

— Individul a făcut pe el de frică, i s-a făcut părul măciucă!

— I-am întrecut! a țipat Ceylan. I-am întrecut pe toți, accelerează, Fikret!

— Copii, eu nu vreau să mor, ci să mă distrez! a zis Zeynep.

— De ce, vrei să te măriți?

— Ăsta e un Alfa-Romeo. Trebuie să știi cum să te porți cu el!

— Bravo, frate, apasă mai tare pe accelerație, eu nu mai zic nimic de-acum!

– Anadolul e maşina amărăştenilor!

Mă gândeam: să vedem ce-o să se întâmple până la urmă, numai că nu s-a întâmplat nimic. Noi am câştigat întrecerea, iar apoi am virat către Suadiye şi am ajuns pe Bulevardul Bagdadului. Îmi place foarte mult acest bulevard, căci nu-şi ascunde hidoşenia şi-şi etalează făţiş ipocrizia. Artera aceasta pare a dori să spună că viaţa nu este altceva decât o continuă făţărnicie: ai impresia că pe toate scrie, fără ocolişuri, că sunt contrafăcute! Marmura dezgustătoare a blocurilor! Panourile dezgustătoare din plexiglas! Lustrele dezgustătoare care atârnă din tavane! Cofetăriile dezgustătoare, bine luminate! Îmi plac toate aceste lucruri dezgustătoare, care nu se feresc de ochii oamenilor. Şi eu sunt o făcătură, ce fericire, cu toţii suntem nişte făcături! Nu m-am uitat la fetele care treceau pe bulevard, de teamă ca nu cumva să găsesc că vreuna dintre ele era frumoasă şi să mi se strângă inima! Dacă aş fi avut un Mercedes, aş fi ieşit la agăţat şi aş fi pus cu siguranţă mâna pe vreuna dintre domnişoarele acelea. Te iubesc, Ceylan, uneori iubesc chiar şi viaţa! Am parcat şi am intrat cu toţii într-o discotecă. Pe uşa acesteia nu scria discotecă, ci „club", dar putea să intre oricine scotea din buzunar 250 de lire.

Se auzea cântând Demis Roussos, iar eu am dansat cu Ceylan, dar n-am vorbit mare lucru şi n-a mers! Părea să se plictisească, era cufundată în gânduri şi profund melancolică, se uita absentă la un soi de linie a orizontului nevăzută, îndepărtată, de parcă s-ar fi gândit la altcineva, nu la mine, şi atunci, nu ştiu de ce, mi s-a făcut milă de ea şi m-am gândit că aş fi putut s-o iubesc mult de tot.

– La ce te gândeşti? am întrebat-o eu.

– La nimic! Eu? La nimic!

Am mai dansat o vreme. Între noi stăruia un soi de ruptură care se cerea a fi ascunsă şi parcă ne doream să tăinuim acest lucru strângându-ne în braţe. Intuiam însă, totodată, că gândurile mele erau pură fantezie. Muzica aceea care ar fi trebuit să fie melancolică, dar care nu izbutea să fie decât tânguioasă, s-a sfârşit curând şi a început o muzică ritmată, iar ringul de dans a fost invadat de o gloată zbuciumată, care tânjea să se distreze. Ceylan a rămas să danseze în continuare cu ei, iar eu m-am aşezat şi am cugetat, în timp ce-i contemplam pe cei

care se agitau sub luminile multicolore: se cutremură, cu genunchii îndoiți, și scutură din cap ca niște găini idioate! Proștii! Bag mâna-n foc că fac toate astea nu pentru că le-ar plăcea, ci pentru că așa fac ceilalți! Oare s-or gândi că dansează în timp ce fac asta? Pentru că fac gesturi ciudate, care par și mai ciudate dacă nu auzi muzica! Eu mă gândesc, în timp ce dansez, că fac o chestie absurdă și, pentru că gândesc așa, mă consolez plictisit cu ideea că, din păcate, trebuie să fac mișcările alea zbanghii pentru a o împinge pe fată să mă iubească, și astfel conștiința mea gândește ca și cum m-aș alătura proștilor ălora, numai că n-o fac, așa că, până la urmă, reușesc, pe de o parte, să fiu ca ei și, pe de altă parte, să rămân eu însumi, ceea ce puțini oameni izbutesc! M-am binedispus. Curând după aceea m-am dus și m-am alăturat acelui dans idiot, ca să nu se spună că stăteam singur și făceam pe gânditorul.

Oricum, n-a fost nevoie să asud prea tare. Ne-am întors peste puțin timp și ne-am așezat la mese, după care iar au început – e foarte cald, e foarte aglomerat, am transpirat rău de tot, m-am plictisit foarte tare, m-am distrat grozav, e foarte bine, e tare rău –, numai că s-au plictisit și de vorbă, căci muzica era asurzitoare. În general pricep târziu că nu merită să-și răcească gura de pomană! Apoi au zis: nici aici nu e vreo sfârâială, haideți să plecăm, m-am plictisit, haideți să mergem în altă parte, haideți!

Ne-am ridicat. A plătit Fikret. Eu și Vedat ne-am prefăcut că voiam să contribuim și noi sau măcar să ne plătim partea, dar Fikret nici n-a vrut să audă de asta, așa cum ne așteptam. În vremea aceasta am băgat de seamă că ceilalți băteau, râzând, în ferestrele BMW-ului lui Turgay și m-am dus să văd ce se întâmplase: Hülya și Turan dormeau îmbrățișați pe bancheta din spate a mașinii! Zeynep a lăsat să-i scape un hohot de râs fericit și admirativ, de parcă s-ar fi aflat sub înrâurirea unei iubiri pe care o încerca ea însăși.

— Nici n-au coborât, de fapt, din mașină! a zis ea apoi.

Mi-a trecut prin cap că un băiat și o fată de vârsta mea puteau să doarmă unul în brațele celuilalt „ca niște adevărați îndrăgostiți".

Am urcat în mașini și am plecat. Când am ieșit pe șoseaua care ducea spre Ankara, mașina lui Turgay a oprit în fața vânzătorului de pepeni din colț. Turgay a coborât și a vorbit ceva

cu acesta, la lumina lămpii cu gaz. Vânzătorul stătea întors către cele trei mașini oprite și se uita la ele. Curând după aceea, Turgay a venit la Fikret și i-a spus, pe fereastra deschisă a mașinii:

— Nu-mi dă, zice că nu.

— Noi suntem de vină, a zis Fikret. Am venit cu toată gloata.

— Nu ne dă? a întrebat Gülnur. Și eu ce fac acum?

— Dacă sunteți de acord să bem, o să ne luăm băutură de undeva.

— Nu, eu nu vreau băutură. Să ne ducem la o farmacie.

— Ce vrei să-ți iei de la farmacie?

— Ceilalți ce zic? a întrebat Fikret.

Turgay s-a dus la cealaltă mașină. Apoi, curând după aceea, s-a întors.

— Ei zic să ne cumpărăm băutură.

Tocmai era pe punctul să plece, când s-a oprit locului:

— S-ar zice că n-au apucat încă să umple acostamentul.

— Bine, a zis Fikret. Am priceput!

Am pornit mai departe. Înainte de a ajunge la Maltepe, au admirat un autoturism cu numere de Germania; partea de deasupra a acestuia gemea de bagaje, așa încât fundul mașinii atârna în jos.

— Și mai e și Mercedes! a țipat Fikret. Haideți, copii!

I-a făcut semn lui Turgay cu luminile laterale, apoi a încetinit și a rămas puțin în urmă. Ne-am uitat să vedem ce se întâmpla: BMW-ul lui Turgay a depășit mai întâi Mercedesul, iar apoi, în loc să accelereze ca orice mașină aflată în depășire, a virat ușor spre dreapta și a forțat Mercedesul să iasă pe marginea drumului; Mercedesul s-a bălăbănit puțin, claxonând de zor, după care, pentru a nu se izbi de BMW-ul lui Turgay, s-a lăsat, vrând-nevrând, într-o rână, ajungând cu o roată pe acostamentul aflat sub nivelul șoselei. Au râs cu toții. Au comparat mașina aceea cu un câine șchiop ca vai de capul lui, care se străduia să alerge. Apoi, BMW-ul lui Turgay a accelerat și dus a fost. Când a reușit și Mercedesul să iasă din belea, au zis:

— Hai, Fikret, acum e rândul tău!

— Încă nu. Să-și mai vină puțin în fire!

În Mercedes se afla o singură persoană: un muncitor care se întorcea din Germania, m-am gândit eu, dar n-am vrut să merg cu gândul mai departe.

— Băgați de seamă, copii, să nu vă uitați în partea aia! a zis Fikret.

A depășit și el Mercedesul, așa cum făcuse și Turgay, după care a virat foarte ușor spre dreapta. Când Mercedesul a început să claxoneze ca un dement, fetele au chicotit, dar pesemne că s-au și speriat puțin. Fikret a luat-o și mai mult spre dreapta, iar roțile mașinii celui din Germania au ajuns din nou pe acostament; când a prins iar să șontâcăie, ai noștri s-au prăpădit de râs.

— Ați văzut ce mutră făcea individul?

Am accelerat și am plecat. Probabil că, la puțin timp după aceea, mașina lui Vedat a reușit să facă același lucru, pentru că am auzit claxonul Mercedesului, care răcnea mânios, cu disperare. Ne-am reunit apoi la o benzinărie. Au stins cu toții farurile, s-au pitit și au râs ca niște demenți de Mercedesul celui din Germania, care trecea domol prin fața noastră.

— Păcat însă de bietul om, mi-e milă de el! a zis Zeynep.

Apoi și-au povestit unii altora, veseli și însuflețiți, cum decurseseră lucrurile, după care și-au mai povestit o dată, și încă o dată, iar eu m-am plictisit. M-am dus la bufet, am cumpărat o sticlă cu vin și i-am cerut vânzătorului să mi-o desfacă.

— Ești din Istanbul? m-a întrebat vânzătorul.

Bufetul era luminat ca vitrina unui bijutier. Am simțit, nu știu de ce, nevoia să stau puțin acolo, s-o ascult pe femeia care cânta muzică turcească la tranzistor și să uit de toate. Îmi treceau prin minte tot soiul de gânduri amestecate, confuze despre dragoste, rău, iubire și succes.

— Da, sunt din Istanbul.

— Unde vă duceți voi așa?

— Ei, ne plimbăm!

Vânzătorul a clătinat înțelegător din capul somnoros, ostenit.

— Aaa, da! Cu fetele...

Tocmai dădeam să spun ceva, mi se părea că era vorba de niște lucruri însemnate, iar el aștepta, moleșit, să le rostesc, când au început să se audă claxoanele. Am dat iar fuga la mașină și am urcat în ea. Unde-ai fost, măi, îmi ziceau ei, o să întârziem din cauza ta. Eu crezusem însă că se terminase; se părea însă că nu. Am pornit în viteză și, după ce am trecut de Pendik, am văzut din nou mașina: urca panta domol, ca

un camion obosit. De data aceasta, Turgay a fost cel care a depășit-o și, în timp ce el împingea Mercedesul spre dreapta, Vedat s-a strecurat în dreapta acestuia, iar noi ne-am postat în spatele lui, apropiindu-ne atât de mult încât mai-mai să-i atingem bara de protecție. În felul acesta l-am prins într-un soi de potcoavă, din care n-ar mai fi putut ieși decât dacă ar fi mers mai repede decât noi. Curând după aceea a mărit viteza și a încercat să scape, dar nu s-a putut desprinde din încleștare. Îl târam în ritm cu noi, claxonând din răsputeri, cu farurile ațintite în ceafa lui. Apoi ai noștri au deschis geamurile și au dat muzica la maximum, au întins brațele și au bătut în portierele mașinilor, au țipat, și-au scos trupurile afară, pe fereastre, și au cântat. Nu știu cât am înaintat așa, ca niște zănatici, printre case, cartiere, fabrici, însoțiți de acel vacarm care era amplificat și mai mult de claxonul neliniștit al Mercedesului, rămas ca năuc la mijloc, între noi. Apoi, când individului din Germania i-a dat prin minte să încetinească, în spatele nostru au început să se adune autobuzele și camioanele, așa încât ne-am văzut nevoiți să-l salutăm pentru ultima oară și să-l lăsăm în plata Domnului. În timp ce treceam mai departe, m-am întors și m-am uitat la chipul muncitorului, care se întrezărea printre luminile de distanță: părea să nu ne mai vadă. Îl făcuserăm să-și dea uitării viața, amintirile și viitorul.

Nu m-am mai gândit la el, ci am băut vin. Am trecut, fără să ne oprim, de cotul către Cennethisar. Apoi s-au decis să șicaneze un Anadol în care se afla o pereche în vârstă, caraghioasă, dar s-au răzgândit curând. În timp ce treceam prin fața caselor de raport aflate după stația de benzină, Fikret a claxonat și a făcut diverse semne cu farurile, dar nu i-a pus nimeni nici o întrebare. După ce am mai mers puțin, Ceylan a zis:

— Uitați ce fac eu!

Când m-am întors și m-am uitat în spate, am văzut că își scosese picioarele goale pe fereastra din spate a mașinii. Am văzut cum picioarele acelea lungi și arse de soare se mișcau alene, de parcă ar fi bâjbâit disperate după ceva în gol, luminate de farurile mașinilor care veneau din spate; semănau cu niște picioare grijulii, meditative, de profesionistă aflată sub luminile rampei. Era desculță, iar picioarele ei, care acum arătau foarte albe, fremătau imperceptibil în bătaia vântului. Apoi, Gülnur a apucat-o de umeri și a tras-o înăuntru:

— Te-ai îmbătat!

— Nu sunt beată sau ceva de genul ăsta, a zis Ceylan, lăsând să-i scape un hohot de râs vesel: Păi, cât am băut? Mă distrez foarte bine! Ce minunat e totul!

Apoi am tăcut cu toții. Am mers mult, de parcă ar fi trebuit să ajungem de la Istanbul la Ankara pentru cine știe ce treabă serioasă, trecând prin sate de vacanță mizere, printre fabrici, printre livezi de măslini și cireși, fără să vorbim și parcă fără să auzim muzica, claxonând nepăsători și fără noimă ori de câte ori depășeam camioane și autobuze. Eu m-am gândit la Ceylan și am cugetat că aș fi putut-o iubi până la sfârșitul vieții doar pentru că făcuse ce făcuse.

După ce am trecut de Hereke, am oprit la o benzinărie și am coborât din mașini. Ne-am cumpărat de la bufet niște vin și niște sandviciuri de proastă calitate. Le-am mâncat amestecându-ne printre pasagerii obosiți și sfioși care tocmai coborâseră dintr-un autobuz. Am văzut că Ceylan se dusese pe marginea drumului și-și mânca sandviciul uitându-se îngândurată la mașinile care treceau pe șosea, aidoma celor care se ghiftuiesc stând cu ochii țintă la apele unui râu, și m-am gândit, contemplând-o, la viitorul meu.

Curând după aceea l-am văzut pe Fikret apropiindu-se agale de ea, pe întuneric. I-a întins o țigară și i-a aprins-o. Au început să vorbească. Nu se aflau foarte departe de mine dar, deși eram foarte curios să aflu ce vorbeau, nu reușeam să-i aud din cauza zgomotului făcut de mașinile care se perindau pe șosea. Curând după aceea, curiozitatea aceea ciudată s-a transformat într-o teamă la fel de ciudată. Mi-am dat seama îndată că pentru a-mi învinge teama ar fi trebuit să mă duc la ei, numai că încercam, stând acolo, în beznă, un soi de blocaj jalnic, oribil, așa cum ți se întâmplă uneori în vise. Nici sentimentul acela de înfrângere n-a durat însă prea mult, așa cum se întâmpla cu toate. Nu peste multă vreme am urcat din nou în mașini și am pornit în noapte, fără să ne gândim la nimic.

16

Când conteneşte hărmălaia aia oribilă, când se curmă tărăboiul iscat de plajă, de bărcile cu motor, de copii, cântece, aparate de radio, beţivi, suduieli, televizoare şi maşini, când trece prin faţa porţii ultima maşină, cu toată zarva ei, mă ridic uşurel din pat, mă aşez binişor în dosul obloanelor şi ciulesc urechea la ceea ce se petrece afară: nu se vede ţipenie de om, pesemne că toţi au ostenit şi s-au culcat. O adiere de vânt, o tresărire pe mare, copaci care foşnesc, iar uneori, când până şi acestea lipsesc, vreun greiere aflat prin preajmă, vreo cioară bezmetică, ori poate vreun câine obraznic... Atunci împing cătinel obloanele şi ascult îndelung tăcerea. Apoi mă înfior la gândul că am nouăzeci de ani. O adiere desprinsă din ierburile pe care se răsfrânge umbra mea îmi îngheaţă parcă picioarele şi mă sperie: oare să mă întorc şi să mă ghemuiesc în întunericul călduţ al plăpumii? Am rămas însă mai departe la geam, ca să mai simt puţin aşteptarea tăcerii: am adăstat şi iar am adăstat, de parcă ar fi urmat să se petreacă ceva, de parcă m-aş fi înţeles cu cineva, de parcă lumea mi-ar mai fi putut dezvălui ceva nou, iar apoi am ferecat obloanele, m-am întors la pat, m-am aşezat pe marginea lui şi m-am gândit, cu ochii la ceasul care ticăia şi care arăta ora unu şi douăzeci: Selâhattin se înşela şi în privinţa asta, căci nu e niciodată nimic nou!

Fiecare zi înseamnă o lume nouă, Fatma, zicea Selâhattin dimineaţa, lumea renaşte în fiecare zi la fel ca noi, iar faptul acesta mă emoţionează atât de tare, încât uneori mă trezesc înainte de răsărit şi mă gândesc că, peste puţină vreme, pe cer o să se arate soarele, că totul va fi nou-nouţ, că am să mă înnoiesc şi eu, că am să văd, să citesc şi să aflu lucruri de care n-am avut habar niciodată, iar după ce am să le aflu am să mă gândesc iarăşi la tot ceea ce ştiam până acum, mă simt

atât de mișcat, Fatma, încât îmi doresc să țâșnesc pe loc din pat și să dau fuga în grădină ca să mă uit cum răsare soarele, îmi doresc să văd cum palpită și cum urmează să se preschimbe toate plantele și toate gângăniile, apoi vreau să dau imediat fuga sus, fără a mai pierde vremea, și să aștern pe hârtie tot ceea ce am văzut, Fatma, tu de ce nu simți așa ca mine, de ce nu zici nimic, la ce te gândești? Uite, uite, Fatma, ai văzut omida și ce s-a petrecut cu ea? O să se transforme în fluture și o să-și ia zborul! Ah, nu trebuie să scrii decât despre ceea ce vezi și experimentezi tu însuți, iar dacă aș face așa poate că aș izbuti să devin și eu un om de știință adevărat, așa cum sunt europenii, ca Darwin, de pildă, ce tip formidabil, numai că în Orientul ăsta adormit nu poți să fii, din păcate, nimic, oare așa o fi, de ce, de vreme ce am și eu ochi, și mâini și un cap care, slavă Domnului, funcționează mai bine decât căpățânile tuturor celor din țara asta, așa încât să pot să fac observații și experimente, da, Fatma, ai văzut cum au înflorit piersicii, mă întrebi de ce miros așa, ei bine, dar oare ce-o fi mirosul, ce anume ne dă senzația asta, Fatma, ai văzut ce deșucheată e smochina, oare cum comunică între ele furnicile, Fatma, ai băgat vreodată de seamă cum se umflă marea înainte de a se porni *lodos*-ul, vântul de sud-vest, și cum se retrage înainte de crivăț, omul trebuie să fie mereu iscoditor, să observe, căci doar astfel avansează știința și doar așa ne putem educa mințile. Numai că el se văicărea aidoma celor care picoteau prin cafenele, ca blegii, iar când începea să tune, înainte de a se porni ploaia, împielițatul țâșnea din odaie, turbat de plăcere, cobora treptele două câte două, ieșea în grădină, se lungea pe jos, pe spate, și se zgâia la nori până se uda ciuciulete. Îmi dădeam seama atunci că avea să scrie și despre nori și că se afla în căutarea obârșiei lor, pentru că îmi zicea: când oamenii au să afle că toate au o cauză proprie, în mințile lor n-o să mai fie loc de Dumnezeu, căci la originea florilor care se deschid, a găinilor care ouă, a mării care se umflă și se retrage, a tunetului din cer și a ploii nu se va mai afla înțelepciunea divină, așa cum credeau ei, ci ceea ce voi scrie eu în enciclopedia mea! Atunci au să priceapă că lucrurile dau naștere la alte lucruri și că Dumnezeul lor este cu totul neputincios. Au să constate că, dacă acel Dumnezeu există, știința noastră l-a lipsit cât ai clipi

din ochi de tot ceea ce ar fi putut face, ca să nu mai spun că el stă și se uită la ceea ce se petrece. Hai, spune, Fatma, mai poate fi numit Dumnezeu acela care nu e în stare de altceva decât să se uite la ceea ce se petrece pe lumea asta?! Taci, nu-i așa, pentru că și tu pricepi că el nu există! Ei, ia să vedem noi, și ce-o să se întâmple atunci când, într-o bună zi, au să citească și ei nițel ce-am scris eu, așa cum citești tu, și au să priceapă lucrul ăsta?

Nu, nu te ascult, Selâhattin, numai că el nu vorbea pentru mine: când au să-și dea seama că Dumnezeu e neputincios, au să vadă că totul se află în mâinile lor; ei, și ce-o să se întâmple cu ei, Fatma, atunci când au să constate că teama și curajul, crima și pedeapsa, piroteala și acțiunea, binele și răul stau în puterile lor? Spunea lucrurile astea stând la masa împovărată de sticle, de parcă n-ar fi stat acolo, ci la biroul lui, după care se ridica deodată și prindea să răcnească, plimbându-se de colo colo: atunci au să ajungă să fie așa cum eram eu în primii ani; au să fie paralizați de teamă; n-o să le vină să creadă că gândesc așa; au să se înfricoșeze de propriile gânduri; o să-i copleșească groaza pentru că gândesc ceea ce gândesc, au să-și dea seama că și alții ar putea gândi ca ei, au să încerce sentimente de vinovăție și frică, tremurând de teamă ca nu cumva să fie hăcuiți, iar atunci au să se mânie pe mine, care i-am purtat într-acolo, dar pentru că nu vor mai avea încotro și pentru că vor dori să scape de groaza care-i stăpânește vor alerga într-un suflet la mine, da, vor veni la mine, la cărțile mele, la enciclopedia mea în patruzeci și opt de volume și vor pricepe, Fatma, că ceea ce este cu adevărat dumnezeiesc sunt volumele astea, că dumnezeiesc sunt eu! Da, de ce nu i-aș lua eu locul acum, în secolul XX, de ce n-aș deveni eu, doctorul Selâhattin, noul dumnezeu al tuturor musulmanilor?! Pentru că, de-acum, dumnezeul nostru este cunoașterea, mă auzi, Fatma?

Nu! Pentru că socoteam, pesemne, că până și auzitul era un păcat, pentru că mâncasem deja cartofii umpluți cu carne și prazul gătite searbăd de Recep, după care îmi pusesem în strachină niște *așure*[1] și mă retrăsesem în odăița rece de alături.

---

1. Un fel de budincă dulce, cu conotații simbolice, preparată în mod tradițional din patruzeci de feluri diferite de semințe (alune, nuci,

Stăteam acolo cu picioarele încrucișate, ca să nu-mi degere, și-mi mâncam binișor *așure*-ul cu linguriță. O boabă de rodie, apoi fasole, năut, smochine uscate, boabe de porumb, stafide negre, fistic, iar pe deasupra o părere de apă de trandafiri... Ce plăcut, ce minunat!

Nu-mi vine somnul. M-am ridicat de pe marginea patului. M-am dus și m-am așezat la masă: pe ea se află un flacon de apă de colonie; nu e de sticlă, dar e străveziu. Când l-am văzut prima oară ieri, la prânz, am crezut că era de sticlă, dar de cum l-am atins cu mâna mi-am dat seama că nu era așa și m-am îngrețoșat, ce e asta, am întrebat eu, bunico dragă, n-aveau flacoane de sticlă, a zis Nilgün, și m-au frecat cu colonie pe la încheieturi fără să mai asculte ce le spuneam eu. Poate că pe voi vă înviorează ceva scos din plastic, dar pe mine nu! Nu le-am zis asta, pentru că oricum nu pricep. Plasticul e sufletul vostru putred, născut mort! Dacă le-aș fi zis așa ceva, poate că ar fi râs de mine.

Ei râd: ciudați mai sunt și bătrânii ăștia, zic ei și râd; ce mai faci bunico, zic ei și râd; știi ce e televizorul, zic ei și râd; de ce nu cobori la parter, să stai cu noi, zic ei și râd; ce frumoasă e mașina dumitale de cusut, așa cum arată, zic ei și râd; are și pedală, zic ei și râd; de ce îți iei bastonul cu dumneata în pat, când te culci, zic ei și râd; vrei să te plimbăm cu mașina, bunico, zic ei și râd; ce frumos e lucrat capotul dumitale, zic ei și râd; de ce n-ai votat când au fost alegerile, zic ei și râd; de ce tot scotocești prin dulapul dumitale, zic ei și râd; dacă le-aș zice de ce râdeți mereu când vă uitați la mine ar râde iar, ar râde și ar zice păi noi nu râdem, bunico, și iar ar râde. Poate și pentru că tatăl și bunicul lor au jelit toată viața. M-am plictisit!

Ce-ar fi să-l deștept din somn pe năpârstoc și să-i cer niște *așure*? Am să bat cu bastonul în podea, scoală, stârpitură, doamnă, o să zică el, se poate, la ora asta, ca să nu mai zic în anotimpul ăsta, acum nu vă mai gândiți, culcați-vă frumușel, iar mâine

---

fistic, grâu, porumb, năut, fasole, mazăre, bob, rodie etc.). Potrivit legendei, *așure* ar fi fost primul fel de mâncare preparat de Noe după retragerea apelor potopului, cu proviziile rămase la bordul arcei sale.

dimineaţă am să vă... De ce mai eşti aici dacă nu faci ce ai de făcut?! Valea! O să se ducă imediat la ei şi-o să le zică: sunt foarte necăjit, copii, din cauza bunicii voastre, foarte! Ei, bine, şi-atunci de ce mai eşti aici, de ce şade stârpitura aici, de ce n-a şters-o, de ce n-a plecat, ca frate-său? Pentru că, zicea năpârstocul, ştiţi şi dumneavoastră, doamnă, că atunci când ne-a zis răposatul Doğan Bey: Recep, Ismail, luaţi banii ăştia, luaţi-i şi trăiţi după pofta inimii căci sunt sătul de mustrările de conştiinţă pricinuite de greşelile şi păcatele părinţilor mei, când a zis el luaţi banii ăştia, Ismail cel deştept a zis bine, mulţumesc, frate, i-a luat, şi-a cumpărat terenul de pe coastă şi şi-a făcut casă, ştiţi, aţi trecut ieri prin faţa ei în drum spre cimitir, de ce vă faceţi acum că plouă, doamnă, de parcă n-aţi fi fost dumneavoastră aceea care l-a ologit pe unul dintre noi, iar pe celălalt l-a lăsat pitic? Taci! M-a cuprins deodată teama! Pesemne că-i duce pe toţi de nas. Pe toţi i-a dus, pe Doğan al meu, pentru că era blajin din fire... Ce i-aţi spus de mi-aţi tras copilul pe sfoară, pui de lele ce sunteţi? Iar tu, fiule, nu vei mai avea parte altă dată de nimic: vino să te uiţi în cutia mea dacă vrei, n-a mai rămas, de fapt, nimic în ea, şi asta din cauza beţivanului de taică-tău! Mamă, te rog, nu vorbi aşa de tata, oricum, dă-i încolo de bani, dă-le încolo de diamante, căci de la bani se trage tot răul; dă-mi cutia, s-o azvârl în mare, ba nu, am s-o întrebuinţez cu folos, mamă, uite, ştii, scriu scrisori, îl cunosc pe ministrul agriculturii, era cu un an în urma mea la şcoală, concep proiecte de lege, de data asta chiar că vor servi la ceva, mamă, bine, bine, a ta să fie cutia, n-o vreau, dar măcar nu te mai amesteca în povestea mea cu băutura! M-am ridicat de la masă, m-am dus la dulap, am scos cheia, l-am descuiat şi am simţit duhoarea de dulap. Trebuie s-o fi pus în sertarul al doilea. Am deschis sertarul al doilea: uite-o, aici este! Am adulmecat-o, fără s-o deschid, apoi am deschis sipetul gol ca-n palmă şi l-am amuşinat din nou, aducându-mi aminte de copilărie.

La Istanbul a venit primăvara, eu sunt o fetişcană de paisprezece ani, iar mâine după-amiază o să ne ducem la plimbare. Ei, şi unde vă duceţi voi? Ne ducem la Şükrü Paşa acasă, tată. Le ştii pe fetele lui, Türkân, Şükran şi Nigân[1] – mă distrez de

1. Cele trei personaje feminine, dar şi Şükrü Paşa, apar şi în primul roman al lui Orhan Pamuk, *Cevdet Bey şi fiii săi* (1982), în care

minune cu ele, râdem mereu; ele cântă la pian, îi imită pe unii, pe alții, recită poezii și, uneori, îmi citesc chiar și romane traduse în limba turcă. Țin foarte mult la ele! Bine, bravo, dar acum este foarte târziu, haide, Fatma, culcă-te! Bine, mă culc, mă culc și mă gândesc că mâine mergem acolo. Tata închide ușa, adierea ușii care se închide îi poartă mireasma până la mine, adorm cu gândul la ele, iar în dimineața următoare mă trezesc cu ziua aceea frumoasă la căpătâi; aduce cu mirosul cutiei, dar deodată mă înfior: ajunge, cutie tâmpită, căci știu ce e viața! Viața pătrunde în tine și-ți mistuie fiece locșor, Doamne, Dumnezeule, fată proastă, te face bucățele! M-am mâniat deodată așa de tare că era cât pe ce să azvârl cutia cât colo, dar m-am stăpânit: cum am să mai pot socoti după aceea timpul? Pune-o la păstrare, Fatma, pune-o, căci o să-i vină iar vremea! De data aceasta am pitit-o în cea de-a treia despărțitură, apoi am ferecat dulapul, oare l-oi fi încuiat, m-am mai uitat o dată, da, îl încuiasem. M-am dus și m-am întins în pat. Deasupra patului se află tavanul. Știu de ce n-am izbutit să adorm! Tavanul e verde. Pentru că n-a venit încă mașina care trebuie să vină după ultima mașină. Dar vopseaua verde s-a coșcovit. Când o să vină, am să-i ascult sunetul pașilor și am să-mi dau seama că se culcă. Dedesupt se zărește o vopsea galbenă. Când am să-mi dau seama de asta, am să fiu convinsă că toată lumea e a mea și am să adorm buștean, sub galbenul acela care se ițește de sub vopseaua verde. Cu toate astea, n-am reușit să adorm, ci am chibzuit mai departe la culori și la ziua în care a descoperit el taina culorilor.

Taina vopselelor și a culorilor este foarte simplă, Fatma, mi-a zis într-o zi Selâhattin. Mi-a arătat cercul acela cu șapte culori montat la roata din spate a bicicletei dragului meu de Doğan, pe care o întorsese cu roțile în sus și o așezase pe masa la care mâncam: iată, Fatma, aici sunt șapte culori, dar să vezi ce o să se întâmple acum cu cele șapte culori ale tale! A răsucit repede pedala bicicletei, cu o veselie plină de șiretenie, iar eu m-am speriat când am văzut, cu uimire, că cele șapte culori

---

Nigân Hanım devine, prin căsătoria cu Cevdet Bey, Nigân Işıkçı. Cele trei fiice ale lui Şükrü Paşa sunt evocate pasager și în romanul *Muzeul inocenței* (2008).

se amestecau şi se transformau în alb; în vremea aceasta el gonea de colo până colo prin odaie, stricându-se de râs. Apoi, la cină, mi-a vorbit plin de mândrie despre principiul acela pe care avea să-l lase baltă curând: Fatma, eu nu aştern pe hârtie decât ceea ce văd cu ochii mei, acesta îmi este principiul – enciclopedia mea nu poate să cuprindă nici o informaţie pe care să nu fi izbutit s-o demonstrez eu însumi, prin experimente! Mai apoi a uitat însă cât de stăruitor repeta acele cuvinte, căci ajunsese la concluzia că viaţa era scurtă şi enciclopedia lungă, iar în anii dinaintea descoperirii morţii zicea: nimeni n-are timp să experimentez totul, Fatma, laboratorul acela pe care l-am încropit în spălătorie n-a fost decât un elan de tinereţe, iar cel care se străduieşte să mai treacă o dată prin filtrul experimentelor tezaurul de cunoaştere acumulat de occidentali pornind de la propriile experienţe trebuie să fie sau tâmpit, sau cu nasul pe sus! De parcă ar fi ştiut că eu cugetam, în sinea mea: tu eşti şi una, şi alta, Selâhattin! Apoi răcnea mânios, ambalându-se singur: nici măcar marele Diderot n-a reuşit să-şi ducă la bun sfârşit enciclopedia în şaptesprezece ani, Fatma, pentru că ajunsese un înfumurat, păi ce rost are să te ciondăneşti cu Voltaire şi Rousseau, prostule, pentru că şi ei sunt cel puţin la fel de importanţi ca tine şi, dacă nu accepţi că unii oameni de seamă au gândit şi au descoperit nişte lucruri înaintea ta, treaba rămâne neisprăvită. Eu sunt un om modest, accept faptul că europenii au descoperit totul înaintea noastră şi au analizat lucrurile până în cel mai mic amănunt. Nu e absurd să mai cercetezi şi să mai descoperi o dată aceleaşi lucruri?! E absolut inutil să iau în mână o balanţă, să mai cântăresc o dată, să-mi îndes buzunarele cu aur şi să am de-a face cu ticăloşii ăia din Istanbul pentru a pricepe că un centimetru cub de aur este echivalent cu 19.3 grame şi că aurul poate cumpăra absolut orice, inclusiv oamenii, Fatma! Europenii au dreptate, descoperirile nu se realizează decât o singură dată: cerul este la fel de albastru şi în Franţa, smochinii rodesc şi la New York tot vara, şi aş putea să jur că puii de găină ies astăzi tot din ou şi în China, la fel ca puii din coteţul nostru, că aburul pune în mişcare maşinăriile de la Londra la fel cum le pune şi la noi, că dacă la Paris nu există Dumnezeu, nu există nici aici, că omul este unul şi acelaşi pretutindeni, că republica este

întotdeauna cea mai bună formulă, iar știința se află în fruntea a tot și a toate!

După ce-mi spusese aceste lucruri, Selâhattin renunțase să le mai ceară fierarilor și sobarilor din Gebze să meșterească tot soiul de mașinării și instrumente ciudate, să se roage de mine ca să-i plătească și să-l mai cheme pe ovrei; nu-și mai pierdea vremea turnând nu știu câte căldări cu apă în vasele comunicante pe care le meșterise din burlane de sobă, ca să demonstreze cum funcționa jetul de apă, ca nebunii care-și caută tihna uitându-se în bazinul cu apă din curtea ospiciului, după cum renunțase și să mai lanseze zmeie care nu se prăbușeau decât dacă erau umezite de ploaie, ca aluatul, spre a descoperi și demonstra ce e electricitatea, ori să se mai joace cu lupe, bucăți de sticlă, pâlnii, țevi din care ieșea fum, flacoane colorate și binocluri: te-am făcut să cheltuiești peste măsură pentru aiurelile alea din spălătorie, Fatma, zicea el, aveai dreptate când îmi spuneai că totul e o copilărie, îmi cer iertare, era vorba de o naivitate determinată de incapacitatea de a pricepe că laboratoarele acelea de amatori pe care ar fi urmat să le înjghebăm la noi în casă nu decurgeau doar dintr-un elan juvenil, ci și din incapacitatea de a pricepe măreția științei, ia cheia asta, ia-le pe toate, împreună cu Recep, și du-le de aici, aruncați-le în mare sau, dacă vreți, vindeți-le, faceți cu ele ce-oți face! Aaa, da, luați și planșele astea, colecția mea de gândaci, scheletele de pești, florile și frunzele pe care le-am pus la presat prostește, șoarecele ăsta care zace în formol, leșurile de lilieci, șerpi și broaște; ia borcanele astea, Fatma, vai, Doamne, de ce ți-ar fi silă acum, de ce ți-ar fi teamă, bine, bine, cheamă-l pe Recep, vreau să scap imediat de aberațiile astea, la drept vorbind nu mai aveam loc nici pentru cărți, a fost bine că am procedat așa pentru că este o prostie absolută să credem că noi, cei din Orient, am urma să descoperim și să spunem ceva nou! Oamenii aceia au descoperit totul, n-a mai rămas nimic nou de spus - fii atentă la vorba asta: „Nimic nou sub soare!" Uite, Fatma, ai văzut, nici măcar vorba asta nu e nouă, până și pe asta am învățat-o tot de la ei, fir-ar să fie, pricepi ce vreau să spun, nu mai am nici timp la dispoziție, îmi dau seama că n-am să-mi pot comprima enciclopedia în patruzeci și opt de volume, cel mai bine ar fi să adun tot acest material în cincizeci și patru

de volume dar, pe de altă parte, ard de nerăbdare ca opera mea să devină un bun al norodului, ce istovitoare este scrierea unei lucrări adevărate, știu că n-am dreptul, totodată, să o iau pe scurtătură, Fatma, pentru că, din păcate, eu nu mă pot mulțumi să fiu un individ de rând, cu suflet simplu, ca zevzecii ăia care îți arată doar o latură, un capăt al adevărului, în cărticele de o sută de pagini pentru ca apoi să se umfle în pene ani de zile, Fatma, uită-te la tratatele lui Abdullah Cevdet, un individ superficial, primitiv, cu alte cuvinte asta e tot, ca să nu mai spun că l-a înțeles greșit pe De Passet, nu l-a citit deloc pe Bonnesance și folosește, în plus, în mod eronat cuvântul *fraternité*, dar ce să mai îndrepți la indivizii ăștia, și-apoi, de fapt, chiar de-ar fi să-i corectezi cine pricepe, prostănacii, acestui popor de neghiobi trebuie să i se explice totul la modul simplu ca să priceapă ceva, de asta mă trudesc eu ca să le deslușesc descoperirile științifice, iar din loc în loc îmi presar articolele cu proverbe și zicători, ca să priceapă, dobitocii, îmi aminteam eu cum răcnea Selâhattin când, deodată, am auzit zumzăitul mașinii care venise după ultima mașină.

Mașina s-a oprit în fața porții. Am auzit cum se deschidea portiera, în timp ce motorul continua să zumzăie: ce muzică ciudată, grețoasă! Apoi au vorbit, iar eu am ascultat:

— Mâine dimineață la Ceylan, bine? a urlat cineva.

— Bine! a urlat și Metin.

Apoi, mașina s-a pus în mișcare, gemând în cazne, a mugit și a șters-o. După aceea, Metin a traversat curtea, a deschis cu un scârțâit ușa de la bucătărie, a intrat, a urcat cele cinci trepte, a traversat încăperea aceea pe care Selâhattin o numea sufragerie și a urcat scara care duce la etaj – are nouăsprezece trepte –, iar în timp ce trecea pe dinaintea ușii mele, m-am gândit deodată să-l strig: Metin, Metin, vino aici, vino, puiule, povestește-mi unde ai fost, ce mai e pe afară, ce mai e pe lume la ora asta din noapte, hai, povestește-mi pe unde ați fost, ce-ați văzut, stârnește-mi curiozitatea, fă-mă să mă emoționez, distrează-mă, dar până să-i zic eu asta a și intrat în odaia lui. Se despoaie înainte să număr eu până la cinci și se trântește în pat cu atâta tărie încât saltă casa din loc, poftim, a și săltat, iar până să ajung eu încă o dată cu numărătoarea până la cinci a și adormit, trei, patru, cinci, uite ce frumos a adormit flăcăul

nostru așa cum dorm cei ca el, căci, nu-i așa, Fatma, când ești tânăr, dormi neîntors!

Eu însă nu putusem adormi nici măcar când ajunsesem cu numărătoarea la cincisprezece. Așteptam ceva, să ne plimbăm, legănându-ne, cu trăsura, să cântăm la pian, să vină verișoarele mele, apoi să plece cei care veniseră, să mâncăm și, în timpul mesei, să ne ridicăm de la masă, dar și ceva mai profund, care să pună capăt tuturor acelor așteptări, căci omul nu știe niciodată, câtă vreme se află cufundat în starea aceea de așteptare, ce anume așteaptă. Îmi dau seama, deși au trecut nouăzeci de ani de atunci, că toate acele lucruri mi-au copleșit mintea, aidoma apei strălucitoare care se revarsă din sute de robinete minuscule într-un bazin de marmură, și ori de câte ori îmi apropiu trupul de răcoarea acelui havuz, în tăcerea nopții de vară, calde și neclintite, mă văd pe mine, văd că ființa mea e plină de mine însămi și îmi doresc parcă să suflu praful așternut pe mine, ca nu cumva să pice țărâna în undele acelea sclipitoare, și să le pângărească. Eram o copilă mititică, delicată, ușoară ca un fulg!

Mă întreb uneori dacă poți rămâne așa toată viața: cum poate binemerita să rămână astfel și cum trebuie să procedeze ca să se întâmple așa o ființă de felul meu dacă nu dorește să crească și să se cufunde în păcat, dacă asta este tot ceea ce își dorește? Pe vremea când eram încă o copilă, la Istanbul, și mă duceam în vizită la ele, Nigân, Türkân și Șükran îmi citeau cu rândul un roman franțuzesc tradus în turcă: creștinii ar fi avut, pasămite, mănăstiri; cei care nu voiau să se pângărească urcau dealul, intrau în ele și lâncezeau acolo; dar ce loc ciudat și urât, cugetasem eu, cu urechea la cartea pe care o citea Nigân: stau acolo vârâți unul în altul, ca niște găini leneșe și amărâte care nu vor să ouă! M-a cuprins apoi dezgustul la gândul că ființele acelea aveau să crească și să se treacă: lucrul acela creștinesc, crucea, idolii, crucifixul, călugării cu bărbi negri, cu ochi roșii care putrezeau între zidurile reci de piatră! Eu nu voiam așa ceva. Îmi doream să rămân eu însămi fără să mă arăt nimănui.

Nu, nu pot să adorm! Degeaba mă uit în tavan. M-am răsucit, m-am ridicat anevoie, m-am dus la masă și m-am uitat cu băgare de seamă la tavă, de parcă aș fi văzut-o pentru prima oară: piticul mi-a lăsat în seara asta piersici, mi-a lăsat vișine... Am

luat o vișină, am vârât-o în gură, de parcă ar fi fost un dita-mai rubinul, am ținut-o nițel între fălci, apoi am mușcat din ea și am mestecat-o încetișor, așteptând ca sucul și gustul ei să mă poarte undeva departe, dar de pomană! Tot aici mă aflu. Am scos sâmburele din gură și am încercat altă vișină, apoi încă una, apoi încă trei, dar ori de câte ori scoteam sâmburii din gură tot în același loc mă aflam. E limpede că noaptea asta o să treacă anevoie...

17

Când m-am deşteptat din somn, am văzut că soarele îmi ajungea până la umăr. Păsările prinseseră să ciripească, aşa cum făceau şi mama şi tata în odaia de alături.

— La ce oră s-a culcat Hasan aseară? întreba tata.

— Nu ştiu, zicea mama. Eu adormisem. Mai vrei pâine?

— Nu, zicea tata. Am să vin la prânz să văd dacă e acasă.

Apoi ei au tăcut, numai că zburătoarele nu: am stat să ascult, din locul în care zăceam, păsările şi maşinile celor care goneau spre Istanbul. Apoi m-am ridicat, am luat din buzunarul pantalonilor pieptenele lui Nilgün şi m-am culcat la loc. M-am întins puţin, uitându-mă la pieptene în lumina soarelui care pătrundea pe fereastră, şi am cugetat. M-a cuprins un sentiment ciudat la gândul că obiectul acela pe care îl ţineam în mână rătăcise prin cele mai tainice unghere ale pădurii părului lui Nilgün.

Apoi am ieşit tiptil pe fereastră, m-am stropit cu apă din puţ şi m-am simţit ceva mai bine: acum nu mă mai gândeam că nu puteam să fiu cu Nilgün şi că făceam parte din lumi diferite, aşa cum îmi trecuse prin minte în toiul nopţii. Am intrat în casă, mi-am pus slipul, pantalonii şi încălţările de cauciuc, mi-am strecurat pieptenele în buzunar şi tocmai mă pregăteam să ies pe uşă când am auzit nişte scârţâituri. Era bine: tata pleca, ceea ce însemna că n-aveam să mai înghit la micul dejun, alături de roşii, brânză şi măsline, discursuri despre dificultăţile vieţii şi despre importanţa diplomei de liceu.

— Spune-i că dacă astăzi nu stea să înveţe..., zicea tata.

— Păi, aseară a stat acasă şi-a învăţat, a zis mama.

— Am ieşit în grădină şi m-am uitat pe fereastra de la camera lui, a zis tata. Stătea aşezat la masă, dar nu învăţa. Era clar că stătea cu gândul la ceea ce se petrecea afară.

– Învață, învață! a zis mama.

– El știe! a zis vânzătorul de lozuri cel olog. Dacă nu, îl dau iar ucenic la frizer!

Apoi am auzit cum se îndepărtau cele două picioare – unul zdravăn, celălalt beteag. În vremea ce acestea păşeau, boc-boc, boc-boc, am ieşit din cameră, m-am dus în bucătărie şi am început să mănânc.

– Stai jos, a zis mama. De ce mănânci în picioare?

– Plec acum, i-am zis eu. Oricum, nu pare să bage de seamă cât de mult învăț. Am auzit ce spunea.

– Nu lua seama la el, a zis ea. Hai, stai jos şi mănâncă cum trebuie! Vrei să-ți pun niște ceai?

Se uita la mine cu drag. M-am gândit deodată cât de mult o iubeam pe mama şi cât de puțin îl iubeam pe tata. Mi s-a făcut milă de ea şi mi-a trecut prin minte că nu aveam alți frați pentru că tata obişnuia cândva să o bată. De ce o pedepsea? Dar mama este sora mea. Am stat să mă gândesc: parcă am fi fost frați, nu mamă şi fiu, şi parcă ne-ar fi aşezat cineva în casa ologului ca să ne osândească, zicându-ne ei, hai, trăiți dacă puteți cu banii de pe urma lozurilor pe care le vinde el! Da, n-o duceam prea rău, la noi în clasă erau unii mai amărâți decât noi, dar n-aveam nici măcar o prăvălie. Dacă n-ar fi fost roşiile, fasolea, ardeii, ceapa din grădină, frumoasa mea mamă n-ar fi putut să smulgă de la cărpănosul ăla de vânzător de lozuri nici măcar cât să arunce şi să fiarbă ceva în oală, aşa că am fi flămânzit poate amândoi. Când mi-au venit în minte lucrurile astea, m-am gândit deodată să-i explic totul mamei: să-i vorbesc despre lume, despre faptul că nu suntem decât o jucărie la bunul plac al marilor puteri, despre comuniști, despre materialişti, despre imperialişti, despre ceilalți şi despre faptul că ne vedeam nevoiți să întindem mâna la toate națiile care ne erau, pe vremuri, slugi. Numai că n-ar fi priceput: nu făcea decât să se plângă de nenorocul nostru, fără să se gândească de ce stăteau lucrurile aşa. Tot se mai holba la mine, aşa că mi s-a făcut lehamite:

– Nu, mamă, am zis eu. Plec imediat. Am treabă.

– Bine, băiatul meu, a zis ea. Tu ştii mai bine.

Buna, frumoasa mea mamă! După aceea a zis însă:

— Barem să nu stai mult! Vino să înveți, înainte să se întoarcă taică-tău la prânz!

Treacă de la mine! M-am întrebat o clipă dacă să-i cer bani, dar n-am vrut s-o fac, așa că am plecat, luând-o la vale pe pantă. Cu o zi în urmă îmi dăduse cincizeci de lire. Îmi mai dăduse și unchiul Recep douăzeci, dădusem două telefoane, ceea ce însemna douăzeci de lire, *lahmacun*-ul[1] fusese cincisprezece lire, așa că îmi mai rămâneau treizeci și cinci de lire. Am scos banii pe care-i aveam în buzunar și am verificat – da, aveam treizeci și cinci de lire, și n-aveam nevoie nici de logaritmi, nici de rădăcina pătrată ca să fac o asemenea socoteală, dar cei care mă lăsaseră repetent, toți profesorii și domnii ăia, aveau alt gând: voiau să mă pice, să-mi facă mizerii și să mă învețe, în cele din urmă, găsindu-mi mereu nod în papură, să mă supun, ca să mă deprind cu puțin. Știu că în ziua în care o să constatați că m-am deprins cu așa ceva o să vă bucurați și o să-mi spuneți, voioși, că am învățat, în sfârșit, ce e viața, numai că eu n-am să învăț, domnilor, să trăiesc așa cum vreți voi; am să pun mâna pe revolver și am să vă arăt eu vouă! Am să vă spun atunci pe îndelete cu ce mi-ar plăcea să mă ocup. Indivizii treceau pe lângă mine cu mașinile, urcând panta în viteză. Am văzut că la fabrica de vizavi era grevă. Mi-am pierdut răbdarea și am simțit nevoia să fac ceva, mi-am dorit să mă duc măcar la asociație, dar mă temeam să-mi fac veacul pe-acolo de unul singur: ei, și ce dacă mă duceam la ei fără Mustafa și Serdar? M-am gândit că m-aș fi putut duce singur chiar și în Üsküdar. Dați-mi o slujbă bună, curată, nu-mi cereți să scriu pe ziduri, să vând invitații prin târg – dați-mi o misiune importantă! am să le zic eu. Într-o bună zi, televiziunile și gazetele au să vorbească și despre mine. Am stat să chibzuiesc.

Când am ajuns la plajă, am iscodit prin gardul de sârmă. Nilgün nu era acolo. Am mai mers puțin și iar am chibzuit,

---

1. Numit uneori și „pizza turcească", *lahmacun*-ul se prepară din lipie, peste care se adaugă un strat de carne tocată (de vită sau oaie), legume, ierburi aromatice (de obicei, ceapă, roșii, pătrunjel) și condimente. Preparatul este copt în cuptor și poate fi servit alături de lămâie, salată, ardei, roșii etc.

după care m-am mai gândit puțin, rătăcind pe străzi. Mame, fiice și fii, care stăteau prin balcoane ori prin grădini anemice și își luau micul dejun... Grădinile unora dintre ei erau atât de amărâte, iar mesele erau așezate atât de aproape de drum, încât puteam să le număr oamenilor măslinele din farfurie. Ce-ar fi să-i adun pe toți pe plajă, intrați în rând, puturoșilor, apoi să urc pe un tăpșan și să le zic: nu vă e rușine obrazului, nu vă e rușine?! Înțeleg că nu vă temeți de iad, dar n-aveți nici măcar conștiință, degeneraților, mizerabililor, vicioșilor, nu pricep cum de puteți trăi așa, fără să vă gândiți la altceva decât la plăcerea voastră, la magazinul vostru, la profitul fabricii voastre! Am să vă arăt eu vouă! Salve de puști și arme automate! Acum nu se mai aduc nici filme istorice. Am să fac ceva, am să-i adun grămadă de n-au să mă mai uite în veci! Ajunsesem în fața casei lui Nilgün. M-am uitat într-acolo, dar nu se vedea țipenie de om. Ce-ar fi să-i telefonez și să-i spun toate lucrurile astea? Vise! M-am întors iar la plajă, m-am uitat prin gard, dar tot nu venise. Curând după aceea l-am văzut pe unchiul Recep, cu plasa în mână. La vederea mea, a făcut cale întoarsă și a venit spre mine.

– Ce faci iar aici? m-a întrebat el.

– Nimic! am zis eu. Ieri am învățat din greu, iar acum mă plimb puțin.

– Hai, întoarce-te acasă, puiule! mi-a zis. N-ai ce să faci aici.

– Aaa! am zis eu. Am cheltuit cele douăzeci de lire pe care mi le-ai dat ieri, unchiule. Nu-ți vinde nimeni un caiet cu douăzeci de lire. Creion am, nu vreau așa ceva. Un caiet costă cincizeci de lire.

Am vârât mâna în buzunar, am dibuit o hârtie de douăzeci de lire, am scos-o și i-am întins-o.

– N-o vreau înapoi, a zis el. Ți-am dat-o ca să-ți vezi de învățat. Ca să înveți și să ajungi un om mare!

– N-ajungi om mare așa, pe gratis, am zis eu. Pentru că până și un caiet costă cincizeci de lire.

– Bine, a zis el și mi-a mai dat treizeci de lire. Dar să nu fumezi!

– Nu-i iau dacă dumneata crezi că am de gând să fumez, am zis eu.

Am mai zăbovit puțin, apoi am luat banii pe care mi-i dăduse.

— Bine, am zis eu. Mulțumesc. Transmite-le salutări lui Metin, lui Nilgün și celorlalți. Au venit, nu? Eu trebuie să mă duc să învăț. Engleza e tare grea!

— Păi, e grea! a zis piticul. Dar crezi că viața e ușoară?

M-am în depărtat preț de câțiva pași, ca să nu înceapă și el ca taică-meu. Apoi m-am întors și m-am uitat în urmă: a făcut stânga împrejur și a plecat, legănându-se greoi. Mi s-a făcut milă de el. Toți țin sacoșele de toartă, numai el o ține de fileu, ca să n-o târască pe jos. Bietul pitic! Dar tot el mi-a zis că n-am ce face aici. Toți spun același lucru, de parcă ar vrea să păcătuiască în voie și nu vor să le piară tihna când mă văd. Am mai mers puțin, ca să nu mă petrec iar cu piticul, apoi m-am oprit, am așteptat nițel, iar când m-am întors iar la plajă mi-a sărit inima din loc: Nilgün venise de mult și stătea lungită pe nisip. Când ai venit? Stătea din nou ca în urmă cu o zi și se uita, fără să-și miște capul, la cartea pe care o ținea în mâna întinsă. Tocmai zăboveam așa, dezorientat, când cineva a strigat:

— Hopa! Vezi că dai peste ea!

M-am speriat! M-am întors și m-am uitat să văd cine vorbea: era Serdar al nostru!

— Ce mai zici nou, măi? m-a întrebat el. Ce treabă ai tu aici?

— Nici una!

— Te zgâiești la femei?

— Nu, am zis eu. Am treabă.

— Nu minți! a zis el. Te uitai la ea ca la felu' paișpe! Nu ți se pare rușinos? Am să-i spun deseară lui Mustafa, și-atunci să vezi!

— Nu, am zis eu din nou. Aștept o cunoștință. Tu ce faci?

— Mă duc la atelierul de reparații, a zis el, arătând înspre servieta pe care o ducea în mână. Cine e cunoștința aia a ta?

— N-o știi, i-am răspuns eu.

— Nu e vorba de nici o cunoștință ori mai știu ce. Le spionezi pe fete fără rușine. Poftim, pe care dintre ele o cunoști?

— Bine, am zis eu. Am să-ți arăt pe care, dar uită-te la ea fără să te vadă.

I-am arătat-o cu un semn discret din cap, iar el s-a uitat într-acolo.

– Citeşte, a zis el. De unde o ştii?

– De aici, i-am răspuns eu, apoi i-am explicat: Cu mult timp în urmă, când aici nu se afla nici o casă de beton, noi locuiam în casa de piatră de pe coastă, ei locuiau în casa aia a lor veche şi ciudată şi mai exista prăvălioara vopsită în verde care se află acum în târg. Altfel, nu era suflet de om. Nu existau nici cartierul de sus, nici fabricile, nici Yenimahalle şi Esentepe. Nici vorbă de plajă şi de casele de vacanţă de astăzi. Pe vremea aceea, trenul nu trecea printre fabrici şi depozite, ci printre grădini şi livezi. Aşa!

– Era frumos pe atunci? m-a întrebat el, dus pe gânduri.

– Era frumos, am zis eu. Cireşii înfloreau cu totul altfel primăvara. Îţi cufundai mâna în mare şi te pomeneai că-ţi picau singuri în palmă sparoşi, dacă nu chiar chefali.

– Da' frumos le mai înfloreşti! a zis el. Spune-mi măcar de ce o aştepţi pe fata aia!

– Trebuia să-i dau ceva, am zis eu. Un lucru de-al ei, care a rămas la mine...

– Ce?

Am scos pieptenele şi i l-am arătat:

– Pieptenele ăsta e al ei, am zis eu.

– E un pieptene ieftin, a zis el. Ei nu folosesc piepteni de soiul ăsta. Ia dă-mi-l să-l văd!

I l-am dat, ca să-l vadă şi să-şi dea seama, dar, naiba să-l ia, a început să-l îndoaie în mână.

– Eşti îndrăgostit de fata aia?

– Nu, am zis eu. Ai grijă, ai să-l rupi!

– Te-ai înroşit la faţă! Prin urmare, eşti îndrăgostit de fata aia din lumea bună!

– Nu-l îndoi! am zis eu. Nu e păcat de el?

– De ce? a zis el, după care a pus brusc pieptenele în buzunar, mi-a întors spatele şi dus a fost.

Am alergat pe urmele lui:

– Ei, hai, Serdar, ajunge cu gluma! am zis eu.

Nu mi-a răspuns.

– Nu întinde coarda, dă-mi pieptenele!

Tot nu mi-a răspuns.

– Hai, măi, e cazul să te porţi aşa? Ne facem de râs!

În timp ce trecea prin mulţimea care se îngrămădea la intrarea pe plajă, mi-a strigat cât îl ţinea gura:

— Păi nu mi-ai dat nimic, frățioare! Hai, nu mă mai urmări, nu ți-e rușine?

Toată lumea se uita la noi. Eu n-am scos o vorbă. Am rămas puțin în urmă și n-am făcut decât să-l urmăresc de departe, în tăcere. Apoi, când am văzut că nu se mai afla nimeni prin preajmă, am dat fuga la el, l-am apucat de braț și i l-am răsucit la spate. A început să se zbată. De data asta i-am răsucit binișor brațul în sus, așa încât să-l doară zdravăn.

— Ah, dobitocule! a țipat el.

Geanta cu scule i-a căzut din mână.

— Stai că ți-l dau!

A scos pieptenele din buzunar și l-a aruncat pe jos.

— Parcă tu pricepi de glumă, boule! a zis el.

Am luat pieptenele de pe jos de parcă nu s-ar fi întâmplat aproape nimic și l-am pus în buzunar.

— Nu pricepi nimic! Șacal idiot ce ești!

Oare ce-ar fi să-i trag una peste mutră? Am făcut cale întoarsă și am pornit către plajă. M-a înjurat pe la spate, după care mi-a strigat în gura mare că eram îndrăgostit de o fată din lumea bună. Nu știu dacă l-o fi auzit careva dintre cei care treceau pe stradă. Mi s-a făcut rușine.

Odată ajuns iar la plajă, am văzut că Nilgün plecase. M-a cuprins neliniștea, dar apoi i-am zărit geanta: nu, nu plecase, căci geanta era tot acolo. Am scos pieptenele din buzunar și am așteptat să iasă din apă.

Când avea să iasă din mare, urma să mă duc la ea și să-i zic: ți-a scăpat pieptenele ăsta, Nilgün, l-am găsit pe drum și ți l-am adus, nu-l iei, oare n-o fi al tău? Ea avea să-l ia și să-mi mulțumească. N-are importanță, aveam să-i zic eu, nici măcar nu e nevoie să-mi mulțumești, acum îmi mulțumești, dar ieri, pe drum, nici măcar nu te-ai ostenit să-mi dai bună-ziua! Avea să-și ceară scuze. Nu e nevoie nici de scuze, urma să-i zic eu, știu că ești o fată bună, am văzut cu ochii mei cum te-ai rugat la cimitir alături de bunica ta. Așa aveam să-i spun, iar când ea urma să mă întrebe ce altceva mai făcusem aveam să-i spun că eram obsedat de engleză și de matematică. Tu ești studentă? Dacă te pricepi bine la lucrurile astea, ai putea să mă înveți și pe mine? Sigur, avea să zică ea, vino pe la noi! În felul ăsta, poate că urma să mă duc și la ea acasă, iar celor care aveau

să ne vadă stând și învățând la aceeași masă n-avea să le mai vină să spună că făceam parte din lumi diferite. Urma să stăm mult și bine la aceeași masă! Mă lăsasem purtat de gânduri...

Apoi, am zărit-o în mulțime: ieșise din mare și se ștergea cu prosopul. Picioarele mele păreau parcă gata s-o ia la goană! Când, mai apoi, s-a îmbrăcat cu rochia galbenă, și-a luat geanta și s-a îndreptat spre ieșire, am ieșit de pe plajă și m-am îndreptat cu pași grăbiți spre băcănie. La puțin timp după aceea, m-am întors și m-am uitat în urmă: am constatat că Nilgün venea către băcănie, pe urmele mele. Era bine! Am intrat în prăvălie și am zis:

– Dă-mi o Coca-Cola!

– Acum! mi-a răspuns băcanul.

S-a dus însă să facă socoteli cu o bătrână aflată în magazin, de parcă ar fi vrut ca Nilgün să mă prindă acolo arzând gazul de pomană. Mă rog, după aceea a expediat-o pe bătrână, mi-a deschis sticla și mi-a dat-o, aruncându-mi o căutătură ciudată. I-am luat repede sticla din mână, m-am retras într-un colț și am așteptat. Tu ai să intri în timp ce eu am să beau din sticlă, vai, ce întâmplare, ne-am întâlnit la băcănie, bună, am să-i zic eu, ce faci, mă înveți și pe mine englezește? Am așteptat, am tot așteptat, iar când ai intrat tu, Nilgün, nu te-am văzut pentru că tocmai mă uitam la sticlă și de aceea nici n-am apucat să-ți spun bună. Bine, dar nici tu nu m-ai văzut încă, sau m-ai văzut, dar tot nu catadicsești să-mi dai bună ziua? Nu mă uitam însă spre ea.

– Aveți piepteni? ai întrebat deodată tu, Nilgün.

– Cum adică, piepteni? a zis băcanul.

Mi-a năvălit tot sângele în obraji.

– Al meu pare să fi dispărut, ai zis tu. Vreau un pieptene oarecare.

– Nu-i avem decât pe aceștia! a zis băcanul. Vă sunt de folos la ceva?

– Ia să-i văd! ai zis tu.

A urmat apoi un moment de tăcere, iar eu m-am întors și m-am uitat la tine, Nilgün, pentru că nu mai răbdam să stau așa. Te-am văzut dintr-o parte: ce frumoasă ești! Ai o piele ca de copil și nasul mic.

– Bine, ai zis tu. Iau unul de felul acesta!

Băcanul nu ți-a răspuns însă, ci s-a dus la femeia care tocmai intrase în prăvălie. Ai cercetat cu privirea în jur, iar eu m-am speriat: ți-am spus mai întâi eu bună, ca nu cumva să crezi că mă prefăceam că nu te-aș fi văzut.

— Bună! mi-ai zis și tu.

M-a durut însă inima, căci expresia de pe chipul tău arăta mai degrabă sastiseală decât bucurie la vederea mea; am observat-o și m-am gândit că, prin urmare, nu mă plăceai, te plictiseam. Am rămas așa, țintuit locului, cu sticla de Coca-Cola în mână. Stăteam ca doi străini, proțăpiți în mijlocul băcăniei.

Apoi m-am gândit că avea dreptate să nu vrea nici măcar să dea ochii cu mine, pentru că făceam parte din lumi diferite! Eram, însă, derutat: de ce n-ar catadicsi cineva să-ți dea măcar bună ziua, de ce s-ar uita la tine răuvoitor, fără vreun motiv? Totul se reducea la bani, totul era o cloacă, totul era rău! Fir-ar să fie! M-am gândit că urma să tocesc la matematică, bine, tată, am să mă duc și am să mă așez la masă, am să învăț la matematică, am să-mi iau și patalamaua și am să ți-o arunc în față!

Nilgün a cumpărat un pieptene roșu și am avut senzația că mă pufnea plânsul, dar după aceea am fost și mai derutat, căci a zis:

— Vreau și un ziar: *Cumhuriyet*[1]!

Am fost tare mirat. M-am uitat la ea ca năuc, văzând-o cum își lua gazeta și cum ieșea pe ușa prăvăliei, ca un copil neprihănit care nu știe ce-i păcatul. Apoi am luat-o la goană pe urmele ei, cu sticla în mână.

— Citești, deci, gazete comuniste! i-am zis eu.

— Poftim?! a zis Nilgün și m-a privit o clipă fără dușmănie.

Se uita la mine încercând pur și simplu să priceapă ceva, după care a priceput ce zisesem, s-a înfiorat, iar apoi dusă a fost, fără să mai spună o vorbă.

M-am gândit însă că n-o puteam lăsa să plece așa. Să-mi spună tot, să-i spun și eu... Tocmai ieșisem și mă luasem după ea, când am văzut că tot mai aveam în mână prostia aia de sticlă de Coca-Cola. Dracu' s-o ia! M-am întors din drum, am plătit cât făcea și am alergat după ea pe strada pustie, dar

1. În traducere, *Republica* – cotidian de centru-stânga, de orientare kemalistă, fondat în anul 1924 de către jurnalistul Yunus Nadi.

apoi, când am dat colțul, mi-am dat seama că nu mai aveam cum s-o ajung din urmă, chiar dacă aș fi gonit cât mă țineau picioarele. Cu toate astea, m-am dus până la poarta ei și m-am uitat prin grilaj: a trecut prin grădină și a intrat în casă.

M-am așezat sub castanul de vizavi și am stat să cuget: m-am gândit cu teamă cum i-ar fi putut convinge pe comuniști, m-am gândit la travestiurile pe care ar fi putut să le folosească, la cei pe care i-ar fi putut convinge. Apoi m-am ridicat, mi-am vârât mâinile în buzunare și, în timp ce făceam cale întoarsă, am băgat de seamă că încă mai purtam cu mine pieptenele acela verde. L-am scos din buzunar și m-am uitat la el, m-am întrebat dacă să-l rup sau nu, nu, mi-e lene până și să-l rup! La marginea trotuarului se afla un cazan cu gunoi. Am aruncat în el pieptenele acela verde care îți aparținuse ție, Nilgün! Am pășit mai departe, fără să mă uit în urmă. Am mers până la băcănie. M-am gândit: măcar cu dumneata să vorbesc, domnule băcan! Nu ți-am zis noi să nu mai vinzi gazeta aia?! Spune, ce corecție vrei să-ți aplicăm? Poate că o să-mi spună pe față că e comunist, că și fata e comunistă și că vinde ziarul ăla pentru că are încredere în ce scrie acolo. M-am necăjit deodată foarte tare pentru Nilgün, căci era o fată tare bună când eram mici. Am intrat furios în băcănie.

— Iar tu?! mi-a zis băcanul. Ce vrei?

Am zăbovit puțin, pentru că mai avea și alți mușterii. Băcanul mi-a pus însă din nou aceeași întrebare, în vreme ce mușteriii lui se uitau la mine.

— Eu? am zis. Vreau asta... un pieptene, pentru păr.

— Bine, a zis el. Ești băiatul lui Ismail, vânzătorul de lozuri, nu?

A scos cutia și mi-a arătat ce avea în ea.

— Fata aia de adineauri a luat unul roșu, mi-a zis el.

— Care fată? am întrebat eu. Eu vreau un pieptene oarecare.

— Bine, bine, a zis el. Alege tu culoarea pe care o vrei!

— Cu cât îi dai?

M-am uitat rând pe rând la toți pieptenii din cutie, căci s-a dus la ceilalți mușterii și m-a lăsat în pace. Apoi am luat un pieptene roșu, exact de aceeași culoare cu al tău, Nilgün. Costa douăzeci și cinci de lire. I i-am dat băcanului. Am ieșit din prăvălie și m-am gândit că acum pieptenii noștri, ai amândurora,

erau la fel. Apoi am mers fără oprire și am ajuns în locul îr care se sfârșea trotuarul. Cazanul cu gunoi pe care-l văzusem mai adineauri se afla tot acolo; nu se uita nimeni la mine. Mi-am strecurat mâna în el și am scos pieptenele verde; nu se mânjise. Nu m-a zărit nimeni și chiar de-ar fi fost să mă vadă, ce importanță avea? Acum am doi piepteni în buzunar, Nilgün: unul este pieptenele tău, iar celălalt perechea pieptenelui tău! Mi-a plăcut această idee. M-am gândit apoi că dacă m-ar fi văzut cineva ce făceam, dacă m-ar fi văzut vreunul dintre indivizii ăia, oricine, ar fi râs, dar i-ar fi fost și milă de mine, ca de un idiot ce sunt. Dar nu sunt eu genul de om care să nu facă ce vrea pe motiv că zevzecii, proștii, idioții ăia ar râde de mine! Sunt un om liber și colind străzile cu gândul la tine!

18

Se apropia ora cinci. Trecuse multă vreme de când soarele prinsese să se răsfrângă în ferestrele odăii mucede și igrasioase de la subsol. Peste puțină vreme urma să-mi strâng lucrurile în servietă și să cercetez istoria ciumei afară, la aer. Eram cam nelămurit. Cu puțin timp în urmă socoteam că aș fi izbutit să ajung, fără să-mi dau seama, la un rezultat oarecare umblând la întâmplare prin documente. Acum mă îndoiam însă de eventualitatea unei reușite atât de ciudate... Cu puțin timp în urmă, istoria reprezenta o puzderie de lucruri începețoșate, închipuite în mintea mea de milioane de întâmplări, fără vreo legătură între ele... Poate că dacă aș fi deschis caietul și aș fi recitit repede ceea ce așternusem în el aș fi putut să regăsesc acel sentiment! Iată ce scrisesem în caiet:

Citesc despre rezultatele unui recensământ extraordinar realizat în șase sate din zonele Çayırova, Eskihisar și Tuzla, care se numărau printre moșiile vizirului Ismail Pașa și erau arondate cadiatului de Gebze; aflu că Hızır a făcut jalbă pentru că Ibrahim, Abdülkadir și fiii acestora i-au jefuit casa și agoniseala; citesc despre firmanurile trimise care încotro pentru construirea unui debarcader pe țărmul de la Eskihisar; aflu că un sat aflat pe lângă Gebze, care aducea un venit de șaptesprezece mii de aspri și care-i fusese luat spahiului Ali, căruia-i aparținuse cândva, pe motiv că acesta nu plecase în campanie, spre a-i fi atribuit lui Habib, se cuvenea să-i fie dat altcuiva, pentru că nici Habib nu mai plecase în campanie; citesc despre slujitorul Isa, care îi luase stăpânului său, Ahmet, treizeci de mii de aspri, o șa, un cal, două săbii și-un scut și se refugiase la un anume Ramazan, așa încât Ahmet îl dădea în judecată pe Ramazan, care îl proteja pe Isa; aflu că un anume Sinan își dăduse obștescul sfârșit și că Çelebioğlu Osman, care se număra printre cei care-i

revendicau bunurile, ceruse ca acestea să fie înscrise la judecătorie, dat fiind procesul de moştenire; citesc mărturiile amănunţite depuse de Mustafa, Yakup şi Hüdaverdi, care arată că un bidiviu ce fusese confiscat după prinderea unor hoţi şi dus în grajdul unui comandant de brigadă era, de fapt, calul furat al lui Süleyman, feciorul lui Dursun din Gebze, şi am impresia că mă cuprinde buna dispoziţie, că în mintea mea prinde viaţă ultimul pătrar al veacului al XVI-lea; întâmplările acelui sfert de veac rămân întipărite în meandrele creierului meu, fără vreo legătură cauzală între ele. În timpul prânzului, le asemuisem cu o galaxie de viermi, fără început şi fără sfârşit, care sălăşluia într-un vid lipsit de gravitaţie; viermii evenimentelor colcăiau prin vid ca prin propriul meu creier, fără a intra în contact şi a stabili legături între ei. Îmi închipuisem propriul cap ca pe o nucă prin care fojgăiau nişte viermi. Dacă ceilalţi mi-ar fi spart ţeasta şi s-ar fi uitat în ea, i-ar fi văzut mişunând printre sinuozităţile creierului meu!

Elanul acela nu durase însă prea mult. Galaxia aceea pâcloasă se spulberase şi se făcuse nevăzută! Mintea mea îndărătnică aştepta acum de la mine, potrivit vechii sale deprinderi, acelaşi lucru, de parcă ar fi trebuit să descopăr o poveste scurtă, care să rezume toate evenimentele, de parcă ar fi trebuit să inventez un basm credibil! Trebuia să schimb alcătuirea minţilor noastre, aşa încât acestea să poată vedea, să poată pricepe, pesemne, nu doar istoria, ci şi universul şi viaţa aşa cum erau ele! Ah... dorinţa asta pătimaşă de a auzi poveşti ne amăgeşte pe toţi, ne poartă către o lume imaginară. Şi asta în vreme ce noi trăim într-o lume reală, cât se poate de vie...

În timp ce mâncam, la prânz, mă gândeam că găsisem, la un moment dat, o rezolvare acelei dileme. Mă gândeam la povestea lui Budak al meu, care-mi frământa mintea din ziua anterioară. Povestea lui dobândise o nouă dimensiune după cele citite în dimineaţa aceea: credeam că Budak găsise o cale de a se plasa sub aripa proteguitoare a unui paşă, la Istanbul. Mai aveam în minte şi alte detalii, pe care le extrăsesem din cartea scrisă de profesorul de liceu; toate acestea erau menite să le arunce praf în ochi împătimiţilor de poveşti, celor care se trudeau să priceapă lumea prin intermediul poveştilor.

În aceste condiții, date fiind aventurile lui Budak, plănuiam să scriu o carte fără început și fără sfârșit despre așezarea Gebze în secolul al XVI-lea. Cartea urma să aibă un singur principiu: intenționam să inserez în ea toate informațiile pe care aș fi putut să le descopăr despre Gebze și despre împrejurimile sale în acea epocă, fără a ține seama de însemnătatea ori valoarea lor. În felul acesta, în lucrare aveau să se înșiruie, fără vreo legătură între ele, supuse și modeste, întocmai așa cum zăceau prin arhive, prețuri la carne și diferende comerciale, întâmplări legate de răpirile unor fete și răzmerițe, războaie și căsătorii, pașale și crime. Povestea lui Budak ar fi urmat să fie plasată pe acest fundal, și asta nu pentru că i-aș fi acordat mai multă însemnătate decât celorlalte, ci din dorința de a le oferi o poveste în plus celor care căutau asemenea lucruri prin cărțile de istorie. Cartea mea avea să se alcătuiască, în acest fel, dintr-o nesfârșită „descriere". În vreme ce îmi sfârșeam masa de prânz, mă cufundasem binișor în cețurile acelui proiect, înrâurit oarecum și de berea pe care o băusem; avem senzația că încercam același elan copilăresc de a munci pe care-l încercasem cândva în anii tinereții. Am să mă duc și la Arhivele Prim-Ministrului, îmi spuneam eu, n-am să pierd din vedere nici un document, așa încât în lucrarea mea au să-și facă loc, rând pe rând, toate câte s-au întâmplat. Cel care îmi va citi cartea de la un capăt la altul, vreme de săptămâni și luni la rând, va avea impresia că întrezărește aglomerarea aceea nebuloasă pe care am perceput-o și eu în timp ce lucram aici, în arhivă, și va murmura la rândul său, emoționat, așa cum sunt și eu: uite, așa este istoria, așa sunt, iată, istoria și viața...

Proiectul acela absurd, a cărui împlinire avea să dureze treizeci de ani, ba nu, a cărui împlinire avea să dureze până la capătul vieții mele, mi-a mai jucat o vreme în fața ochilor, luând forme diverse, precum tâmpenia, și eroismul, și pierderea vederii, și sminteala. M-am înfiorat la gândul numărului de pagini pe care ar fi urmat să le scriu. Apoi am simțit cum toată acea viziune sacră și tot acel proiect, care aducea a amăgire și a prostie tocmai pentru că arăta astfel, se ducea de râpă.

În primul rând, nici n-aveam să mă apuc bine să aștern pe hârtie ceea ce pusesem la cale să scriu că aveam să mă și confrunt cu o primă problemă. Indiferent de intențiile mele, era

obligatoriu ca ceea ce scriam să aibă, totuși, un început. Apoi, oricare ar fi fost modul în care le-aș fi așternut pe hârtie, evenimentele se cereau a fi înșirate într-o anumită succesiune. Toate acestea însemnau, vrând-nevrând, sens și ordine din perspectiva cititorului. Cu cât aș fi încercat să evit astfel de lucruri, cu atât m-aș fi împotmolit mai mult și n-aș fi știut niciodată de unde să purced, iar apoi ce pași să fac mai departe. Pentru că mintea omului, aservită vechilor sale deprinderi, va descoperi o ordine în orice înșiruire, un simbol în orice eveniment, contaminând astfel necontenit povestea de care voiam eu să scap și care ar fi rămas – ea, de data aceasta – rătăcită printre celelalte detalii. M-am gândit atunci, cuprins de disperare, că este imposibil să transpui în cuvinte istoria, ba chiar și viața, așa cum au fost ele! Am cugetat apoi că singura cale de a descoperi o asemenea modalitate de transpunere era să ne schimbăm alcătuirea propriei minți: pentru a putea vedea viața așa cum este ea, trebuie să ne schimbăm propria viață! Aș fi vrut să pot deslușI mai bine acest aspect, dar îmi era imposibil să aflu cum să o fac. Am părăsit restaurantul și am revenit la arhivă.

Apoi m-am gândit toată după-amiaza la același lucru: oare să nu fi existat nici o formulă de a scrie o astfel de carte, de a le trezi oamenilor reacția pe care mi-o doream? Am recitit la răstimpuri în grabă, pentru a-mi redeștepta acel sentiment pe care socoteam că nu i l-aș fi putut reda nimănui, ceea ce-mi notasem în caiet. În timp ce citeam îmi spuneam să nu mă las acaparat de nici o poveste, întocmai așa cum voiam să procedez și-n cartea mea, să transform acea lectură într-o hoinăreală... Cu puțin timp în urmă avusesem impresia că izbutisem să fac acest lucru, numai că acum mă îndoiam și de acea stranie reușită. Soarele coborâse și mai mult la orizont, era trecut de ora cinci, așa că urma să ies din pivnița aceea mucedă fără să-l mai aștept pe Rıza, ca să cercetez urmele ciumei afară, la aer curat.

Am urcat în Anadol. Am ieșit secătuit din târgul acela în care lucram de trei zile, stând în arhiva prefecturii, de parcă aș fi plecat dintr-un oraș în care locuisem ani de zile și care-mi măcinase sufletul. La puțin timp după aceea, am cotit de pe șoseaua Istanbul-Ankara către gara din Gebze: coboram către Marmara, trecând printre livezi de măslini, printre smochini

și cireși. Gara, care duhnea a regim republican și a birocrație, se afla la capătul unei pajiști care se întindea tocmai până la Tuzla. Chibzuiam că undeva, pe șesul acela, ar fi trebuit să se afle ruinele unui caravanserai. Am parcat mașina și am coborât în gară.

Muncitori care se întorceau acasă, tineri în blugi, bătrâne cu basmale, un moșneag care picotea pe o bancă, o femeie care-și certa băiatul... Cu toții așteptau trenul care urma să vină de la Istanbul, pentru a face apoi cale întoarsă. M-am dus până la capătul peronului și am coborât în zona cu pământ. Am pășit de-a lungul căii ferate, ascultând zumzetul firelor electrice și trecând peste macazuri. Și când eram mic îmi plăcea să merg de-a lungul liniei. Văzusem pentru prima oară ruinele acelea tot când eram copil – cu douăzeci și cinci de ani în urmă, cred. Aveam vreo opt-nouă ani, iar Recep mă plimba, chipurile, ca să vânez. Aveam în mână pușca cu aer comprimat pe care mi-o adusese unchiul din Germania și care n-ar fi putut vătăma decât ciorile dacă s-ar fi tras în ele de aproape, numai că nu eram deloc un bun ochitor. Ajunsesem cu Recep pe undeva prin acele locuri, culegeam mure și mergeam de-a lungul unui pârâu. În fața noastră se ivise deodată un mic zid, după care văzuserăm niște pietre mari, bine cioplite, răspândite pe o arie largă. La cinci ani după aceea, într-o vară în care puteam hoinări de-acum fără teamă, neînsoțit de Recep, revenisem în locul acela și-l revăzusem: stătusem acolo, contemplând pur și simplu zidul și pietrele, fără a încerca să reconstitui din priviri ansamblul din care făcuseră parte, fără să-mi imaginez nimic, mulțumindu-mă cu ceea ce vedeam. Pe undeva, prin apropierea căii ferate, se găsea așadar un pârâu, apoi mai erau broaștele, un loc deschis, pajiștea... Ce mai rămăsese din ele? Mergeam, cercetând cu privirile în jur.

Într-o scrisoare care-mi picase în mână cu un an în urmă, pe când scormoneam prin arhivă, și care purta o dată cu mult mai târzie decât registrele judecătorești și cele cadastrale, se vorbea, cred, tocmai de locul acela – de un caravanserai aflat cândva pe amplasamentul ruinelor. În epistolă, despre care socoteam acum că fusese scrisă către sfârșitul secolului al XIX-lea, ba chiar, poate, pe la începutul secolului XX, se vorbea cu o detașare uimitoare despre unele porțiuni ale caravanseraiului,

care ar fi ieşit la lumină pe undeva pe aici, şi despre faptul că acestea puteau fi puse în legătură cu o molimă. Şi mai frapant era faptul că scrisoarea nu părea să fie expediată din ţară, ci din afara ei. Îmi făcusem această impresie pornind de la ciudatul nume de stat care era menţionat chiar lângă dată şi de la ştampilă, care era la fel de stranie. Atunci citisem scrisoarea la repezeală şi apoi o azvârlisem, cu un gest mecanic, printre celelalte hârtii, fără să-mi notez, dintr-o neatenţie de moment, nici data, nici numărul de inventar. Bineînţeles că imediat după aceea îmi păruse rău, aşa încât o căutasem, dorind s-o recitesc, scormonisem după ea preţ de o oră, răvăşind totul în jur, dar nu izbutisem s-o redescopăr. Odată revenit la Istanbul, curiozitatea legată de ea sporise. În mintea mea se învălmăşeau stăruitor o grămadă de întrebări referitoare la misiva aceea aproape ireală. Cine plasase acolo acel petic de hârtie care n-avea nici o legătură cu restul documentelor şi cu registrele? În scrisoare se vorbea despre morţi, şi despre molime, şi despre ciumă; oare văzusem cu adevărat în ea cuvintele ciumă sau pestă, ori doar le asociam eu cu ea? Dar statul acela? Putea să existe oare aşa ceva? Apoi, deodată, îmi veniseră în minte ruinele. Nu ştiu de ce, poate pentru că citisem acolo că acestea rămăseseră pe undeva, poate pentru că se vorbea de un caravanserai, sau poate pentru că se vorbea de amândouă.

Am găsit, în cele din urmă, pârâul: răspândea o duhoare grea, de mizerie şi putregai, dar tot mai era în stare să adăpostească broaşte. Nu orăcăiau; păreau amorţite de otravă şi murdărie şi zăceau ca nişte bucăţi de catran pe frunze, printre buruieni. Cele care mai aveau încă vlagă plonjau în apă, cu un soi de puturoşenie impertinentă, pe măsură ce-mi auzeau paşii apropiindu-se. Am constatat că în locul acela pârâul făcea un cot şi mi-am amintit de el, după cum mi-am amintit şi de smochini. Dar, oare, pe vremuri, nu erau ceva mai mulţi? Zidul din dos al unei fabrici a perturbat deodată totul, ştergându-mi amintirile, şi m-a readus în prezent. Nu voiam însă nici măcar să mă îndoiesc de faptul că citisem o asemenea scrisoare cu un an în urmă.

Dacă ceea ce scria în epistola aceea povestea cu adevărat despre nişte fapte petrecute cândva, aceasta însemna că puteam spera să mai rezist câţiva ani fără a-mi pierde cu totul încrederea

în ceea ce numeam istorie. Poate chiar mai mult decât atât. Consideram că, prin intermediul ciumei, aș fi putut demonta o grămadă de povești. Las la o parte convingerea că în secolul al XIX-lea nu mai exista ciumă în Anatolia; aș fi demontat însă incredibil de multe „adevăruri istorice" prin simpla demonstrare a existenței unui stat pe acele meleaguri. În felul acesta, toate acele povești care fuseseră însușite cândva fără vreo urmă de îndoială cu privire la temeinicia lor, de parcă n-ar fi fost vorba de simple plăsmuiri ci, bunăoară, de un pahar cu apă, de un ghiveci cu flori, aveau să rămână fără suport. Astfel, o mulțime de istorici creduli urmau să priceapă fără tăgadă că nu făceau altceva decât să spună povești, devenind la fel de neîncrezători ca mine. Iar în ziua aceea, eu, care aveam să fiu pregătit pentru a întâmpina criza istoriografică provocată de asemenea împrejurări, aveam să-i vânez rând pe rând, prin scrierile și atacurile mele, pe indivizii aceia năuciți. M-am oprit la marginea căii ferate și am încercat să-mi imaginez în detaliu acea zi a triumfului, care aducea a vis, dar nu m-am simțit prea impresionat. Mi se părea mai amuzant să gonesc pe urmele unei eveniment, umblând după indicii, decât să demonstrez că treaba noastră era să spunem povești. Dacă aș fi izbutit să descopăr câteva dovezi convingătoare, mi-aș fi putut consacra cu plăcere întreaga viață unei cercetări care să demonstreze că, în ultimele patru secole, inima Imperiului Otoman nu se afla la Istanbul, ci în altă parte. Îl invidiasem mereu pe Ibrahim Bey, care își petrecuse cu nesaț douăzeci de ani din viață iscodind ca un detectiv spre a afla cine, unde și la ce dată se proclamase sultan și bătuse monedă în „perioada de interregn"[1].

---

1. Așa-numita „perioadă de interregn" (1402-1413) desemnează în istoriografia turcă războiul civil declanșat după înfrângerea lui Bayezit I de către Timur Lenk în bătălia de la Ankara (1402). Războiul civil a fost determinat de faptul că autoritatea lui Mehmet Çelebi, recunoscută de Timur, a fost contestată de frații săi (Isa Çelebi, Musa Çelebi, Süleyman Çelebi și Mustafa Çelebi), care emiteau, la rândul lor, pretenții la tron. Confruntarea a luat sfârșit odată cu bătăliile de la Vize și Çamurlu (1413), soldate cu victoria lui Mehmet Çelebi, care urma să devină sultanul Mehmet I (1413-1421).

Trenul electric care își făcuse apariția la capătul liniei s-a făcut tot mai mare și a trecut pe lângă mine. Am luat-o de-a lungul pârâului, cu gândul la ciumați. Faptul că, după ce parcursesem scrisoarea, îmi veniseră în minte acele locuri se datora poate și sentimentului că citisem în ea despre bolnavii de ciumă care ar fi rămas o vreme ferecați în caravanserai. Un simțământ ciudat și bine definit îmi spunea că, dacă aș fi regăsit acel zid și acele grămezi de pietre, le-aș fi putut asocia cu un caravanserai, că descoperind caravanseraiul aș fi reușit să iau urma ciumei și că, mergând pe urmele ciumei, aș fi putut scoate la lumină acel stat. Era ca și cum încrederea mea în istorie s-ar fi legat de acei bolovani. Nu știu dacă toate acestea sunt sau nu simple jocuri ale minții mele, căreia-i face plăcere să creeze tensiuni, pentru ca apoi să se relaxeze, dintr-o ciudată dorință de a suferi.

Mergeam de-a lungul zidurilor din dos ale unor fabrici și ale unor mici ateliere, pe care erau înscrise cu litere mari, așa încât să le poată citi călătorii din trenuri, felurite sloganuri politice. Având în vedere faptul că pârâul prinsese a se îndepărta de calea ferată, ar fi trebuit să găsesc pe acolo pe undeva pietrele și ruinele zidurilor, după cum bine îmi aminteam. Istoria ar fi trebuit să se afle cam înainte de a ajunge la corturile țiganilor de pe latura aceea a drumului spre Cennethisar, printre cocioabe, grămezi de gunoaie, canistre și smochini. Văzând că mă apropiam, pescărușii, care mă păndeau de pe mormanele de gunoi, s-au ridicat tăcuți în aer, ca niște umbrele umflate de vânt, și s-au îndepărtat, răspândindu-se către mare. Auzeam motoarele autobuzelor înșirate în curtea de lângă fabrica aflată în fața mea; muncitorii care urmau să se întoarcă la Istanbul urcau alene în ele. Înaintea mea se află o pasarelă care trecea peste calea ferată și peste pârâu; vedeam mormane de fier vechi, lăsat să ruginească, bucăți de tablă, chițimii acoperite cu aceeași tablă, copii care băteau mingea și o iapă însoțită de un mânz: pesemne că era vorba de caii țiganilor. Nu asta căutam eu.

M-am întors din drum, numai că picioarele mă purtau din nou prin aceleași locuri. Mergeam fără țintă în direcția cocioabelor, aidoma unei pisici care a uitat ce caută, pe lângă ziduri, printre calea ferată și pârâu, printre ierburi putrede, nimicite de otrăvurile prelinse pe ele, printre ciulini care nu-și dăduseră

încă sufletul, pe lângă o țeastă măruntă de oaie și pe lângă un os despre care nu era limpede din ce parte a scheletului făcea parte, pe lângă un gard de sârmă ghimpată, unde am tras un șut în osul de mai devreme și într-o cutie de conservă ruginită. Nu era! Nu era!

Poate că încerc să-mi imaginez că oamenii despre care vorbesc notițele din servieta mea și documentele din pivnița aceea mucedă au trăit cândva pe aici, în ideea că aș putea să le atribui identități pe care nu le-au avut niciodată, numai că pe atunci pârâul nu duhnea așa, m-am gândit eu, cu satisfacția de a-mi vedea năruite speranțele. Apoi am zărit puiul acela idiot, de mărimea unui bloc înalt, care se uita la mine de undeva de departe, din câmpie: Piu Pui! Puiul se holba la mine dintr-o ditamai reclama unei ferme, așezată pe niște suporturi de oțel. Un pui despre care îți dădeai seama imediat că era inspirat din reviste străine, care purta pantaloni scurți, cu bretele, și care se voia simpatic, dar care avea un aer stupid, autohton, contrafăcut, fără speranță. Ferma Piu Pui. O căutătură neroadă, care se voia șireată. Nu te mai uita la el! Îmi venea să fac cale întoarsă, dar nu încă!

Mă apropiam de una dintre locuințele acelea improvizate, chibzuind că ar fi putut fi ridicată cu pietre provenite de la ruinele caravanseraiului. Grădina din spate: cepe, și rufe întinse la uscat, și un arbore tânăr; zidurile casei erau însă anemice, fuseseră ridicate din blocurile de ciment casante, moarte, ale unei epoci care avusese parte de fabrici, nu din pietrele dure, cioplite, în căutarea cărora mă aflam eu. Am stat acolo, privind cu ochi goi zidul coșmeliei și simțind că lucrul, dar și timpul după care iscodeam eu se ascundeau de mine, apoi mi-am aprins o țigară și m-am uitat la chibritul care cădea la picioarele mele, pe pământul sterp, lângă buruieni moarte, ramuri uscate și un mâner de plastic dezmembrat. Am pășit mai departe. Cioburi de sticlă, niște cățeluși care goneau pe urmele mamei lor, bucăți de funie putredă, capace de răcoritoare, ierburi vlăguite, veștede, frunze. O plăcuță indicatoare de la marginea căii ferate fusese transformată în loc de tras la țintă. Am văzut apoi smochinul și m-am uitat la el, așteptând să-mi aducă aminte de ceva, numai că el nu făcea altceva decât să se uite la mine. La umbra lui se vedeau niște smochine căzute pe pământ înainte

de a da în pârg, în jurul cărora roiau muștele. Ceva mai încolo, două vaci își plimbau boturile pe deasupra buruienilor. Iapa țiganilor a pornit ușor la trap și am privit cu admirație în urma ei, numai că s-a oprit curând locului; mânzul a gonit mai departe, pentru ca apoi să-și aducă aminte de ea și să se întoarcă. Pe malul pârâului, printre bucăți de cauciuc, sticle și cutii de vopsea, se aflau niște hârtii și o pungă de plastic goală. Totul era golit de esență. Voiam să beau, așadar știam că urma să fac cale întoarsă peste puțin timp. Două ciori au trecut chiar pe deasupra mea, fără să se sinchisească de mine, și duse au fost! La capătul celălalt al vastei câmpii a murit Mehmet Cuceritorul. A murit acolo, la Școala Agricolă. În curtea din spate a unei fabrici se vedeau niște lăzi mari, din care erau scoase niște piese metalice, spre a fi asamblate și trimise pe piață. Acasă urma să-l citesc pe Evliya Çelebi. O broască toantă m-a remarcat cu mult mai târziu decât suratele ei. Bâldâbâc! Nămolul din apa stătută! Urma să vorbesc cu Nilgün. Istoria? Istoria este... Bucățile de cărămidă spartă coloraseră pământul în roșu. O femeie aduna rufele de pe sârmă, în grădina coșmeliei ei. ...este o poveste, urma să-i spun eu. De unde-ai scos-o? avea să zică ea. M-am oprit locului și m-am uitat spre cer. Simțeam în spate ochii puiului, cu expresia lui idioată. Piu Pui. Auzi, Piu Pui! Blocuri de beton, țigle, ziduri mâncate de vreme, pe care erau scrise sloganuri politice. Nici urmă de ziduri de piatră! Pe vremuri, când eram mic... M-am oprit din mers. Am pășit apoi cu hotărâre, de parcă mi-aș fi amintit brusc de ceva, pe lângă mine a mai trecut un tren, m-am uitat la resturile de materiale de construcție, la grinzi, la cofraje, nu, nu, nici acolo, nici printre copaci, prin grădinile caselor, printre fiarele ruginite, printre bucățile de plastic, printre oase, printre betoane, printre gardurile de sârmă... Cu toate acestea însă continuam să merg, pentru că știam ce caut.

19

S-au așezat la masă, la lumina chioară a lămpii, și mănâncă în tăcere. Cina pe tăcute. Mai întâi, Nilgün și Faruk vorbesc și râd, apoi Metin se scoală și pleacă, fără să-și fi mistuit barem dumicatul din gură, după care ceilalți doi vor să stea puțin de vorbă cu doamna, care l-a întrebat pe Metin unde se duce și nu s-a ales cu nici un răspuns, cu vreo vorbă măcar! Ce mai faci, bunico, ce mai faci, o întreabă ei și, pentru că nu le mai rămâne nimic de spus, îi zic hai să te urcăm mâine în mașină și să te ducem la plimbare, s-au făcut blocuri peste tot, case noi, clădiri de beton, drumuri, poduri, vino cu noi, bunico, să ți le arătăm, zic ei, numai că doamna tace, uneori mai mormăie câte ceva, dar nu se poate desprinde nimic din bombăneala ei, pentru că doamna bodogăne ceva nedeslușit, cu privirile ațintite înainte, de parcă s-ar plânge de ceea ce mestecă atunci, iar când ridică ochii din farfurie îi ridică parcă de mirată ce e, pentru că se tot minunează cum de nu pricep ei că nu poate să facă altceva decât să-i fie silă. Atunci pricep și ei încă o dată, alături de mine, că trebuie să tacă, dar apoi iar uită și iar o cătrănesc, și când își aduc aminte că nu trebuie s-o mânie, șușotesc între ei, așa cum fac acum:

— Iar bei foarte mult, frățioare! a zis Nilgün.

— Ce tot șușotiți acolo? i-a întrebat doamna.

— Nu e nimic, a zis Nilgün. De ce nu mănânci vinete, bunico? Recep le-a copt în seara asta, nu-i așa, Recep?

— Așa e, domnișoară, am zis eu.

Doamna și-a boțit fața, ca să ne arate că nu-i place să fie dusă de nas și că-i e scârbă de noi, după care fața i-a rămas așa, din obișnuință; o față de femeie bătrână, care uitase de ce-i era scârbă, dar care era decisă să nu uite niciodată că trebuia să-i fie scârbă... Toată lumea tace, iar eu stau în spatele

lor și aștept, la doi-trei pași de masă. Aceleași și aceleași lucruri - masa de seară, la lumina chioară a lămpii căreia-i dau roată niște fluturi de noapte tembeli și la care nu se aude altceva decât clichetul tacâmurilor. Grădina se cufundă și ea în tăcere; uneori se aude zvon de greieri, alteori foșnet de copaci; acolo, departe, se află lămpile colorate atârnate prin copaci, mașinile, înghețatele și saluturile schimbate de cei care își petrec vara dincolo de zidurile grădinii... Iarna dispar și ei, iar bezna tăcută în care sunt cufundați copacii de dincolo de ziduri îmi stârnește fiori. Atunci vreau să urlu, numai că nu pot, vreau să stau de vorbă cu doamna, numai că ea nu vorbește, așa că tac și mă uit la ea, mirându-mă și eu cum de poate sta omul atât de mut, și mă sperii de mișcările greoaie ale mâinii ei, care rătăcește pe masă: mâinile dumneavoastră sunt ca niște păienjeni bătrâni și trădători, doamnă! Mai demult era tăcerea lui Doğan Bey; stătea cu capul plecat, abătut, ca un copil; doamna îl mai și mustra. Apoi, și mai demult, vocea lui Selâhattin Bey, care aducea de-acum mai degrabă cu tărăboiul unui om bătrân decât cu o voce tunătoare, blestema țara asta, trăgând anevoie aer în plămâni, o blestema... Țara asta, blestemata asta de țară!...

— Recep!

Vor fructe. Am cărat farfuriile murdare, iar apoi le-am dus pepenele verde pe care-l tăiasem și pregătisem din vreme și li l-am lăsat pe masă. L-au mâncat fără să scoată o vorbă; apoi am coborât în bucătărie, am pus apă la încălzit ca să spăl vasele, iar când am urcat din nou, continuau să mănânce fără o vorbă. Poate pentru că au priceput că vorbele nu servesc la nimic, sau poate pentru că nu vor să-și irosească răsuflarea de pomană, așa cum fac cei de la cafenea. Știu însă că uneori vorbele îi mai și emoționează pe oameni. Bună, îți zice câte cineva, apoi te ascultă când îi spui cum o mai duci, după care îți povestește cum o mai duce el, iar eu ascult și, în felul ăsta, ne vedem fiecare viața prin ochii celuilalt. Nilgün mănâncă sâmburii de pepene, la fel ca maică-sa. Doamna a întins capul spre mine:

— Desfă-l!

— Ce-ar fi să mai stai puțin, bunico? a zis Faruk Bey.

— Le duc eu, Recep, nu te..., zicea Nilgün, când doamna s-a ridicat de cum i-am desfăcut șervetul și s-a rezemat de mine.

Am urcat treptele. La a noua ne-am oprit.

– Faruk iar bea, nu-i așa? m-a întrebat ea.

– Nu, doamnă, de unde ați scos-o și pe-asta?!

– Nu le mai lua apărarea! a zis ea, iar mâna în care ținea bastonul s-a ridicat de la sine, de parcă ar fi stat să altoiască un copil, fără să se îndrepte însă spre mine.

Apoi am continuat să urcăm.

– Nouăsprezece, slavă Domnului! a zis, și a intrat în odaia ei.

Am așezat-o în pat și am întrebat-o dacă voia fructe. Nu voia.

– Închide ușa!

Am închis-o și am coborât. Faruk Bey pusese pe masă sticla pe care-o dosise mai devreme. Vorbeau.

– Mă cuprind gânduri ciudate, a zis el.

– Cele despre care îmi vorbești seară de seară? l-a întrebat Nilgün.

– Da, dar încă nu ți le-am spus pe toate! a zis Faruk Bey.

– Ei bine, ia să te vedem jucându-te cu vorbele! a zis Nilgün.

Faruk Bey s-a uitat la ea de parcă s-ar fi simțit jignit.

– Capul meu aduce cu o nucă prin care fojgăie niște viermi! a zis el apoi.

– Ce?! a zis Nilgün.

– Da, a zis Faruk Bey. Parcă prin creierul meu ar fojgăi niște viermi, niște râme...

Eu am luat farfuriile murdare și am coborât în bucătărie, iar acum spăl vasele. Viermii și râmele astea umblă prin mațele voastre, zicea Selâhattin Bey, mâncați carne crudă, umblați desculți, viermii, ați priceput? Noi abia am venit de la țară la oraș, nu pricepem. Mama a murit, iar lui Doğan Bey i s-a făcut milă de noi și ne-a adus aici: Recep, tu ai s-o ajuți pe mama la treburile casei, iar Ismail o să locuiască cu tine la parter, voi stați în odaia asta, iar apoi am să fac, de fapt, ceva pentru voi, de ce să ispășiți voi pentru păcatele altora, de ce? Eu tăceam... Ai să fii, de asemenea, numai ochi și urechi la tata, căci pare să bea foarte mult, bine, Recep? Eu iar am tăcut, n-am putut să îngaim nici măcar: bine, Doğan Bey. Apoi ne-a lăsat aici și-a plecat să-și facă armata. Doamna bombănea, eu mă deprindeam cu bucătăreala, iar Selâhattin Bey se arăta din vreme în vreme și mă-ntreba: Recep, cum era viața la țară? Spune-mi, ce fac oamenii prin locurile acelea? Existau moschei, dădeai

pe acolo? Ce părere ai tu, de ce se întâmplă ceea ce se numește cutremur? Ce anume face să existe anotimpurile? Ți-e teamă de mine? Nu te teme, fiule, sunt tatăl tău, știi câți ani ai, nu știi nici măcar câți ai, bine, ai treisprezece ani, iar fratele tău, Ismail, doisprezece, ai dreptate să te temi și să taci, n-am putut să mă ocup de voi, da, m-am văzut nevoit să vă trimit la idioții ăia de la țară, dar îmi aveam și eu obligațiile mele, scriu o operă uriașă, în ea se află toate cunoștințele cu putință, ai auzit vreodată ce înseamnă o enciclopedie? Ah, păcat, de unde era să auzi, bine, bine, nu te speria, ia povestește-mi cum a murit mama ta, ce femeie bună era, purta în ea frumusețea neamului nostru, ți-a spus totul, sau nu ți-a spus? Bine, tu spală vasele, iar dacă Fatma vă face vreun rău, vino imediat sus, în odaia mea de lucru, și spune-mi, bine, să nu-ți fie frică! Nu mi-a fost frică. Am spălat vasele, am muncit, și asta vreme de patruzeci de ani. Pesemne că m-am luat cu gândurile. Când am terminat de spălat vasele le-am pus la loc și, cum ostenisem, mi-am scos șorțul și m-am așezat, zicându-mi să mă odihnesc nițel. Apoi, când mi-am amintit de cafea, m-am ridicat și m-am dus afară, la ei. Tot mai stăteau de vorbă.

— Nu înțeleg de ce, după ce ai citit atâtea înscrisuri, atâtea documente de arhivă, vii seara acasă și te uiți în capul tău! a zis Nilgün.

— Adică unde să mă uit?! a zis Faruk.

— La fapte, a zis Nilgün. La ceea ce s-a petrecut, la cauze...

— Dar ele sunt pe hârtie...

— Pe hârtie, da, numai că au un corespondent în lumea exterioară... Nu?

— Da.

— Ei, uite, despre ele să scrii!

— Dar când le citesc, ele nu se mai află în lumea exterioară, ci în capul meu. Mă văd nevoit așadar să scriu ceea ce se găsește în capul meu. Iar prin capul meu umblă viermi!

— Prostii! a zis Nilgün.

N-au reușit să pice la pace. Tac și se uită în grădină. Par nițel necăjiți, triști, dar ai zice că sunt și curioși. Parcă s-ar uita în propriile gânduri, fără să vadă locul în care se uită, fără să vadă ierburile din grădină, smochinii și buruienile în care s-au oploșit greierii: Ce vedeți voi în căușul gândurilor? Suferință,

tristeţe, speranţă, curiozitate, aşteptare – rămân, până la urmă, aceleaşi lucruri şi dacă nu pui nimic între ele, de unde am auzit eu asta, mintea ţi se roade singură, ca o piatră de moară care macină în gol. Atunci s-a smintit! Doctorul Selâhattin era un doctor în banca lui, iar când şi-a încercat puterile în politică a fost izgonit din Istanbul, s-a îngropat în cărţi şi a luat-o razna. Mincinoşii, clevetitorii de meserie! Nu, nu e nebun, am văzut asta cu ochii mei, ce alte păcate are în afară de faptul că, după cină, se dedă la băutură şi, din când în când, scapă hăţurile! Stătea toată ziua la masă şi scria. Din când în când venea să vorbească cu mine. Lumea este ca mărul din pomul acela oprit, mi-a zis el într-o zi, nu-l rupeţi să-l mâncaţi, căci credeţi în tot soiul de minciuni fără sens şi vă e frică; haide, desprinde mărul cunoaşterii din copac, nu te teme, Recep, fiule, uite, eu am făcut-o şi m-am eliberat, haide, poţi să iei şi tu lumea în stăpânire! Ce-ar fi să-mi răspunzi? Eu m-am speriat şi am tăcut. Sunt un om cu capul pe umeri. Mă tem de diavol. N-am de unde să ştiu cum şi-au învins ei teama asta şi de ce au făcut-o. Oare să ies puţin la plimbare, să mă duc la cafenea?

– Cum adică, ca nişte viermişori?! a zis Nilüfer, pe un ton de parcă şi-ar fi ieşit din fire.

– Ceva banal, a zis Faruk Bey. O grămadă de fapte arbitrare. După ce citesc şi mă gândesc foarte mult la ele, îmi forfotesc prin minte.

– Arbitrare! a zis Nilgün.

– Nu pot să stabilesc relaţii convingătoare între ele. Îmi spun că, de vreme ce sarcina asta nu-mi revine mie, trebuie să las evenimentele să se lege singure între ele, numai că nu merge aşa! Când descopăr o legătură de cauzalitate, am imediat senzaţia că mintea mea este cea care o pune pe seama lor. Atunci, întâmplările aduc cu nişte râme, cu nişte viermi înfiorători. Mişună printre circumvoluţiunile creierului meu de parcă ar spânzura în vid...

– Ei bine, şi de ce crezi că se întâmplă asta? l-a întrebat Nilgün.

– Uite ce vreau eu să-ţi spun, a zis Faruk Bey. Astăzi mi-am dat seama, cred, că pentru a putea vedea atât viaţa, cât şi istoria aşa cum sunt ele, trebuie să schimbăm alcătuirea creierelor noastre.

— Cum? a zis Nilgün.

— Nu știu cum, a zis Faruk Bey. Creierele noastre seamănă însă, fiecare în parte, cu niște creaturi lacome, care umblă necontenit după povești și se hrănesc cu ele. Trebuie să scăpăm de patima asta pentru povești! Atunci o să ne eliberăm și o să vedem lumea așa cum este ea. Pricepi?

— Nu!

— Trebuie să existe o cale de a-ți explica acest lucru, dar uite că n-o găsesc! a zis Faruk Bey.

— Caut-o și afl-o! a zis Nilgün.

Faruk Bey a tăcut, apoi și-a băut restul de băutură din pahar și a zis brusc:

— Am îmbătrânit!

S-au cufundat în tăcere. De data aceasta păreau satisfăcuți, dar nu pentru că nu se puteau înțelege, ci pentru că pricepuseră că nu se puteau înțelege. Când doi oameni care stau unul în fața altuia tac, tăcerea lor poate fi uneori mai grăitoare decât sporovăiala. Dacă ar exista cineva, dacă aș avea și eu un prieten...

— Faruk Bey, am zis eu, mă duc la cafenea. Doriți ceva?

— Poftim? a zis el. Mulțumesc, Recep!

Am coborât în grădină, am simțit răcoarea care se ridica din ierburi și, de cum am pășit dincolo de poartă, mi-am dat seama că n-aveam să mă pot duce la cafenea. Vinerea seara era aglomerat și n-aveam de ce să mă supun iar aceleiași plictiseli, așa că n-avea decât să se ducă pe pustii! Cu toate acestea, am mers mai departe și m-am dus până la cafenea, fără să mă vadă nimeni, nici măcar Ismail, care vindea bilete la loterie, și fără să mă apropii de ferestrele luminate. Am urcat pe dig, unde nu era nimeni, uitându-mă la copaci și la lumina becurilor de culoare galbenă tremurând în apă; pesemne că m-am lăsat purtat de gânduri. Apoi m-am ridicat, am urcat panta și am aruncat o privire către farmacie: Kemal Bey era acolo și stătea la tejghea, uitându-se la indivizii fără nici o grijă care țipau și mâncau sandviciuri, la lumina bufetului de vizavi. Nu m-a văzut. Să nu-l deranjez! M-am întors acasă cu pași grăbiți, fără să mă petrec și fără să mă salut cu nimeni. După ce am închis poarta grădinii, i-am văzut dincolo de larmă și de copaci, la lumina chioară a amărâtei de lămpi din balcon; unul dintre ei stătea la masă, iar celălalt se îndepărtase puțin

de ea şi se legăna încetişor pe picioarele dinapoi ale scaunului, care-i purta anevoie greutatea: sora şi fratele mai mare; parcă se temeau ca nu cumva să se clintească şi să facă zgomot, ca să nu sperie şi să nu gonească norul acela posomorât de viaţă pe care-l adunaseră în jurul capetelor lor şi să poată trage în piept şi mai multă nefericire. Poate, într-o oarecare măsură, şi ca să nu stârnească mânie în privirile acelea bătrâne şi acuzatoare care rătăceau pe undeva pe sus, prin dosul obloanelor deschise. Apoi am avut impresia că privirea aceea îi zărise, fără să mă zărească însă şi pe mine: umbra doamnei s-a ivit o clipă la fereastră, rea şi necruţătoare, având parcă bastonul în mână, s-a răsfrânt în grădină, apoi s-a tras brusc înapoi, de parcă s-ar fi ferit de păcat. Am urcat pe nesimţite scara care ducea în balcon.

— Ceea ce numeşti tu poveşti nu sunt, de fapt, poveşti, ci realităţi! a zis Nilgün. Ele sunt necesare pentru a deslui lumea.

— Eu ştiu toate acele poveşti şi contra-poveşti, a zis Faruk Bey, parcă puţin întristat.

— Ei, dar ce te-a apucat? a zis Nilgün. Că doar n-ai o poveste mai valoroasă!

— Da, ştiu că nu am! a zis Faruk Bey, plictisit. Dar asta nu este suficient pentru a crede, plin de emoţie, în celelalte poveşti.

— De ce?

— Trebuie să scăpăm de toate poveştile! a zis Faruk Bey.

Părea cam zbuciumat.

— Somn uşor! am zis. Eu mă culc.

— Sigur, a zis Nilgün. Tu culcă-te, Recep, căci am să strâng eu masa mâine dimineaţă.

— Dacă o laşi aşa, vin pisicile, a zis Faruk Bey. Ştiu că vin către ziuă, fără să le pese, obraznicele, că mă aflu aici!

Am coborât în bucătărie, am scos nişte caise din dulap, am pus lângă ele şi câteva vişine rămase de dinainte, le-am spălat şi le-am dus sus.

— Doamnă, v-am adus fructele.

N-a zis nimic. Le-am lăsat pe masă, am tras uşa după mine, am coborât, m-am spălat şi m-am dus în odaia mea. Uneori îmi dau seama deodată că miros într-un fel al meu. Mi-am pus pijamaua, am stins lumina, apoi am deschis binişor fereastra şi m-am băgat în pat. Aştept dimineaţa cu perna sub cap.

Când o să se facă ziuă, am să plec de acasă devreme. Am să mă duc pe la piață, poate că am să-l văd iar pe Hasan pe acolo, apoi poate că am să mă întâlnesc cu altcineva, o să stăm de vorbă și, cine știe, poate că o să asculte ce-am să-i spun! Barem de-aș fi avut darul vorbirii! Atunci m-ar fi ascultat. Faruk Bey, aș fi zis eu atunci, beți foarte mult, dacă o să continuați așa, o să muriți, Doamne păzește, de hemoragie intestinală, ca tatăl și bunicul dumneavoastră! Mi-am amintit apoi de moartea lui Rasim – mâine la prânz am să mă duc la înmormântarea lui. O să urcăm coasta în urma sicriului, pe arșița amiezii. Am să-l văd pe Ismail, bună, frate, o să-mi zică, de ce nu vii niciodată pe la noi? Aceleași vorbe! Îmi aduc aminte cum ne-au dus la doctor, pe mine și pe Ismail, mama și tatăl nostru de la țară. Doctorul le-a zis că era vorba de un nanism provocat de bătaia administrată la vârsta copilăriei mici, apoi le-a zis să ne scoată la soare. Poate că piciorul mezinului o să se dreagă dacă stă la soare. Bine, dar fratele lui mai mare? a întrebat mama. Eu îi ascultam cu atenție: el n-o să se mai îndrepte, a zis doctorul, o să rămână mereu așa, mic de stat, dar să ia hapurile astea, căci poate au să-i folosească la ceva. Am înghițit hapurile, dar nu mi-au folosit la nimic. M-am gândit puțin la doamna, la bastonul și la răutatea ei; nu te mai gândi, Recep! Apoi m-am gândit la femeia aceea frumoasă. Femeia aceea frumoasă obișnuia să vină în fiecare dimineață, la nouă și jumătate, la băcănie, pentru ca mai apoi, la măcelărie, să dau iar de ea. În ultima vreme nu se mai arăta. Era înaltă, zveltă, oacheșă și mai mirosea și frumos, până și la măcelărie. Mi-aș fi dorit să stau de vorbă cu ea: nu aveți slujitor, doamnă, dumneavoastră faceți toate cumpărăturile, soțul dumneavoastră e om cu stare, nu-i așa? Și ce frumoasă era când stătea și se uita la mașina de tocat carne! Nu te mai gândi, Recep! Și mama era oacheșă. Biata mama! Asta s-a ales de noi. Sunt tot în casa asta, uite, uite, tot în casa asta! Gândești prea mult – nu te mai gândi, dormi! Doar dimineața nu stau să mă gândesc! Măcar de-aș adormi! Am căscat alene și apoi mi-am dat seama deodată, cu un fior, că nu se auzea nici un sunet, nici măcar un trosnet. Ciudat! La fel ca în nopțile de iarnă. În nopțile reci de iarnă chibzuiesc, rebegit de frig, la o poveste. Gândește-te și acum la o poveste! La una dintre cele aflate prin ziare? La una

dintre cele pe care ți le spunea mama. Odată, cândva, unui padișah i se născuseră trei feciori, dar înainte de asta nu avusese nici un fecior și tare se mai amăra dorindu-și să aibă un fiu, așa încât se ruga fierbinte la Dumnezeu. Niște fii ca noi, mă întrebam eu în timp ce ne povestea mama, padișahul nu avea nici măcar niște feciori ca noi?! Vai, bietul padișah, mi se făcea milă de el și mi-era și mai drag de mama, de Ismail și de mine. De odaia, de lucrurile noastre... Dacă ar exista o carte ca basmele mamei și ar avea slove mari, dacă aș citi și iar aș citi din ea și, în răstimpul ăsta, aș adormi cu gândul la ei, dacă i-aș visa pe ei, și pe bietul padișah... Oare erau fericiți? Toți erau fericiți pe vremuri. Omul e fericit în vis. Uneori se mai și sperie. Chiar și așa, când te gândești dimineața la spaima aceea îți place, nu-i așa, îți place spaima din vis? Îți place, așa cum îți place să te gândești și la femeia aceea frumoasă și oacheșă pe care o vedeai la băcănie. Ei, haide acum, dormi frumușel, cu gândul la femeia aceea frumoasă și oacheșă!

20

După cină, când tata a pornit din vreme către cazinouri, cu lozurile lui cu tot, am plecat și eu de acasă, fără să-i spun nimic mamei. Când am ajuns la cafenea, am văzut că veniseră cu toții; mai apăruseră doi băieți noi, iar Mustafa le explica ceva. M-am așezat, fără să atrag atenția nimănui, și am ascultat ce spunea: da, zicea Mustafa, două superputeri doresc să-și împartă lumea, iar evreul de Marx minte, pentru că ceea ce domină lumea nu este ceea ce el numește luptă de clasă, ci naționalismul, iar cea mai naționalistă țară este Rusia, care este o țară imperialistă. Apoi a spus că centrul lumii se afla în Orientul Mijlociu și că Turcia era cheia Orientului Mijlociu. Apoi a arătat că superputerile deschiseseră, prin intermediul agenților lor, disputa cu privire la identitatea turcă sau musulmană pentru a ne diviza, pentru a sparge solidaritatea frontului antiimperialist: agenții ăștia sunt peste tot, s-au infiltrat în rândurile noastre și, din păcate, da, se pot afla chiar printre noi, a zis el. Am tăcut puțin cu toții. După aceea, Mustafa ne-a explicat cât de uniți eram noi pe vremuri și cum reușeam, tocmai din acest motiv, să le dăm bătăi de cap europenilor ălora perfizi, defăimători, imperialiști care spuneau că pe unde trec barbarii de turci nu mai mijește iarba, iar eu am avut impresia că auzeam răsunând potcoavele cailor noștri, care-i făceau pe creștini să tremure în nopțile reci de iarnă. Apoi, deodată, mi-am ieșit foarte tare din pepeni, pentru că unul dintre proștii ăia cu guler care se alăturaseră de curând mișcării noastre a zis:

— Bine, frate, dar dacă se descoperă petrol și la noi, o să ajungem și noi bogați și o să ne dezvoltăm ca arabii?

Ca și cum totul s-ar reduce la bani, la partea materială! Mustafa le-a vorbit din nou, răbdător; eu nu l-am mai ascultat, pentru că știam deja lucrurile alea, nu mai eram un ageamiu.

Acolo era o gazetă, așa că pus mâna pe ea, am citit-o și m-am uitat și la anunțurile pentru slujbe. Apoi, Mustafa le-a spus să revină noaptea târziu. Ei l-au salutat respectuoși și duși au fost, ca să demonstreze că pricepuseră că disciplina înseamnă supunere absolută.

— În seara asta scriem pe ziduri? am întrebat eu.

— Da, a zis Mustafa. Aseară am scris, unde ai fost?

— Acasă, i-am răspuns eu. Învățam.

— Învățai? a zis Serdar. Sau căscai ochii la fete?

A rânjit ca un destrăbălat. Eu nu mă uit în gura lui, dar m-am speriat la gândul că Mustafa l-ar fi putut lua în serios.

— Azi dimineață l-am prins pe ăsta la plajă, trăgând cu ochiul la o fată, a zis Serdar. Fata e din lumea bună, iar el s-a amorezat de ea. I-a șterpelit și pieptenele.

— I l-a șterpelit?

— Uite ce e, Serdar! i-am zis eu. Nu mă face pe mine hoț, că ne supărăm rău!

— Ei bine, acum vrei să pretinzi că fata aia ți-a dat pieptenele?

— Da, am zis eu. Bineînțeles că ea mi l-a dat!

— De ce să-ți dea o asemenea fată pieptenele ei?

— Băiete, nu te duce pe tine mintea la asemenea lucruri!

— I l-a furat! a zis el. S-a îndrăgostit de ea, prostul, și i l-a furat!

Mi-am ieșit deodată din fire și am scos din buzunar cei doi piepteni.

— Uite, i-am zis eu, azi mi-a mai dat unul. Tot nu mă crezi?

— Ia să-l văd! a zis el.

— Uite-l, i-am zis eu și i-am întins pieptenele roșu. Sper că azi dimineață te-ai lămurit ce-am să-ți fac dacă nu mi-l dai înapoi!

— Pieptenele ăsta e foarte diferit de cel verde, a zis el. Nu e genul de pieptene pe care l-ar folosi fata aia!

— Am văzut-o folosindu-l cu ochii mei! am zis eu. Are unul la fel și în geantă.

— Atunci, pe ăsta nu ți l-a dat ea, a zis el.

— De ce nu? i-am zis eu. Nu putea să ia doi piepteni la fel?

— Bietul de el! a zis Serdar. I-a luat dragostea mințile, nu mai știe ce spune!

— Nu mă crezi când îți spun că o cunosc pe fata aia! am urlat eu.

— Cine e fata? a întrebat deodată Mustafa.

M-am fâstâcit și mi-am spus: așadar, Mustafa ascultă ce vorbim!

— S-a îndrăgostit de o fată din lumea ălora cu moț, a zis Serdar.

— Așa? a zis Mustafa.

— E de rău, frate! a zis Serdar.

— Cine e fata aia? a întrebat Mustafa.

— Pentru că-i tot șterpelește fetei pieptenii, a zis Serdar.

— Nu! am zis eu.

— Nu, ce? a zis Mustafa.

— Ea a fost cea care mi-a dat pieptenele ăsta!

— De ce ți l-a dat? m-a întrebat Mustafa.

— Nici eu nu știu, am zis eu. Probabil că în dar.

— Cine e fata aia? a întrebat iar Mustafa.

— Când mi-a dat ea pieptenele ăsta verde, am vrut să-i dau și eu ceva în schimb, așa că i l-am cumpărat pe ăsta roșu, am zis eu. Dar, după cum a spus și Serdar, pieptenele ăsta roșu e de calitate mai proastă, nu e pe potriva ăluia verde.

— Vrei să spui că ea ți i-a dat pe amândoi? m-a întrebat Serdar.

— Cine e fata aia, te întreb? a țipat Mustafa.

— Am cunoscut-o când eram mici! am zis eu, rușinat. E cu an mai mare ca mine!

— E o fată din familia la care slugărește unchi-său, a zis Serdar.

— E adevărat? a zis Mustafa. Zi!

— Da, am zis eu. Unchiul meu lucrează la ei.

— Vrei să spui că fata aia din lumea bună îți tot dăruiește piepteni?

— Și ce, nu poate? am zis eu. Doar ți-am spus că o cunosc!

— Băi, te ții de furtișaguri, tâmpitule ce ești?! a țipat deodată Mustafa.

M-am fâstâcit; îl auziseră cu toții. M-au trecut toate apele, am tăcut, am lăsat capul în jos și m-am gândit ce bine ar fi fost dacă nu eram acolo. Dacă aș fi fost acasă, nu și-ar mai fi putut băga nimeni nasul în ciorba mea; aș fi ieșit în grădină,

m-aş fi uitat la licăririle din depărtare şi aş fi privit emoţionat luminile dătătoare de fiori ale vapoarelor care se îndreptau tăcute către alte zări.

– Eşti hoţ? Răspunde-mi!

– Nu. Nu sunt hoţ ori ceva, am zis eu.

Apoi mi-a venit o idee, aşa că mai întâi am râs puţin, după care am zis:

– Bine! Am să vă spun adevărul! A fost o şotie. Azi dimineaţă am glumit cu Serdar ca să văd ce spune, numai că lui nu i-a picat fisa. Da, am cumpărat pieptenele ăsta roşu de la băcănie. Dacă vreţi, puteţi să vă duceţi să-l întrebaţi pe băcan dacă are piepteni ca ăsta. Pieptenele ăsta verde e al ei. L-a pierdut pe drum, iar eu l-am luat şi tocmai o aşteptam, ca să i-l dau.

– Ce eşti tu, sluga ei, ca să o aştepţi aşa?!

– Nu, am zis eu. Suntem prieteni. Când eram mici...

– Fraierul, s-a amorezat de o fată din lumea bună! a zis Serdar.

– Nu, am zis eu. Nu m-am amorezat.

– Dacă nu te-ai amorezat, de ce păzeşti pe la uşa ei?

– De-aia! am zis eu. Pentru că aş fi, de fapt, cu adevărat hoţ dacă nu i-aş înapoia un lucru care nu-mi aparţine, de-aia!

– Tipul ăsta ne consideră, probabil, la fel de proşti ca el! a zis Mustafa.

– Uite, îl vezi?! a zis Serdar. S-a amorezat rău de tot!

– Nu! am zis eu.

– Taci, măi prostule! a ţipat deodată Mustafa. Nici măcar nu-i e ruşine! Şi eu, care credeam că am să fac om din el! Am avut încredere când a venit şi mi-a zis să-i dau ceva mai important de făcut, căci credeam că avea ce face. El se ploconea însă pe lângă fetele din lumea bună!

– Nu sunt aşa!

– Umbli ca un somnambul de nu ştiu câte zile! a zis Mustafa. Aseară, când noi scriam pe ziduri, tu umblai pe la poarta ei?

– Nu.

– Ai să ne compromiţi şi pe noi cu furtişagurile tale! a zis Mustafa. Gata! Şterge-o de-aici!

Am tăcut puţin cu toţii. Eu m-am gândit ce bine ar fi fost să fiu acasă atunci, căci aş fi deschis în tihnă cartea de matematică.

— Individul n-are obraz! Tot mai lâncezește aici! a zis Mustafa. Nu-l mai vreau pe tipul ăsta!

M-am uitat la el.

— Las-o încolo, frate, nu exagera! a zis Serdar.

M-am uitat la el.

— Luați-l pe omul ăsta din fața mea! Nu vreau să văd tipi amorezați de fete din lumea bună!

— Iartă-l! a zis Serdar. Uite, tremură! Am să fac eu om din el. Stai jos, Mustafa!

— Nu! a zis el. Plec!

Chiar că pleca!

— Nu se poate, frate! a zis Serdar. Ai să stai jos.

Mustafa se ridicase în picioare și își făcea de lucru cu cureaua de la pantaloni. M-am gândit să mă ridic și eu și să-i trag una. Îl omor! Numai că, până la urmă, dacă nu vrei să rămâi singur, ajungi să le explici, ca să nu te înțeleagă greșit...

— Eu n-am cum să mă îndrăgostesc de ea, Mustafa!

— În seara asta o să veniți voi, le-a zis Mustafa, după care s-a întors spre mine: Iar tu n-ai să te mai arăți niciodată pe-aici! Nu ne-ai văzut și nu ne-ai cunoscut!

Am stat să mă gândesc puțin. Apoi, deodată, am zis „stai!", după care am continuat, fără să mă sinchisesc de tremurul din vocea mea:

— Ascultă-mă, Mustafa, căci acum ai să pricepi!

— Ce?

— Păi, n-am cum să mă îndrăgostesc de ea, am zis eu. Fata e comunistă.

— Ce? a zis el încă o dată.

— Da! am zis eu. Îți jur, am văzut cu ochii mei!

— Ce-ai văzut? a țipat el și a făcut un pas spre mine.

— Gazeta. Citește *Cumhuriyet*. Își cumpără în fiecare zi ziarul *Cumhuriyet* de la băcănie. Stai jos, Mustafa, să-ți povestesc! am zis eu, după care am tăcut, ca să nu-mi tremure vocea.

— Băi, încuiatule, doar nu te-oi fi îndrăgostit de o comunistă?! a urlat el.

Am crezut o clipă că avea să mă pocnească. Dacă m-ar fi lovit, l-aș fi mătrășit!

— Nu, am zis eu. N-am cum să fiu îndrăgostit de o comunistă, și-așa mai departe. Când eram așa nu știam că tot mai e comunistă.

– Când erai cum?!

– Când credeam că eram îndrăgostit de ea! am zis eu. Stai jos, Mustafa, căci am să-ți explic!

– Bine, stau! a zis el. Știi că o să-ți meargă rău dacă mă minți?

– Mai întâi stai jos și ascultă ce am de zis! Nu vreau să mă înțelegi greșit. Am să-ți spun!

Am tăcut puțin, după care am continuat:

– Ce-ar fi să-mi dai o țigară?

– Te-ai apucat și de fumat?

– Tăceți și dați-i o țigară! a zis Mustafa, sfârșind prin a se așeza.

Yașar mi-a dat o țigară, dar n-a văzut că-mi tremura mâna, pentru că mi-a aprins-o el, cu chibritul. Apoi, băgând de seamă că așteptau toți trei, curioși, să vadă ce urma să le spun, am chibzuit puțin.

– Când am dat cu ochii de ea la cimitir se ruga, am început eu. Așa am ajuns că cred că nu era o fată din înalta societate, pentru că purta basma pe cap și, văzând-o cum stătea cu palmele îndreptate în sus, către Dumnezeu, alături de bunica ei...

– Ce zice ăsta, băi? a spus Serdar.

– Taci! i-a zis Mustafa. Ce treabă aveai tu la cimitir?

– Lumea lasă uneori acolo flori, am zis eu. Din câte am înțeles, dacă tata își pune seara, când iese, câte o garoafă la butonieră, cei de pe la cazinouri cumpără mai multe lozuri. Du-te să vezi dacă nu găsești flori, îmi zice el uneori.

– Bine!

– În dimineața aia, când m-am acolo să văd de flori, am văzut-o la mormântul lui taică-său. Avea capul acoperit și-și desfăcuse palmele în sus, către Dumnezeu.

– Minte! a zis Serdar. Am văzut cum arăta fata azi dimineață pe plajă: era goală puștcă!

– Nu, avea costum de baie, am zis eu. Dar când eram la cimitir nu știam că e așa!

– Bine, dar fata aia e comunistă? a întrebat Mustafa. Sau mă duci de nas?!

– Nu, am zis eu. Așa e. Îți povestesc... Când am văzut-o acolo așa, rugându-se, recunosc că m-am simțit tulburat. Pentru că în copilărie nu era așa. Eu știu cum era fata asta când eram

mici. Nu era nici rea, dar nici bună. Voi nu-i cunoașteți pe oamenii ăștia! Stând și gândindu-mă așa, m-am zăpăcit și eu. Eram curios să știu cum este acum, și așa mai departe. În felul ăsta, m-am lăsat împins de curiozitate și am început s-o urmăresc, asta și ca să mă distrez un pic...

— Vagabond leneș, pierde-vară ce ești! a zis Mustafa.

— E îndrăgostit, poftim! a zis Yaşar.

— Taci! i-a zis Mustafa. Cum ai aflat că e comunistă?

— Urmărind-o, am zis eu. Nu, pe atunci încă n-o urmăream. Atunci a intrat, din întâmplare, la băcănie, unde eu beam Coca-Cola, și a luat un număr din *Cumhuriyet*. Așa mi-am dat seama.

— Doar după asta ți-ai dat seama? m-a întrebat Mustafa.

— Nu, nu doar după asta, am zis eu, apoi am tăcut puțin, după care le-am spus: Venea în fiecare dimineață la băcănie și-și cumpăra câte un număr din *Cumhuriyet*, dar nu și altă gazetă. N-am mai avut nici o îndoială. Și-apoi, a rupt prietenia cu fetele din lumea bună de pe aici.

— Își cumpăra în fiecare dimineață câte un *Cumhuriyet*, a zis Mustafa. Iar tu ne ascundeai asta, pentru că încă mai erai amorezat și te țineai după ea, nu?

— Nu, am zis eu. A cumpărat ziarul *Cumhuriyet* în dimineața asta.

— Nu minți, că te ard! a zis Mustafa. Adineauri ai spus că-și cumpăra ziarul *Cumhuriyet* în fiecare dimineață.

— Se ducea în fiecare dimineață la băcănie și cumpăra ceva de acolo, dar eu nu știam ce, am zis eu. Abia în dimineața asta am văzut că era ziarul *Cumhuriyet*.

— Ăsta minte, a zis Serdar.

— Nu știu, a zis Mustafa. Mai am puțin și-l fac chisăliță! A umblat după fata aia, știind foarte bine că e comunistă. Ei bine, dar cu pieptenii ăia ce e? Spune-mi adevărul!

— Ți-l spun, am zis eu. Unul dintre ei i-a căzut în timp ce o urmăream. L-am luat de pe jos atunci. Cu alte cuvinte, nu l-am furat... Celălalt este pieptenele mamei, jur!

— De ce-ai umbla cu pieptenele mamei tale la tine?

Am mai tras un fum din țigară și am tăcut, pentru că știam acum că nu intenționau să mă creadă, indiferent de ce le-aș fi spus.

– Cu tine vorbesc! a zis el.

– Bine, am zis eu. Dar nu mă credeți. Acum jur că spun adevărul! Da, pieptenele ăsta roșu nu e al mamei. Am zis adineaori că e al ei pentru că-mi era rușine. Pe ăsta l-a cumpărat ea astăzi de la băcănie.

– Odată cu gazeta?

– Odată cu gazeta. Puteți să-l întrebați pe băcan.

– Vrei să spui că după aceea ți l-a dat ție?

– Nu! am zis eu, apoi am tăcut puțin și am spus: După ce a plecat ea, mi-am cumpărat și eu un pieptene roșu.

– De ce? a țipat Mustafa.

– De ce? am zis eu. Nu pricepi de ce?

– Îi ard una peste bot! a zis Serdar.

Dacă n-ar fi fost acolo Mustafa, i-aș fi arătat eu, numai că Mustafa țipa:

– Pentru că ești îndrăgostit, prostănacule?! De-acum știai că e comunistă. Ești iscoadă?

M-am gândit că orice i-aș fi spus, tot nu m-ar fi crezut, așa că iar am tăcut, dar după aceea a țipat atât de tare, încât m-am gândit să-i mai spun o dată, pentru ultima oară, ca să fie absolut convins că nu mai eram îndrăgostit de o comunistă. Am aruncat țigara pe jos și am stins-o cu piciorul, așa cum fac oamenii relaxați. Apoi am luat pieptenele roșu din mâna lui Serdar, l-am îndoit puțin în mână, l-am răsucit și am zis:

– Dacă ai găsi un pieptene așa de frumos și de ieftin ca ăsta, cu douăzeci și cinci de lire, n-ai vrea nici tu să ratezi ocazia să-l iei, am zis eu.

– Naiba să te ia, mincinos prost ce ești! a țipat Mustafa.

Atunci m-am decis definitiv să tac. Nu mai am de gând să vorbesc cu voi, domnilor, bine?! Am să plec, de fapt, în curând acasă, indiferent dacă mă vreți sau nu alături de voi. Am să mă apuc de învățat la matematică, iar apoi, într-o bună zi, am să mă duc în Üsküdar și am să le zic să-mi dea ceva important de făcut: cei din Cennethisar nu fac altceva decât să se numească unii pe alții iscoade, dați-mi ceva important de făcut! Am să plec, de fapt, curând acasă; acum am să citesc ziarul ăsta, pe care l-am lăsat la jumătate. Am despăturit ziarul și m-am apucat să citesc din el, fără să le mai acord importanță...

– Ce să facem acum, domnilor? a zis Mustafa.

— Cu băcanul care continuă să vândă *Cumhuriyet*? a întrebat Serdar.

— Nu, a zis Mustafa. Nu la băcan mă refer! Ce să facem cu prostul ăsta care e îndrăgostit de o comunistă? La asta mă refer!

— Iartă-l, frate! a zis Serdar. Nu-l lua în serios, căci îi pare rău de multă vreme!

— Adică să-l las să pice în plasa comuniștilor?! a țipat Mustafa. Ăsta o să dea fuga imediat și o să-i povestească fetei totul!

— Să-i tragem o chelfăneală? a șoptit Serdar.

— Nu putem să-i facem nimic comunistei? a zis Yaşar.

— Să-i facem ce i-au făcut fetei din Üsküdar!

— Trebuie să-i administrăm o lecție și băcanului! a zis Serdar.

Apoi au continuat să discute în șoaptă și au vorbit despre ceea ce le făceau comuniștii oamenilor noștri din Tuzla, au vorbit despre mine ca despre un handicapat, și despre o fată care fusese spânzurată cu capul în jos, pe vaporul de Üsküdar, pentru că citea *Cumhuriyet*, dar și despre multe altele, numai că eu nu le dădeam atenție și-mi vedeam de citit. Citeam gazeta și-mi ziceam că nu eram șofer experimentat, cu carnet de profesionist luat în regim de urgență, nu eram operator telex care știa engleza, nu aveam experiență în tâmplăria de aluminiu pentru jaluzele, nu eram asistent de farmacie care se pricepea la optică, nu eram electrician care-și satisfăcuse stagiul militar și putea răspunde la telefon, nici mecanic la banda de confecționat pantaloni, fir-ar să fie, dar tot aveam să mă duc într-o bună zi la Istanbul ca să realizez ceva important, da, da, m-am gândit la treaba aceea importantă și, pentru că n-aveam cum să știu exact despre ce era vorba, am vrut să mai arunc o privire asupra evenimentelor de seamă de pe prima pagină a gazetei, parcă pentru a-mi vedea numele acolo și pentru a-mi da seama ce aveam de făcut, dar paginile se amestecaseră și nu mai izbuteam să o găsesc pe prima dintre ele. Aveam impresia că-mi pierdusem propriul viitor, nu că răvășisem gazeta. Încercam să-mi ascund mâinile, ca să nu vadă ei că tremurau, când Mustafa a țipat:

— Cu tine vorbesc, prostule! Când se duce fata aia la băcănie?

— Ha?! am zis eu. După plajă.

— Prostule! De unde să știu eu la ce oră se duce ea la plajă?!

– Se duce la plajă la nouă-nouă și jumătate.

– Ai să-ți cureți singur rahatul!

– Bine, a zis Yaşar. S-o bată!

– Nu, n-o s-o bată! a zis Mustafa. Fata te cunoaşte, nu?

– Sigur! am zis eu. Ne salutăm.

– Handicapatule! a zis Mustafa. Tot se mai umflă în pene cu ea!

– Da, a zis Serdar. De asta îți zic să-l ierți.

– Nu! a zis Mustafa. Nici chiar aşa!

S-a întors către mine:

– Ascultă-mă! a zis el. Mâine, la nouă și jumătate, am să fiu acolo. Ai să mă aştepți! Care dintre băcani e ăla? Ai să mi-l arăți tu! Vreau să văd și eu, cu ochii mei, cum cumpără fata aia ziarul *Cumhuriyet*!

– Îl cumpără în fiecare dimineață! am zis eu.

– Taci! a zis el. Dacă îl cumpără, am să-ți fac un semn. Atunci ai să te duci la ea și ai să-i iei ziarul din mână. Ai să-i spui că noi nu-i vom îngădui pe comuniști aici. Apoi ai să rupi ziarul și ai să-l arunci. Ai băgat la cap?

N-am zis nimic.

– Ai băgat la cap? a zis el. Auzi ce-ți spun eu?

– Aud, am zis.

– Bravo! a zis el. N-am să-i las pe comuniști să-ți pună pielea pe băț, oricât ai fi tu de șacal handicapat! De-acum am să fiu mereu cu ochii pe tine. Iar în seara asta ai să vii să scrii pe ziduri cu noi! Nici vorbă să te duci acasă!

Am vrut să-l omor pe Mustafa acolo, pe loc! Dar până la urmă tot tu ai să dai de belea, Hasan! N-am zis nimic. Apoi am mai cerut o țigară, iar ei mi-au dat.

21

Cüneyt a deschis deodată fereastra şi a ţipat în beznă că toţi profesorii sunt apucaţi şi, în timp ce el icnea – toţi profesorii, toţi dascălii –, Gülnur a izbucnit în râs şi a zis ăsta s-a cherchelit, zboară, vedeţi, copii, iar Cüneyt ţipa poponarilor, anul ăsta m-aţi picat pur şi simplu, ce drept aveţi voi, băi, să vă jucaţi cu viaţa mea, şi apoi, deodată, au venit Ceylan şi Funda, şşşt, Cüneyt, ce faci, se poate, la ora asta, uite, e trei noaptea, au zis ele, iar în timp ce ele spuneau că vecinii dorm, că toată lumea doarme, Cüneyt a zis să-i ia dracu' pe vecini, lasă-mă, dragă, vecinii sunt mână în mână cu profesorii, iar Ceylan a zis altădată n-o să mai ai parte de asta şi a încercat să-i ia din mână ţigara cu iarbă, numai că Cüneyt nu i-a dat-o, toţi fumează, a zis el, de ce numai eu sunt vinovat, iar Funda a ţipat atunci, ca să se facă auzită prin muzica şi zarva aia infectă, atunci, taci, taci şi nu mai urla, bine, iar Cüneyt s-a liniştit brusc şi şi-a uitat parcă într-o clipă toată sastiseala şi toată ura şi a început să se legene încet pe ritmurile muzicii pop-rock care-mi zgâria mie urechile, apoi au plecat, trecând printre luminile pâlpâitoare pe care le instalase Turan pentru ca încăperea să semene cu o discotecă, iar eu m-am uitat la Ceylan, dar ea nu părea să se fi supărat prea tare, era frumoasă şi zâmbea uşor, deopotrivă cu tristeţe şi melancolie, Doamne, o iubesc pe fata asta, nu ştiu ce să fac, ajută-mă, ce situaţie penibilă, oare o să ajung şi eu, până la urmă, ca toţi amărâţii ăia de tineri turci şi blegi, cu chipurile pline de coşuri, care se îndrăgostesc şi plănuiesc imediat să se însoare, la fel ca indivizii ăia în călduri de la şcoală care le dispreţuiesc pe fete, dar apoi stau şi scriu toată noaptea poezii de dragoste lacrimogene şi păstrează chestiile alea pline de sentimente jenante în dosare pe care le dosesc de toată lumea, pentru ca dimineaţa să facă

semne obscene, relaxați la ideea că sunt niște bărbați desăvârșiți, ajunge, nu te mai gândi la asta, Metin, mi-e scârbă de toți, eu n-am să semăn niciodată cu ei, eu am să fiu un magnat mondial, detașat, afemeiat, da, da, iar când ai să-mi vezi într-o zi fotografia prin gazete, în compania contesei de Rouchfoltien, iar în anul următor ai să citești în revista *Time*, care ne va surprinde, pe mine și pe Lady Cutare, în timp ce ne plimbăm de mână prin Alpii italieni, despre viața cotidiană, privată a marelui savant fizician turc din America, iar apoi ai să mă vezi pe prima pagină a ziarului *Hürriyet*[1], într-o ditamai fotografia făcută la sosirea mea în Turcia, cu iahtul particular, în vederea unei croaziere, însoțit de cea de-a treia soție a mea, care va fi singura fiică a unui milionar mexican ce a făcut avere din petrol, ai să te gândești, oare, Ceylan, în ziua aceea, că-l iubești pe Metin, vai, Doamne, ce mult am băut, și iar m-am uitat la Ceylan, și în timp ce mă uitam la chipul ei frumos, îndobitocit de țigara cu marijuana din care trăsese de vreo două-trei ori, am auzit deodată că cineva din mulțimea aceea smintită, drogată, euforică începuse să mugească, Doamne, îi auzeam urlând ca lupii și, nu știu de ce, îmi venea și mie să mugesc, să țip, și, uite, urlam și eu odată cu ei, mai întâi mi-a ieșit din gâtlej un chiot fără nici o noimă, apoi, când m-am pornit pe niște răgete disperate, animalice, Gülnur mi-a zis deodată tu să taci, Metin, tu să taci, căci n-ai nici un drept să li te alături, după care mi-a zis, arătându-mi țigara răsucită pe care o ținea între degete, tu nu tragi, iar eu am zâmbit, de parcă ar fi vorba de o glumă, după care i-am spus, cu gravitate, eu am dat gata o sticlă de whisky, pricepi, dragă, o sticlă de whisky e mai ceva decât țigările voastre imbecile, care au puțină marijuana, și-apoi sticla mea nu trece din mână în mână, eu sug singur din ea, numai că nu mă asculta, lașule, prudentule, tu de ce nu tragi, măcar de Turan să-ți fie jenă, cu ce drept îi strici tu băiatului ultima noapte dinainte de plecarea în armată, îmi zicea ea, iar eu i-am zis atunci bine, după care m-am întins și i-am luat țigara dintre degete, uite, Ceylan, cum

1. În traducere, „Libertatea" – cotidian de largă circulație, de orientare liberală, națională și seculară, fondat în anul 1948 de către Sedat Simavi.

trag eu din țigară, la fel ca tine, te iubesc, am mai tras puțin, iar Gülnur mi-a zis aaa, așa, apoi am mai tras puțin și i-am dat țigara înapoi, și atunci Gülnur și-a dat seama că mă uitam la tine, Ceylan, și a izbucnit în râs, și a zis uite, Metin, și a ta zboară, va trebui să tragi mai mult ca s-o ajungi din urmă, iar eu m-am gândit: Ceylan, s-a referit la tine ca la a mea, și am tăcut, iar Gülnur m-a întrebat dacă am de gând să te cuceresc, eu am tăcut și Gülnur a zis dacă nu te grăbești, Metin, o să ți-o șterpelească Fikret, uite, scriu asta aici, și a făcut un gest de parcă de parcă ar fi scris ceva cu vârful gros al țigării, însă eu am tăcut din nou, iar când ea a întrebat unde era Fikret, eu am dat peste cap paharul pe care-l aveam în mână și, în timp ce o ștergeam de acolo, ca să nu facă o scenă, zicându-i că mă duceam să-mi umplu din nou paharul, Gülnur a mai râs o dată în hohote, și în timp ce bâjbâiam după sticlă pe întuneric, Zeynep, despre care nu reușeam să-mi dau seama de unde se ivise, m-a cuprins deodată în brațe și mi-a zis hai să dansăm, te rog, Metin, uite ce frumoasă e muzica, iar eu am zis bine și, în timp ce o îmbrățișam, mi-am zis ia uitați-vă, să nu credeți că mă gândesc de dimineața până seara la Ceylan, uitați, dansez cu grăsana de Zeynep, numai că m-am plictisit repede, pentru că se uita la mine galeș, ca o pisică tihnită care abia și-a umplut pântecul, și a început să facă pe romantica cu mine, iar în timp ce mă întrebam cum să scap de ea, cineva îmi trăgea șuturi în fund, fir-ar să fie, au stins și luminile și țipau sărutați-vă, sărutați-vă, iar eu am profitat de întuneric, am împins la o parte chestia aia caldă ca o pernă uriașă și am tulit-o, și în timp ce bâjbâiam după whisky și pahare m-a pocnit în față o pernă adevărată, bine, așa, am tras și eu un pumn zdravăn în beznă și l-am auzit pe Turgut gemând, apoi am dat, în ușa bucătăriei, de Vedat și am văzut că-mi arunca o privire de cretin, după care s-a întins către mine și mi-a zis ce eveniment frumos, frățioare, nu-i așa, iar eu i-am zis ce frumos e aici, iar el m-a întrebat, cuprins de mirare, cum, nu știi, ne-am logodit acum, și și-a pus mâna afectuos pe umărul lui Sema, ca un soț serios care-și cunoaște responsabilitățile, nu-i așa că e foarte bine, frate, iar eu am zis că era foarte bine, iar el a zis da, e un eveniment minunat, ne-am logodit, nu ne feliciți, și ne-am sărutat din nou, Sema a părut deodată gata să plângă, eu m-am

zăpăcit și, tocmai când să fug de-acolo, Vedat m-a prins, așa că iar ne-am sărutat, iar eu mă temeam ca nu cumva să ne vadă fata aia, englezoaica, și să ne creadă poponari, și mi-am amintit cum la școală, la internat, toți erau preocupați să-i facă pe ceilalți să pară poponari, dracu' să vă ia, nebunii, bolnavii, handicapații, perverșii se purtau cu cei spâni de parcă ar fi fost poponari, noroc că eu sunt păros, oare oi fi așa, sigur, se poate spune că sunt, dacă vreau pot să-mi las și mustață, nici nu mi-ar sta rău, eu sunt păros, e drept că, o dată, mojicul ăla de Süleyman mi-a făcut semnul ăla obscen cu degetul, dar și eu i-am plătit-o când m-am urcat pe el, în timp ce dormea, și l-am făcut de baftă în tot dormitorul, pentru că dacă n-aș fi făcut așa indivizii ăia în călduri, sălbaticii, sălbaticii, mi-ar fi făcut și mie ce-i făcuseră bietului Cem, dar liniștește-te, Metin, de ce le dai importanță, anul viitor ai să fii în America, numai că mai ai înainte un an în care trebuie să reziști în țara asta de handicapați, și vă previn, Faruk și Nilgün, că dacă la anul n-am să mă pot refugia în America din lipsă de bani, o să aveți de tras de pe urma mea, m-am gândit eu, și, în cele din urmă, am găsit bucătăria, slavă Domnului, i-am văzut acolo pe Hülya și pe Turan, Hülya plânsese iar Turan își vârâse căpățâna lui cheală sub robinet, apoi, când m-a văzut, s-a îndreptat de mijloc și mi-a tras un pumn zdravăn, iar apoi, când eu am zis măi, unde sunt sticlele și paharele, paharele sunt acolo, mi-a zis el, fără să arate spre nimic, iar când eu am zis totuși, unde, mi-a zis păi, uite, acolo, și iar n-a arătat în nici o direcție, și în timp ce eu deschideam și închideam la loc dulapurile, în căutarea lor, Turan a luat-o pe Hülya în brațe și s-au sărutat cu sete, mușcându-se și vrând parcă să-și scoată dinții unul altuia, iar în timpul acesta eu mă gândeam că și noi am putea să facem la fel, Ceylan, apoi au mai scos niște sunete ciudate, iar când Hülya, care reușise să-și desprindă gura de gura lui Turan, a zis gâfâind o să treacă, dragul meu, o să treacă și o să se sfârșească și asta, Turan s-a ambalat deodată și i-a zis ce pricepi tu din armată, doar bărbații fac armata, după care s-a ambalat și mai tare, s-a desprins din brațele ei și a răcnit cine nu face armata nu e bărbat, și mi-a mai tras un pumn în spate și a zis băi, ești bărbat sau nu, ești bărbat sau nu, mai și râzi, ești chiar atât de sigur de tine, bine, atunci vino să ne măsurăm

puterile, să vedem cât de bărbat eşti, şi în timp ce-şi ducea mâna către nasturii de la şliţ, Hülya i-a zis ce faci, te rog, nu face asta, Turan, iar el a zis bine, peste două zile plec, dar o să ne distrăm şi mâine seară la fel, bine, iar Hülya i-a zis dar dacă tatăl tău o să zică ceva, iar Turan a urlat mă cac în gura mitocanului ăluia, ajunge, măi, dacă eşti tată, poartă-te ca un tată, de ce să fiu eu obligat să termin liceul pentru că vrei tu, acum mă mai trimiţi şi să fac armata, ce sunt eu, prostănacule, înţelege-ţi băiatul, ce fel de tată eşti tu, eu nu sunt bun de nimic, bine, îţi mai şi trosnesc maşina, să-ţi iau şi Mercedesul, uite, mă jur, am să intru şi cu el într-un stâlp, Hülya, să priceapă odată, nu, a icnit Hülya, potoleşte-te, Turan, te rog, a zis ea, după care Turan mi-a mai tras un pumn, iar apoi a prins să se legene pe ritmurile de pop-rock care răzbăteau din camera alăturată şi a părut să uite de noi, şi s-a făcut treptat nevăzut prin fumul ţigărilor cu marijuana, pe fondul luminilor care clipeau în amurgul muzicii, iar Hülya alerga după el, eu mi-am zis să-mi pregătesc, în cele din urmă, băutura, apoi am dat de Turgut, hai, mi-a zis el, vino şi tu, o să facem baie goi în mare, eu m-am emoţionat deodată, cine, cine, am întrebat eu, iar el a râs, prostule, bineînţeles că fetele nu vin, şi nici Ceylan, iar când a zis el asta m-am zăpăcit şi m-am gândit la tine, Ceylan, cum de au priceput imediat cu toţii că te iubesc, cum de şi-au dat seama că nu mă mai pot gândi decât la tine, am cugetat eu, unde eşti, Ceylan, pierdută în fum, negură şi muzică, măcar de-ar deschide cineva ferestrele, te-am căutat, Ceylan, unde eşti, fir-ar să fie, te-am căutat şi iar te-am căutat, fără să mă îngrijorez, iar apoi, când am văzut, în cele din urmă, că dansai şi când l-am văzut pe Fikret alături de tine, mi-am zis potoleşte-te, Metin, nu le da importanţă, aşa că m-am dus şi m-am oploşit într-un cotlon, aşa cum fac cei care nu dau importanţă, mi-am băut whisky-ul şi, în timp ce mă gândeam că mă făcusem criţă, vai, Doamne, muzica s-a oprit o clipă brusc, cineva a pus „muzica măcelarului"[1], haida, haida, şi toţi s-au apucat să danseze după noile ritmuri, pentru că se antrenaseră pe la nunţile handicapaţilor din clasa de mijloc, ne-am prins de braţ, eu te ţineam pe tine de un braţ, Ceylan,

1. Dans popular specific mai ales nunţilor din zona Marmara.

și mă uitam pe furiș, bineînțeles că Fikret te prinsese de celălalt braț și începuserăm să ne rotim, Doamne, cum adică în stil turcesc, asta era la nunțile mătușilor și ale rudelor noastre îndepărtate, iar când s-a rupt cercul am format un șir lung ca un tren, am dat roată salonului, după care unul dintre capetele șirului a ieșit în grădină, am ieșit cu toții în grădină, apoi am intrat pe cealaltă ușă, simt apăsarea mâinii frumoase a lui Ceylan pe umăr, mă întreb ce-or zice vecinii, am intrat în bucătărie iar acolo noi ne-am rupt de tren, dar nu și Fikret, și am rămas amândoi, Ceylan, iar în bucătărie am văzut-o pe Sema deschizând frigiderul și plângând, în timp ce se uita în el, și l-am auzit pe Vedat cum zicea, ca un soț serios, hai, dragă, să te duc acum acasă, iar Sema plângea, uitându-se stăruitor în frigider, de parcă acolo s-ar fi aflat ceva care-ți stârnea plânsul, și Vedat zicea ce-o să zică maică-ta, s-a făcut târziu, și Sema zicea maică-mea mă dezgustă, dar încă de pe-acum te-ai coalizat cu ea, iar când Vedat a zis dă-mi măcar cuțitul ăla, Sema a aruncat deodată pe jos cuțitul pe care-l ținea în mână, iar eu ți-am pus atunci mâna pe umăr, Ceylan, de parcă aș fi făcut un gest banal și de parcă te-aș fi apărat de cine știe ce pericole, da, da, noi, împreună, uitați-vă la noi, am intrat în cameră, toată lumea urlă, țopăie iar eu sunt foarte fericit pentru că tu te sprijini de mine, numai că ea s-a desprins brusc de mine și a plecat în fugă, nu știam unde s-a dus și tocmai mă întrebam dacă să mă duc și eu după ea când am văzut că ne aflam din nou unul lângă altul, am observat că dansam cu toții la grămadă, am văzut că o țineam de mână, pentru ca apoi să constat că iar dispăruse, numai că acum nu mai avea importanță, acum pricepuseră cu toții, iar eu eram foarte fericit și de-abia mă mai țineam pe picioare, mă gândesc deodată că n-am să te mai văd niciodată și atunci mă cuprinde o spaimă grozavă, Ceylan, și mă gândesc, nu știu de ce, că n-am să te pot face să mă iubești în veci, și te caut cu disperare, Ceylan, unde ești, te doresc, Ceylan, Ceylan, unde ești, unde ești, draga mea, pierdută prin fumul, și prin ceața, și prin culorile astea explozive, și printre perne, și printre pumnii, și răcnetele, și sunetele astea oribile, te caut și parcă aș fi în copilărie, când mă gândeam că toți aveau o mamă care să îi sărute când se întorceau acasă seara, numai eu nu, și mă simt mizerabil și neputincios,

la fel ca atunci când eram la internat şi mă simţeam singur, la sfârşit de săptămână, şi când aveam oroare de mine şi de singurătate, şi când mă gândeam că nimeni din familia mătuşii nu mă iubea, iar acum mă gândesc că toţi au bani, numai eu nu, şi tocmai de aceea trebuie să fac mari descoperiri şi să mă îmbogăţesc în America, bazându-mă pe creativitatea şi pe inteligenţa mea, dar la ce bun toate aceste complicaţii, la ce bun America, Ceylan, o să locuim unde vrei tu, dacă vrei, rămânem aici, Turcia nu e chiar o ţară de rahat, se deschid prăvălii, magazine noi, într-o bună zi va lua sfârşit şi anarhia asta oarbă, fără sens şi vom putea găsi în magazinele din Istanbul tot ceea ce se vinde şi în magazinele din Europa, din America, hai să ne căsătorim, căci eu am o minte foarte bună, iar în clipa asta am în buzunar exact paisprezece mii de lire, nimeni de aici nu are atâţia bani, dacă vrei tu am să mă angajez undeva şi am să avansez în grad sau, dacă vrei, o să ne convingem amândoi că banii nu sunt chiar atât de importanţi, nu-i aşa, Ceylan, unde eşti, o să ne ducem amândoi la facultate, unde eşti, Ceylan, sper că n-ai plecat cu Fikret, cu maşina, nu se poate aşa ceva, te iubesc foarte mult şi, poftim, te văd deodată, Doamne, stând singură acolo, într-un colţ, însingurata mea, micuţa mea, sărmana mea, frumoasa mea, îngerul meu, ce s-a întâmplat, de ce eşti necăjită, spune-mi, poate te supără părinţii tăi, spune-mi, am să mă aşez lângă tine, de ce eşti atât de melancolică şi de fără speranţă, vreau să te întreb, dar nu te întreb, tac, iar apoi, când vorbesc ca să spun şi eu ceva, din gura mea se revarsă, la fel ca de obicei, cele mai mizerabile şi mai plate vorbe şi te întreb fără noimă dacă eşti foarte obosită, iar tu îmi iei vorbele în serios şi spui eu, da, mă doare puţin capul, stau de multă vreme aşezat lângă tine fără să spun nimic, pentru că din nou nu reuşesc să-mi găsesc cuvintele, şi tocmai sunt pe cale să mă îndobitocesc de atâta muzică, de atâta plictiseală când Ceylan izbucneşte într-un hohot de râs vesel, plin de viaţă şi-mi zice, uitându-se la moaca mea tâmpă, arăţi foarte simpatic şi prietenos aşa cum eşti acum, Metin, hai, spune, cât face 27 x 17, iar atunci, nu ştiu de ce, mă supăr deodată pe mine şi întind mâna către umărul tău, şi apoi capul tău frumos îmi cade, legănându-se, pe piept, se sprijină de pieptul meu, îţi simt capul acolo, simt această

fericire incredibilă, simt mireasma părului și a pielii tale, și apoi tu spui pe neașteptate nu e deloc aer aici, Metin, oare să nu ieșim puțin, și ne ridicăm imediat, Doamne, ieșim împreună, da, uite, ieșim împreună din vacarmul ăla groaznic, și, poftim, eu stau cu mâna pe umărul tău, ne rezemăm unul de altul, ne sprijinim unul pe altul, fugim de muzică și de gloata aia dezgustătoare ca doi îndrăgostiți neputincioși, singuratici care se susțin unul pe altul prin dragostea pe care și-o poartă, în lumea asta vulgară, urâtă, înspăimântătoare, și, uite, îi lăsăm pe toți în urmă și pășim împreună pe străzile tăcute, pustii, melancolice, pe sub copaci, și ne uităm la luminile colorate și tăcute ale cazinourilor din zare, și vorbim, înțelegându-ne și intuindu-ne unul pe altul în profunzime, ca niște îndrăgostiți care le stârnesc tuturor invidie nu doar prin dragostea pe care și-o poartă, ci și prin prietenia lor profundă, și îi spun cât de plăcut este aerul curat, iar Ceylan îmi spune că nu se teme atât de tare de părinții ei, că tatăl ei este, de fapt, un om bun la suflet, dar că sunt puțin cam prea tradiționaliști, în timp ce eu îi spun că, din păcate, eu n-am reușit să-i cunosc prea bine pe părinții mei, care au murit, iar Ceylan îmi spune că vrea să vadă lumea, să studieze jurnalismul, să devină ziaristă și îmi cere să nu mă iau după starea ei de moment, pentru că, zice ea, aici ne distrăm tot timpul, altceva nu facem, dar eu nu vreau să fiu așa, eu vreau să fiu ca femeia aceea, oare cum se numea, ziarista aceea italiană[1] care realiza mereu interviuri cu mari personalități, care discuta cu Henry Kissinger[2] și cu Anwar el-Sadat[3], da, știu, trebuie să fiu și foarte cultivată ca

---

1. Oriana Fallaci (1929-2006).
2. Diplomat american (n. 1923), foarte activ pe scena politică internațională în anii 1960 și, mai ales, 1970, când a fost secretar de stat al Administrației americane, în perioada președinților Richard Nixon și Gerald Ford. A primit Premiul Nobel pentru Pace în anul 1973, pentru contribuția adusă la încetarea conflictului din Vietnam; personalitatea și acțiunile sale au rămas însă controversate, fiind adeseori supuse unor critici severe.
3. Muhammad Anwar el-Sadat (1918-1981), președinte al Egiptului, după ce fusese de două ori vicepreședinte în mandatul lui Gamal Abdel Nasser. A promovat un șir de reforme economice, în tentativa de a asigura independența economică a țării. În perioada

să ajung ca ea, tu eşti într-o oarecare măsură aşa, Metin, dar eu nu sunt în stare să stau să citesc de dimineaţa până seara, am dreptul să-mi mai şi trăiesc viaţa, uite, pentru că anul acesta am trecut clasa fără corijenţe vreau să mă distrez, nu se poate să citeşti mereu, la noi la şcoală era un băiat de felul ăsta şi, până la urmă, a înnebunit, l-au internat la ospiciu, tu ce zici, Metin, eu nu zic nimic, mă gândesc doar că eşti frumoasă şi continui să vorbeşti despre tatăl tău, despre şcoală, despre prieteni, despre proiectele de viitor, despre ideile tale referitoare la Turcia şi la Europa, şi eşti frumoasă, eşti frumoasă aşa, la lumina palidă a lămpilor de pe stradă, care se strecoară printre frunze şi ţi se răsfrânge pe chip, eşti gânditoare, eşti frumoasă când tragi din ţigară luându-ţi un aer îndurerat, de parcă ai purta pe chip problemele nespus de confuze ale vieţii, eşti la fel de frumoasă şi în timp ce-ţi arunci spre spate şuviţa de păr de pe frunte, Doamne, eşti atât de frumoasă încât oricine şi-ar dori pe loc să facă un copil cu tine, ce-ar fi să ne ducem pe plajă, am zis eu deodată, uite ce frumos arată, nu e ţipenie de om, ce calmă e marea, ha, a zis ea, bine, şi ne-am dus pe plajă, şi în timp ce păşeam pe nisipul tăcut, Ceylan şi-a scos încălţările, şi le-a luat în mână şi am păşit amândoi de-a lungul ţărmului, picioarele ei răspândeau pe nisip o lumină despre care nu ştiam de unde izvora, mi-a povestit şi mai multe despre şcoala ei şi despre ceea ce voia să facă în viaţă, apoi şi-a vârât încetişor picioarele acelea fermecătoare în apa întunecată şi misterioasă, iar atunci mi s-a părut că era deopotrivă lângă mine şi de neatins, şi în timp ce ea împroşca cu apă şi vorbea mi s-a părut că era grosolană, şi atrăgătoare, şi nepăsătoare, şi nimicitoare, şi neruşinată, şi incredibilă, şi ucigătoare, şi nu mai aveam ochi decât pentru picioarele ei care stârneau valuri în apă ca nişte peştişori ispititori şi, în timp ce spunea că-şi dorea să trăiască ca o europeană, fără să asculte ce-i spuneam, eu percepeam căldura umedă şi lipicioasă, şi mirosul de alge şi mare,

---

mandatului său a avut loc războiul cu Israelul (1973), urmat de acordul de pace de la Camp David (1978), într-o perioadă în care diplomaţia americană era dominată de Henry Kissinger. Anwar el-Sadat a fost asasinat de un ofiţer fundamentalist în timpul unei parade organizate cu ocazia aniversării independenţei Egiptului.

și mireasma pielii ei, și tocmai mă uitam la picioarele acelea vii, care înaintau cu mișcări sexuale și care luceau în apă ca fildeșul, gândindu-mă la propria-mi singurătate, când m-am pomenit repezindu-mă în apă încălțat și îmbrățișând-o, Ceylan, te iubesc foarte mult, ce faci, a zis ea, râzând mai întâi, te iubesc, am zis eu și am vrut s-o sărut pe obraz, Metin, ești beat rău, mi-a zis ea, după care probabil că s-a speriat, pentru că am tras-o cu forța la mal, am luat-o pe sus și ne-am rostogolit amândoi pe nisip, ea se zbătea sub mine iar mâna mea îi căuta sânii și îi strângea în căușul palmelor, în vreme ce ea spunea nu, nu, nu, Metin, ce faci, ai înnebunit, ești beat, te iubesc foarte mult, ziceam eu, nu se poate, zicea Ceylan, am sărutat-o pe obraji, pe urechi, pe gât și i-am adulmecat mireasma de necrezut, dar ea m-a împins la o parte, eu i-am spus din nou te iubesc foarte mult și, când ea m-a îmbrâncit iar, am văzut negru în fața ochilor, ce drept ai tu să mă împingi ca pe un nenorocit, am zis, și am apăsat-o și mai tare în jos, i-am ridicat poalele, iată, picioarele acelea lungi, arse de soare, nemaipomenite palpitau sub mâinile mele, iar trupul acela cald, pe care-l credeam îndepărtat, de neatins, zăcea între picioarele mele, mi se părea incredibil, ca în vise, îmi desfăcusem și fermoarul de la pataloni, dar ea tot mai continua să spună nu și să mă împingă, de ce, Ceylan, de ce, te iubesc atât de mult, apoi, deodată, când m-a împins din nou, ne-am îmbrâncit de parcă am fi fost un câine și-o pisică și ne-am rostogolit, ce stupid, poftim, totul e atât de fără speranță, ne rostogolim pe nisip, iar ea continuă să spună că nu se poate, ești beat, bine, bine, nu sunt atât de netrebnic, uite, gata, bine, te las, dar ce mare lucru dacă ne-am fi împreunat, dar nu, eu nu sunt un desfrânat, îmi ziceam doar să te sărut puțin și te fac să pricepi că te iubesc, numai că n-am putut să mă abțin din pricina căldurii, atât și nimic mai mult, ce vulgar, și absurd, și prostesc e totul, bine, gata, te-am lăsat, trage-te de sub mine, pentru ca mădularul ăsta al meu să se înfigă în nisipul rece și fără noimă, domolindu-se, înainte de a fi apucat să-și ia avânt și să-și afle liniștea, bine, bine, te las, îmi trag fermoarul, îmi răsucesc chipul spre cer și mă uit în gol la stele, lasă-mă, bine, dă fuga la prietenii tăi și povestește-le tot, aoleu, copii, băgați de seamă, Metin ăsta e un ciudat, a tăbărât pe mine, e bădăran, mitocan,

de fapt, asta era clar dinainte, nu pare să fie nici o diferență între el și dezmățații ăia ale căror fotografii apar prin ziare, vai, Doamne, Ceylan, îmi vine să plâng, bine, îmi iau valiza și mă întorc la Istanbul, s-a terminat cu aventura asta de la Cennethisar, așadar, dacă vrei să te culci cu o fată, în Turcia, trebuie să fii milionar sau să te căsătorești cu ea, gata, am învățat lecția, anul viitor am să fiu, de fapt, în America, iar până la sfârșitul acestei veri am să le dau lecții de matematică și de engleză elevilor de liceu, poftiți, prostănacilor, costă două sute cincizeci de lire ora și, în timp ce eu am să strâng bani toată vara, în căsuța caldă și deprimantă a mătușii, Fikret și Ceylan..., nu, nu, ce nedreptate, fetele nu trebuie momite cu bani, ci cu inteligență, cu talent, cu înfățișare plăcută, dar las-o încolo, Metin, ce importanță are, uită-te la stelele astea, ce noimă au stelele astea strălucitoare și atât de pâlpâitoare, oamenii se uită la ele și recită poezii, dar oare de ce or recita poezii ca și cum chiar ar simți ceva, e absurd, li se întunecă mințile și numesc asta sentiment, nu, știu de ce recită poezii, pentru că totul se reduce la cucerirea femeilor și la parale, da, tâmpiții, chestia este să-ți pui mintea la treabă, când am să mă duc eu în America, am să fac imediat o descoperire în domeniul fizicii, ceva care nu-i dă prin cap nimănui, ceva foarte simplu, dar în același timp fundamental, iar descoperirea o să apară imediat în *Annalen der Physik*, în care și-a publicat și Einstein primele descoperiri și, după ce voi fi dobândit faimă și bani, cei de la noi au să vină și au să mă implore ei, haide, te rugăm, oferă-le și compatrioților tăi secretele și formulele rachetelor pe care le-ai trimis în spațiu, ca să-i asaltăm cu rachete pe greci, iar eu, neavând din păcate timp, am să vin doar o săptămână pe an la vila mea din Bodrum, care o să fie și mai mare decât vila miliardarului Ertegün din Bodrum, iar atunci, Doamne, poate că Fikret și Ceylan vor fi deja căsătoriți, dar de unde scornești asemenea lucruri, între ei nu e nimic, m-a cuprins deodată spaima, Ceylan, Ceylan, unde ești, poate că m-a lăsat aici și a plecat, iar acum le povestește tuturor cu sufletul la gură cum mai aveam puțin și o siluiam, dar nu, nu i-am dat voie să mă terfelească, numai că nu e chiar atât de ordinară, poate că a plecat de pe țărm și le-a spus, am să mă fac de râs, dar poate că, totuși, n-a plecat, n-am cum să-i cer

scuze, poate că aşteaptă să mă rog de ea în genunchi, nu sunt nici măcar în stare să ridic capul ca să văd unde e acum, sufăr groaznic, ce mizerie, sunt singur cuc pe plajă, n-am pe nimeni şi asta din cauza voastră, mamă şi tată, de ce v-aţi prăpădit atât de devreme, nici un părinte nu-şi lasă copilul aşa, singur-singurel, şi se duce de pe lumea asta, măcar dacă mi-aţi fi lăsat vreo moştenire grasă, căci atunci, cu paralele alea, aş fi semănat cu ei, numai că nici vorbă de cheag, nu mi-aţi lăsat moştenire decât un umflat, un tolomac de frate mai mare şi o soră obsedată de ideologii, mai sunt, sigur, ramolita de bunică-mea şi piticul ei, precum şi casa aia tâmpită, igrasioasă, oribilă, care stă să cadă, dar pe care n-o demolează, dar nu, eu am s-o demolez, naiba s-o ia, ştiu, bineînţeles, de ce n-aţi făcut parale, laşilor, v-a fost frică de viaţă, n-aţi avut suficient curaj pentru matrapazlâcurile care se cer a fi făcute pentru lovele, ca să faci bani ai nevoie de curaj, şi de talent, şi de avânt, iar eu am aşa ceva şi am să mă îmbogăţesc însă, cu toate astea, mi-e milă de voi, mi-e milă şi de halul în care mă aflu, şi de singurătatea mea, şi tocmai mă gândeam stăruitor la voi şi la propria-mi singurătate şi mă temeam ca nu cumva să mă pufnească plânsul când, deodată, am auzit vocea lui Ceylan: plângi, Metin, m-a întrebat ea, prin urmare n-a plecat, eu, nuuu, de ce să plâng, am zis eu, mă simţeam tare încurcat, atunci e bine, a zis Ceylan, aşa mi s-a părut, hai, ridică-te, să ne întoarcem, Metin, a mai zis ea, bine, bine, am zis eu, mă ridic acum, dar am continuat să zac acolo, fără să mă clintesc, şi să mă uit prosteşte la stele, iar Ceylan a zis iar hai, Metin, ridică-te, după care mi-a întins mâna, m-a tras spre ea şi m-am ridicat, mă ţin cu greu pe picioare, mă clatin, uitându-mă la Ceylan, asta este, aşadar, fata la care m-am repezit mai adineauri, ce ciudat, fumează de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, ce faci, i-am zis eu, ca să mă aflu-n treabă, bine, mi-a răspuns ea, mi s-au rupt nasturii de la bluză, a continuat ea, dar fără supărare, iar atunci m-am simţit jenat la gândul că era o persoană atât de caldă şi de bună la suflet, Doamne, nu-mi dau seama ce ar trebui să fac, am tăcut puţin, te-ai supărat pe mine, am întrebat-o, eram foarte beat, nu mi-o lua în nume de rău, am zis, nu, nu, a zis ea, nu m-am supărat, se mai întâmplă şi asemenea lucruri, amândoi suntem beţi, iar eu m-am intimidat şi am

întrebat-o ei bine, la ce te gândeşti, Ceylan, şi ea a spus la nimic, nu mă gândesc la nimic, hai să ne întoarcem, şi tocmai făceam cale întoarsă când mi-a văzut încălţările ude şi a râs şi atunci iar am vrut s-o îmbrăţişez, nu mai pricep nimic, iar Ceylan a zis dacă vrei, trecem pe la tine, să-ţi schimbi pantofii ăştia uzi, iar eu m-am zăpăcit şi mai tare, am ieşit de pe plajă şi am mers pe străzile pustii fără să scoatem o vorbă, am mers şi iar am mers şi am tras în piept mireasma de caprifoi, de iarbă uscată şi de beton încins care se ridica din grădinile răcoroase, cufundate în beznă, iar când am ajuns la poarta grădinii noastre mi s-a făcut ruşine de aerul deplorabil al casei părăginite şi coşcovite şi tocmai mă înfuriam pe blegii ăia şi mă uitam către lampa din odaia bunicii, care era încă aprinsă, când am văzut, vai, Doamne, că fratele meu aţipise la masa din balcon, că tot mai continua să stea acolo, pe întuneric, după care umbra lui s-a mişcat, nu dormea, se legăna pe picioarele din spate ale scaunului, la ora aceea târzie din noapte, ba nu, la ora aceea timpurie din zori, iar eu i-am zis bună, să vă fac cunoştinţă, Ceylan, Faruk, fratele meu mai mare, au fost încântaţi de cunoştinţă, am simţit mirosul greţos de băutură care se revărsa din gura fratelui meu, apoi am dat repede fuga sus, ca să nu-i las prea mult singuri, mi-am schimbat rapid ciorapii şi pantofii, iar când am coborât, Faruk începuse:

Luna ta se arată puţin câte puţin în noapte, Naili,
Nu merită, oare, să înduri lumi întregi de tristeţe a aşteptării?

declama el, aţi priceput, desigur, că era vorba de versurile lui Naili[1], dar după ce le-a recitat, grăsanul s-a umflat în pene ca un cocoş, înfoindu-şi guşa de parcă ar fi fost ale lui şi a continuat să recite:

---

1. Naili (m. 1666) a fost unul dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai literaturii otomane târzii, pe care a încercat să o înnoiască sub raport formal, fără a se abate însă foarte mult de la temele şi sistemul metaforic specifice acesteia. A fost preţuit în mod deosebit de unii autori din secolul al XIX-lea, care se opuneau preluării mimetice a genurilor literare occidentale, militând în schimb pentru revitalizarea formelor artistice şi a categoriilor estetice tradiţionale.

Sunt atât de ameţit de băutură încât nu mai percep ce este lumea,
Cine sunt eu, cine este paharnicul, ce este vinul rubiniu.

Nu ştiu ale cui sunt versurile astea, a zis el, sunt din *Cartea călătoriei* de Evliya Çelebi, a zis Ceylan, care se uita zâmbind la butoiul otoman cu alcool ce stătea în faţa ei cu gura căscată, pregătindu-se să asculte şi alte versuri, numai că eu i-am spus fratelui meu, ca să n-o mai lungească, îmi dai cheile de la maşină, plecăm, iar el a zis cum să nu, domnul meu, de acord, cu o singură condiţie, frumoasa domnişoară trebuie să-mi răspundă la o întrebare, da, „nu mai pricep ce este lumea", spuneţi, vă rog, Ceylan Hanım, vă numiţi Ceylan, nu-i aşa, ce nume frumos[1], spuneţi-mi, vă rog, Ceylan Hanım, ce este lumea, ce înseamnă toate aceste lucruri, copacii, cerul, stelele, masa şi sticlele astea goale, da, ce părere aveţi, a întrebat el, iar Ceylan i-a aruncat o privire simpatică, prietenoasă, dar n-a zis nimic, apoi i-a aruncat o privire sfioasă, care sugera „tu ştii mai bine", iar eu, ca să schimb vorba şi să nu-l las pe beţivul de frate-meu să stăruie, am zis măi, lampa din odaia bunicii tot mai e aprinsă, aşa că ne-am răsucit cu toţii şi ne-am uitat o clipă în sus, cu gândul la ea, după care eu am zis hai să mergem, Ceylan, apoi am urcat în Anadolul de plastic şi, în timp ce porneam motorul şi plecam, m-am înfiorat întrebându-mă ce-ar fi putut crede Ceylan despre grădina aceea care duhnea a cimitir, despre casa în paragină, despre umflatul de frate-meu care pirotea acolo şi despre mine, da, îşi zicea ea probabil, numai un individ care are o asemenea casă, o asemenea maşină şi o asemenea familie poate tăbărî peste fetele de pe plajă în toiul nopţii pe motiv că nu e nimeni prin preajmă, dar nu, Ceylan, vreau să-ţi explic totul, numai că n-avem timp, uite, aproape că am ajuns la Turan, dar nu, trebuie să mă asculţi, am cugetat eu, după care am virat şi m-am năpustit cu maşina pe coastă, iar când Ceylan m-a întrebat încotro mergeam, i-am zis că ne duceam să luăm puţin aer, ea n-a zis nimic, aşa că am mers mai departe, mă gândeam că era momentul să-i explic dar, pentru că nu ştiam cum să încep, nu făceam decât să accelerez mai departe şi, în

1. În traducere, „gazelă".

timp ce coboram panta în viteză, chibzuiam de unde s-o apuc cu explicațiile, apoi a început panta, iar când am coborât din nou, tot nu izbutisem încă să încep, dar apăsam atât de tare pe accelerație încât Anatolul începuse să zăngăne din toate încheieturile, Ceylan nu zicea nimic, bine, atunci, am apăsat și mai tare pe accelerație și, în timp ce viram, partea din spate a mașinii a derapat, dar Ceylan tot n-a zis nimic, am ajuns la șoseaua Istanbul-Ankara, și, în timp ce ne uitam la mașinile care treceau prin fața noastră, am întrebat și eu așa, într-o doară, dacă să șicanăm alte mașini în trafic, numai că Ceylan a zis să ne întoarcem, ești foarte beat, bine, m-am gândit eu, vrei să scapi de mine, dar măcar ascultă-mă puțin, vreau să-ți explic, am să-ți spun și ai să mă înțelegi, eu sunt un om bun, chiar dacă nu sunt bogat, știu foarte bine ce gândiți voi și care vă sunt regulile, și eu sunt la fel ca voi, Ceylan, vreau să-ți explic toate aceste lucruri, dar ori de câte ori mă pregătesc să ți le spun, lucrurile mi se par groaznic de vulgare și de ipocrite și atunci nu-mi rămâne altceva mai bun de făcut decât să apăs pe accelerație, bine atunci, măcar uită-te să vezi că nu sunt un individ de două parale, pentru că tipii de două parale sunt lași, pe câtă vreme eu nu, uite, merg cu rabla asta de mașină cu o sută treizeci de kilometri pe oră, e clar, ți-e frică, poate că o să și murim, accelerez și mai tare și când o să înceapă panta, curând, o să zburăm și o s-o mierlim, iar când am s-o mierlesc eu, colegii mei de internat au să organizeze un turneu de pocher în memoria mea și au să-mi facă o placă de marmură pe mormânt din banii pe care au să li-i smulgă, în timpul partidelor, bitangilor bogați, canaliile, am accelerat și mai tare, dar Ceylan tăcea mai departe, iar atunci m-am gândit că eram într-adevăr foarte aproape de moarte, Doamne Dumnezeule, i-am văzut pe unii care umblau, legănându-se, pe mijlocul străzii, de parcă ar fi hoinărit pe plajă, iar când am apăsat, neliniștit, pe frână, mașina s-a răsucit într-o parte, ca o barcă, și a început să alunece, și în ce timp ce ne îndreptam spre ei, tipii au zbughit-o în toate direcțiile, cu niște bidoane în mâini, mașina a continuat să mai alunece puțin și a intrat pe câmp, apoi, când s-a izbit de ceva și s-a oprit, motorul a amuțit și am auzit greierii, am întrebat-o pe Ceylan dacă se speriase, dacă pățise ceva, nu, mi-a răspuns ea, era cât pe ce să-i călcăm, iar apoi,

când am văzut că veneau în fugă spre noi şi că aveau în mâini nişte bidoane cu vopsea am înţeles despre ce era vorba, scriau mesaje pe ziduri, erau anarhişti şi, pentru că n-aveam deloc intenţia să mă iau la harţă cu trei derbedei pe tema „bine că nu s-a întâmplat nimic, de ce nu eşti atent, băi", mi-am zis să pornesc imediat maşina, numai că maşina n-a pornit, aşa că am mai încercat o dată şi, din fericire, de data aceasta a pornit şi, în timp ce dădeam înainte şi înapoi, ca să intru pe şosea, cei trei derbedei au ajuns la maşină şi au început să înjure, blochează portiera, Ceylan, am zis eu, şi tocmai când făceam iar manevre ca să ies cu maşina în drum, probabil că l-am izbit pe unul dintre proşti ăia, pentru că a ţipat şi au început cu toţii să izbească cu pumnii în partea din spate a maşinii, aţi ajuns prea târziu, tâmpiţilor, am ieşit în şosea, hai, la revedere, am scăpat, după care am văzut ce scria pe zidul din faţă: Yeni Mahalle urma să fie mormântul comuniştilor, iar ei aveau să-i elibereze pe Sclavii Turci, bine, bine, bravo, măcar nu sunt comunişti, ne-am îndepărtat în viteză, te-ai speriat, Ceylan, am întrebat-o eu, nu, mi-a răspuns ea, şi mi-am dorit să mai vorbim puţin despre cele întâmplate, dar mi-a dat răspunsuri monosilabice, aşa că la întoarcere am tăcut amândoi, am mers fără să scoatem o vorbă, am tot mers şi când, în cele din urmă, am parcat Anadolul în faţa casei lui Turan, Ceylan a sărit imediat din el şi a dat fuga înăuntru, iar eu m-am dus să văd ce se întâmplase cu maşina, nu era prea mare lucru, dacă grăsanul de frate-meu şi-ar fi folosit salariul ca să schimbe cauciucurile alea uzate, nu ca să-şi ia sticle cu rachiu, nu ni s-ar mai fi întâmplat beleaua aia, oricum, scăpaserăm ieftin, aşa că am intrat în casă şi i-am văzut pe toţi tolăniţi, lungiţi pe fotolii, pe canapele, pe jos, erau pe jumătate duşi, sufocaţi de fum, de parcă ar fi aşteptat ceva, moartea, o înmormântare sau sfârşitul a ceva mai important decât asta, dar pentru că nu ştiau ce anume aşteptau îi cuprinsese disperarea pentru că erau, parcă, sastisiţi nu doar de aşteptare, ci şi de casele, de bărcile cu motor, de maşinile, de fabricile şi de lucrurile pe care le aveau şi aşteptau zadarnic, fără să ştie ce aşteptau, poftim, Mehmet scoate din gură rând pe rând, cu migală, sâmburii cireşelor pe care le-a mâncat şi-i proiectează concentrat, de parcă ăsta ar fi ultimul lucru grăitor din lume, în capul lui Turgay, iar Turgay,

care stă lungit pe podeaua umedă, înjură răbdător fiecare sâmbure care-l nimereşte-n cap, gemând neputincios, apoi eu văd bălţile de pe jos, formate din apa care încă mai picură din furtunul vârât pe geam, din lichidul scurs din sticlele răsturnate şi din vomă, văd că Zeynep doarme, că Fafa şi-a cufundat privirile fără expresie într-o revistă de modă, că Hülya depune săruturi mărunte pe capul lui Turan, care sforăie, cu gura deschisă, şi că ceilalţi o ascultă pe Ceylan, care le povesteşte de aventura noastră cu ţigara în gură şi atunci nu mai ştiu ce, cum, pentru ce, de ce trebuie să fac şi să gândesc, şi totul se învălmăşeşte şi, dându-mi seama că n-am să mai pot face legătura cu nimic, mă prăbuşesc terminat într-un fotoliu, iar Fafa, care ridică capul din revista pe care o ţine în mână, spune haideţi, haideţi, copii, răsare soarele, haideţi să facem ceva, să ne ducem să mâncăm ciorbă de burtă, să mergem la pescuit, haideţi, copii, haideţi, haideţi, haideţi!

22

– Aţi reuşit să luaţi numărul de înmatriculare al maşinii? i-a întrebat Mustafa.

– Era un Anadol alb, a zis Serdar. Dacă l-aş mai vedea o dată, l-aş recunoaşte.

– Ai reuşit să-i vezi cum trebuie pe ăia din el?

– Erau o fată şi un tip, a zis Yaşar.

– Le-aţi văzut mutrele? i-a întrebat Mustafa.

Cum nimeni n-a spus nimic, n-am spus nici eu: îl recunoscusem pe Metin, dar nu reuşisem să-mi dau seama dacă cealaltă persoană erai sau nu tu, Nilgün. Era cât pe ce să ne călcaţi, la crăpat de ziuă... Apoi, când i-am auzit pe ai noştri cum vă potopeau cu înjurături, n-am vrut să merg cu gândul mai departe: nu făceam decât să mâzgălesc pe ziduri nişte ditamai literele şi să-mi îndeplinesc misiunea. Serdar, Mustafa şi ceilalţi băieţi veniţi de curând stăteau mai la o parte şi fumau, dar ia uitaţi-vă la mine – eu îmi vedeam de scris, scriam ce urmau să le facă oamenii de pe-aici comuniştilor: urmau să-i bage în pământ, da, în pământ!

– Bine, ajunge acum, domnilor! a zis puţin mai târziu Mustafa. O să continuăm mâine noapte.

A tăcut puţin, după care mi-a zis:

– Bravo! Ai lucrat bine!

Eu nu i-am răspuns; ceilalţi căscau.

– Dar mâine dimineaţă să fii acolo! a zis el. Să văd ce ai să-i faci fetei...

Iar nu i-am răspuns; după ce s-au risipit cu toţii, am chibzuit, în drum spre casă, citind necontenit sloganurile pe care le aşternuserăm pe ziduri: oare tu să fi fost cea care stătea lângă Metin în maşină, Nilgün? De unde vă întorceaţi? Poate că bunica ta e bolnavă şi v-aţi dus să-i cumpăraţi medicamente...

Sau poate că vă plimbați la răsăritul soarelui, căci cu voi nu e niciodată clar cum stau lucrurile. Ce făceați?! Mâine dimineață am să te întreb. Apoi mi-am amintit de Mustafa și mi s-a făcut frică.

Mijise de ziuă, dar când am ajuns acasă am văzut că la noi încă mai era aprinsă lumina. Bine, tată! Închisese ferestrele, încuiase ușa și dormea, dar nu în patul lui, ci singur, pe divan, bietul șontorog! Mai întâi mi s-a făcut milă de el, dar apoi m-am și supărat puțin. Am bătut în geam.

S-a sculat și mi-a deschis, apoi a urlat la mine de mama focului și am crezut că iar o să mă pocnească, dar nu - s-a apucat imediat să-mi țină o predică despre greutățile vieții și despre importanța diplomei; când vorbește despre ele nu mă altoiește. În timp ce-l ascultam, stăteam cu privirile ațintite înainte, ca să se potolească, dar tevatura nu dădea semne să se sfârșească doar cu ascultatul. După ce am muncit cât a fost noaptea de lungă și după ce mi s-au întâmplat câte mi s-au întâmplat, nu mai pot să stau să te ascult și pe tine! Am intrat, am luat o mână de cireșe din dulap și, în timp ce mâncam din ele, aoleu, era cât pe ce să-mi ardă o scatoalcă; m-am tras brusc înapoi și n-a reușit să mă lovească decât peste mână, iar cireșele și sâmburii s-au împrăștiat pe jos.

A continuat să vorbească și în vreme ce culegeam resturile de pe jos, iar apoi, dându-și seama că nu-l ascultam, a început să se roage de mine: băiete, băiete, de ce nu înveți tu, și așa mai departe. Mi s-a făcut milă de el și m-am întristat, dar ce era să fac?! Apoi, când mi-a tras una în umăr, mi-a sărit mustarul:

— Dacă mai dai în mine vreodată, fug de acasă, am zis eu...

— Pleacă, șterge-o! a zis el. Nu-ți mai deschid niciodată fereastra!

— Bine, am zis eu. Eu îmi agonisesc, de fapt, singur banii!

— Nu mai minți! a zis el. Ce faci la ora asta pe străzi?

Apoi, când a venit mama din camera de alături, i-a zis:

— Ăsta cică fuge de acasă! N-o să se mai întoarcă niciodată!

Vocea lui avea un ton ciudat, tremura la fel ca atunci când te apucă plânsul și aducea cu urletul însingurat al unui câine bătrân, fără stăpân. Amărâții ăia de câini lasă impresia că s-ar adresa unora pe care nu-i văd și nu-i cunosc, de durere și foame ce le este. Mi s-a urât. Mama îmi făcea semne din ochi

să mă duc în camera de alături, așa că m-am dus fără să mai zic nimic. Vânzătorul de lozuri cel olog a mai bodogănit puțin, a și răcnit, după care a vorbit cu mama. Apoi, din fericire, au stins luminile și au tăcut din gură.

Cât despre mine, m-am dus și m-am întins în pat, la vremea când soarele se răsfrângea pe rama ferestrei, fără însă să mă dezbrac. Am stat așa lungit și m-am uitat la o crăpătură din tavan – m-am holbat la pata aia întunecată din care pică apă ori de câte ori plouă foarte tare. Cândva asemuiam pata aceea neagră cu un vultur: vulturul de pe vremuri părea să-și deschidă aripile, să se repeadă asupra mea în timp ce dormeam și să mă ia cu el, iar atunci avem impresia că n-aveam să mai fiu băiat, ci urma să mă transform în fată! Am stat să cumpănesc.

Am să mă duc la ea, la plajă, la nouă și jumătate și am să-i zic bună, Nilgün, mă recunoști, uite, iar nu-mi răspunzi și faci pe bosumflata, am să-i zic eu, numai că nu avem mult timp la dispoziție pentru că suntem în pericol, am să-i zic, m-ai înțeles greșit, ei m-au înțeles greșit, acum am să-ți explic totul, am să-i zic, am să-ți explic, ei vor să țip la tine, să-ți iau ziarul din mână și să-l rup, am să-i zic, arată-le, Nilgün, că nu e nevoie de toate astea, și atunci Nilgün o să se ducă la Mustafa, care o să se uite la noi de departe, o să-l lămurească ce fel de om este ea, iar Mustafa o să se simtă jenat, și poate că atunci Nilgün o să-și dea seama că o iubesc, și poate că n-o să se supere, ba poate chiar o să se bucure, pentru că în viață se poate întâmpla orice, n-ai cum să știi...

Tot mă mai uitam la aripile petei negre din tavan. Semăna cu un vultur, dar și cu o gaie. Iar din ea șiroia apa. Cu foarte mult timp în urmă pata nu exista, pentru că tata nu ridicase încă odaia mea. Pe vremea aceea însă nu îmi era atât de rușine că trăiam într-o cocioabă, că tata era vânzător, iar unchiul meu cel pitic, slugă pe la alții. Nu, nu spun că nu-mi era rușine deloc, pentru că pe atunci, când nu aveam încă fântână și mă duceam cu mama la cișmea, mă temeam ca nu cumva să mă vezi acolo, Nilgün, căci tu și Metin începuserăți să mergeți la vânătoare și deveniserăm atât de buni prieteni încât, știi tu, în toamna aceea, la început de octombrie, când cei din Beşevler, din casele acelea construite de curând, care arătau toate la fel

și care fuseseră mai apoi învăluite în iederă, se întorseseră la Istanbul, iar voi încă mai erați aici, tu și Metin ați venit într-o zi pe la noi cu pușca aia veche și fandosită a lui Faruk, ca să ne ducem cu toții la vânătoare de ciori, erați asudați pentru că urcaserăți coasta pe care locuiam noi și mama v-a dat apă, apă curată, de-a noastră, v-a dat să beți din paharele alea noi, incasabile, marca Pașabahçe, iar tu, Nilgün, ai băut bucuroasă, însă Metin nu, poate pentru că i s-a părut că paharul nostru era murdar, poate pentru că i s-a părut că apa era murdară, apoi mama ne-a zis duceți-vă, copii, dacă vreți să vă luați niște struguri din vie, dar când a întrebat-o Metin a cui era via, a zis că nu era a noastră, dar ce putea să se întâmple, era a vecinului, se poate așa ceva, duceți-vă, luați și mâncați, a zis mama, dar voi, cei doi frați, n-ați vrut să vă duceți, iar atunci când te-am întrebat, Nilgün, dacă să mă duc și să-ți rup eu un strugure, tu mi-ai zis că nu, nu se putea așa ceva, pentru că nu erau ai noștri, dar, cel puțin, tu ai băut din paharul acela nou, Nilgün, în vreme ce Metin n-a făcut nici măcar asta.

Soarele s-a ridicat și mai mult pe cer și aud păsările, care au început să cânte prin copaci. Ce-o face Mustafa? Oare veghează și el, sau poate stă doar lungit, ori poate o fi adormit? Am stat să mă gândesc: nu peste multă vreme, doar peste cincisprezece ani, când am să lucrez la fabrică, o să vină la mine... nu secretara, ci asistenta mea musulmană și, când o să-mi spună au venit niște „idealiști" care doresc o întrevedere cu dumneavoastră, se numesc Mustafa și Serdar, eu am să-i spun să termin mai întâi ce am de făcut și după aceea, iar când am să-mi sfârșesc treaba, lăsându-i să aștepte puțin, am să apăs pe buton, am s-o chem pe asistentă și am să-i spun acum pot să-i primesc, să intre, iar apoi Mustafa și Serdar au să-mi spună, jenați, de ce au venit, înțeleg, desigur, am să le spun, îmi solicitați ajutorul, bine, cumpăr invitații în valoare de zece milioane de lire, dar nu le cumpăr pentru că m-aș teme de comuniști, ci pentru că mi-e milă de voi, mie nu mi-e frică de comuniști, eu sunt un om cinstit, n-am trișat niciodată când am făcut comerț și mi-am plătit an de an, fără întârziere, datoriile de caritate prescrise de islam, cât despre muncitorii mei i-am transformat în mici asociați, ei țin la mine pentru că sunt un om cinstit, de ce să aibă încredere în sindicate și în comuniști, căci

știu la fel de bine ca mine că fabrica asta ne asigură tuturor pâinea, știu că nu există nici o diferență între mine și ei, poftiți, veniți cu ei la masa de *iftar*[1] pe care am să le-o ofer în seara aceasta, sunt în relații foarte apropiate cu ei, conduc șapte mii de muncitori, iar când le voi spune lucrurile astea, Mustafa și Serdar vor fi grozav de mirați și vor pricepe, în sfârșit, ce fel de om sunt eu, nu-i așa că vor pricepe?

Camionul de gunoi al lui Halil urcă panta – îl recunosc după zgomot. Păsările au tăcut. M-am plictisit de vulturul din tavan, așa că mă răsucesc în pat; acum mă uit în pământ. Pe jos umblă o furnică. Furnică, furnică, biată funică! Întind degetul, o ating ușor și rămâne bleagă. Ah, furnico, tu nu știi că sunt alții cu mult mai puternici decât tine! Ești buimacă, alergi de nebună, iar când îmi așez iar degetul în fața ta, faci din nou cale întoarsă și fugi. M-am mai jucat puțin cu furnica dar, până la urmă, mi s-a făcut milă de ea și m-a cuprins sila de mine; am ajuns un ciudat! Mi s-a urât și am vrut să mă gândesc la lucruri bune, așa că m-am gândit la ziua aceea minunată a biruinței la care mă gândeam mereu.

În ziua aceea am să alerg de la un telefon la altul și am să plasez ordine în stânga și-n dreapta, iar în răstimpul acesta am să iau în mână ultimul receptor care mi se va întinde și am să zic alo, acolo e Tunceli, am să zic în acea zi a biruinței, alo, cum merge la voi, e în regulă, comandante[2], o să-mi zică vocea de la telefon, am făcut curățenie aici, apoi am să-i mulțumesc și, în cele din urmă, am să sun la Kars, alo, Kars, care e situația acolo, am să întreb eu, e aproape gata, șefule, au să-mi

---

1. Masa de rupere a postului din luna Ramadan; aceasta are loc după chemarea la rugăciunea de seară și este adeseori luată în comunitate.
2. În turcă, *başbuğ* – supranume atribuit lui Alparslan Türkeș (1917-1997), fondatorul Partidului Mișcării Naționaliste (în turcă, *Milliyetçi Hareket Partisi*, MHP). Militar de carieră, A. Türkeș s-a opus constant tendințelor separatiste ale kurzilor, s-a situat în fruntea mișcării anticomuniste din Turcia și s-a numărat printre membrii fondatori ai Contragherilei (în turcă, *Kontrgerilla*), ramura turcă a organizației Gladio, apărută în perioada Războiului Rece sub egida CIA și a MI6, ca structură a NATO. Türkeș a fost considerat, totodată, creatorul și patronul spiritual al Tineretului Idealist (*Ülkücü Gençlik*).

zică, suntem pe cale să-i lichidăm pe toți, bine, am să zic eu, v-ați făcut datoria cum trebuie, mulțumesc, am să zic eu, după care am să închid telefonul, am să ies din cameră și, în timp ce am să intru într-o sală spațioasă, flancat de numeroșii mei însoțitori, am să fiu întâmpinat cu ropote de aplauze de mii de delegați și apoi, în timp ce ei vor aștepta curioși să dau o declarație, am să le spun de la microfon prieteni, Operațiunea „Fulgerul" a Idealiștilor a luat sfârșit în acest moment, în clipa aceasta am aflat că am zdrobit și ultimele cuiburi ale rezistenței roșii la Tunceli și la Kars, orașul nostru de la hotare, Paradisul Idealului nu mai este acum un vis, prieteni, iar în vreme ce eu am să spun că în Turcia n-a mai rămas în viață nici picior de comunist, ordonanța mea o să-mi șoptească ceva la ureche, iar eu am să zic daaa, așa, bine, vin imediat și, după ce am să străbat culoare nesfârșite de marmură, am să ajung să te văd, în cea din urmă dintre cele patruzeci de încăperi păzite de gărzi înarmate, într-un colț scăldat într-o lumină puternică, pe tine, legată de un scaun, iar ordonanța mea o să-mi spună a fost prinsă de curând, șefule, se pare că femeia asta roșie era lidera tuturor comuniștilor, iar eu am să-i zic dezlegați-o imediat, nu ne șade bine să legăm nici măcar mâinile unei femei, apoi ei au să te dezlege, eu am să le zic lăsați-ne singuri, vă rog, iar ordonanța și oamenii săi au să mă salute izbindu-și cizmele unele de altele și, când au să închidă ușile, am să mă uit la tine, arăți mai frumoasă și mai matură la patruzeci de ani, și, în timp ce am să te servesc cu o țigară, am să te întreb m-ați recunoscut, tovarășă Nilgün Hanım, iar tu ai să-mi spui jenată da, te-am recunoscut, o să se lase o clipă tăcerea și o să ne măsurăm din ochi, iar apoi am să zic deodată am câștigat și n-am lăsat Turcia pe mâna voastră, a comuniștilor, te căiești, da, ai să zici tu, mă căiesc, iar când am să văd că îți tremură mâinile, întinse către pachetul de țigări din mâna mea, eu am să-ți spun calmează-te, eu și prietenii mei nu le facem niciodată rău femeilor și fetelor, calmează-te, te rog, căci noi vom rămâne fideli până la capăt vechii morale a turcilor, care datează de mii de ani, de aceea să nu te temi, am să-i zic, căci nu eu am să vă pedepsesc, ci tribunalul istoriei și al neamului nostru, iar tu ai să zici regret, regret, Hasan, iar eu am să-ți zic regretul de pe urmă nu folosește, din păcate, la nimic și, în timp ce

am să-ţi mai spun din nefericire, nu pot să mă las purtat de propriile sentimente şi să te graţiez, pentru că eu sunt răspunzător, înainte de toate, în faţa poporului meu, am să văd deodată că începi să te dezbraci, Nilgün, ai să te dezbraci şi ai să te apropii de mine, exact ca-n filmul ăla erotic la care m-am dus pe şest în Pendik[1], ai ajuns ca dezmăţatele, ca stricatele, Doamne Dumnezeule, îmi mai şi spui că mă iubeşti, încerci să mă duci de nas, dar eu sunt ca sloiul de gheaţă, mi-e silă de tine, m-am înstrăinat şi, în vreme ce tu mă implori, eu chem gărzile şi le spun luaţi-o de aici pe Ecaterina asta, căci n-am de gând să repet greşeala lui Baltacı Mehmet Paşa[2], neamul meu a avut mult de suferit de pe urma slăbiciunii lui Baltacı, dar zilele acelea au luat sfârşit, iar apoi, în timp ce gărzile au să te ia din faţa mea, ducându-te cu ele, eu am să mă retrag într-una dintre încăperi şi poate că am să plâng, am să mă las în voia propriilor simţăminte şi am să mă port cu mare asprime faţă de comunişti pentru că au putut să aducă o fată ca tine într-un asemenea hal, poate că doar din pricina asta, dar apoi lacrimile au să-mi sece şi am să consolez la gândul că am suferit zadarnic din pricina ta atâta amar de ani, iar când voi participa la ceremoniile prilejuite de victorie am să te uit cu totul, poate chiar în acea zi...

M-am plictisit de toate visările acelea absurde, aşa că m-am răsucit pe-o parte şi m-am uitat, de pe marginea patului, în jos: furnica plecase, dispăruse. Când ai şters-o? Soarele era de două suliţe pe cer. Mi-am adus aminte brusc de ceea ce aveam de făcut, aşa că am sărit din pat: am să întârzii!

---

1. District istanbulez, aflat pe ţărmul asiatic al oraşului, pe coasta Mării Marmara.
2. Baltacı Mehmet Paşa (1662-1712) a fost mare-vizir al Imperiului Otoman în perioadele 1704-1706 şi 1710-1711, precum şi mare-amiral al flotei otomane (1704). A condus, printre altele, trupele otomane în bătălia de la Stănileşti, de pe Prut (1711), îndreptată împotriva armatelor ruse conduse de ţarul Petru I, în timpul Războiului ruso-turc din 1710-1711. Tratatul încheiat în aceste împrejurări s-a aflat la originea înlăturării ulterioare a lui Baltacı Mehmet Paşa. În epocă s-a vorbit insistent despre o posibilă relaţie sentimentală între marele-vizir otoman şi Ecaterina I a Rusiei, prin intermediul căreia Baltacı Mehmet Paşa ar fi fost convins să accepte termenii tratatului amintit.

M-am dus în bucătărie, am mâncat ceva, apoi am ieşit repede pe fereastră, fără să mă vadă nimeni, şi am plecat. Păsările reveniseră în copaci, iar Tahsin şi cu ai lui îşi înşirau coşurile cu cireşe pe marginea drumului. La mult timp după aceea, când am ajuns la plajă, am văzut că paznicul şi omul cu biletele veniseră, dar Nilgün nu se arătase încă. M-am dus pe dig şi m-am uitat la cutere. Picam de somn, aşa că m-am aşezat.

Da, am să-i dau telefon: alo, Nilgün Hanım, sunteţi în pericol, nu veniţi astăzi la plajă şi la băcănie, am să-i zic eu, şi nici nu ieşiţi din casă. Cine sunt? Un vechi prieten! Pac! Telefonul se închide, cu un sunet sec! Oare o să-şi dea seama cine sunt, o să-şi dea seama că o iubesc şi că vreau s-o feresc de primejdie?

Nu, eu ştiu că trebuie să le respectăm pe femei, nu să le smulgem ziarele din mâini şi să le rupem! Femeia este o fiinţă tristă, aşa că nu trebuie să ne purtăm urât cu ea; ce om bun e mama! Nu-mi plac cei care se uită la femei cu ochi răi; cei care le privesc fără să aibă alt gând decât să se culce cu ele sunt inşii în călduri, de joasă speţă, cu coşuri, bogătanii materialişti şi tipii murdari. Eu ştiu că trebuie să fiu politicos şi amabil – ce mai faceţi, intraţi mai întâi dumneavoastră; dacă eşti cu o femeie, trebuie să încetineşti de la sine la vederea unei uşi, iar mâna ta trebuie să se întindă singură ca s-o deschidă, fără ca tu să te gândeşti măcar la asta, şi să-i spui poftiţi, luaţi-o înainte; eu ştiu cum se vorbeşte cu fetele, cu femeile de seama voastră, oooo, fumaţi, ba chiar pe stradă, sigur, puteţi să fumaţi, aveţi şi dumneavoastră dreptul, eu nu sunt retrograd, pac, vă aprind ţigara scurt, cu bricheta mea în formă de locomotivă, pot să discut cu o femeie fără probleme, iar dacă vreau, dacă mă străduiesc puţin, chiar şi cu o fată, exact aşa cum aş vorbi cu un bărbat sau cu un coleg de clasă, fără să mă înroşesc la faţă, iar ele, văzând ce fel de om sunt, se fâstâcesc şi-şi dau seama că m-au înţeles greşit. Nici vorbă să le iau ziarul din mână şi să li-l rup! Poate că Mustafa n-a vorbit serios.

M-am plictisit de mare şi de cutere, aşa că m-am ridicat şi m-am întors pe plajă. Mustafa a spus-o doar în glumă, pentru că ştie şi el că, orice ar fi, nu trebuie să te porţi urât cu fetele. Am făcut-o ca să te pun la încercare, avea să-mi zică Mustafa, ca să văd dacă ai învăţat cu adevărat că disciplina înseamnă

supunere oarbă! Nu e nevoie să te porți urât cu fata pe care o iubești, Hasan!

Când am ajuns iar pe plajă, am văzut că Nilgün venise și se lungise pe nisip, ca de obicei. Eram atât de somnoros că nici măcar nu m-am emoționat! M-am uitat la ea ca la o statuie. Apoi m-am așezat – te aștept, Nilgün!

Poate că Mustafa nici n-o să vină, m-am gândit eu. Probabil că a uitat; nu i s-a părut important sau a ațipit. Începe să apară gloata care gonește spre plajă: mașini venite de la Istanbul, tați, mame, copii, familii oribile, tâmpite, cu coșuri și mingi gonflabile. Toți sunteți vinovați, așa că o să vă primiți pedeapsa! Mi-e silă.

Poate că n-am s-o fac, m-am gândit eu. Eu nu sunt genul ăsta de om! Atunci au să spună că nici măcar n-am fost în stare să-i iau comunistei ziarul din mână, darămite să-l mai și rup! Ba chiar au să spună că pe vremuri eram „idealist", iar acum am ajuns comunist: fiți atenți la Hasan Karataș din Cennethisar, nu-l primiți printre voi! În cazul ăsta n-am să mă sperii, ci am să săvârșesc fapte mărețe de unul singur, o să vedeți voi cu toții!

— Hei! Trezește-te, băi!

M-am speriat: era Mustafa! M-am ridicat imediat în picioare.

— A venit fata? m-a întrebat el.

— Da, e acolo, am zis eu. Cea în costum de baie albastru.

— Aia care citește? a zis el și s-a uitat urât la tine, Nilgün. Știi ce ai de făcut! a zis după aceea. Despre care dintre băcani era vorba?

I-am arătat, după care i-am cerut o țigară. Mi-a dat, apoi a plecat și a început să aștepte, stând la o oarecare distanță.

Mi-am aprins țigara și m-am gândit, cu ochii ațintiți către vârful ei: nu sunt un tâmpit, Nilgün, am să-i zic, sunt „idealist", am anumite convingeri, aseară am scris cu toții sloganuri pe ziduri punându-ne viața în pericol, uite, nici nu mi-au ieșit încă petele de vopsea de pe degete!

— Uite la tine, fumezi! Nu e păcat de tine? Ești tânăr-tinerel!

Unchiul Recep! Avea niște plase în mână.

— Fumez pentru prima oară, am zis eu.

— Aruncă țigara aia și întoarce-te acasă, puiule! mi-a zis el. Ce treabă ai tu iar aici?

Am aruncat țigara, ca să plece de pe capul meu.

— Îl aştept pe un prieten, vrem să învăţăm împreună, am zis eu, dar nu i-am mai cerut bani.

— Taică-tău o să vină la înmormântare, nu?

A mai zăbovit puţin, apoi a plecat, legănându-se ciudat pe picioare, ca un cal ce trage singur o căruţă în susul pantei: tac-tac, tac-tac.

La puţin timp după aceea am văzut că Nilgün făcuse baie, ieşise din apă, iar acum venea spre mine. M-am dus la Mustafa şi i-am spus.

— Eu intru în băcănie, mi-a zis el. Dacă îşi cumpără ziarul *Cumhuriyet*, aşa cum ai zis tu, am să ies din prăvălie înaintea ei şi am să tuşesc. Ştii ce urmează să faci, nu-i aşa?

Eu n-am zis nimic.

— Ai grijă, sunt cu ochii pe tine, da? a zis el şi a plecat.

Eu am cotit pe o stradă lăturalnică şi am aşteptat. Mai întâi a intra Mustafa în băcănie. La puţin timp după aceea ai intrat şi tu, Nilgün. M-am emoţionat şi mi-am zis să-mi leg mai strâns şireturile de la pantofii de cauciuc; îmi tremurau mâinile. În timp ce aşteptam, m-am gândit că în viaţă se poate întâmpla orice. M-a luat parcă frica la ideea că într-o bună dimineaţă am să mă scol şi am să văd poate că marea a devenit roşie ca sângele, sau că ar putea să înceapă un cutremur, iar Cennethisarul s-ar despica în două, pe mijloc, şi din plajă ar ţâşni flăcări. M-am înfiorat.

Mai întâi a ieşit din prăvălie Mustafa, care s-a uitat către mine şi a tuşit. Apoi a ieşit Nilgün, cu ziarul în mână. M-am luat pe urmele ei. Mergea repede. Mă uitam la picioarele ei, care călcau pe pământ şi apoi se ridicau în aer ca nişte vrăbii: dacă tu crezi că mă poţi duce de nas cu vraja picioarelor tale, te înşeli amarnic! Ne-am îndepărtat de gloată. M-am uitat în urmă şi am văzut că nu mai era nimeni în spatele meu în afară de Mustafa. Când m-am apropiat de ea, Nilgün m-a auzit şi s-a întors spre mine.

— Bună, Nilgün! am zis eu.

— Bună, a zis ea, după care s-a răsucit şi a pornit mai departe.

— O clipă! am zis eu. Vrei să stăm puţin de vorbă?

Mergea înainte, de parcă nu m-ar fi auzit. Am alergat după ea:

— Stai! i-am zis eu. De ce nu vorbeşti cu mine?

Nici un răspuns.

— Ori poate ai greșit cu ceva și ți-e jenă?

Nici un răspuns, continua să meargă mai departe.

— Nu putem să stăm de vorbă ca doi oameni civilizați?

Tot nici un răspuns.

— Sau poate că nu mă recunoști, Nilgün?!

Când s-a pornit să meargă și mai repede, mi-am dat seama că n-avea rost să alerg după ea și să-i spun una, alta, așa că am dat fuga și m-am așezat în dreptul ei. Pășeam acum umăr la umăr, ca doi prieteni, iar eu vorbeam.

— De ce fugi? îi ziceam eu. Ce ți-am făcut?

Tăcea.

— Spune-mi, ți-am făcut eu vreun rău?

Nu-mi spunea.

— Spune, de ce nu deschizi gura?

Tot nu-mi spunea.

— Bine, am zis eu. Știu de ce nu vorbești! Să-ți spun de ce?

Nu spunea nimic, iar eu mă supăram tot mai rău.

— Gândești lucruri neadevărate despre mine, nu-i așa? am zis eu. M-oi crede tu așa, dar te înșeli, fata mea, te înșeli! Ai să pricepi imediat de ce te înșeli, am continuat eu.

N-am făcut însă nimic, pentru că mi s-a făcut rușine și mi-a venit deodată să urlu, de parcă m-aș fi speriat brusc de stupizenia aia! Tocmai atunci am văzut doi domni fercheși, care veneau, fir-ar să fie, din direcție opusă.

Am mai zăbovit puțin, pentru ca snobii ăia, care umblau cu cravată și sacou pe zăduf, să nu-și bage nasul în ciorba mea și, totodată, să nu interpreteze greșit toată tărășenia. Rămăsesem puțin mai în urmă, apoi am văzut că Nilgün aproape că gonea. Cum nu mai rămăsese decât un colț de stradă până la casa lor, am rupt-o și eu la fugă. Mustafa alerga în spatele meu. Când am cotit, am rămas buimac, pentru că dăduse fuga și îl apucase de braț pe pitic, care se bălăbănea pe picioare, cu plasa în mână. Mi-am zis să mă duc la ei, să fac ceva, dar picioarele mi-au rămas încremenite locului. M-am oprit, uitându-mă ca prostul după ei. M-a ajuns din urmă și Mustafa:

— Laşule! mi-a zis el. Îți arăt eu ție!

— De fapt, eu le arăt lor! am zis eu. Mâine! Le arăt eu lor mâine!

— Mâine ai s-o faci?

Eu îmi doream însă s-o fac atunci! Să fac ceva rău: dacă i-aș trage una lui Mustafa? Dacă l-aș pocni, Mustafa s-ar face grămadă la pământ și-ar rămâne țintuit acolo. Să-i fac ceva rău, de să priceapă toată lumea: îi trag niște șuturi în moacă, ca să vadă toți cine sunt eu și să nu mai creadă nimeni că sunt laș! Pentru că nu-mi place să considere oamenii că sunt așa cum gândesc ei despre mine! Eu sunt un cu totul alt om, știți voi asta? Ia uitați-vă la pumnii mei! Eu sunt acum altcineva, nu mai sunt eu! M-am înfuriat atât de rău încât mă uit, parcă, la furia care s-a revărsat din mine și până și eu mă tem de acest alt om. Nici măcar Mustafa nu poate zice nimic, pentru că și-a dat seama. Mergem împreună fără să scoatem o vorbă. Pentru că altfel o să-ți pară rău, ai priceput?!

În băcănie nu era decât băcanul. Când i-am cerut ziarul *Cumhuriyet*, a crezut că era vorba de un singur exemplar și ni l-a întins, dar când i-am spus că le voiam pe toate, a priceput; mi le-a dat însă, pentru că se temea de mine, la fel ca Mustafa. Nu avea cutie de gunoi. Am rupt gazetele, câte patru-cinci deodată, și am aruncat bucățile de hârtie prin aer. Apoi am desprins și sfâșiat fotografiile cu femei goale pe care le atârnase în vitrină, revistele alea săptămânale scârboase, păcatul, scârnăvia, cloaca... Mie îmi revenea, așadar, misiunea de a râni mizeria aia! Până și Mustafa era uimit.

— Bine, gata, gata, ajunge! zicea el.

M-a scos din băcănie.

— Deseară să vii la cafenea! mi-a zis el. Iar mâine dimineață să fii aici!

Mai întâi n-am zis nimic. Apoi, în timp ce pleca, i-am cerut o țigară, iar el mi-a dat.

23

Recep mi-a luat tava pe care fusese micul dejun și, după ce a dus-o jos, a plecat la piață. Când s-a întors, mai era cu cineva. Mi-am dat seama că era vorba de Nilgün după sunetul pașilor ei, ușori ca fulgul. A urcat scara, a deschis ușa de la odaia mea și s-a uitat spre mine: avea părul ud, așadar făcuse baie în mare. Apoi a plecat. N-a mai trecut nimeni pe la mine până la prânz. Am zăcut în pat și am ascultat lumea. Mai întâi i-am auzit pe Faruk și pe Nilgün, care stăteau de vorbă jos, la parter; apoi, zarva aia respingătoare, de sâmbătă, care răzbătea dinspre plajă s-a întețit atât de mult, încât nu le-a acoperit vocile. Nu-mi venea somnul și mă gândeam, Selâhattin, că iadul ăla al tău, iadul pe care tu îl numeai rai, a coborât deja pe pământ. Păi, ascultă: toți oamenii sunt egali și toți cei care dau nu știu câte parale pot să se ducă acolo și să se despoaie, lungindu-se apoi unul lângă altul! M-am ridicat și am închis ferestrele și obloanele, ca să nu-i mai aud. Am așteptat multă vreme să mănânc de prânz și apoi să mă cufund în uitarea pe care mi-o aduce somnul de după-amiază. Recep a întârziat. A fost la înmormântarea unui pescar. N-am coborât nici la masa de prânz. Recep mi-a luat apoi tava și a plecat, închizând ușa de la odaia mea. Aștept somnul de după-amiază.

Cel mai plăcut somn e somnul de după-amiază, zicea mama. După masa de prânz visezi cel mai frumos și te simți bine. Da! Asudam nițel, mă destindeam, mă simțeam parcă sprintenă și țopăitoare ca o vrăbiuță. Apoi deschideam fereastra, ca să intre în cameră aerul curat și să iasă cel puturos, ca să ajungă-n inima odăii ramurile verzi ale copacilor din Nișantași și să se reverse afară visele. Asta pentru că se întâmpla uneori, când mă deșteptam din somn, să cred că visul meu continua să curgă în voie, din locul în care mă despărțisem de el la trezire. Poate

că așa o să fie și când am să mor; gândurile mele cutreieră prin odaie, printre lucruri, printre obloanele ferecate bine, hoinăresc, târându-se pe masă, pe pat, pe pereți, pe tavan, iar când crapă cineva ușa ușurel are impresia că le vede umbra atârnând în aer: închide ușa, ca să nu-mi fie vătămată curăția cugetului, ca să nu-mi fie otrăvite amintirile, iar gândurile mele nestricate să continue să plutească până la sfârșitul lumii, asemenea unor îngeri, pe sub aceste tavane, prin această casă a tăcerii, făcându-vă să vă crape obrazul! Dar știu ce vor face ei atunci: unuia dintre nepoții satanei, mezinului, i-a scăpat o dată porumbelul din gură! Casa asta e tare demodată, bunico, s-o demolăm și să facem în locul ei un bloc! Știu bine că nu suferiți atât pentru păcatele în care sunteți cufundați până la gât, cât pentru că vedeți pe altcineva rămas neprihănit!

Trebuie să treci și tu, la fel ca mine, de oprelișteа asta stupidă pe care o numești păcat, zicea Selâhattin, bea și tu rachiu așa cum fac eu, ia o înghițitură, doar atât cât să guști, oare nu ești deloc curioasă, nu-ți face rău deloc, ba dimpotrivă, te drege, îți ascute mintea! Doamne, iartă-mă! Bine, Fatma, dar spune-o măcar o dată, căci e de ajuns, iar păcatul să cadă asupra bărbatului tău: spune, Fatma, „Dumnezeu nu există!". Doamne, iartă-mă! Bine, atunci ascultă-mă, uite, acesta este cel mai important articol din enciclopedia mea; ascultă-mă, abia l-am scris; ascultă-mă, îți citesc rezumatul articolului *bilgi*, „cunoașterea", aflat la litera B, conform noului alfabet: sursa cunoașterii noastre este experiența... nici o formă de cunoaștere care nu se bazează pe experiență și care nu este dovedită prin experiență nu este valabilă... Această frază, care constituie punctul nodal al întregii cunoașteri științifice, elimină dintr-un foc chestiunea existenței lui Dumnezeu... Pentru că aceasta nu poate fi dovedită experimental... Dovada ontologică este o simplă gargară scolastică!... Dumnezeu nu este decât o idee cu care se joacă metafizicienii... Prin urmare, în lumea noastră de mere, pere și Fatme nu există, din păcate, loc pentru Dumnezeu... Ha, ha, ha! Pricepi, Fatma, Dumnezeul tău nu există! Mă gândesc să răspândesc cât mai curând aceste cunoștințe! N-am răbdare să termin enciclopedia, așa că i-am scris lui Istepan, tipograful, căci vreau să tipărească imediat acest articol sub formă de broșură. Am să-l convoc din nou și pe Avram, bijutierul, așa

că fii cu băgare de seamă; nu suport nazurile tale de fetiță într-o chestiune atât de importantă, prin urmare ai să-i dai o piesă bună din cutia aia a ta, jur că toată țara o să beneficieze de pe urma a ceea ce fac, iar dacă habotnicii ăia tâmpiți n-au să fie în stare să-mi distribuie broșura, sunt decis să mă duc în Sirkeci și s-o vând chiar eu! Ai să vezi cum au să și-o smulgă din mâini unul altuia! Pentru că, după cum știi și tu, Fatma, mi-am sacrificat ani de zile pentru a extrage totul din cărțile acelea franțuzești și a scrie despre rațiune într-o limbă pe care s-o priceapă gloata de aici! Nu sunt atât de curios să știu dacă vor citi sau nu ceea ce aștern eu pe hârtie, Fatma, dar sunt, totuși, curios să aflu cum vor reacționa după ce-mi vor fi citit vorbele!

Din fericire, nimeni în afară de el și, poate, de pitic, n-a citit minciunile alea dezgustătoare și, pe de altă parte, doar eu am citit, cu lehamite, descrierea aia a iadului, despre care sărmanul ispitit de satana zicea emoționat că o să fie minunatul rai al viitorului, rugându-se ca lumea pe care o zugrăvea el să coboare degrabă pe pământ. Nimeni altul n-a citit lucrurile alea!

Odată, după ce trecuseră șapte luni de când Selâhattin descoperise moartea și trei luni de când murise iar Doğan al meu se afla la Kemah, mă aflam acasă singură-singurea, doar cu piticul, în miez de iarnă: era noapte, afară ningea, iar eu mă gândeam că se așternea omătul peste mormântul lui când, deodată, m-au trecut fiorii și m-am gândit să mă încălzesc cumsecade. Picioarele îmi erau înghețate bocnă și stăteam acolo, în odaia în care mă retrăsesem ca să nu mai îndur duhoarea de vin ce se răspândea din gura lui, părăsită și rebegită; lumina chioară și plictisitoare a lămpii nu-mi aducea alinare, iar ninsoarea bătea în ferestre, dar nu plângeam. Am vrut să mă încălzesc, așa că m-am dus sus, la etaj. M-am gândit că de-acum puteam intra în încăperea aceea în care nu pătrundeam niciodată pe vremea când trăia Selâhattin și în care sunetul pașilor lui, ce străbăteau odaia încolo și încoace, nu contenea niciodată. Am împins ușa binișor și am văzut hârtiile care se lăfăiau peste tot, întinse fără rușine pe mese, prin fotolii, pe scaune, prin ochiuri de dulap, prin sertare, pe cărți, în cărți, pe jos, între geamuri – hârtii, hârtii, hârtii, scrise, desenate, grămezi de hârtii... Am deschis ușa sobei pântecoase și am început s-o înfund cu

ele. Şi ce frumos îţi mai înghiţea soba păcatele, Selâhattin, când am azvârlit, ceva mai târziu, chibritul în borta ei şi am mai aruncat şi alte hârtii, scrieri de-ale tale şi gazete! Pe măsură ce-ţi erau mistuite păcatele, mi se încălzea sufletul! Opera căreia i-am consacrat întreaga viaţă: dragul meu păcat! Ia să vedem, ce-a zis satana aici? Mai şi citeam câte ceva de prin hârtii, în vreme ce le rupeam de zor. La început aşternuse în scris câteva note: Republica – aceasta este forma de guvernământ de care avem noi nevoie... Există diverse tipuri de republică... În cartea sa pe această temă, De Paset... 1342... Ziarele care mi-au parvenit afirmă că săptămâna aceasta a fost întemeiată la Ankara... E bine... Dar nu cumva s-o întemeieze după asemănarea lor! Compară teoria lui Darwin cu Coranul şi explică superioritatea ştiinţei prin aspecte simple, pe care până şi tâmpiţii să fie în stare să le priceapă... Cutremurul este un fenomen pe de-a-ntregul geologic şi presupune scuturarea scoarţei terestre... Femeia îl întregeşte pe bărbat... Femeile se împart în două categorii... Cele din prima categorie sunt naturale, căci se lasă în voia plăcerilor şi a dorinţelor pe care li le insuflă natura, sunt firești, relaxate, fără probleme, fără griji, nu cunosc iritarea şi mânia, căci provin, în marea lor majoritate din popor, din clasa de jos... Aşa cum era nevasta lui Rousseau, cu care acesta nu s-a căsătorit[1]... I-a dăruit lui Rousseau şase copii, era o simplă slujitoare... Femeile din cea de-a doua categorie sunt nervoase, poruncitoare, mândre, fanatice, reci, lipsite de înţelegere... Ca Maria Antoaneta... Femeile din această a doua categorie sunt atât de reci şi de lipsite de înţelegere, încât mai mulţi savanţi şi filozofi au ajuns că caute înţelegerea şi căldura dragostei la femei din clasa inferioară... Servitoarea lui Rousseau, fata brutarului, în cazul lui Goethe, sau, iarăşi, fata în casă în cazul lui Marx, savantul comunist... A avut şi un băiat cu ea... Engels şi-a asumat paternitatea lui. De ce să-ţi fie jenă? Acesta este adevărul vieţii... Sunt multe alte exemple de acest fel... Prin urmare, aceşti oameni mari şi-au otrăvit existenţele din pricina

1. Marie-Thérèse Le Vasseur (Levasseur) a fost tovarăşa de viaţă a lui Jean-Jacques Rousseau până la moartea acestuia (1778); cei doi au avut cinci copii (despre care unele surse contemporane pretind că n-ar fi fost ai filosofului) şi au sfârşit prin a se căsători în 1768.

naturii reci a propriilor soții, îndurând o suferință pe care n-o meritau deloc, iar unii dintre ei s-au consumat în van, neizbutind să-și ducă la bun sfârșit, tocmai din această pricină, după caz, cartea, sau sistemul filosofic, sau enciclopedia cutare ... Cât despre copiii pe care legea și societatea îi socotesc bastarzi, aceștia reprezintă o altă suferință!... În vreme ce mă uitam la aripile berzei, mă întrebam: oare s-ar putea să construiești un zepelin exact în formă de barză, dar fără elice în partea din spate?... Avionul a devenit acum o armă de luptă... Un individ pe nume Lindbergh a reușit să treacă săptămâna trecută Oceanul Atlantic în zbor... La 22 de ani[1]... Toți sultanii sunt proști... Iar Reșat[2], marioneta Unioniștilor, este cel mai prost dintre toți... Faptul că șopârlele de la noi din grădină își leapădă cozile, potrivit concepției lui Darwin, pe care însă nu l-au citit, trebuie privit nu ca o minune, ci ca o biruință a minții omenești!... Dacă aș putea dovedi că acest fapt accelerează industrializarea, aș scrie neîntârziat că trebuie să trecem de la islam la creștinism...

Citeam fără răgaz, apoi aruncam scârbită hârtiile pe gura sobei și mă încălzeam. Nu mai știu cât citisem și cât apucasem să azvârlu în sobă când, deodată, s-a deschis ușa și l-am văzut pe pitic. Deși mic de stat, avea șaptesprezece ani: ce faceți, doamnă, nu e păcat de ele? Tu să taci! Nu e păcat, nu e păcat? Gura, îți zic! Nu e păcat? Tot nu tace! Unde mi-e bastonul? A tăcut. Mai sunt și alte hârtii, ai ascuns ceva, spune drept, stârpitură, astea sunt toate? Tace mâlc! Prin urmare, ai tăinuit ceva, stârpitură, tu nu ești fiul, ci bastardul lui, așa că n-ai dreptul la nimic, ai priceput, dă-mi-le mie, am să ard toate hârțoagele, adu-mi-le repede, uite, tot mai întrebi dacă nu e păcat de ele! Unde mi-e bastonul?! Acum vin la tine! A luat-o la fugă pe scară, bocănind, ca un perfid ce era! Striga de jos: la mine nu e nimic, doamnă, vă jur, n-am pitit nimic! Bine!

---

1. Charles Lindbergh (1902-1974) a traversat Atlanticul în 20-21 mai 1927.
2. Mehmet V Reșat (1844-1918), sultan otoman, într-o perioadă extrem de tulbure pentru imperiu. La fel ca și alți suverani din perioada târzie, n-a avut o putere politică reală, fiind privit mai curând ca o marionetă în mâinile Junilor Turci, veniți la putere după Revoluția din 1908.

N-am zis nimic. Am năvălit brusc în odaia lui, în mijlocul nopții, l-am deșteptat din somn, l-am dat afară, am scotocit temeinic fiece locșor din odaia aia a lui cu iz ciudat, am cercetat fiece cotlon, până și umplutura părerii ăleia de saltea din patul lui de copil: nu, nu avea alte hârtii!

Dar, cu toate astea, tot mi-e teamă. Pesemne că a pitit ceva pe undeva, că mi-a scăpat vreo hârțoagă pe care a pus apoi mâna și a dat-o la tipar Doğan, băiatul lui taică-său, pentru că acesta venea mereu la mine și mă întreba: mamă, unde sunt hârtiile scrise de tata? Nu te aud, puiule! Păi, știi tu, a scris la ele ani de zile, unde sunt, mamă? Nu te aud, băiatul meu! Mă refer la enciclopedia tatei, rămasă neterminată, mamă dragă! Nu te aud! Poate că o avea vreo valoare, căci tata și-a dedicat întreaga viață acelor articole, și-apoi mai sunt și foarte curios să le citesc, haide, mamă, dă-mi-le! Nu te aud, copilul meu! Poate că le putem publica pe undeva, așa cum și-a dorit tata, pentru că, uite, se apropie aniversarea zilei de 27 mai[1], iar militarii spun că mai pregătesc un puci. Nu te aud, dragul meu Doğan! Se zice că după puciul ăsta o să se producă o nouă revenire la kemalism, așa că am putea să tipărim măcar câteva fragmente interesante din enciclopedie. Unde sunt scrierile acelea, mamă? Scoate-le de pe unde le-ai vârât și dă-mi-le! Știi doar că sunt fudulă de urechi! Unde sunt hârtiile alea, Doamne Dumnezeule, scormonesc peste tot și nu reușesc să dau nici de cărți, au dispărut, nu mai sunt decât instrumentele alea ciudate, aruncate în spălătorie! Nu te aud! Ce-ai făcut, mamă, că doar nu i-oi fi aruncat hârtiile și cărțile?! Am tăcut. Le-ai rupt, le-ai ars sau le-ai aruncat, nu-i așa? Se așterne pe plâns. Apoi, curând după aceea, se așterne pe băut. Și eu am să scriu, la fel ca tata: uite, iar merge totul spre rău, trebuie să facem ceva ca să punem stavilă acestui declin, prostiei, oamenii

1. 27 mai 1960, dată la care a avut loc o lovitură de stat militară, soldată cu înlăturarea de la putere a președintelui Celal Bayar și a Partidului Democrat; o parte dintre cei înlăturați de la putere, în frunte cu primul-ministru Adnan Menderes, au fost condamnați la moarte și executați, în vreme ce Celal Bayar și alți câțiva membri proeminenți ai Partidului Democrat au fost condamnați la închisoare pe viață, iar ulterior amnistiați.

ăştia n-au cum să fie atât de răi sau de idioţi, cu siguranţă că printre ei se află şi unii mai de soi, mamă, îl cunosc pe ministrul agriculturii de pe vremea şcolii, eram îndrăgostiţi de aceeaşi fată dar, cu toate astea, eram prieteni buni, el era cu un an mai mic decât mine, însă făceam parte amândoi din echipa de atletism, el era la aruncarea greutăţii, era foarte gras, dar avea o inimă de aur, acum am să-i scriu un lung raport, şi-apoi generalul cutare, care este în acest moment al doilea locţiitor al şefului Marelui Stat Major, era căpitan pe vremea când eu eram locţiitor de prefect la Zile[1], e un om foarte bun, se zbate să facă ceva util pentru ţară, am să-i trimit şi lui un exemplar din raport, mamă, tu nu ştii ce nedreptăţi se fac... Ei bine, dar de ce să fii tu responsabil de ele, fiule? Dacă nu ne amestecăm deloc, noi o să fim responsabili de ele, de aceea, mamă, aşa că mă aşez la masă şi le aştern pe hârtie, ca să nu fiu, măcar, tras la răspundere... Eşti chiar mai penibil decât taică-tău, chiar mai laş, decât el!... Nu sunt, mamă, nu sunt, dacă aş fi fost laş m-aş fi alăturat lor, căci îmi venise rândul să devin guvernator, dar sunt sătul până-n gât, ştii ce le fac amărâţilor de ţărani? Nu sunt curioasă să ştiu, fiule! Ei vieţuiesc prin fundături de munte, pe unde nici pasărea nu cutează... Răposatul tău tată m-a învăţat că o asemenea curiozitate nu foloseşte la nimic! Îi abandonează, nu există nici un doctor, nici un învăţător... Din păcate, Doğan dragă, n-am fost în stare să te învăţ şi pe tine ceea ce m-a învăţat pe mine taică-tău!... Şi asta ca să le ia, o dată pe an, roadele la preţuri de nimic... Din păcate, fiule, n-am izbutit să-ţi transmit nimic din mine!... Iar apoi, mamă, îi dau uitării, lăsându-i în bezna aia înfricoşătoare... Îmi mai spunea şi altele, dar eu nu-l ascultam, ci mă retrăgeam în odaia mea şi cugetam: ce ciudat, cineva îi amăgeşte ca să nu fie ca ceilalţi şi să nu-şi vadă liniştiţi de viaţă, trăind între casă şi serviciu! Mă gândeam: ai zice că cel care îi ispiteşte aşa se uită acum la necazurile mele şi-şi râde în barbă! M-a cuprins sila, aşa că m-am uitat la ceas: se făcuse ora trei, dar eu tot nu puteam să dorm, căci auzeam hărmălaia de pe plajă. Apoi m-am gândit la stârpitură şi m-am înfiorat.

1. Oraş în provincia Tokat (nordul Turciei, zona Mării Negre).

Poate că i-or fi stârnit mila lui Doğan al meu, scriindu-i de la țară, am chibzuit eu. Sau poate că taică-său i-o fi spus lui Doğan de ei. Dar Selâhattin nu mai părea să aibă ochi decât pentru ceea ce scria el. În vara de după terminarea facultății, dragul de Doğan începuse să-mi pună tot soiul de întrebări: unde s-au dus Recep și Ismail, mamă? Apoi, într-o bună zi, a plecat de-acasă pe neașteptate. Când s-a întors, la o săptămână după aceea, îi avea cu el pe cei doi, care abia ieșiseră din copilărie: un năpârstoc și un cotonog, îmbrăcați ca vai de ei! De ce i-ai luat de la țară și i-ai adus aici, băiete, ce caută ei în casa noastră, i-am zis eu. Știi și tu de ce i-am adus, mamă, a zis el, și i-a instalat pe amândoi în camera de acum a stârpiturii. Apoi, cotonogul a râvnit la banii agonisiți de pe urma diamantului vândut de Doğan și dus a fost, fără să ajungă prea departe: când ne ducem la cimitir îmi arată cu toții, an de an, casa de pe povârnișl Mă întreb mereu de ce-o fi rămas năpârstocul aici. Lumea zicea că i-ar fi rușine, că se teme să umble printre oameni. M-a scăpat de grija casei și-a bucătăriei, dar mi-e și silă de el! După ce-a plecat Doğan, îi surprindeam ori îi auzeam uneori pe Selâhattin și pe stârpitură stând la taclale în câte-un cotlon: spune-mi, fiule, zicea Selâhattin, cum era viața la țară, ați fost tare strâmtorați, te-au pus și pe tine să-ți faci rugăciunile, spune-mi, crezi în Dumnezeu, povestește-mi cum a murit maică-ta! Ce femeie bună era, purta în ea frumusețea neamului nostru dar, din păcate, eu trebuia să-mi isprăvesc enciclopedia! Stârpitura tăcea, iar eu dădeam fuga în odaia mea, neputând să mai rabd, și încercam să uit, dar tot îmi aduceam aminte, scârbită până la Dumnezeu: ce femeie bună era, purta în ea frumusețea neamului nostru, ce femeie bună era, ce femeie bună era!

Nu, Selâhattin, nu era decât o lepădătură: o servitoare! Fugise cu bărbatu-său din sat din pricina unei răzbunări de sânge, veniseră la Gebze, apoi, când el plecase în armată iar pescarul de pe-aici în grija căruia o lăsase se răsturnase cu barca și se înecase, o văzusem de nu știu câte ori, sărmana, mucoasa, pe la dărăpănătura aia de debarcader, cine știe din ce-și ducea zilele nenorocita, iar pentru că la vremea aceea bucătarul acela din Gerede pe care-l aveam înaintea ei se obrăznicise și-i zisese lui Selâhattin dumneavoastră nu credeți în Dumnezeu, o să

vă arătăm noi, Selâhattin îl slobozise și o adusese în casă pe mucoasa aia scârboasă, ce să facem, Fatma, n-avem oameni, eu nu mă amestec, am zis eu, iar ea a deprins degrabă treburile casei și, când a făcut pentru prima oară sarmale în foi de viță, Selâhattin a zis ce femeie pricepută, nu-i așa, Fatma, iar eu am priceput încă de pe atunci ce urma să se întâmple și mi s-a aplecat imediat și m-am gândit ce ciudat, pesemne că mama m-a adus pe lume ca să fiu martoră la greșelile și păcatele altora și să-mi fie silă de ele!

Da, mi-a fost silă: în nopțile reci de iarnă, când gura îi puțea a rachiu, Selâhattin mă credea adormită și cobora scara în tăcere, iar apoi, Doamne, ce treabă murdară, se ducea pe nesimțite în odaia în care locuiește azi stârpitura, unde îl aștepta femeia aceea care avea să devină mama stârpiturii, iar eu vedeam toate astea și mi se făcea scârbă. Apoi, ca să se poată distra mai în voie și, poate, după cum spunea vorba aceea pe care o folosea atât de des în enciclopedia lui, ca să se simtă „mai liber și mai independent", l-am văzut construind, pe locul unde se află azi cotețul, o colibă, și iar m-a cuprins sila: când ieșea beat criță din odaia lui de lucru și se ducea acolo, în crucea nopții, eu stăteam nemișcată în odaia mea, cu andrelele și lucrul de mână și mă întrebam ce făceau ei în chițimie.

Îi face acelei mizerabile tot ceea ce nu-mi poate face mie, mă gândeam eu; mai întâi îi dă să bea, ca s-o facă să se afunde de-a binelea în păcat, apoi o pune să spună că Dumnezeu nu există, că nu mai există altceva, ca să-l facă fericit pe diavol, nu, nu, mie nu mi-e frică de păcat, nu, Dumnezeu nu există! Doamne iartă-mă, Fatma, nu te mai gândi! Uneori ieșeam din camera mea pe furiș, mă duceam în odaia din spate și mă uitam la luminile acelea păcătoase, chioare care răzbăteau din colibă, cugetând și murmurând: sunt acolo, uite, acolo, acum... Poate că acum își sărută bastarzii, poate că le explică unde nu se află Dumnezeu, poate că râd cu toții și poate că... Nu te mai gândi, Fatma, nu te mai gândi! Apoi mă întorceam în camera mea, rușinată de ceea ce făcusem, luam andrelele cu care îi tricotam o vestă lui Doğan și îl așteptam. Nu trebuia să zăbovesc însă prea mult: peste o oră îl auzeam pe Selâhattin ieșind din colibă, iar apoi, în vreme ce urca, legănându-se, scara, al cărei scârțâit nici măcar nu încerca să-l mai ascundă, eu crăpam

ușa camerei preț de un deget și mă uitam prin crăpătura aceea la satană, cu teamă, curiozitate și silă, până când îl vedeam intrând în odaia de lucru.

O dată, pe când urca scara clătinându-se, se oprise o clipă locului: atunci mă speriasem, căci îl văzusem uitându-se spre crăpătura ușii, în ochii mei, și voisem să închid iar ușa ușurel și să mă refugiez în odaie, dar era prea târziu, căci Selâhattin se și pornise pe urlat: De ce-ți scoți botul pe-acolo și te uiți la mine, lașo?! De ce mă pândești noapte de noapte prin deschizătura ușii?! De parcă n-ai știi unde mă duc și ce fac! Aș fi vrut să închid ușa și să fug, dar nu puteam da drumul la clanță, de parcă dacă aș fi făcut-o aș fi devenit părtașă la păcat! Apoi răcnise și mai amarnic: Nu mi-e rușine de nimic, Fatma, de nimic! Puțin îmi pasă de nefericitele alea de temeri și credințe care-ți împresoară ție mintea ca o pânză de păianjen! Eu mă aflu dincolo de toate tâmpeniile, și greșelile, și păcatele care apasă Orientul, pricepi, Fatma? Degeaba te holbezi așa la mine: eu sunt mândru de lucrurile pentru care-ți place ție să mă condamni și să te simți dezgustată! Apoi mai urcase câteva trepte, clătinându-se pe picioare, și urlase iar înspre ușă, pe care eu continuam s-o țin întredeschisă: Mă laud și cu femeia aceea, și cu băieții pe care mi i-a adus pe lume... Femeia e muncitoare, dreaptă, cinstită, sinceră și frumoasă! Nu trăiește ca tine, terorizată de crimă și pedeapsă, pentru că n-a învățat să țină tacâmurile în mână și să facă pe stilata, așa cum faci tu! Uite ce-am să-ți spun eu acum, ascultă-mă bine! Nu mai avea un ton arțăgos, ci convingător, între noi se afla ușa pe care o țineam, din simplă obișnuință, de clanță, și ascultam: în povestea asta nu se află nimic de rușine, nimic care să-ți trezească silă, nimic de condamnat, căci suntem niște oameni liberi, Fatma! Cei care ne îngrădesc libertatea sunt ceilalți! Aici nu mai e nimeni în afară de noi, Fatma – știi și tu că trăim în locul ăsta ca pe-o insulă pustie. Am lăsat, la fel ca Robinson Crusoe, chestia aia blestemată numită societate la Istanbul și n-o să ne mai întoarcem acolo decât în ziua în care am să răstorn tot Orientul cu fundul în sus, prin enciclopedia mea. Acum ascultă-mă: de ce-ți otrăvești tu viața cu credințele alea absurde și cu morala, de care te agăți cu patimă maladivă, câtă vreme putem trăi absolviți de vină, de păcat, de rușine, savurându-ne pe deplin

libertatea? Dacă nu vrei libertate, ci nefericire, asta te priveşte pe tine până la urmă; este oare drept însă ca ceilalţi să fie nenorociţi din cauza ta, se cuvine să sufere ei din pricina convingerilor tale morale absurde? Cască urechile la ce-ţi spun: acum vin de la colibă, nu văd de ce ar trebui s-o ascund, căci ştii foarte bine că vin de la servitoare, de la copiii mei, de la Recep şi Ismail; le cumpărasem o sobă de la Gebze, dar n-a fost de prea mare folos, căci îngheaţă cu toţii de frig acolo, Fatma, din cauza convingerilor tale stupide, nu mă mai lasă inima să-i văd zgribuliţi de frig, pricepi?

Am priceput şi mi s-a făcut frică: am continuat să ascult ce-mi spunea, rugându-se de mine pe un ton plângăcios şi izbind cu pumnii în uşă, şi am tăcut. La puţin timp după aceea l-am auzit cum intra, căinându-se, în odaia lui, iar apoi, când am auzit, curând după aceea, horcăitul acela adânc, tihnit de beţiv, am stat să cuget, tulburată, până în zori. Afară ningea, iar eu mă uitam pe fereastră. Dimineaţa, la micul-dejun, mi-a dezvăluit lucrul acela la care mă gândisem şi de care-mi dădusem seama deja.

Luam micul-dejun, serviţi de femeia aceea, apoi ea a coborât în bucătărie, plictisită parcă să ne servească, exact aşa cum face şi stârpitura acum, iar Selâhattin mi-a şoptit: tu-i numeşti bastarzi, dar sunt şi ei oameni. Îmi vorbea pe un ton incredibil de uşor şi de amabil, de parcă mi-ar fi împărtăşit o taină şi m-ar fi rugat ceva: bieţii copii, îngheaţă de frig în coliba aia, unul nu are decât doi ani, celălalt trei; am decis să-i instalez imediat aici, în casă, Fatma! Acum nu mai au loc în odăiţă, aşa că am să-i aşez în camera de alături. Nu uita că, în cele din urmă, sunt copiii mei! Nu te mai împotrivi, cu convingerile alea ale tale idioate cu tot! Eu tăceam şi mă gândeam. Când a coborât la masa de prânz, a spus-o din nou, dar de data asta cu voce tare, şi a adăugat: Nu mă mai rabdă inima să-i văd culcându-se în aşternuturile alea întinse pe jos, şi nici să-i văd înfăşurându-se în trenţele alea pe care le cred pături! Mâine, când am să mă duc la Gebze, pentru târguielile lunare... Aşadar, mâine se duce la Gebze, m-am gândit eu! În după-amiaza aceea am chibzuit: poate că la cină o să-mi spună că, de acum încolo, o să stăm cu toţii la aceeaşi masă. Pentru că nu zicea el că suntem cu toţii egali? N-a spus-o însă. Şi-a băut rachiul,

mi-a spus că a doua zi dimineață urma să se ducă la Gebze și și-a luat tălpășița fără nici o sfială. Eu am urcat repede la etaj, am dat fuga în odaia din spate și m-am uitat în urma lui: du-te, satană, la lumina aia păcătoasă din cocioabă, du-te clătinându-te pe picioare, prin zăpada care lucește în licărirea lunii, căci ai să vezi tu mâine! M-am uitat în grădina troienită, luminată de lună, până când s-a întors; stăteam, totodată, cu un ochi la lumina palidă, urâtă a lămpii din chițimie. De data aceasta a intrat, la întoarcere, în odaia mea și mi-a spus în față: Nu te mai umfla degeaba în pene, pentru că de doi ani de zile am nevoie de tribunal ca să divorțez de tine și tot de doi ani nu mai pot să-mi iau o a doua nevastă, chiar dacă aș vrea! Între noi doi nu mai există nimic în afara acelei învoieli ridicole numite căsătorie, Fatma! Și-apoi, potrivit clauzelor de pe vremea când am încheiat noi învoiala aceea, eu puteam să divorțez de tine cu două cuvinte[1], sau puteam să-mi iau o altă nevastă, pe lângă tine, dar atunci n-am simțit nevoia! Pricepi? Mi-a mai spus și altele, iar eu l-am ascultat. Apoi mi-a spus că a doua zi dimineață avea să se ducă la Gebze și a plecat să se culce, bălăbănindu-se pe picioare. Am chibzuit toată noaptea, cu ochii în grădina troienită.

Dar ajunge, Fatma, nu te mai gândi! Am transpirat, acoperită cum sunt cu plapoma. M-am întrebat: oare ce le-o spune stârpitura? Copii, va zice el, bunica voastră ne-a altoit cu bastonul... M-a luat frica și n-am vrut să mă mai gândesc, am vrut să dorm, numai că n-am cum să dorm câtă vreme aud zarva asta de sâmbătă, de pe plajă!

Mi-am tras plapoma peste ochi, dar tot îi mai aud și mă gândesc că abia acum am priceput, abia acum am priceput ce frumoase erau nopțile acelea singuratice de iarnă, când tăcerea nopții era a mea și când totul era încremenit, neclintit. Îmi afundasem urechea în bezna moale a pernei și visam la tăcerea aceea pustie, profundă a lumii, în vreme ce lumea se făcea

1. De fapt, în trei – potrivit legislației islamice, abolite în Turcia în anul 1924, soțul putea să-și repudieze soția, inițiind astfel procedura de divorț, prin rostirea cuvântului *talak*, „divorțez de tine", repetat de trei ori. Aceasta era însă doar una dintre formulele „clasice" de separare a cuplurilor.

auzită molcom de sub perna mea, de parcă sunetul ei ar fi răzbătut din pământ și din afara timpului. A doua zi, Selâhattin se dusese la Gebze. Ce departe era Ziua Judecății pe vremea aceea! Eram singură acasă. Ce departe erau morții care nu putrezeau prin morminte! Mi-am luat bastonul, așa cum plănuisem, am coborât scara și am ieșit în grădina acoperită de troiene. Ce departe erau cazanele în clocot și suferințele pricinuite de caznele iadului! M-am îndreptat grăbită către acel cuib al păcatului pe care satana îl numea colibă, lăsând urme de pași prin zăpada care se topea. Ce departe erau liliecii, șerpii cu clopoței, leșurile! Am ajuns la colibă, am bătut la ușă, am adăstat puțin, iar femeia aia simplă, mizerabilă, servitoarea cea proastă mi-a deschis imediat. Hoituri de șoareci, bufnițe, spirite! Am împins-o la o parte și am intrat, așadar ăștia sunt bitangii, a dat să mă apuce de mână! Haznale, gândaci de bucătărie, spaime de moarte! Nu faceți asta, doamnă, nu faceți asta, ce vină au copiii? Robi nubieni, negri, fiare ruginite! În loc să dați în copii, dați în mine, doamnă, ce vină au ei?! Vai, Doamne, fugiți, copii, fugiți! N-au putut fugi! Putregaiuri, leșuri, bastarzi! N-au putut fugi, și i-am altoit, și atunci, mai și ridici mâna asupra mea, nu, am trosnit-o și pe mama lor, iar când a încercat și ea să mă lovească am pocnit-o și mai tare și, în cele din urmă, bineînțeles că femeia aia despre care tu spuneai că era muncitoare și vânjoasă s-a prăbușit la pământ, Selâhattin! Nicidecum eu! Atunci am stat să mă uit la acel cuib dezgustător al păcatului, care se înălța de cinci ani în fundul grădinii și pe care tu îl numeai colibă, ascultându-i pe bitangi cum boceau. Linguri de lemn, cuțite de tablă, farfurii ciobite și crăpate din serviciul mamei și, uite, Fatma, chiar și unele farfurii întregi, pe care tu le socoteai rătăcite, și cufere pe care le foloseau pe post de mese, trențe, țesături sfâșiate, burlane, așternuturi întinse pe jos, bucăți de ziare înfundate pe sub ferestre, pe sub uși, Doamne, Dumnezeule, ce scârbos, zdrențe pătate, slinoase, maldăre de hârtii, chibrituri arse, un clește ruginit, bont, lemne așezate în cutii de tablă, scaune vechi răsturnate, clanțe, sticle goale de rachiu și vin, cioburi de sticlă răspândite pe jos, ba chiar și sânge, Doamne, și bastarzii care tot mai plângeau, mi s-a aplecat, iar când s-a întors Selâhattin în seara aceea a plâns puțin, pentru ca apoi, peste zece zile, să-i ia și să-i ducă în satul acela îndepărtat.

Bine, Fatma, zicea el, să fie cum zici tu, dar ceea ce ai făcut e inuman, celui mic i-ai frânt piciorul, cel mare nu pricep ce are căci e vânăt peste tot, pesemne că a avut un șoc, suport toate astea doar pentru enciclopedie, iar pe ei îi trimit în satul acela îndepărtat, am găsit și un biet bătrânel care primește să-i înfieze pe copii pentru că i-am dat destule parale, am să fiu nevoit să-l convoc iar pe evreu în curând, ei, ce să facem, pentru ispășirea păcatelor noastre, bine, bine, nu începe din nou, tu n-ai păcate, doar pentru ispășirea păcatelor mele, dar de acum încolo să nu mă mai întrebi de ce beau atât de mult, să mă lași în pace, ai să te ocupi tu de bucătăria care a rămas de izbelițte, eu am să urc acum ca să lucrez, iar tu șterge-o de pe capul meu înainte de a-mi ieși din fire, închide-te în odaia ta și culcă-te în patul ăla înghețat, stând toată noaptea cu ochii în tavan, ca o cucuvea, fără să dormi. N-ai decât să zaci în pat, fără să se lipească somnul de tine!

Tot mai zac în pat și nu se lipește somnul de mine. Aștept noaptea. De-ar veni odată noaptea, când nimeni nu mai are puterea să întineze nimic, pentru că vă lungiți cu toții în așternuturi și dormiți! Atunci rămân singură și ating, adulmec, gust, simt apa, carafa, cheile, batista, piersica, colonia, farfuria, masa, ceasul, și mă gândesc... Toate se află acolo pentru mine, suspendate în gol, la fel ca mine, toate mă înconjoară tihnite, lesne de înțeles, ticăie, trosnesc în tăcerea nopții, căscând parcă și curățându-se de vină, de păcat, de scârnă odată cu mine. Atunci, timpul devine și el timp, lucrurile sunt mai aproape de mine, iar eu sunt și eu mai aproape de mine atunci...

24

M-am trezit brusc în vreme ce visam tot soiul de lucruri ciudate, curioase, iar când mi-am dat seama că nu fusese decât un vis m-am întristat. Visasem un bătrân învesmântat într-o pelerină, care se rotea la căpătâiul meu, spunând mereu „Faruk, Faruk!". Pesemne că urma să-mi dezvăluie taina istoriei, dar mă chinuia puțin înainte de a mi-o destăinui. Eu, care consideram, nu știu de ce, că totul are un preț, mă supuneam caznei în numele cunoașterii, încercam un straniu sentiment de rușine și tocmai îmi spuneam să mai strâng puțin din dinți ca să aflu acel mister, când rușinea aceea a devenit de neîndurat și m-am deșteptat brusc, lac de sudoare. Auzeam vuietul care răzbătea dinspre plajă, precum și zgomotul de mașini și motoare care venea dinspre poarta grădinii. Lungul somn de după-amiază nu prea îmi fusese de folos: continuam să fiu toropit, căci băusem toată noaptea. Am văzut că era patru fără un sfert. Încă nu venise vremea să mă apuc iar de tras la măsea, dar, totuși, m-am sculat.

Am ieșit din odaie. Casa era cufundată în tăcere. Am coborât scara și m-am dus la bucătărie. În timp ce puneam, din simplă obișnuință, mâna pe mânerul de la ușa frigiderului, am presimțit în mine aceeași senzație de așteptare: ceva nou, o emoție, o aventură neașteptată. Măcar de-ar fi existat așa ceva în viața mea și de-aș fi putut da uitării arhivele, poveștile și istoria! Am deschis frigiderul și m-am holbat la lumina dinăuntrul lui de parcă m-aș fi uitat în vitrina unui bijutier: castroane, sticle, culori, roșii, ouă, cireșe, abateți-mi atenția de la necazurile mele! Ele păreau însă să-mi spună: nu, nu-ți mai putem abate atenția, căci ți-o abați singur, așa preocupat cum ești de plăcerea de a te izola de lume și de a te preface că te izolezi de ea. Apoi îți desăvârșești plăcerea și, totodată, suferința

prin băutură și te lași purtat de val. Sticla cu rachiu era pe jumătate goală: ce-ar fi să mă duc la băcan să îmi mai iau una? Am închis ușa frigiderului și m-am gândit deodată: de ce n-aș face și eu ca ei, ca bunicul, ca tata, să las totul baltă și să mă zăvorăsc aici, să fac zilnic naveta la Gebze, să mă apuc de o lucrare alcătuită din milioane de cuvinte, fără început și fără sfârșit, referitoare la ceea ce se numește istorie? Aș face-o nu pentru a ordona lumea, ci doar pentru a o descrie...

Vântul răcoros și-a luat avânt. Am văzut că se lăsaseră în jos și norii. Se apropia *lodos*-ul, vântul aspru de sud-vest. M-am uitat la obloanele închise de la odaia lui Recep și mi l-am închipuit dormind. Nilgün stătea lângă coteț și citea; își scosese sandalele și-și întinsese picioarele goale direct pe pământ. Am hoinărit puțin prin grădină, lenevos. Mi-am făcut de lucru cu fântâna, cu pompa de apă, ca un copil care rătăcește fără țintă, și m-am gândit la tinerețea mea, dar și la copilărie. Când, ceva mai târziu, am început să mă gândesc din nou la soția mea, mi-a trecut prin minte să pun măcar ceva în gură, așa că am intrat în casă. În loc să mă duc însă în bucătărie, am urcat scara și m-am întors în odaia mea, iar apoi, în timp ce priveam în gol pe fereastră, m-am întrebat în șoaptă dacă ideile mele meritau să fie transpuse în viață, dacă merita să merg pe urmele lor. Oare nu puteam urmări nici o idee? M-am trântit în pat, ca să nu merg cu gândurile mai departe, am deschis cartea lui Evliya Çelebi și am început să citesc din ea la întâmplare.

În paginile pe care le citeam în acele momente era relatată o călătorie în vestul Anatoliei: Evliya Çelebi vorbea despre Akhisar, despre târgul Marmara, apoi despre un sătuc și despre apele termale ale târgului. Apele acelor izvoare termale confereau pielii o asemenea strălucire, încât ai fi zis că era unsă cu untdelemn, iar dacă erau băute vreme de patruzeci de zile le făceau bine, se pare, leproșilor. Apoi am citit despre felul în care pusese el să fie reparat și curățat un havuz, pentru ca mai apoi să facă baie în el cu mare zefchiu. Am recitit apoi acea desfătare de la bazin, l-am invidiat pe Evliya pentru buna sa dispoziție, care nu era umbrită de vină și păcat, și am încercat să mă pun în locul lui. După petrecere ceruse ca pe una dintre coloanele havuzului să fie gravată data refacerii sale, iar apoi trecuse râul Gediz călare pe cal. Scria toate aceste

lucruri fără a se sfii de nimic, cu un echilibru plin de încredere şi împăcare, cu acea voioşie lipsită de constrângere de care dă dovadă tamburul când izbeşte în tobă. Am închis cartea şi m-am întrebat cum aş fi putut să procedez şi eu astfel, cum de reuşise el să împletească atât de bine ceea ce făcuse în realitate cu ceea ce aşternuse pe hârtie, cum de izbutea să privească lucrurile cu atâta detaşare, de parcă privitorul ar fi fost altcineva. Dacă aş fi procedat şi eu la fel, dacă aş fi încercat, de pildă, să-i relatez totul unui prieten într-o scrisoare, n-aş fi reuşit să mă exprim atât de firesc, şi nici să fiu atât de jovial: m-aş fi plasat pe mine în miezul acţiunii, iar mintea mea confuză şi vinovată ar fi sfârşit prin a disimula simplitatea faptelor. Actele şi intenţiile, realitatea şi judecăţile mele s-ar fi învălmăşit cu totul şi aş fi suferit pentru că aş fi rămas la suprafaţa lucrurilor, fără a izbuti să stabilesc cu ele acea relaţie directă, autentică pe care o stabilise Evliya.

Am deschis din nou cartea şi am citit mai departe despre oraşul Turgutlu, despre oraşul Nif şi despre târgul Ulucaklı[1], precum şi despre atmosfera aparte care domnea pe acele meleaguri: „Ne-am instalat cortul pe malul unui pârâu, am târguit un miel gras de la unul dintre ciobanii de pe păşune, l-am fript, fără grijă ori teamă, şi l-am mistuit". Iată, până şi plăcerea şi buna dispoziţie erau la fel de simple ca şi lumea exterioară. Lumea putea fi descrisă sub toate aspectele ei, cu relaxare, ba chiar, în cele din urmă, uneori cu înflăcărare, alteori cu voioasă melancolie, iar în ea se putea vieţui; nu era nevoie să-i dezvălui lipsurile şi să te mânii pe ea, mânat de patima de a o schimba şi de a o lua în stăpânire.

M-am gândit apoi deodată că Evliya trişa pentru a-l seduce pe cititor. Poate că şi el era tot ca mine, numai că ştia să scrie bine, ştia să-şi plaseze minciunile aşa cum se cuvenea. Poate că şi el vedea copacii şi păsările, casele şi zidurile la fel ca mine şi mă captiva doar prin talentul său de a aşterne lucrurile pe hârtie. N-am putut însă să mă conving că era aşa şi, după ce am mai citit puţin din carte, am ajuns la concluzia că abilitatea sa nu venea din talent, ci din viziune. Viziunea lui

1. Aşezări din regiunea Mării Egee, situată în vestul şi sud-vestul Turciei.

Evliya cu privire la lume, copaci, case, oameni era altfel decât a noastră. M-am întrebat deodată cum de era posibil așa ceva, cum de concepția sa despre lume era diferită de concepția noastră. Uneori, când mă gândesc la soția mea, după ce beau foarte mult și mă copleșește tristețea, mă pomenesc strigând disperat la cineva aflat într-un vis din care nu izbutesc să mă trezesc și să scap. În clipele acelea am cugetat așadar, cu același sentiment de neputință pe care-l încercam când strigam în vis: oare nu pot să fiu și eu ca el, nu pot să fac în așa fel încât structura creierului, a gândirii mele să fie aidoma cu a lui, nu pot încerca să zugrăvesc întreaga lume în toată simplitatea ei, asemenea lui?

Am închis cartea și am lăsat-o deoparte. M-am înflăcărat, spunându-mi că, dacă aș fi izbutit să fac așa ceva, aș fi putut încerca cel puțin să-mi dedic viața cu convingere unei astfel de îndeletniciri. Am să încerc să descriu lumea și istoria la fel ca el, din locul în care mi-au ieșit pentru prima oară în cale. Am să enumăr și eu faptele întocmai așa cum le așterne el pe hârtie – cine avea timaruri la Manisa și câți aspri aduceau acestea, câte timaruri erau și ce suprafețe aveau, de câți oșteni dispuneau... Aceste stări de fapt mă așteaptă, de altfel, în arhive. Am să transpun și eu pe hârtie documentele acelea, cu aceeași lejeritate cu care vorbește Evliya despre edificii istorice, despre datini, despre obiceiuri. N-am să-mi strecor niciodată propriile judecăți în ceea ce scriu, așa cum procedează el. Apoi am să adaug detalii despre un fapt sau altul, așa cum face el când spune, de pildă, că o moschee este acoperită cu țiglă sau plumb. Urmând această cale, istoria mea nu va mai fi altceva decât o nesfârșită descriere a faptelor, așa cum se întâmplă în *Cartea călătoriei* a lui Çelebi. Pentru că știu acest lucru, am să mă opresc și eu din când în când, la fel ca el, și, amintindu-mi că pe lumea asta mai există și alte lucruri, am să scriu pe o foaie de hârtie

Poveste

făcându-l astfel pe cititor să întrevadă că din evenimentele prezentate de mine au fost înlăturate orice fantezii plăcute, distractive, menite să satisfacă pasiunile și emoțiile omenești.

Dacă cineva va citi într-o bună zi paginile mele, care vor atârna cu mult mai greu decât cele şase mii de pagini ale lui Evliya Çelebi, va afla acolo aglomerarea aceea pâcloasă a istoriei, aşa cum stăruie ea în mintea mea. Se vor afla toate acolo, pe hârtie, la fel ca scrierile lui Evliya, la fel ca elementele naturii, ca un copac, o pasăre, o piatră, şi-l vor face pe cel care le va citi să simtă că dincolo de ele sălăşluieşte, la fel de firesc, un anumit fenomen. În felul acesta, acei ciudaţi viermi ai istoriei despre care socoteam că fojgăie printre meandrele creierului meu urmau să fie eliminaţi, iar eu aveam să scap de ei. Poate că în acea zi a mântuirii urma să mă duc şi să mă bălăcesc în mare, iar plăcerea pe care avea să mi-o procure acea baie avea să fie aidoma celei încercate de Evliya în havuz, îmi spuneam eu. Am tresărit brusc, căci am auzit o maşină care claxona necuviincios. Oribila şi stridenta zarvă „contemporană", care fragmentează reveriile şi şterge amintirile, m-a scos din sărite cât ai clipi din ochi.

M-am ridicat repede din pat, am coborât scara în grabă şi am ieşit în grădină. Vântul se înteţise, iar norii se apropiaseră: venea ploaia. Mi-am aprins o ţigară, am traversat grădina, am ieşit în stradă şi am pornit la pas. Da, arătaţi-mi, oare ce-o să-mi arătaţi acum, o, voi ziduri, ferestre, maşini, balcoane, vieţi în balcoane, mingi de plastic, saboţi, colaci de plastic, şlapi, sticle, creme, cutii, cămăşi, prosoape, genţi, picioare, fuste, femei, bărbaţi, copii, arătaţi-mi insectele, arătaţi-mi chipurile voastre încremenite, moarte, arătaţi-mi umerii voştri arşi de soare, piepturile materne, braţele subţiri, stângace, privirile nesigure, arătaţi-mi, arătaţi-mi toate culorile, suprafeţele, pentru că şi eu vreau să uit de mine, privindu-le fără răgaz, vreau să zbor, vreau să uit de mine cercetând stăruitor lămpile cu neon, reclamele de plexiglas, sloganurile politice, televizoarele, pozele cu femei goale de pe ziduri, băcăniile de la colţuri de străzi, fotografiile din ziare, afişele banale! Haideţi, arătaţi-mi, arătaţi-mi...

Destul! Se pare că am ajuns, mergând aşa, până la dig! O înflăcărare zadarnică, nu fac decât să mă amăgesc! Ştiu că sunt legat, în taină, de toţi şi de toate, că tânjesc adânc după tot ceea ce ştiu că este neînsufleţit şi banal, că şi eu fac parte din ceea ce vreau să cred că mă dezgustă. Uneori încerc să mă

conving că mi-aș fi dorit să trăiesc cu două sute de ani în urmă, sau cu două sute de ani mai târziu, dar aceasta nu este decât o fantezie: știu că mă dau în vânt chiar și după această dezgustătoare beție de superficialitate. Mă dau în vânt după reclamele la răcoritoare și la săpun, după mașinile de spălat și după mărcile de margarină. Îmi dau seama că secolul în care trăiesc mi-a așezat pe ochi o pereche de ochelari care deformează totul, că mi-e imposibil să văd realitatea așa cum este ea dar, fir-ar să fie, îmi și place ceea ce văd!

Un cuter se apropie încetișor de dig, ca să se ferească de *lodos*, și se leagănă molcom pe valurile care n-au apucat încă să se umfle. Nu pare să știe, în vreme ce se leagănă astfel, că există ceva ascuns care îl face să se legene, să se miște: fericit cuter! Mă îndrept către cafenea. E aglomerație. Vântul apucă învelitorile de pe mesele de afară și le saltă în sus, dar elasticele petrecute de jur împrejurul acestora, astfel încât mamele, tații și copiii să-și poată bea ceaiurile și răcoritoarele în tihnă, asigură păstrarea ordinii. Vela cuterului, care joacă în bătaia vântului, este coborâtă cu greu. Pe măsură ce coboară, pânza albă se zbate aidoma unui porumbel captiv care bate disperat din aripi, numai că zvâcnirile sale sunt zadarnice: iată că, în cele din urmă, a sfârșit prin a fi coborâtă. Ce-ar fi dacă aș lăsa deoparte jocul de-a sensul istoriei? Să mă duc și să-mi recitesc caietul, să-mi omor vremea, cuminte, cu amintirile din arhivă... Oare să mă așez undeva și să beau un ceai? Nu erau mese libere. M-am dus și m-am uitat pe ferestrele cafenelei. Înăuntru erau niște persoane care jucau cărți, dar și câteva mese libere. Recep obișnuia să frecventeze locul acela! Jucătorii din cafenea s-au uitat unii la alții, stând cu cărțile în mâini, după care le-au lăsat jos, de parcă ar fi ostenit și se odihneau. Unul dintre ei a luat cărțile așezate pe masă și le-a amestecat. În timp ce mă uitam absent la felul în care le amesteca, mi-a venit o idee și m-a cuprins surescitarea. Da, da: lucrurile se puteau rezolva cu un teanc de cărți de joc!

În drum spre casă mă gândeam: am să consemnez, rând pe rând, toate acele fapte, toate acele detalii despre crime și furtișaguri, războaie și țărani, pașale și escrocherii, pe petece de hârtie de mărimea unor cărți de joc. Apoi am să amestec acel teanc înspăimântător, care va fi alcătuit din sute, nu, din

milioane de hârtii, am să-l amestec ca pe un teanc de cărți de joc, cu mai multe dificultăți, desigur, folosind mașinării speciale, aparate de loterie de genul celor puse în mișcare în prezența notarilor, și am să li le pun în mână cititorilor mei! Iată, am să spun eu după aceea, nici una dintre aceste întâmplări nu are legătură cu alta, nu este precedată și urmată de nimic, nu are urmare și preludiu, cauză și efect: poftește, tinere cititor, iată, acestea sunt istoria și viața, citește-le după cum poftești! Aceste fapte nu fac decât să existe și tot ceea ce există se cuprinde în ele, numai că nu sunt legate unele de celelalte prin nici o poveste. Dacă doriți, plămădiți dumneavoastră o poveste pentru ele! Tânărul cititor mă va întreba întristat: nu există nici o poveste, chiar nu există nici o poveste? Am să-i dau atunci și lui dreptate: desigur, am să-i spun eu, vă înțeleg, sunteți tânăr, iar pentru a putea vieții în tihnă și pentru a fi convins că puteți apuca lumea de-o margine și-o puteți muta acolo unde doriți, aveți nevoie, din rațiuni etice, de o poveste în măsură să elucideze totul, căci altfel, la vârsta aceasta, o s-o luați razna! Aveți dreptate, am să-i spun eu, și am să încep să strâng, la fel ca atunci când strecori un joker printre milioane de cărți de joc, niște petice de hârtie pe care va scrie

Poveste

și care vor cuprinde povestea însăși. Bine, dar care este înțelesul tuturor acestor întâmplări, mă va întreba, totuși, tânărul cititor? La ce concluzie conduc ele? Ce avem de făcut? În ce trebuie să credem? Ce anume este just, ce anume este greșit? Pentru ce trebuie să te zbați în viață? Ce este viața? De unde trebuie să începem? Care este esența tuturor lucrurilor? Ce concluzie se desprinde din ea? Ce să fac? Ce să fac? Ce să fac? Fir-ar să fie! M-am plictisit rău de tot. Mă întorc acasă...

Când am trecut prin fața plajei iar soarele a intrat brusc în nori, grămada de oameni care împânzeau nisipul și-a pierdut deodată noima. Am încercat să mi-i închipui întinși pe un ghețar, nicidecum pe nisip, încercând să-l încălzească, aidoma găinilor care vor să-și încălzească ouăle, și nu făcând plajă. Știam încă că făceam acest efort ca să rup lanțul cauzalității, ca să mă eliberez de impulsul moral al necesității: dacă ar fi stat întinși

pe gheață, nu pe nisip, eu aș fi fost inocent, aș fi fost liber, aș fi putut să fac orice, s-ar fi putut întâmpla orice. Am mers mai departe.

Apoi a ieșit soarele și m-am dus la băcănie, unde am cerut trei sticle de bere. În timp ce ucenicul băcanului îmi punea sticlele într-o pungă de hârtie, l-am comparat, cine știe de ce, pe un bătrân urât, mic de stat și cu gura mare, cu Edward G. Robinson. Curios lucru, semăna izbitor de mult cu el! Avea, ca și el, nasul ascuțit, dinți mărunți și un neg pe obraz. Era însă chel și purta mustață. Iată, acestea sunt științele sociale fără speranță din țările slab dezvoltate: sub ce aspecte se diferențiază structura concretă de care dispunem noi de structura originală, a cărei copie proastă este ea? Sub aspectul cheliei, al mustății, al democrației și al industriei. Așa ne pomenim nas în nas cu Falsul Edward G. Robinson. Acesta pare să mi se confeseze pe neașteptate: domnule, dacă ați ști ce greu mi-a fost să fiu toată viața copia palidă a altuia! Soția și copiii mei se tot uită la Edward G. Robinson cel original, pentru ca apoi să mă critice pe față pentru trăsăturile care nu aduc cu ale lui, căci le consideră defecte! Spuneți-mi, pentru numele lui Dumnezeu, oare faptul că nu semăn cu el e o crimă, nu pot să fiu eu însumi? Ce s-ar fi întâmplat dacă bărbatul acela n-ar fi fost un actor celebru, cum mi s-ar mai fi găsit cusururi?! Găsește-ți alt model, iar atunci au să te critice pentru că semeni cu el, m-am gândit eu. Așa este, aveți dreptate, domnule, oare sunteți și dumneavoastră sociolog sau ceva de felul ăsta, ori poate profesor? Nu, conferențiar! Bătrânul Robinson și-a luat brânza și a ieșit agale din băcănie. Mi-am luat și eu sticlele, m-am îndreptat spre casă și mi-am spus că venise vremea să mă opresc din cugetat. Vântul, care se întețise simțitor, umfla zadarnic costumele de baie atârnate pe sfori, prin balcoane, iar o fereastră deschisă se zbuciuma de-a surda.

M-am dus acasă, am pus sticlele în frigider și, în timp ce îl închideam, m-a îmboldit aghiuță, așa că nu m-am putut opri să nu beau un pahar de rachiu pe inima goală, de parcă aș fi băut un leac, după care m-am dus la Nilgün. Mă aștepta ca să ne ducem la plimbare. Vântul îi zbârlea părul și înfoia paginile cărții pe care tocmai o citea. I-am spus că nu era nimic de văzut în cartier. Am decis să ne plimbăm cu mașina. Am

urcat să iau cheile, mi-am înșfăcat și caietul, iar apoi am luat din bucătărie o sticlă cu apă, sticla cu rachiu și sticlele cu bere, neuitând, totodată, de deschizător. Când a văzut ce căram cu mine, Nilgün m-a privit mustrătoare, apoi a dat fuga și a adus aparatul de radio. Mașina a pornit, gemând și tușind din toți bojocii. Am trecut încet printre oamenii care veneau de la plajă și, în timp ce ieșeam din cartierul nostru, am văzut cum în zare, tocmai departe, cădea tăcut un fulger. Tunetul s-a auzit cu mult mai târziu.

— Unde să mergem? am întrebat-o apoi pe Nilgün.

— La caravanseraiul ciumaților tăi, a zis Nilgün. În țara ciumei.

— Nu sunt sigur că există un asemenea loc, am zis eu.

— Ei, foarte bine, mergi acolo, te uiți și ajungi la o concluzie definitivă.

„O concluzie definitivă", mă gândeam eu, când ea a adăugat:

— Ori poate că te temi să ajungi la o concluzie definitivă?!

— Nopțile ciumei și zilele Raiului, am murmurat eu.

— Citești romane? m-a întrebat Nilgün, mirată.

— Știi, am zis eu emoționat, ideea asta cu ciuma mă fascinează tot mai mult. Azi-noapte mi-am amintit că, din câte am citit undeva, Cortés i-a învins pe azteci cu o armată extrem de modestă și a cucerit Mexico City tocmai mulțumită ciumei. Când a izbucnit epidemia în oraș, aztecii au dedus că Dumnezeu era de partea lui Cortés.

— Ei, e foarte frumos, a zis Nilgün. Ai să descoperi și tu ciuma noastră, ai s-o legi de alte evenimente și ai să mergi pe urmele ei.

— Dar dacă nu există așa ceva?

— Atunci nu mergi pe urmele ei!

— Nu merg, dar ce fac?

— Faci ce-ai făcut mereu. Te ocupi de istorie.

— Mă tem că n-am s-o mai pot face.

— De ce nu vrei să te convingi că ai putea să fii un bun istoric?

— Pentru că știu că în Turcia nu poți să fii nimic bun.

— Nu, dragul meu!

— Ba da, e cazul să afli și tu că așa e țara asta! Dă-mi niște rachiu!

— Nuuu! Uite, ce locuri frumoase! Vaci! Vacile mătușii Cennet!

— Vacile! am țipat eu pe neașteptate. Boii! Creaturi ordinare! Să le ia naiba!

Apoi am izbucnit în râs, dar probabil că era un râs cam forțat.

— Cauți un pretext ca să te lași în voia sorții, nu-i așa? m-a întrebat Nilgün.

— Da, caut! Hai, dă-mi niște rachiu!

— De ce vrei să te lași gratuit în voia sorții? Nu e păcat de tine? mi-a zis Nilgün.

— De ce să fie păcat? Cu ce mă deosebesc eu de atâția alți oameni care se lasă în voia sorții?

— Dar dumneavoastră ați studiat atât de mult, stimate domn! a spus Nilgün batjocoritor.

— Ești tentată, de fapt, să mi-o spui cu glas serios, dar n-ai curajul s-o faci, nu-i așa?

— Da, a spus de data aceasta Nilgün, pe un ton ferm. Da. De ce trebuie să te lași gratuit în voia sorții?

— Păi, nu gratuit, am zis eu. Am să fiu fericit când am s-o fac. Atunci am să fiu un om veritabil.

— Și acum ești un om veritabil, a zis ea neliniștită.

— Am să fiu autentic. Pricepi? Acum nu sunt autentic! Un om stăpân pe sine, un om care-și pune mereu întrebări încetează să mai fie autentic în Turcia: înnebunește sigur! În Turcia trebuie să te lași în voia sorții dacă vrei să nu înnebunești! N-ai de gând să-mi dai niște rachiu?!

— Poftim, ia-l!

— Ei, așa! Deschide și aparatul de radio!

— Îți place să-ți dai aere de frate mai mare!

— Nu-mi dau, am spus eu. Așa sunt eu! Sunt turc!

— Unde mergi?

— Încolo, în sus, am spus eu, emoționându-mă deodată. Într-un loc din care să putem vedea totul foarte bine. Totul concomitent...

— De ce totul?

— Pentru că dacă am să pot vedea totul, poate că...

— Poate că...? a întrebat Nilgün, dar eu am tăcut.

Am tăcut amândoi și am urcat coasta, trecând prin fața casei lui Ismail. Am virat pe drumul spre Darıca, am trecut

prin fața cimitirului, am intrat pe drumul vechi, de pământ care ducea în spatele fabricii de ciment și am urcat, zdruncinându-ne din răsputeri, pe panta distrusă de puhoaie. Când am ajuns în vârf, a început să picure. Am întors Anadolul cu botul către priveliștea care se deschidea în fața noastră și am stat în mașină ca tinerii aceia care veneau acolo în toiul nopții din Cennethisar, ca să se sărute și să uite de ceea ce li se întâmpla în Turcia: vedeam țărmul care șerpuia de la Tuzla la Cennethisar, fabrici, sate de vacanță, tabere organizate de bănci, livezi de măslini și cireși în paragină, Școala agricolă, pajiștea pe care murise Mehmet Cuceritorul, o barjă pe mare, copaci, case, umbre – toate învăluite în ploaia care se apropia alene, dinspre promontoriul de la Tuzla. Zăream dâra albă a ploii torențiale, care înainta agitată pe mare. Mi-am turnat în pahar ce mai rămăsese pe fundul sticlei cu rachiu și am băut.

– Ai să-ți distrugi stomacul! a zis Nilgün.

– Ce părere ai, de ce m-a lăsat nevasta? am întrebat-o eu.

A urmat o scurtă tăcere, apoi Nilgün mi-a spus, pe un ton prudent și ezitant:

– Eu credeam că v-ați lăsat unul pe altul.

– Nu, doar ea m-a lăsat pe mine. Pentru că nu reușeam sub nici o formă să ajung acolo unde își dorea ea... Și-a dat seama probabil că urma să mă răsuflu.

– Nu, dragul meu!

– Ba da, așa e, așa e, am zis eu. Uite cum plouă!

– Nu înțeleg!

– Ce? Ploaia?

– Nu, a zis Nilgün, foarte serioasă.

– Știi cine e Edward G. Robinson?

– Cine e?

– Un actor american a cărui sosie am văzut-o în Turcia. M-am săturat să duc o viață dublă. Pricepi?

– Nu.

– Dacă bei, ai să pricepi. De ce nu bei? Pentru că te gândești că băutura e un simbol al înfrângerii, nu?

– Nu, nu gândesc așa.

– Gândești, știu eu ce ai în gând. Iar eu mă predau...

– Dar tu nici măcar n-ai participat la vreun război, a zis Nilgün.

— Mă predau pentru că nu mai suport să trăiesc cu două suflete. Nu ştiu, oare ţie ţi se întâmplă vreodată să gândeşti ca mine, să simţi că eşti alcătuită din două persoane?

— Nu, a zis Nilgün. Nu mi se întâmplă niciodată.

— Mie da, am zis eu. Dar acum m-am hotărât, n-o să mai fie aşa. Am să fiu o singură persoană, un tot, un om zdravăn şi sănătos. Îmi plac frigiderele pline şi reclamele la covoare care ni se arată la televizor, studenţii mei care, la examene, ridică degetul şi mă întreabă „domnule profesor, putem să începem cu întrebarea a doua?", paginile de divertisment ale ziarelor, indivizii care beau împreună şi se pupă în bot, anunţurile referitoare la sălile de meditaţii private şi la mărcile de cârnaţi de prin autobuze. Ai priceput?

— Puţin, a spus Nilgün, melancolică.

— Tac dacă te-ai plictisit!

— Nu, mă amuz.

— Plouă rău, nu-i aşa?

— Da.

— M-am îmbătat.

— Nimeni nu se îmbată cu atât de puţin.

Am luat o sticlă cu bere, am deschis-o şi, în timp ce beam direct din ea, am întrebat-o:

— Ei bine, la ce te gândeşti când vezi totul de sus?

— Nu se vede chiar totul..., a zis Nilgün, veselă.

— Dar dacă ai putea vedea totul? Am citit un fragment din *Elogiul nebuniei*[1], în care se spune: oare ce-ar gândi cineva care, urcând pe lună, s-ar uita la lume şi ar vedea totul, toată această viermuială dintr-un foc?

— Poate că i s-ar părea confuză.

— Da, am zis eu, după care mi-am amintit şi am adăugat brusc: „Îşi închipuie fantoma, îi pare începătoşată..."

— Cine a spus asta?

— Nedim[2]! am zis eu.

---

1. *Laus stultitiae* (1509), celebrul eseu al lui Erasmus din Rotterdam (1469-1536).
2. Nedim (m. 1730) a fost unul dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai literaturii clasice otomane, fiind considerat poetul emblematic al Epocii Lalelei (1718-1730). Poezia sa celebrează aspectele efemere

— Neşati[1], maestrul gazelurilor măiastre. Mi-a rămas în minte o dată când citeam aşa, prosteşte. Ce-ar fi să mai reciţi puţin?

— Nu e prea mare lucru de capul meu. N-am memorie bună! Îl citesc, de fapt, pe Evliya. Ce părere ai, noi de ce nu suntem ca el?

— Cum adică?

— Omul acela are un suflet nedivizat. Reuşeşte să fie el însuşi. Eu nu reuşesc. Dar tu?

— Nu ştiu, a zis Nilgün.

— Ah, am zis eu. Ce prudentă eşti! Ţi-e frică de nu mai poţi să depăşeşti litera cărţilor! Bravo, crede, crede! Şi ei credeau, încă mai cred... Dar într-o bună zi n-au să mai poată crede! Uite, ploaia a ajuns şi la fabrică! Ciudat lucru mai e şi lumea asta!

— De ce?

— Nu ştiu... Te plictisesc?

— Nuuu!

— Ce bine-ar fi fost dacă l-am fi luat şi pe Recep!

— N-a vrut să vină.

— Da, se jenează.

— Ţin foarte mult la Recep, a zis Nilgün.

— Chops!

— Ce?

— Piticul acela şmecher din romanul lui Dickens.

— Frăţioare, eşti tare crud!

— Ieri voia să mă întrebe, cred, ceva legat de istoria Üsküdarului.

---

ale existenţei, dar surprinde, totodată, imagini inedite din viaţa Istanbulului epocii, ceea ce îl diferenţiază net de alţi exponenţi de marcă ai aceleiaşi tradiţii; la fel de originală este şi limba poemelor sale, care se apropie sensibil de limba turcă vorbită, fiind în mai mică măsură tributară preţiozităţii deliberate a limbii turco-otomane.

1. Neşati (m. 1674), contemporan cu Naili, se înscria în tradiţia estetizantă specifică literaturii clasice otomane. Spre deosebire de Naili, a acordat o mai mare atenţie temelor de inspiraţie mistică, poate şi datorită calităţii sale de iniţiat şi maestru sufit (în perioada de maturitate a fost superiorul unui lăcaş al ordinului Mevlevi din Edirne).

— Ce te-a întrebat?

— Păi, nu m-a întrebat! De cum a pomenit de Üsküdar, mi-am amintit de Evliya Çelebi și i-am spus că Üsküdarul este „o temniță strâmtă, neacoperită, al cărei nume stricat vine de la *eski dar*, «casa cea veche»".

— Și el ce-a zis?

— Chops a înțeles, probabil, referirea la „casa cea veche", așa că s-a simțit stânjenit și a tăcut! Dar uite ce mi-a arătat astăzi!

— Ești foarte crud!

— O listă scrisă de bunicul!

— De bunicul?

— O listă cu ceea ce prisosește și ceea ce lipsește cu prisosință în Turcia.

M-am întins și am luat lista din caiet.

— De unde și până unde hârtia asta?

— Îți spun că mi-a dat-o Recep! i-am zis eu și i-am citit ce scria în ea: știința, pălăriile, fotografiile, comerțul, submarinele...

— Ce?

— Asta este lista cu ceea ce ne lipsește...

— Îl știi pe Hasan, nepotul lui Recep...

— Nu!

— Hasan ăla mă urmărește, frățioare!

— Vrei să-ți citesc lista?

— Îți spun că mă urmărește!

— De ce să te urmărească? ... submarinele, burghezia, pictura, aburul, șahul, grădinile zoologice...

— Nici eu nu pricep de ce!

— Păi, tu nici nu ieși din casă, ca să te urmărească! ... fabricile, profesorii, disciplina. E caraghios, nu-i așa?

— Ridicol!

— Nu. Tragic!

— Mă rog! Hasan ăsta se ține după mine ori de câte ori vin de la plajă.

— Poate că vrea să se împrietenească cu tine.

— Da, așa a zis!

— Ai văzut? Atunci, ascultă-mă! Uite cum s-a gândit omul ăsta la cusururile noastre cu nu știu câți ani în urmă!

— Dar e plictisitor!

— Care dintre ele? Grădinile zoologice, fabricile, profesorii – după mine, sunt destui –, disciplina, matematica, principiile, cărțile, trotuarele... A mai adăugat, cu alt creion, teama de moarte și conștiința neantului... Apoi, conservele, libertatea...

— Ajunge, frățioare!

— Ar mai trebui să adăugăm și societatea civilă... Poate că e îndrăgostit de tine!

— Se poate.

— Cele inutil de multe sunt următoarele: bărbații, țăranii, funcționarii, musulmanii, militarii, femeile, copiii...

— Astea nu mi se mai par ridicole!

— ...cafeaua, nepotismul, lenea, aroganța, mita, apatia, frica, hamalii...

— Omul ăsta nici măcar nu era democrat!

— ...minaretele, balcoanele minaretelor, pisicile, câinii, musafirii, soții, soțiile și prietenii, ploșnițele, jurămintele, cerșetorii...

— Ajunge!

— ...usturoiul, ceapa, servitorii, meșteșugarii..., toate astea ar fi fost în exces...

— Ajunge!

— ...dughenele, imamii...

— Inventezi!

— Nu. Uite hârtia!

— E în vechiul alfabet.

— Mi-a arătat-o astăzi Recep: citește-o, mi-a zis el! Se pare că i-a dat-o bunicul.

— De ce i-o fi dat-o?

— Nu știu.

— Uite cum plouă! Ăsta nu e huruit de avion?

— Ba da!

— Pe vremea asta!

— Ce chestie grozavă e avionul!

— Da.

— Ce bine-ar fi să fim acum în el!

— M-am plictisit, hai să ne întoarcem!

— S-ar fi prăbușit!

— Să ne întoarcem!

— S-ar fi prăbușit, am fi murit și am fi ajuns pe lumea cealaltă!

— Frăţioare, ţi-am zis că m-am plictisit!

— Am fi ajuns acolo şi mi s-ar fi cerut socoteală: de ce nu ţi-ai făcut datoria? Păi, care era datoria mea? Simplu: să le insufli speranţă oamenilor!

— Aşa e!

— Da, mi-a amintit şi sora mea de această datorie. Numai că eu m-am lăsat în voia sorţii.

— Nu, te-ai prefăcut că te-ai lăsat.

— M-am prefăcut, pentru că eram plictisit.

— Frăţioare, dacă vrei, conduc eu.

— Ştii să conduci?

— Mi-ai arătat o dată anul trecut...

— Am fost aici anul trecut?

— Probabil că Recep ne aşteaptă.

— Chops! Şi el se uită ciudat la mine.

— Ajunge, frate!

— Şi soţia mea îmi spunea mereu acelaşi lucru: ajunge, Faruk!

— Nu cred că eşti chiar atât de beat.

— Ai dreptate, nu trebuie să credem nimic. Hai să mergem la cimitir!

— Să ne întoarcem, căci drumul e înnămolit.

— O să rămânem înnămoliţi aici cu anii.

— Eu cobor!

— Ce?

— Cobor şi mă întorc acasă pe jos.

— Nu vorbi prostii!

— Atunci, să ne întoarcem!

— Spune-mi ce crezi despre mine!

— Te iubesc foarte mult, frăţioare!

— Altceva?

— Vreau să nu mai bei atât de mult!

— Altceva?

— De ce eşti aşa?

— Cum adică, aşa?

— Vreau să mă întorc acasă!

— Nu găseşti că sunt amuzant, nu? Stai, să te distrez! Unde mi-e caietul? Dă-mi-l! Uite: carnea de vită a măcelarului Halil, în valoare de douăzeci şi unu de aspri, a fost cântărită şi au

ieşit lipsă la cântar o sută douăzeci de drahme. Data: 13 *Zilhicce* 1023[1]. Ce semnificaţie are asta?

— Sensul e foarte clar.

— Slujitorul Isa i-a luat stăpânului său, Ahmet, treizeci de mii de aspri, o şa, un cal, două săbii şi un scut şi s-a refugiat la un oarecare Ramazan.

— Interesant!

— Interesant? Ce e interesant în asta?

— Eu cobor şi mă întorc.

— Vrei să stai cu mine?

— Ce?

— Nu mă refer la statul aici, în maşină. Acum sunt cât se poate de serios, ascultă-mă: mută-te cu mine, la Istanbul, în loc să locuieşti cu mătuşa noastră, Nilgün! Am o ditamai camera la dispoziţie şi mă simt foarte singur.

A urmat un moment de tăcere:

— Nu mă gândisem la asta, a zis Nilgün.

— Ei?

— Mă gândesc că mi-ar fi ruşine de mătuşa.

— Bine, mi-am zis deodată. Ne întoarcem.

Am pornit motorul şi ştergătoarele de parbriz.

1. Potrivit calendarului gregorian, 13 ianuarie 1615.

25

Eram cu toții acasă la Turan, pentru că lumea ajunsese la concluzia că în seara trecută ne distraserăm grozav și doreau cu toții să facă la fel și în seara aceea.

— Vrea cineva ciocolată? a întrebat Turgay.

— Eu! a zis Zeynep.

— Ciocolată! a zis Gülnur. Simt că plesnesc!

S-a ridicat furioasă în picioare:

— De ce sunteți toți așa în seara asta? Știu, de fapt, de ce: pentru că sunteți niște pămpălăi! Aici nu e rost de distracție!

Apoi a șters-o, rătăcind nervoasă pe sub luminile colorate, pe ritmul muzicii lente care se dorea a fi melancolică.

Zeynep avea gura plină de ciocolată:

— A luat-o razna!

A pufnit-o râsul.

— Nu, a zis Funda. Și eu mă plictisesc.

— E din cauza ploii!

— Ce frumos e să plimbi prin ploaie, pe întuneric cu mașina! Haideți, copii!

— Măcar să pună altă muzică! a zis Funda. Ziceai că ai un disc vechi cu Elvis Presley...

— *Best of Elvis*? a zis Ceylan.

— Da! Hai, adu-o, s-o ascultăm!

— Pe ploaia asta?

— Eu sunt cu mașina, Ceylan! am zis deodată. Te duc eu!

— Las-o baltă...

— Hai, du-te și adu discul ăla, Ceylan, o să fie haios să-l ascultăm! a zis Funda.

— Hai, *fată*, scoală, să mergem și să luăm repede discul ăla! am zis eu.

— Bine, *fată*! a zis Ceylan, râzând.

Eu și Ceylan am ieșit așadar din casă, lăsându-i în urmă pe nefericiții care piroteau, otrăviți lent de muzica aceea melancolică și banală, am dat fuga la bătrânul Anadol al fratelui meu și am urcat în el. Am mers contemplând picăturile de ploaie care cădeau din copaci, șoseaua udă, luminată de farurile vechi și gânditoare ale mașinii, întunericul și ștergătoarele de parbriz, care icneau din răsputeri. Am oprit în fața casei lui Ceylan. M-am uitat la Ceylan, care coborâse din mașină, și la felul în care alerga, cu fusta portocalie lucind în lumina farurilor. Apoi, pe măsură ce s-au aprins luminile în casă, am încercat să-mi imaginez cum trecea dintr-o cameră în alta și ce făcea acolo. După aceea am cugetat la ciudățenia sentimentului numit dragoste. De parcă mi-ar fi fost cu neputință să trăiesc clipa! Mă gândeam, pe de o parte, insistent la ceea ce avea să se întâmple în viitor, iar pe de altă parte trăiam în trecut, chibzuind din nou, pentru a nu știu câta oară, la cele petrecute cu o zi înainte, pentru a putea conferi o semnificație gesturilor și cuvintelor ei. Nici măcar nu știam dacă sentimentul pe care-l încercam eu era sau nu dragostea cu care se împăunau jigodiile alea. Dar ce importanță avea?! Era suficient să scap odată de nopțile acelea fără somn în care încercam să-mi alin obrajii încinși și gândurile, orbecăind după fața răcoroasă a pernei! Curând după aceea, Ceylan a revenit în fuga mare, cu discul în mână, și a urcat în mașină:

— M-am certat cu mama! a zis ea. Auzi, unde mă duc la ora asta!

Am tăcut puțin amândoi. Apoi am pornit și am trecut, fără să opresc, prin fața casei lui Turan. Ceylan m-a întrebat, neliniștită și suspicioasă:

— Încotro?

— Mă exasperează! am spus eu, cu un aer vinovat. Nu mai vreau să mă întorc acolo! Să ne plimbăm puțin, Ceylan, te rog, mi s-a urât rău de tot! O să luăm și aer! Să ne plimbăm puțin!

— Bine, dar să ne întoarcem repede, pentru că ne așteaptă!

Am tăcut. Am luat-o agale, supus și fericit, pe străzi lăturalnice. Ori de câte ori vedeam luminile palide ce răzbăteau din căsuțele oamenilor simpli, care se uitau din balcoanele lor modeste la ploaia care se domolea și la copaci, mă gândeam vai, ce prost sunt, și noi am putea să fim așa, am putea să ne

căsătorim, ba chiar să facem copii! Apoi, când a venit vremea să ne întoarcem, m-am mai purtat o dată ca un țânc și, în loc să revin la casa lui Turgut, am ieșit cu mașina din cartier și am pornit în viteză către pantă.

— Ce faci? m-a întrebat Ceylan.

Mai întâi nu i-am răspuns și am continuat să conduc, fără să-mi desprind ochii de la drum, asemenea unui concurent atent la un raliu automobilistic. Apoi i-am spus că trebuia să punem benzină, deși știam foarte bine că minciuna mea avea să iasă la iveală. Mi se părea că eram foarte lipsit de originalitate.

— Nu, să ne întoarcem! a zis ea. Ne așteaptă.

— Vreau să rămân puțin singur cu tine și să stăm de vorbă, Ceylan.

— Despre ce? m-a întrebat ea cu asprime.

— Ce părere ai despre ceea ce s-a întâmplat aseară?

— Nici una! Se mai întâmplă, eram amândoi beți.

— Doar atât ai de spus? i-am zis eu, revoltat.

Am apăsat și mai tare pe accelerație.

— Asta e tot?

— Hai, Metin, să ne întoarcem, e rușine!

Atunci i-am spus disperat și, totodată, dezgustat de mine și de banalitatea vorbelor mele:

— Eu n-am să uit niciodată seara de ieri!

— Da, ai băut foarte mult, n-ai să mai bei niciodată atât!

— Nu, nu, de aceea!

— Ei bine, atunci de ce? m-a întrebat ea, incredibil de indiferentă.

Atunci, mâna mea a apucat neputincios mâna ei, care zăcea pe scaunul mașinii. Mâna ei mică era fierbinte. Nu și-a tras-o, așa cum mă temusem.

— Haide, să ne întoarcem! a zis ea.

— Te iubesc! am zis eu, rușinat.

— Să ne întoarcem!

Mi-a venit parcă deodată să plâng, am strâns-o și mai tare de mână și, nu știu de ce, m-am gândit la mama, de care nu-mi aminteam deloc, și m-am temut că aveau să mi se umezească ochii, dar tocmai când s-o îmbrățișez a țipat:

— Fii atent!

Am fost orbit de o pereche de faruri puternice, necruțătoare care se îndreptau către noi și am tras repede de volan spre dreapta. Pe lângă noi a trecut, cu un zgomot înspăimântător, ca de tren, un camion lung, care claxona dezgustător, strident. Cum uitasem să debreiez, proptindu-mă neliniștit în frână, Anadolul de plastic s-a zgâlțâit și s-a oprit brusc, iar motorul a tăcut. Nu se auzea decât țârâitul greierilor.

– Te-ai speriat? am întrebat-o eu.

– Hai, să ne întoarcem imediat, am întârziat! a zis ea.

Am răsucit cheia în contact, dar motorul n-a pornit. M-a cuprins agitația, am mai încercat o dată, dar motorul tot n-a pornit. Am coborât din mașină și am încercat s-o pornesc împingând-o, dar n-a mers. Am împins mașina mai departe, lac de sudoare, până am ajuns pe loc drept. Apoi am urcat, am stins farurile, ca să nu să moară bateria, și am lăsat bătrânul Anadol să alunece cu viteză, în tăcere, pe panta aceea lungă.

Când roțile au început să se rotească mai repede, producând un sunet plăcut pe asfaltul umed, ne-am pomenit lunecând la vale aidoma unei corăbii care își croiește drum prin întunericul orb din largul mării. Am încercat de câteva ori să repornesc motorul, dar n-a vrut. I-am văzut apoi, când a fulgerat undeva departe, iar cerul s-a luminat, colorându-se în galben intens, pe cei care scriau sloganuri pe ziduri. După aceea am depășit intersecția, fără să acționez însă deloc pedala de frână, și am alunecat, cu toată viteza pe care ne-o imprima panta, până la podul de cale ferată, iar de acolo, agale, până la benzinăria de pe șoseaua spre Ankara. N-am vorbit deloc unul cu altul. Când am ajuns la benzinărie, am coborât din mașină și m-am dus la birou. M-am rezemat de masă, l-am trezit pe lucrătorul de la pompă, care picotea, i-am spus că nu-mi mai funcționau nici accelerația, nici debreiajul și l-am întrebat dacă se pricepea cineva la Anadol.

– Nu trebuie neapărat să fie un specialist în Anadol, a zis lucrătorul de la pompă. Stai, așteaptă puțin!

M-am uitat dezorientat la un afiș cu Mobil Oil care atârna pe perete: femeia manechin, care ținea în mână un bidon cu ulei, semăna incredibil de mult cu Ceylan. M-am întors confuz la Anadol.

– Te iubesc, Ceylan!

Trăgea din țigară, cu gesturi nervoase.

— O să întârziem!

— Ți-am spus că te iubesc!

Probabil că ne uitam unul la altul absenți. Am coborât din mașină, am luat-o la picior, de parcă aș fi avut ceva în minte, și am dat bir cu fugiții. M-am retras într-un ungher întunecos și m-am uitat să văd ce făcea. Era scăldată în lumina enervantă a unei lămpi cu neon care ba se aprindea, ba se stingea, arăta ca o umbră care fuma și-mi blocase întreaga capacitate de gândire; îmi era frică, transpiram și vedeam adeseori cum strălucea în noapte bumbul roșu al țigării ei. Probabil că am stat așa acolo, contemplând-o și simțindu-mă ca un ticălos, ca un nenorocit, aproape o jumătate de oră. Apoi m-am dus la bufetul de vizavi, am cumpărat o ciocolată cu una dintre mărcile la care se făcea cel mai intens reclamă la televizor, m-am întors la mașină și m-am așezat lângă ea.

— Unde ai fost? Eram îngrijorată, a zis ea. Am întârziat.

— Ți-am luat un cadou, uite!

— Ah, e cu alune! Nu-mi plac astea...

I-am mai spus o dată că o iubeam, dar cuvintele mele nu erau doar neplăcute, ci și fără speranță, goale de sens; am mai încercat o dată, după care, deodată, capul mi s-a prăvălit peste mâna ei, care se odihnea în poală. I-am sărutat de câteva ori precipitat, de parcă mi-ar fi fost teamă să nu ratez ceva, mâna nervoasă, care se zbătea, și, în timp ce-i turuiam aceleași cuvinte neplăcute, fără noimă, i-am luat mâna în mâinile mele, simțindu-mă copleșit de un teribil sentiment de disperare și înfrângere, căci nu reușeam să-mi dau seama dacă gustul de sare de pe dosul ei era de la transpirație sau de la lacrimi. După ce am mai sărutat-o puțin și am repetat aceleași vorbe goale, m-am îndreptat în scaun, ca să nu mă sufoc de deznădejde, și am întors capul către aerul curat de afară.

— Au să ne vadă! zicea ea.

Am ieșit din nou din mașină, m-am dus către benzinărie și m-am uitat la o familie de turci din Germania care ceruseră să li se umple rezervorul. Eram roșu la față ca sfecla. Lampa cu neon de deasupra pompelor era, pesemne, stricată, căci clipea fără întrerupere. M-am gândit că te poți naște bogat sau sărac, că faptul acesta este o chestiune de soartă și că te marchează

până la sfârșitul vieții. Picioarele m-au purtat apoi din nou către mașină, deși nu mai doream să fac acest lucru, și a reînceput aceeași nerozie fără urmări:

– Te iubesc!

– Haide, Metin, te rog, să ne întoarcem!

– Să mai așteptăm puțin, Ceylan, te rog!

– Dacă m-ai fi iubit cu adevărat, nu m-ai mai fi ținut cu forța aici, în vârf de munte!

– Te iubesc cu adevărat!

Apoi am căutat în minte și alte cuvinte pe care i le-aș fi putut spune, cuvinte care să mă arate așa cum eram, dar pe măsură ce chibzuiam la ele îmi dădeam seama că vorbele, departe de a da la o parte învelișurile pe care le purtăm cu noi, ne ascund și mai mult. În timp ce îmi căutam neputincios cuvintele, am zărit ceva pe bancheta din spate și m-am uitat să văd despre ce era vorba: era un caiet pe care-l uitase, probabil, acolo pilangiul de frate-meu. L-am cercetat puțin la lumina lămpii cu neon, apoi i l-am dat lui Ceylan, ca să nu moară de plictiseală și de supărare și i-am spus să-l citească. A buchisit puțin din el, mușcându-și buzele, apoi, deodată, l-a aruncat pe bancheta din spate. Când a venit tânărul mecanic, am tras mașina la lumină, iar atunci am zărit, în licărirea crudă a acesteia, chipul necruțător și fără expresie al lui Ceylan.

Când m-am întors s-o privesc, la mult timp după aceea, după ce mă ocupasem de motor împreună cu ucenicul-mecanic și după acesta se dusese să cumpere o piesă de care avea nevoie, am văzut din nou pe chipul ei aceeași lucire necruțătoare și indiferentă. M-am gândit, încercând o ciudată dorință de a mă chinui, pentru a mă pedepsi pe mine și a o pedepsi, totodată, și pe ea: așadar, așa arată tinerețea bietei ființe pe care lumea o va numi mai apoi casnică! Dar, fir-ar să fie, tot o iubeam! M-am îndepărtat puțin de Anadolul defect, am cugetat, stând în ploaia care se pornise din nou, la tot soiul de lucruri confuze despre dragoste și i-am blestemat pe poeți și pe cântăreți pentru că preamăreau acea nenorocire, acel sentiment devastator. Am intuit însă apoi că până și acel sentiment implica o latură cu care sfârșeai prin a te deprinde și pe care îți doreai s-o îndrăgești și mi s-a făcut silă: era ca și cum aș fi dorit în taină moartea unei persoane pe care o cunoaștem

îndeaproape şi pe care o îndrăgeam, din simpla curiozitate de a afla ce avea să urmeze mai apoi, sau ca şi cum aş fi dorit incendierea şi prăbuşirea unei case, din simpla plăcere de a contempla spectacolul, încercând, totodată, un simţământ de vinovăţie pentru dorinţele mele perverse. Îmi dădeam seama că, pe măsură ce trecea timpul, mă cufundam din ce în ce mai mult în acel sentiment al catastrofei. Pentru că nu mai suportam privirile mânioase, acuzatoare ale lui Ceylan, m-am îndepărtat de maşină, iar apoi m-am strecurat sub ea, împreună cu tânărul mecanic. În timp ce stăteam lungit, alături de acesta, în bezna murdară şi unsuroasă pe care o ascundea caroseria bătrânei maşini, Ceylan se afla la cincizeci de centimetri deasupra mea, numai că eu o simţeam foarte departe. La mult timp după aceea, maşina s-a zgâlţâit brusc şi am văzut lângă mine picioarele lungi, simpatice, fermecătoare ale lui Ceylan, care tocmai cobora din ea. Pantofii ei roşii, cu tocuri, s-au mişcat puţin în dreapta şi-n stânga, s-au agitat, nervoşi şi nerăbdători, după care au pornit, cu mânie şi hotărâre, într-o anumită direcţie.

— Stai, Ceylan! am strigat. Le telefonez eu!

— Abia acum ţi-a dat prin minte? mi-a zis ea. Am întârziat foarte mult. Probabil că sunt îngrijoraţi, cine ştie la ce se gândesc... E ora două...

Ar mai spus, probabil, şi altele, dar, din fericire, benzinarul tocmai ieşise din birou, pentru că de pompe se apropia o maşină, şi astfel am fost cruţat de ruşine. Am deschis cartea de telefon şi am găsit imediat numărul lui Turan. În timp ce-l formam, Ceylan îmi spunea:

— Tare n-ai minte! Te credeam altfel!

Eu i-am spus din nou că o iubeam, după care am adăugat pe negândite, cu nelinişte şi convingere:

— Vreau să mă căsătoresc cu tine!

Cuvintele nu mai schimbau însă nimic: Ceylan stătea lângă femeia din afiş, care semăna cu ea, şi nu făcea decât să arunce căutături furioase, dar nu spre mine, ci spre telefonul din mâna mea. Nu ştiu dacă în clipele acelea mă temeam mai mult de dezgustul de pe chipul ei sau de asemănarea magică dintre ea şi femeia din afişul cu Mobil Oil. Acum eram însă pregătit pentru înspăimântătoarea catastrofă. Curând după aceea, a ridicat cineva receptorul şi, fir-ar să fie, am recunoscut imediat vocea lui Fikret:

– Tu eşti? am zis eu. V-am telefonat ca să vă spunem să nu vă faceţi griji pentru noi!

Mă întrebam, pe de altă parte, de ce ridicase tocmai el receptorul, de vreme ce acasă la Turan era atâta lume.

– Cine sunteţi? m-a întrebat deodată Fikret.

– Eu, dragă, Metin!

– Am înţeles că eşti tu, dar cine e cu tine?

– Ceylan! am zis eu, derutat.

M-am gândit o clipă că se înţeleseseră între ei şi îşi băteau joc de mine, dar chipul lui Ceylan era lipsit de orice expresie: nu făcea decât să mă întrebe din când în când „cine a răspuns?".

– Eu credeam că ai lăsat-o pe Ceylan acasă, a zis Fikret.

– Nu, am zis eu. Suntem amândoi aici, la benzinărie. Ne-am spus ca nu cumva să vă faceţi griji. Hai, la revedere!

– Cine e, cu cine vorbeşti? mă întreba Ceylan. Dă-mi receptorul!

Eu însă nu i-l dădeam, ci încercam să răspund la întrebările dezgustătoare pe care mi le punea Fikret.

– Ce faceţi la benzinărie?

– O reparaţie măruntă, am zis eu, după care am adăugat repede: Venim acum, la revedere!

Ceylan însă a ţipat, aşa încât să-şi facă auzită vocea:

– Stai, stai, să nu închidă, cine e?

Tocmai mă pregăteam să pun receptorul jos, când Fikret a spus, cu vocea lui distantă şi stridentă:

– Probabil că Ceylan vrea să vorbească cu mine!

N-am avut suficient curaj ca să închid telefonul, aşa că i-am dat receptorul lui Ceylan şi am ieşit în ploaia întunecată şi murdară, stăpânit de sentimentul catastrofei şi al propriei inferiorităţi.

Am făcut câţiva paşi, dar apoi nu m-am putut stăpâni să nu mă uit către încăperea scăldată în lumină, către Ceylan care vorbea la telefon jucându-se cu şuviţele de păr, printre rafturi, afişe şi bidoane de Motor Oil, şi m-am gândit că, odată plecat în America, aveam să uit de toate acele lucruri, numai că nu mai voiam să mă duc în America. Mi-am spus deprimat, în timp ce Ceylan continua să vorbească la telefon, mutându-şi greutatea corpului de pe un picior pe altul şi legănându-se, cu gesturi nervoase: este mai frumoasă decât toate fetele pe

care le-am cunoscut și pe care le-am văzut vreodată! Am stat proțăpit acolo, în ploaie, ca și cum m-aș fi pregătit, neputincios și împăcat, să ispășesc o pedeapsa decisă de alții pentru mine. Curând după aceea, Ceylan a închis telefonul și a ieșit veselă din birou:

— Vine acum Fikret!

— Nu! Cel care te iubește sunt eu!

Am dat fuga la mașină, l-am strigat pe ucenicul-mecanic, am țipat la el și i-am spus că, dacă reușea să pornească mașina imediat, îi dădeam toți banii pe care-i aveam în buzunar.

— Am s-o pornesc! a zis ucenicul, dar debreiajul ăsta o să vă lase iar pe drum!

— Nu, n-o să mă lase! Pornește-o!

După ce a mai meșterit o vreme, ucenicul mi-a spus să apăs pe pedala de accelerație. Am urcat emoționat în mașină și am apăsat pe ea, dar n-a mers. Mecanicul a mai meșterit puțin, apoi mi-a spus iar să acționez pedala, dar mașina tot n-a pornit. După ce această poveste s-a repetat de câteva ori, mi-am ieșit pesemne din fire, pradă nervilor, furiei și disperării.

— Ceylan, Ceylan, nu mă lăsa aici, nu mă lăsa aici, te rog!

— Ți-ai ieșit din minți! a zis Ceylan.

La puțin timp după aceea, când Alfa Romeo a lui Fikret a intrat în benzinărie, m-am recules și am coborât din mașină.

— Hai să plecăm imediat de aici, Fikret! a zis Ceylan.

— Ce are Anadolul ăsta? m-a întrebat Fikret.

— O să pornească acum, am zis eu. Am să ajung înaintea lui la Cennethisar, Ceylan! Dacă vrei, ne luăm la întrecere!

— Bine, a zis Fikret, sfidător. Să ne luăm la întrecere!

Ceylan s-a dus și s-a instalat în mașina lui Fikret. Am apăsat repede pe accelerație și, din fericire, mașina a pornit. I-am dat mai întâi ucenicului o bancnotă de o mie de lire, după care i-am mai dat una. Apoi ne-am aliniat mașinile, pentru întrecere.

— Fii atent, Fikret! a zis Ceylan. Metin și-a ieșit din minți!

— Până la Turan! Unu, doi..., a numărat Fikret.

Când a spus „trei", mașinile noastre au țâșnit scrâșnind, ca niște săgeți, ia să vedem, bine, am apăsat pe accelerație până la refuz, dar pentru că el pornise înaintea mea se și instalase în frunte, ceea ce era cu atât mai bine, căci nu-l slăbeam deloc, claxonând și proptindu-i în ceafă luminile de distanță chiar cu

Anadolul acela hârbuit al meu: nu eram eu omul care s-o lase pe Ceylan singură cu el! La trecerea podului m-am apropiat şi mai mult de el, iar când am ajuns la intersecţia din capul pantei am apăsat şi mai straşnic pe acceleraţie în loc să reduc viteza, căci – poate că era un gând banal şi ridicol! – ştiam că, pentru a câştiga dragostea unei fete ca tine, Ceylan, trebuia să-mi risc viaţa, dar, ce nedreptate, tu te aflai în maşina acelui tip care a călcat frâna la intrarea în viraj, fricosul, uite, Ceylan, i s-au aprins luminile roşii, numai că atunci când am vrut să virez la stânga, s-a şmecherit, nu mă mai lăsa să trec, ai priceput, Doamne, sunt un prăpădit, îmi spuneam eu, pentru ca apoi să rămân cu gura căscată, căci mai întâi a redus viteza, apoi a apăsat pe acceleraţie, iar Alfa Romeo a ţâşnit ca o rachetă şi luminile sale roşii, care se făceau tot mai mici în timp ce urca panta cu o viteză nemaipomenită, s-au făcut nevăzute în două clipe! Doamne! Am apăsat pe acceleraţie până la refuz dar, pentru că era molâie, maşina a început curând să geamă, naiba s-o ia, zgâlţâindu-se când treceam prin gropi ca o căruţă când goneşte pe coastă, pufnind şi icnind, iar apoi roţile au început din nou să nu mai asculte de motor şi, când am oprit, ca măcar să nu ia foc, dar şi din pricina blestematului de debreiaj, am rămas înţepenit prosteşte acolo, la mijlocul pantei, înconjurat de tăcere şi singur cuc. Şi din nou, fir-ar să fie, se auzeau greieri în jur!

Am încercat de câteva ori să pornesc motorul, după care mi-am dat seama că singura posibilitate de a-i ajunge din urmă era să împing maşina până dincolo de porţiunea dreaptă din susul pantei şi apoi s-o las să alunece la vale până în Cennethisar. Când am început să împing maşina, înjurând de mama focului, ploaia se oprise. Curând după aceea eram lac de sudoare, dar am încercat să mă mai sforţez puţin, în ciuda durerii de mijloc. Când a început din nou să picure, durerea devenise insuportabilă. Am tras frâna de mână şi apoi am tras un şut în maşină, scârbit. După aceea am făcut, plin de speranţă, semne către o maşină care urca panta, dar aceasta a trecut fără să oprească, claxonând de zor. Când am început din nou să împing, am auzit cum tuna undeva departe. Durerea de şale mă făcea acum să lăcrimez. În timp ce mă opinteam mă gândeam la ei cu dezgust, ca să mai uit de durere.

Apoi, văzând că abia înaintasem puțin, deși mă canonisem atât de tare, m-a luat cu amețeală și am început să alerg în lungul drumului; ploaia se întețise, așa că am dat buzna prin livezile de cireși și prin vii, ca să o iau pe scurtătură, numai că mi-era imposibil să gonesc prin glod, în întunericul acela orb. Peste puțină vreme gâfâiam, îndoit de spate din pricina durerii de splină și de șale și eram plin de noroi pe picioare, iar când am mai auzit și cum se apropia de mine urletul nenorociților de câini, care lătraseră până atunci amenințător în depărtare, am făcut cale întoarsă. Am urcat în mașină, ca să nu mă ud și mai tare, m-am așezat pe scaunul șoferului și mi-am sprijinit capul de volan: te iubesc!

Curând după aceea am văzut că din susul pantei coborau, stând de vorbă, trei persoane și am țâșnit bucuros din Anadol ca să le cer ajutorul. La apropierea umbrelor mi-am amintit însă cu teamă de cei trei: cel mai voinic dintre ei ducea în mână o cutie cu vopsea, un altul purta mustață, iar cel de-al treilea, sacou.

— Ce faci tu aici, în toiul nopții? m-a întrebat cel cu mustață.

— Mi s-a stricat mașina. Vreți să-mi dați și voi o mână de ajutor?

— Da' ce crezi că suntem noi, armăsari? Ori poate slugile lui taică-tău?! Dă-i drumul în jos pe pantă!

— O clipă, o clipă! a zis cel cu sacou. Acum v-am recunoscut, stimate domn! Vă amintiți, azi dimineață era cât pe ce să ne calce!

— Ce? A, da! Tu erai! Nu te supăra, frate!

Cel îmbrăcat în sacou a continuat, pe un ton care nu părea să fie al meu, ci al unei femei:

— Nu te supăra, scumpule, azi-dimineață era cât pe ce să te calc! Ei, și ce s-ar fi întâmplat dacă ne-ai fi călcat?

— Haideți mai departe, băieți, căci o să vă murați! a zis cel cu mustață.

— Eu rămân aici, cu ăsta, a zis cel îmbrăcat în sacou.

S-a dus și s-a așezat în mașină:

— Hai, băieți, veniți și voi!

Cel cu mustață și cel care ducea cutia cu vopsea au ezitat puțin, după care s-au dus și s-au așezat pe bancheta din spate a mașinii. M-am așezat și eu la volan, lângă cel cu sacou. Ploaia se întețise.

— Nu te deranjăm, nu-i aşa, scumpule? m-a întrebat cel cu sacou.

Am zâmbit, în chip de răspuns.

— Bravo! Îmi place tipul ăsta, ştie de glumă, e un băiat ca lumea! Ia să vedem, cum te cheamă?

I-am spus.

— Foarte încântat de cunoştinţă, Metin Bey! Eu sunt Serdar, acela este Mustafa, iar pe găliganul ăsta idiot îl numim „şacalul". Numele lui adevărat e Hasan.

— Ai grijă că iar o încurci! a zis Hasan.

— Care e problema? a zis Serdar. Adică să nu facem cunoştinţă?! Nu-i aşa, Metin Bey?

Mi-a întins mâna. Cum i-o întinsesem şi eu, mi-a luat-o şi a început s-o strângă din răsputeri. Când era cât pe ce să-mi dea lacrimile, i-am strâns-o şi eu, neputincios. Atunci mi-a dat drumul.

— Bravo! S-ar zice că eşti forţos, dar nu eşti mai forţos ca mine!

— Unde înveţi? m-a întrebat Mustafa.

— La Liceul American!

— La liceul celor din lumea bună, ai? a zis Serdar. Şacalul nostru s-a amorezat de una dintre fetele tale cu ştaif!

— Nu începe iar! a zis Hasan.

— Ia stai puţin! Poate că o să te înveţe cum să faci. Şi el e de-al lor! Nu-i aşa? De ce râzi?

— De nimic! am zis eu.

— Ştiu de ce râzi! a zis Serdar. Îţi baţi joc de prăpăditul ăsta pentru că s-a îndrăgostit de o fată de bogătaş. Nu-i aşa, băi?

— Şi tu râdeai, am zis eu.

— Eu pot să râd! a răcnit Serdar. Eu sunt prietenul lui şi nu-l consider inferior, dar tu da! Cum adică, pui de lele ce eşti, n-ai fost îndrăgostit în viaţa ta?

A continuat să mă înjure şi, cum eu nu spuneam nimic, s-a supărat şi mai tare, aşa că a scotocit furios prin maşină, a deschis torpedoul, a luat asigurarea şi a citit-o în gura mare, râzând în hohote, de parcă ar fi fost vorba de ceva ridicol, iar apoi, aflând că maşina nu era a mea, ci a fratelui meu mai mare, mi-a adresat tot felul de cuvinte zeflemitoare. Apoi, deodată, m-a întrebat:

— Ce făceați cu mașinile și fetele alea în miez de noapte?

Nu i-am răspuns. Am rânjit însă deșucheat, ca un ticălos, ca un tip de două parale.

— Nenorociților! Dar bine faceți! Fata care era aseară cu tine e iubita ta?

— Nu, am zis eu, neliniștit. Nu e.

— Nu minți! a zis Serdar.

Am chibzuit o clipă:

— Era sora mea mai mare! am zis eu. Bunica e bolnavă și căutam niște medicamente pentru ea.

— De ce n-ați luat de la farmacia de pe coastă, de vizavi de plajă?

— Era închis.

— Minți! Acolo e deschis în fiecare seară! Ori poate știi că farmacistul ăla e comunist?

— Nu știu.

— Ce altceva mai știi să faci, în afară de colindatul cu fetele din lumea bună?

— Știi cine suntem noi? m-a întrebat Mustafa.

— Știu, am zis eu. Sunteți „idealiști".

— Bravo! a zis Mustafa. Și știi care e problema noastră?

— Naționalismul și altele asemenea!

— Ce înseamnă „și altele asemenea", băi?

— Probabil că tinerelul ăsta nu e turc! a zis Serdar. Ești turc, băi, maică-ta și taică-tău sunt turci?

— Sunt turc!

— Atunci ce e ăsta? a întrebat Serdar, arătând înspre discul pe care-l uitase în mașină Ceylan, după care a silabisit: *Best of Elvis*.

— E un disc, am zis eu.

— Nu fă pe deșteptul cu mine, că te pleznesc! Ce caută discul poponarului ăluia în mașina unui turc?

— Pe mine nu mă pasionează, am zis eu. Discul e al surorii mele, l-o fi uitat în mașină.

— Adică tu nu te duci niciodată la discotecă și la alte alea? m-a întrebat Serdar.

— Am fost de foarte puține ori!

— Ești împotriva comunismului? m-a întrebat Mustafa.

— Sunt!

– Păi să vedem, de ce eşti împotriva lui?

– Ei, ştii...

– Nuuu... Eu nu ştiu nimic. Tu ai să ne spui, iar noi o să aflăm...

– Amicul ăsta e, probabil, foarte sfios, a zis Serdar. Tace...

– Eşti laş? m-a întrebat Mustafa.

– Nu cred!

– Nu crede, chipurile! a zis Mustafa. Deşteptul! Dacă nu eşti laş, de ce nu lupţi contra comuniştilor împotriva cărora zici că eşti?

– Nu s-a ivit niciodată prilejul, am zis eu. Sunteţi primii „idealişti" pe care-i cunosc!

– Ei, şi cum ţi se pare că suntem? m-a întrebat Serdar. Ne placi?

– Vă plac.

– Al nostru eşti! Vrei să te luăm şi pe tine cu noi mâine seară, când ieşim iar?

– Sigur, veniţi să mă luaţi...

– Taci, trişorule, laşule! Ai să te duci la poliţie de cum scapi de noi, nu?

– Linişteşte-te, Serdar! a zis Mustafa. Nu e băiat rău! Uite, acum o să primească o invitaţie de la noi!

– Organizăm o seară la Palatul Sporturilor şi Expoziţiilor. Vii? m-a întrebat Serdar.

– Vin! am zis eu. Cât costă?

– Ţi-a zis cineva ceva de bani?

– Bine, Serdar! De vreme ce băiatul vrea să cumpere, să plătească! O să ne fie de ajutor!

Serdar a întrebat politicos:

– Câte doriţi să luaţi, stimate domn?

– De cinci sute de lire.

Tocmai scoteam grăbit o hârtie de cinci sute de lire din portofel.

– Portofelul ăla e din piele din şarpe? m-a întrebat Mustafa.

– Nu!

I-am întins grăbit bancnota de cinci sute de lire lui Serdar. El însă n-a luat-o.

– Ia să vedem pielea aia de şarpe!

– Am zis că nu e din piele de şarpe!

— Dă-mi portofelul, măi, să mă uit la el!

I-am dat portofelul plin cu banii pe care-i adunasem muncind o lună întreagă, pe căldura de foc a verii.

— Bravo! mi-a zis Serdar. Portofelul ăsta nu e din piele de şarpe, ne-ai păcălit!

— Dă-mi-l să mă uit la el, căci mă pricep, a zis Mustafa.

A luat portofelul şi a scormonit prin el.

— Ai nevoie de carnetul ăsta de adrese? Nu... Ce multe cunoştinţe ai, şi toate cu telefon! Un om cu atâtea cunoştinţe nu mai are nevoie să poarte cartea de identitate la el, aşa că ţi-o iau eu... Douăsprezece mii de lire! Taică-tău îţi dă atâţia bani?

— Nu, i-am câştigat eu, am zis. Dau lecţii de engleză şi de matematică.

— Uite, şacalule, tocmai ce-ţi trebuia ţie! a zis Serdar. Îi dai şi lui lecţii? Gratis, bineînţeles...

— Îi dau, am zis eu, şi atunci am priceput care Hasan era cel zis şacalul...

— Bravo! a zis Mustafa. Mi-am dat seama că, de fapt, eşti băiat bun. Iar cu aceste douăsprezece mii de lire poţi să iei exact douăzeci şi patru de invitaţii. Ai să le împarţi prietenilor tăi.

— Lăsaţi-mi măcar o mie de lire, am zis eu.

— Vezi că ne scoţi din ţâţâni! a ţipat Serdar.

— Nu, nu se plânge, pentru că ne dă aceste douăsprezece mii de lire de bunăvoie, nu-i aşa?

— Bombăne, măi, pisălogul!

— Destul, Serdar! Nu-l mai necăji pe băiat!

— Ce e cu caietul ăsta?

Serdar a luat caietul lui Faruk, pe care-l găsise pe bancheta din spate a maşinii, l-a deschis şi a citit din el: „Un sat aflat pe lângă Gebze, care aducea un venit de şaptesprezece mii de aspri şi care-i fusese luat spahiului Ali, căruia-i aparţinuse cândva, pe motiv că acesta nu plecase în campanie, spre a-i fi atribuit lui Habib..." Ce scrie aici? Nu se înţelege! „Jalba lui Veli la adresa lui Mahmut, care nu i-a plătit catârul cumpărat de la el..."

— Ce sunt chestiile astea? a întrebat Mustafa.

— Fratele meu mai mare e istoric, am zis eu.

— Săracul! a zis Serdar.

— Haideţi să plecăm, căci se opreşte ploaia, a zis Mustafa.

— Măcar daţi-mi înapoi cartea de identitate! am zis eu.

— Ce vrei să spui cu „măcar" ăsta, băi?! a zis Serdar. Ți-am făcut noi vreun rău? Răspunde!

S-a uitat prin mașină, vrând să-mi facă într-adevăr rău, și a văzut *Best of Elvis:*

— Iau și asta!

A luat și caietul lui Faruk.

— Altădată să conduci mașina mai încet și să nu-i mai socotești pe toți slugile lui taică-tău! Ticălosule, nenorocitule!

A izbit portiera și a plecat, împreună cu ceilalți. Când mi-am dat seama că se îndepărtaseră binișor, am coborât din mașină și am început să împing din nou Anadolul în susul pantei.

26

— I-am dat o lecţie bună nemernicului ăluia! a zis Serdar.

— Depăşeşti măsura, a zis Mustafa. Dacă se duce la poliţie?

— Nu se duce, a zis Serdar. Nu l-ai văzut? E fricos!

— De ce i-ai luat discul şi caietul ăla? l-a întrebat Mustafa.

Abia atunci am văzut, Nilgün, că Serdar luase discul pe care-l uitaseşi tu în maşină şi caietul lui Faruk. Când am ajuns în cartierul de jos, s-a oprit sub un felinar de pe stradă şi s-a uitat la coperta discului.

— L-am luat pentru că mă înnebuneşte ideea că-i crede pe toţi slugile lui taică-său! a zis el.

— N-ai făcut bine, a zis Mustafa. L-ai ofticat fără sens.

— Dacă vreţi, am zis eu, daţi-mi mie discul, să i-l duc înapoi, la maşină.

— Băi, tipul ăsta e idiot! a zis Serdar.

— Ştii ce, a zis Mustafa, să nu-l mai faci niciodată pe Hasan idiot şi şacal în faţa altora!

Serdar a tăcut. Am urcat panta fără să scoatem o vorbă. Mă gândeam că dacă aş fi avut cele douăsprezece mii de lire din buzunarul lui Mustafa, aş fi putut să-mi iau briceagul cu plăsele de sidef pe care-l văzusem în Pendik şi nişte încălţări de iarnă cu talpă de cauciuc şi feţe de piele. Dacă aş mai fi pus ceva, aş fi putut să-mi iau chiar şi un pistol. Când am ajuns în faţa cafenelei, cei doi s-au oprit.

— Da, a zis Mustafa. Acum s-o luăm care încotro.

— Nu mai scriem? am întrebat eu.

— Nu, a zis Mustafa. O să plouă iar şi o să ne udăm. Vopseaua şi pensulele au să rămână în noaptea asta la tine, Hasan. Ne-am înţeles?

Ei doi aveau să se ducă spre casele lor din cartierul de jos, iar eu urma să fac cale întoarsă, să urc panta şi... 12.000 : 3 = 4000 de lire. Se mai adăugau discul lui Nilgün şi caietul.

— Ce s-a întâmplat? m-a întrebat Mustafa. De ce taci așa? Haideți să rupem rândurile!

Apoi s-a prefăcut că-și adusese aminte de ceva:

— Aaa! a zis el. Hasan, ia țigările și chibriturile, ca să fumezi. Nu le-aș fi luat, dar s-a uitat la mine în așa fel că le-am luat.

— Nu-mi mulțumești? m-a întrebat el.

— Mulțumesc.

S-au răsucit pe călcâie și au plecat. M-am uitat puțin după ei: și cu 4000 de lire se puteau lua foarte multe lucruri! Au trecut prin lumina din fața brutăriei și s-au făcut nevăzuți. Apoi am strigat brusc:

— Mustafa!

Am auzit că sunetele de pași conteneau:

— Ce e? a strigat el.

Am șovăit puțin, apoi am dat fuga la ei.

— Pot să iau eu discul și caietul acela, Mustafa? am zis eu, gâfâind.

— Ce să faci cu ele? m-a întrebat Serdar. Chiar i le duci înapoi?

— Altceva nu vreau, am zis eu. Dați-mi-le pe acelea, căci îmi ajung.

— Dă-i-le! a zis Mustafa.

Serdar mi le-a dat pe amândouă:

— Ești idiot?

— Taci! i-a zis Mustafa, după care s-a întors spre mine: Uite ce e, Hasan, mi-a zis el. Am decis ca cele douăsprezece mii de lire să fie folosite pentru cheltuielile noastre de aici. Nu mă înțelege greșit! Nouă ni se cuvine, de fapt, foarte puțin. Dacă vrei, ia acum cele cinci sute de lire care-ți revin.

— Nu, am zis eu. Să meargă toți banii la asociație, ca să fie folosiți în numele luptei noastre! Nu vreau nimic pentru mine.

— Dar iei discul! a țipat Serdar.

Atunci m-am zăpăcit, așa că am luat cele cinci sute de lire care-mi reveneau și le-am pus în buzunar.

— În regulă! a zis Serdar. Acum nu mai ai nimic de luat din cele douăsprezece mii de lire. Să dea Domnul să nu spui nimănui!

— N-o să spună! a zis Mustafa. Nu e chiar atât de prost pe cât îl crezi tu. E argint viu, nu alta, numai că n-o arată! Uite cum s-a întors să ia ce i se cuvenea!

— Șmecherul! a zis Serdar.

— Ei, haide! a zis Mustafa, după care mi-au întors spatele și au plecat.

M-am uitat puțin după ei și i-am auzit vorbind. Poate că își băteau joc de mine. M-am mai uitat puțin după ei, apoi mi-am aprins o țigară, m-am răsucit pe călcâie și am început să urc panta, ducând într-o mână vopseaua și pensulele, iar în cealaltă discul și caietul. Mâine dimineață am să mă duc pe plajă și, dacă o să vină și Mustafa, am să-l văd, iar dacă n-o să vină și n-o să mă vadă, mâine seară am să-i zic: Mustafa, azi-dimineață am venit s-o aștept pe fată, dar tu n-ai venit! În felul ăsta o să-și dea seama că m-am deprins cu disciplina. Naiba să-i ia pe toți!

După ce am mai urcat puțin, am rămas mut de mirare, căci l-am auzit pe Metin urlând: înjura de unul singur undeva în fața mea, în întunericul nesfârșit. M-am apropiat, pășind în tăcere pe asfaltul umed, și am încercat să-l dibuiesc, dar n-am reușit decât să-l aud ocărând de zor, de parcă s-ar fi adresat cuiva aflat în fața lui și legat fedeleș. Apoi am auzit niște sunete ciudate, ca de plastic, și m-am tras derutat la marginea drumului, pentru ca după aceea, când m-am mai apropiat, să-mi dau seama că trăgea șuturi în mașină. Dădea în ea suduind ca un călăreț furios care-și bate calul nărăvaș, dar Anadolul de plastic nu-i răspundea așa cum se aștepta el și, din cauza asta, înjura parcă și mai zdravăn. Mi-au trecut prin minte niște lucruri ciudate: aș fi putut să mă duc și eu la Metin și să-l bat! M-am gândit la furtuni, la moarte, la cutremure. Mi-a trecut prin minte să las jos lucrurile pe care le căram în mâini și să mă năpustesc deodată asupra lui: de ce nu m-ai recunoscut, de ce m-ai uitat? Da, așa merge treaba: ei sunt oameni importanți! Tu îl recunoști, îl urmărești de departe ca să vezi ce face, îi știi toată viața, iar el nici măcar nu are habar de tine și-și vede de ale lui! Au să afle ei într-o bună zi ce fel de om sunt eu! L-am lăsat pe nemernic să tragă mai departe șuturi în mașină. Am trecut prin via plină de glod, ca să nu mă vadă, și, în timp ce mă duceam la deal, mi-am dat seama că nu ocăra din pricina paralelor pierdute și-a mașinii stricate, ci din pricina unei fete! Înjura și repeta fără oprire cuvântul ăla folosit pentru femeile care-și vând trupul. Cuvântul ăla mă sperie uneori, căci muierile

de teapa lor sunt de groază, nu-mi plac și nu vreau să mă gândesc la ele. Am mers mai departe.

Poate că tu oi fi aia, Nilgün, m-am gândit eu, sau poate că o fi vorba de alta. Ce vorbă urâtă! Femeile mă înspăimântă câteodată. Ai zice că au tot soiul de gânduri întunecate pe care tu n-ai cum să le știi, că vorbesc despre lucruri de neînțeles, iar unele laturi ale lor îți stârnesc asemenea fiori încât, dacă te lași atras de ele și le urmezi, dai de năpastă: e ceva ce seamănă cu moartea, numai că știoarfa poartă o panglică albastră în păr și îți zâmbește! Cerul s-a luminat deodată în zare, s-a făcut galben de tot, iar eu m-am speriat de fulger. Nori, furtuni întunecate, gânduri greu de priceput! Ai senzația că fiecare dintre noi ar fi robul cuiva pe care nu-l cunoaște, iar uneori încercăm să ne revoltăm, numai că imediat după aceea ne apucă spaima: acel cineva slobozea atunci asupra mea fulgere, tunete și cine știe ce alte nenorociri îndepărtate, neștiute avea să-mi mai trimită! În asemenea momente îmi spun să mă mulțumesc să trăiesc, fără să mă mai răzvrătesc și fără să mai știu de nimic, în lumina liniștită a căsuței noastre. Mă tem de păcat! La fel ca bietul meu tată, vânzătorul de lozuri.

Când am văzut că lumina era încă aprinsă la noi în casă, începuse iar să picure. M-am apropiat, m-am uitat înăuntru și am văzut că nu doar tata era treaz, ci și mama. Oare ce i-o fi zis cotonogul despre mine ca s-o facă să nu doarmă, biata mama? Mi-a trecut prin minte că i-o fi spus băcanul ce făcusem. Grăsanul ăla nenorocit m-a turnat imediat! Ismail, i-a zis el, băiatul tău a venit azi-dimineață pe la băcănie, mi-a luat ziarele și revistele, le-a rupt, le-a azvârlit pe jos, a amenințat în stânga și-n dreapta, cine știe cu cine s-o fi înhăitat, a luat-o razna! Câți bani face, l-a întrebat tata, vânzătorul de lozuri, care nu știe decât de bani, la câte parale se ridică paguba, apoi i-a dat de-a surda banii pe revistele alea împuțite. Nu, nu de-a surda: ca să mi-o scoată mie pe nas seara – asta, bineînțeles, dacă ar fi fost să dea de mine! Am rămas proțăpit acolo, căci nu mă puteam hotărî defel dacă să intru sau nu în casă. M-am uitat pe fereastră, la mama și la tata. Apoi, când s-a pornit ploaia, m-am dus și am pus vopselele, discul lui Nilgün și caietul lui Faruk pe pervazul de la fereastra închisă a camerei mele, după care am stat acolo, la poalele zidului, și m-am socotit, uitându-mă la ploaia care se întețise zdravăn.

La mult timp după aceea, după ce a plouat cu găleata şi după ce mi-am adus iar aminte de Metin, când burlanele pe care le pusese tata cu mâna lui n-au mai făcut faţă apei care se scurgea de pe acoperiş, m-am uitat binişor pe fereastră şi am văzut că biata mama aşeza din nou, pe ici, pe acolo, lighenele şi căditele de plastic în care spăla rufe, agitându-se de zor pe sub tavanele care şiroiau. Apoi şi-a adus aminte şi de camera mea, pentru că acolo apa pică pe pat, printre aripile vulturului din plafon. A aprins lumina şi mi-a strâns salteaua. Eu mă uitam la ea.

Apoi, când a contenit puhoiul, mi-am dat seama că nu mai eram cu mintea nici la ei, nici la ceilalţi, ci la tine, Nilgün! Probabil că stăteai întinsă în pat, poate că te deşteptase zgomotul ploii, poate că te uitai pe fereastră şi te înfiorai, dusă pe gânduri, ori de câte ori tuna afară. Dimineaţa, când avea să se oprească ploaia şi avea să iasă soarele, urma să vii la plajă, iar eu urma să te aştept şi, în cele din urmă, tu aveai să mă vezi, pentru ca apoi să stăm de vorbă şi să-ţi spun o poveste lungă, lungă cât o zi de post, intitulată „Viaţa"! Te iubesc!

M-am mai gândit şi la alte poveşti: dacă ai convingeri, poţi să devii un cu totul alt om. M-am gândit la ţări îndepărtate, la linii nesfârşite de cale ferată, la pădurile din Africa, la Sahara, la deşerturi, la lacuri îngheţate, la pelicanii din cărţile de geografie, la lei, la bizonii pe care-i văzusem la televizor, la hienele care-i împresurau şi-i sfâşiau, la elefanţii din filme, la India, la pieile-roşii, la chinezi, la stele, la războaiele spaţiale, la toate războaiele, la istorie, la istoria noastră, la forţa tobelor noastre şi la spaima păgânilor care le auzeau bubuind: da, poţi să devii un cu totul alt om! Noi, oamenii, nu suntem robi: am să mă eliberez de toate temerile, de toate regulile, de toate îngrădirile şi am să mă îndrept către ţelul meu, în vreme ce drapelele au să fluture în vânt: săbii, cuţite, pistoale, putere! Eu sunt un cu totul alt om, nu mai am trecut, nu mai am amintiri, nu mai decât viitor. Amintirile sunt pentru sclavi, nu fac decât să-i amorţească. N-au decât să doarmă, m-am gândit eu.

Am cugetat la toate lucrurile astea, iar apoi, pentru că ştiam că n-aveam puterea să dau totul uitării, am luat caietul şi discul de pe pervaz şi am plecat. Cum de data aceasta pornisem la drum prin noaptea căreia prindeam să-i văd capătul, mă

îndreptam parcă spre un loc nedefinit, care nu-mi mai era însă necunoscut. Șuvoaiele de apă se scurgeau către poalele povârnișului. Aerul mirosea a ploaie. Mi-am spus să mai arunc o ultimă privire către cartierul de sus: o ultimă privire către lumini, către grădinile îngrijite, artificiale, către betonul neted, fără viață. Am să mă uit, îmi ziceam eu, câtă vreme nu se află nimeni pe sub felinare, la străzile acelea păcătoase, fără griji, am să mă uit pentru ultima oară la una dintre ferestrele acelea, pentru ca apoi să nu mai revin acolo decât în ziua biruinței. Nilgün, poate că nu dormi, poate că privești furtuna de la fereastră, iar când o să fulgere și o să se lumineze totul împrejur ai să mă vezi poate stând acolo în puterea nopții, ud leoarcă, în ploaia aceea înspăimântătoare, cu ochii țintă la fereastra ta. Parcă m-a cuprins însă teama, așa că nu m-am mai îndreptat într-acolo. Pentru că, în vreme ce coboram panta, mi-a trecut prin minte că paznicii lor s-ar fi putut afla prin preajmă: ce treabă ai tu aici băiete la ora asta, aveau să-mi zică ei, hai, șterge-o, asemenea locuri nu sunt pentru cei de teapa ta! Bine!

Am făcut cale întoarsă, am trecut somnoros prin fața casei noastre, de parcă aș fi trecut printr-un cartier străin, și m-am dus către susul coastei. Lumina din camera părinților mei tot mai era aprinsă. Ce jalnică e lumina palidă, săracă din casa noastră! Probabil că nu m-au văzut. Când am trecut și de porțiunea dreaptă și am început să cobor, am rămas uluit: Metin tot mai împingea la mașină pe întuneric, înjurând și gemând! Eu crezusem că plecase de-acolo. M-am oprit locului și m-am uitat la el de departe, parcă cu teamă, dar și cu interes și cu plăcere pentru acea teamă, de parcă m-aș fi uitat la oamenii ciudați ai unei țări la fel de ciudate, în care pășeam pentru prima oară. Apoi am crezut că plânge, pentru că scotea un sunet înăbușit care-ți trezea mila. M-am milostivit și m-am apropiat de el, pentru că mi-am adus aminte de prietenia noastră din copilărie, dar și pentru că uitasem că oamenii de felul lui își petrec viața învinovățindu-i pe alții.

— Cine e?

— Eu, am zis. Metin, adineauri nu m-ai recunoscut: sunt Hasan.

— Te-am recunoscut până la urmă! a zis el. Mi-ai adus banii înapoi?

— Uite, sunt singur! am zis eu. Îți vrei banii înapoi?

— Mi-ați furat douăsprezece mii de lire! a zis el. Nu știi?

N-am zis nimic. Am tăcut puțin amândoi.

— Unde ești? a țipat el după aceea. Arată-te, să-ți văd fața!

Am pus discul și caietul pe care le aveam în mână într-un loc uscat și m-am apropiat.

— Nu-mi aduci banii înapoi? a zis el. Arată-te!

Când m-am apropiat, i-am văzut fața asudată și nefericită. Ne-am uitat unul la altul.

— Nu, am zis eu. Banii tăi nu sunt la mine!

— Atunci de ce-ai venit?

— Adineauri plângeai?

— N-ai auzit bine, a zis el. De oboseală... De ce ai venit aici?

— Ce prieteni buni eram în copilărie! am zis eu.

Apoi am adăugat imediat, fără ca el să apuce să zică ceva:

— Metin, dacă vrei, te ajut!

— De ce? a zis el mai întâi, după care a adăugat: Bine! Propteşte-te, atunci!

M-am proptit și am împins. Când, ceva mai târziu, mașina s-a clintit din loc și a urcat puțin panta, m-am bucurat parcă mai mult decât el. Era un sentiment ciudat, Nilgün! Apoi însă, când am văzut cât de puțin reușiserăm să înaintăm, m-am necăjit.

— Ce e? m-a întrebat Metin și a tras frâna de mână.

— Stai! Să ne odihnim puțin!

— Haide! mi-a zis el. O să întârziem.

M-am opintit din nou, dar n-am înaintat prea mult. Parcă n-ar fi fost o chestie cu roți, ci o ditamai stânca! Mi-am tras nițel sufletul și tocmai îmi spuneam să mă mai odihnesc puțin, când el a slăbit iar frâna de mână. Am împins mașina ca să nu alunece înapoi, dar după aceea m-am oprit.

— Ce e? m-a întrebat el. De ce nu împingi?

— Tu de ce nu împingi?

— Pentru că nu mai pot!

— Unde trebuie să ajungi peste o oră?

Nu mi-a răspuns. S-a uitat doar la ceas și a înjurat. De data aceasta s-a opintit și el alături de mine, dar n-am ajuns nicăieri. Noi împingeam Anadolul în susul pantei, iar el ne împingea parcă în josul pantei, așa că rămâneam tot acolo unde eram. În cele din urmă am izbutit să facem câțiva pași, dar eram

sleit de puteri, așa că m-am lăsat păgubaș. Apoi s-a pornit iar ploaia și am urcat în mașină. A venit și Metin să se așeze lângă mine.

— Haide! mi-a zis el.

— Ai să te duci mâine acolo unde trebuia să te duci! am zis eu. Acum să stăm puțin de vorbă.

— Despre ce să vorbim?

Am tăcut puțin, apoi am zis:

— Ce noapte ciudată! Ți-e frică de fulgere?

— Nu mi-e frică! a zis el. Hai să mai împingem puțin!

— Nici mie nu mi-e frică! am zis eu. Dar când te gândești la ele te ia cu fiori, știi?

N-a zis nimic.

— Fumezi? l-am întrebat eu, scoțând pachetul cu țigări și întinzându-i-l.

— Nu fumez! mi-a zis el. Hai să mai împingem puțin acum!

Am coborât din mașină, am mai împins cât ne-au ținut puterile și, când ne-am udat ciuciulete, am urcat iar în ea. L-am întrebat din nou unde trebuia să ajungă, iar când el m-a întrebat, în loc de răspuns, de ce-mi spuneau ceilalți „șacalul", i-am zis:

— Las-o moartă! Sunt niște obsedați.

— Dar te înhăitezi cu ei! a zis el. Erați împreună când m-ați jecmănit.

M-am gândit atunci să-i povestesc totul: oare să-i spun? Dar parcă nu știam ce anume era acel „tot": nu pentru că n-aș fi avut lucrurile în minte, ci pentru că nu știam de unde să încep. Aveam senzația că, găsind începutul, ar fi trebuit să mă duc și să-l pedepsesc pe păcătosul ce săvârșise primul păcat, iar eu nu doream să-mi amintesc în acele clipe de primul făptaș pentru că nu voiam să-mi mânjesc mâinile cu sânge. Știam însă că de la el s-ar fi cuvenit să încep, Nilgün! Am să-ți povestesc mâine dimineață. Dar de ce să aștept dimineața, m-am gândit eu, da, acum împing Anadolul împreună cu Metin, apoi o să coborâm amândoi panta și, când o să ajungem la voi acasă, Nilgün, Metin o să te trezească, tu ai să mă asculți, stând în întuneric, îmbrăcată într-o cămașă de noapte albă, iar eu am să te avertizez neîntârziat asupra pericolului care te paște: ei te cred comunistă, draga mea, hai să fugim amândoi, hai să plecăm, ei sunt peste tot, sunt foarte puternici, dar cred că

există totuşi undeva, pe lumea asta, un loc în care să putem vieţui împreună, cred că există un loc...

— Hai să împingem!

Am coborât în ploaie şi am împins. Curând după aceea el s-a lăsat păgubaş, dar eu tot am mai împins şi, pentru că eram convins de ce făceam, am făcut-o cu şi mai multă forţă, dar vă spun că păream să imping o stâncă, nu un Anadol. Când m-au lăsat puterile, am lăsat-o şi eu baltă, dar Metin se uita la mine acuzator. M-am dus şi m-am urcat în maşină, ca să nu mă ud, iar el mi-a zis:

— Zici că ăia sunt obsedaţi, dar te înhăitezi cu ei! Nu mi-aţi luat banii în doi, ci în trei!

— Puţin îmi pasă de ei! Eu nu ţin cu nimeni!

Nu s-a uitat la mine speriat; tot mă mai învinuia. Atunci i-am zis:

— Eu n-am luat nici un bănuţ din cele douăsprezece mii de lire, Metin! Jur!

După cum se uita însă la mine, nu părea să mă creadă. Îmi venea să-l apuc şi să-l strâng de gât! Cheia de la maşină se afla în contact. Ah, ce bine ar fi fost dacă aş fi ştiut să conduc! Ce multe drumuri se află pe lumea asta, ce multe ţări, oraşe, mări se află în depărtări!

— Hai, coboară şi împinge!

Am ieşit ca un automat în ploaia ropotitoare şi am împins iar la maşină. Metin nu mai împingea, ci stătea cu mâinile în şolduri, uitându-se la mine ca un domn. Am obosit şi m-am oprit, dar el n-a mai tras frâna de mână. I-am spus, aproape strigând, ca să-mi audă vocea prin mugetul ploii:

— Am obosit!

— Nu! a zis el. Încă mai poţi să împingi!

— Îi dau drumul şi o s-o ia înapoi la vale! am strigat eu.

— Şi cui am să-i cer eu socoteală pentru banii ăia?

— Vrei să spui că dacă nu împing te duci la poliţie?!

Cum nu mi-a răspuns, m-am mai opintit puţin, dar m-a apucat o asemenea durere de spate că am crezut că mă rup în două. În cele din urmă, a tras frâna de mână. Am urcat iar în maşină. Eram ud ciuciulete din cap până-n picioare. Mi-am aprins o ţigară, am vorbit, iar apoi, când cerul şi pământul s-au luminat, cu o bubuitură de necrezut, şi un fulger înspăimântător a căzut chiar sub nasul meu, am tăcut.

— Te-ai speriat? m-a întrebat Metin.

Am tăcut. Apoi iar m-a întrebat. Iar am tăcut. După aceea am reușit să îngaim:

— A căzut chiar aici! Uite, aici, aproape!

— Nu, mi-a zis el. A căzut foarte departe, poate chiar în mare, așa că nu te teme!

— Nu mai vreau să împing!

— De ce? m-a întrebat el. Pentru că te-ai speriat? Prostule! Doar n-o să mai cadă încă o dată atât de aproape! Nu v-au învățat la școală?

N-am zis nimic.

— Fricosule! a țipat el. Săracul fricos ignorant!

— Eu mă duc acasă! am zis eu.

— Bine, dar ce-o să se întâmple cu cele douăsprezece mii de lire ale mele?

— Păi nu le-am luat eu! am zis. Zău, mă jur...

— Asta ai să le spui mâine altora, a zis el. Ai să le spui polițiștilor!

Am început din nou să împing, cu capul vârât între umeri ca să mă cruț, și m-am bucurat să văd că ne apropiam de capul pantei. Metin coborâse din mașină, dar acum nici măcar nu mai catadicsea să pară că împinge, ca să mă încurajeze pe mine. Nu făcea decât să spună din când în când, din reflex, „haide, haide!", dându-mi parcă putere, iar apoi înjura cine știe pe cine, numind-o curvă, dar părea să ocărască, de fapt, vreo două-trei persoane, pentru că zicea „vă arăt eu vouă!". Am lăsat-o iar moartă, pentru că nu sunt... cum zicea Serdar, da, slugă! De data însă mi-a zis:

— Vrei bani? Îți dau câți bani vrei, atâta vreme cât împingi la asta!

Am împins mai departe, zicându-mi că aproape ajunseserăm la capătul coastei. Când n-am mai răbdat durerea de șale, m-am oprit ca să-mi ajungă nițel sânge la inimă și nițel aer în plămâni, dar el tot mai țipa, drăcuia și urla. Urma să-mi dea o mie de lire! Am mai împins puțin, punându-mi nădejdea în ultima picătură de energie. Două mii de lire! mi-a zis el. Bine, am împins iar, fără să-l întreb dacă ai noștri îi lăsaseră ceva bani ca să-mi promită așa ceva! Când am ajuns pe loc drept, m-am oprit să mă odihnesc, dar el s-a înfuriat din nou și și-a

pierdut răbdarea: înjura și nu-i mai păsa de mine. M-am gândit că peste puțin timp avea să tragă poate iar niște șuturi în mașină. Apoi a făcut ceva și mai ciudat, iar eu m-am speriat: stătea cu fața îndreptată în sus, către ploaie, și ocăra către cerul întunecat, de parcă ar fi hulit! Mi s-a făcut frică până și de ceea ce-mi trecea atunci prin minte, așa că m-am opintit, ca să nu merg cu gândul mai departe. Am împins și iar am împins, în timp ce se auzea tunând foarte aproape, deasupra dealului, iar cerul se luminase din nou, colorându-se în albastru, și se auzeau niște bubuituri înspăimântătoare, în vreme ce ploaia, de un albastru-închis nefiresc, mi se prelingea de pe păr și frunte, intrându-mi în gură. Am împins, Doamne, ca un rob, cu ochii închiși, ca să nu mai văd fulgerele care scăpărau tot mai des, cu capul vârât între umeri și nasul în pământ; eram un nefericit care-și dăduse uitării toate gândurile, nimeni nu putea să mă mai învinovățească și să mă mai pedepsească, căci stăteam cu capul plecat, iată, nici nu mai aveam habar de greșeală și păcat. Împingeam, alergând și încercând un ciudat sentiment de bună dispoziție pe măsură ce mașina prindea viteză. Metin urcase în mașină și ținea de volan și-l auzeam cum continua să suduie, urlând pe fereastra deschisă, ca o babă care nici nu mai știe de ce ocărăște, ca un surugiu bătrân care-și drăcuie caii, dar lăsând, totodată, impresia că-L spurca pe El. De parcă nu El ar fi fost cel care pogora tunetele asupra noastră! Cine ești tu?! Eu nu pot să fiu părtaș la hula nimănui! M-am oprit, gata, nu mai împing!

Cu toate acestea însă, mașina a continuat să mai meargă o vreme fără nici un ajutor. Am stat și am privit-o cum se îndepărta încet, asemenea unei corăbii întunecate, tăcute și înfricoșătoare, care alunecă singură pe ape. Ploaia se mai rărise și ea. În timp ce mă uitam la Anadolul care se îndepărta, m-am gândit că El părea să ne despartă ca să mă ferească de pedeapsa pe care ar fi urmat să o abată asupra noastră, numai că mașina a mai mers puțin și s-a oprit curând. Când s-a luminat iar cerul, am văzut că Metin coborâse din ea.

— Unde ești? a urlat el. Vino aici, trebuie să împingi!

Nu m-am clintit din loc.

— Hoțule! a țipat el în beznă. Hoț nenorocit! Hai, fugi, fugi!

Am mai stat puțin în locul în care mă aflam. Tremuram de frig. Apoi am fugit la el:

– Ție nu ți-e frică de Dumnezeu?! am țipat eu.

– Dacă ție ți-e frică, de ce furi?! a țipat el.

– Mie mi-e frică, pe câtă vreme tu te uiți în sus și hulești! O să te pedepsească într-o bună zi! i-am zis eu.

– Analfabet prost ce ești! a zis el. Te-ai speriat de fulgerul de adineaori, nu-i așa? Când fulgeră ți-e frică de umbrele copacilor, de cimitir, de ploaie, de furtună, nu? Coșcogea bărbatul! În ce clasă ești? Neștiutorule! Să-ți spun ceva: nu există Dumnezeu! Ai priceput? Vino acum și împinge mașina! Îți spun că am să-ți dau două mii de lire.

– Unde te duci după aceea? l-am întrebat eu. Acasă?

– Te duc și pe tine, a zis el. Te duc unde vrei tu, numai s-o ia mașina la vale!

Am împins, Nilgün! El a sărit în mașină și de data asta parcă n-a mai înjurat cu mânie, ci ca un harabagiu care-și ocărăște caii din obișnuință. Când, puțin mai târziu, mașina a prins viteză, m-am gândit că nu cu mult mai încolo avea să înceapă coborâșul, iar mașina avea să pornească și mi-a trecut parcă prin minte că și Metin era scârbit și sătul de toată lumea. Am să urc în mașină, o să dăm drumul la radiator și o să ne încălzim. Apoi o să te luăm și pe tine și o să plecăm cu toții departe sau o să ne retragem în altă parte, plănuiam eu. Mașina a început să coboare, dar motorul n-a scos nici un sunet – se îndepărta alunecând pe asfaltul umed, în tăcerea aceea ciudată care însoțea mișcarea roților. Văzând aceasta, am dat fuga și am ajuns-o din urmă, cu gândul să sar în ea, numai că portiera era încuiată.

– Deschide-mi! am zis eu. Deschide-mi, Metin, s-a blocat portiera! Deschide și ia-mă și pe mine! Stai!

Probabil însă că nu mă auzea, pentru că iar începuse să drăcuie, mânios. Am alergat pe lângă mașină atât cât am fost în stare, bătând necontenit în geam și gemând de parcă aș fi fost cât pe ce să mă înăbuș, dar chestia aia de plastic m-a depășit curând și dusă a fost! Am continuat totuși să gonesc, strigând cât mă ținea gura, numai că nu s-au oprit nici Anadolul, nici Metin. Am fugit după mașină până a ajuns jos, aprinzându-și tăcută farurile, luminând grădinile și livezile și luând, rând pe

rând, toate virajele, după care s-a făcut nevăzută. Atunci m-am oprit şi m-am uitat după ea. Am stat să mă gândesc un pic.

Când au început să-mi clănţăne dinţii de frig, mi-am amintit, Nilgün, că discul tău rămăsese acolo, de partea cealaltă a pantei. Am făcut cale întoarsă şi am urcat povârnişul în sens invers, alergând ca să mă încălzesc, dar nu mi-a folosit la nimic, pentru că mi se lipise cămaşa de corp. Picioarele mi se afundau prin băltoace. Ajungând în locul în care credeam că lăsasem discul şi negăsindu-l, am început să fug de acolo până colo. Cerul s-a luminat şi a tunat iar, dar acum nu mai ţâţâiam de frică, ci de frig. Odată rămas fără suflare, am simţit iar durerea de şale. Alergam în sus şi în jos, mă opream la fiecare pas şi cercetam în jur, dârdâind, dar nici urmă de disc.

Am uitat de câte ori am urcat şi am coborât povârnişul până când am dat de el, la puţin timp după răsăritul soarelui. Tocmai când aveam senzaţia că urma să leşin de atâta oboseală şi tremurat, mi-am dat seama că idiotul ăla de disc şi caietul se număraseră printre umbrele pe care le zărisem de mai multe ori, spunându-mi mereu că nu era vorba de ele, şi m-am gândit că mi se jucase parcă o festă: cineva părea să pitească lucrurile şi să mă socotească numai bun de o viaţă de sclav! Mi-a venit să strivesc cu piciorul faţa poponarului ăluia american de pe discul cu *Best of Elvis*. La drept vorbind, ploaia îl transformase într-un soi de cocă. Ducă-se naibii, ducă-se naibii, ducă-se naibii cu toţii! N-am strivit-o însă, căci am să ţi-o dau ţie!

Tocmai atunci urca panta prima maşină a zilei, care era camionul de gunoi al lui Halil, luminat din spate de roşeaţa soarelui la răsărit. Am ieşit de pe şosea şi am luat-o prin vii. Am ajuns la drumul către cimitir, după care am cotit pe lângă zid şi am apucat pe cărarea pe care treceam cu mama când eram mic. Acolo aveam un loc mai vechi al meu, ascuns printre migdali şi smochini.

Am adunat vreascuri, dar mi-a fost greu să găsesc găteje uscate. Am reuşit însă să aprind focul, rupând câteva pagini din caietul lui Faruk. Din surcele se ridica un fum de un albastru palid, pe care nu l-ar fi putut vedea nimeni. Mi-am scos cămaşa şi pantalonii şi aproape că am intrat în foc cu încălţările mele de cauciuc, stând o vreme nemişcat. Mă bucuram că puteam

să mă încălzesc. Mi-am privit corpul cu plăcere, așa cum zăbovea acolo despuiat, cu flăcările care-l învăluiau de dedesubt: mie nu mi-e frică de nimic! M-am uitat la mătărânga mea împresurată de vâlvătaie. Aveam senzația că trupul acela era trupul altuia: un bărbat ars de soare, vânjos, tare ca oțelul, încordat ca un arc! M-am gândit: sunt bărbat și mă simt în stare de orice, așa că temeți-vă de mine! N-am decât să mă pârlesc, căci n-o să mi se întâmple nimic! După ce am mai stat puțin proțăpit acolo, am ieșit din poiană ca să ațâț focul și, în timp ce mai căutam niște vreascuri, s-a pornit un vânt răcoros, așa că mi-a țâțâit fundul de frig și m-am gândit: nu sunt muiere, și nici poponar – numai lor le e frică! Apoi s-a întețit iar focul, am intrat în el și m-am gândit, stând cu ochii țintă la ștremeleag, la tot ceea ce aș fi putut face, la moarte, la teamă, la pârjol, la alte țări, la arme, la nefericiți, la robi, la drapel, la țară, la diavol, la răzmeriță, la iad.

După aceea am ținut cartonul de pe coperta discului deasupra flăcărilor până când s-a uscat. Mi-am uscat și hainele și m-am îmbrăcat. Apoi m-am întins într-un loc ferit, fără noroi, și am cugetat la tot și la toate. Pesemne că am adormit imediat. Când m-am trezit, știam că visasem, dar nu mai știam ce. Ceva cald. Soarele se ridicase binișor pe cer. M-am sculat imediat și am luat-o la picior. Poate că nu mai era timp de pierdut. Cred că eram cam năuc.

În timp ce coboram panta, trecând prin fața casei noastre cu discul în mână, pe lângă mine treceau mașinile acelea scârboase ale gloatelor de duminică, ce goneau către plajă. Cei din casă nu m-au văzut; nici mama, nici tata nu erau prin preajmă. Draperiile erau trase. Tahsin și ai lui culegeau de zor cireșe, ca să nu capete viermi din pricina ploii. Când am intrat în cartier, am schimbat hârtia de cinci sute de lire; magazinele sunt deschise acum duminica. Am cerut un sandvici cu pâine prăjită și un ceai. În timp ce-mi beam ceaiul, am scos din buzunar pieptenii și m-am uitat la ei: unul dintre ei era verde, celălalt roșu. Dumnezeu le vede pe toate!

Am să-i povestesc totul. Când povestești totul, greșeala și păcatul se limpezesc. N-am să las nimic nespus. Ai să înțelegi cine sunt eu, Nilgün! Ești cu totul diferit de cel pe care-l credeam, ai să spui tu; nu sunt rob! Uitați-vă la mine, fac ce vreau, am

în buzunar restul de la cele cinci sute de lire, sunt propriul meu stăpân, propriul meu domn! Voi, amărâtelor, vă duceți la plajă cărând după voi mingi gonflabile și genți, purtând tot soiul de saboți ciudați, umblând cu bărbații și țâncii după voi! Habar n-aveți! Vă uitați, dar nu vedeți; gândiți, dar nu știți! Oamenii nu pricep cine sunt eu, nu știu cine am să devin, pentru că sunt mai răi ca orbii! Scârbele! Gloată infectă care te duci la plajă, umblând după plăceri! Așadar, mie îmi revine sarcina să-i aduc pe toți ăștia la ordine! Uitați-mă la mine: am o fabrică! Uitați-vă la mine: am un bici în mână! Sunt un domn, un adevărat domn! M-am uitat prin gardul de sârmă, către plaja aglomerată și, nevăzându-vă acolo, în mulțime, Nilgün Hanım, m-am gândit că asta era din cauză că nu venise încă Mustafa.

Am plecat de acolo și mă îndrept spre casa dumneavoastră. A venit un domn, o să zică piticul la vederea mea, vrea să vorbească cu dumneavoastră, Nilgün Hanım. Așa, ai să zici tu, oare e o persoană distinsă, în cazul acesta, Recep Efendi, poftește-l în salon, căci vin imediat. În timp ce mergeam cercetam din priviri, cu gândul că poate tocmai ieșise din casă și urma să ne petrecem pe drum. Nu v-am întâlnit însă, stimată doamnă! Odată ajuns la poarta grădinii, m-am oprit și m-am uitat în jur: mașina, pe care uitasem cine o împinsese în noaptea aceea pe ploaie, în susul pantei, ca un prost, ca un sclav care se supune orbește, nu se afla în grădină. Unde era Anadolul? Am intrat pe poartă gânditor și m-am îndreptat nu către ușa principală, străjuită de trepte, ci către ușa bucătăriei, căci eram un domn distins, căruia nu-i plăcea să tulbure pe nimeni. Am bătut la ușă și am așteptat puțin: slujiți în casa aceasta, Recep Efendi, am să-i zic eu, discul și pieptenele acesta verde îi aparțin, probabil, frumoasei doamne care locuiește aici, pe vremuri o cunoșteam puțin, mă rog, n-are importanță, am să-i zic, am venit să i le las, asta este tot ce doresc. După ce am mai zăbovit puțin, m-am gândit că Recep se dusese, pesemne, la piață, și nu era acasă. Poate că nu era nimeni acasă! Era ca într-un vis, da. M-am înfiorat!

Am apăsat pe clanță, iar ușa de la bucătărie s-a deschis încetișor. Am trecut tiptil prin încăpere, ca o pisică. Mirosea a ulei și mi-am amintit de acel miros. În jur nu era suflet de

om şi, pentru că purtam încălţări de cauciuc, n-avea să mă audă nimeni când aveam să trec pe lângă vasul cu apă şi să urc scara aceea îmbârligată care ducea la etaj. M-am gândit că sunt o umbră care rătăcea prin visele oamenilor şi că totul mi se pare un vis din pricina nesomnului căci, adulmecând în jur, trăgeam concluzia că aşa miroseau casele: ca nişte case adevărate! Am venit, am să le zic eu.

Am urcat la etaj, am deschis binişor una dintre uşile închise, m-am uitat în odaie şi am recunoscut imediat hoitul ăla spurcat: uite-l pe Metin, care doarme ascuns sub cearşaf! M-am gândit că îmi datora două mii de lire şi că zisese că Dumnezeu nu există. Dacă-l strângeam atunci de gât, nu şi-ar fi dat seama nimeni! Am stat şi m-am socotit că ar fi rămas urme de degete. Am închis uşa încetişor şi am intrat în odaia de alături, a cărei uşă era deschisă.

Mi-am dat seama, după sticla de pe masă şi după ditamai pantalonii aruncaţi pe patul vraişte, că aceea era camera lui Faruk. Am ieşit şi de acolo şi, când am deschis, fără nici un gând, uşa celeilalte încăperi, am avut impresia că-l vedeam, înfiorat, pe tata atârnat pe perete: avea barbă, se holba la mine dintr-o ramă, parcă mânios şi dezamăgit, şi-mi spunea: ah, ce păcat că eşti un prostănac! M-am speriat! Apoi, când am auzit vocea hârâită a babei, mi-am dat seama cine erau cel de pe perete şi cea din odaie.

— Cine e?

Am deschis o clipă uşa camerei şi m-am uitat înăuntru, cu toate că-mi dădusem seama cine era acolo, dar când am văzut moaca plină de zbârcituri a băbătiei, îngropată între cearşafurile făcute grămadă, şi coşcogeamite urechile, am închis-o degrabă la loc.

— Recep, tu eşti? Recep!

M-am îndreptat către ultima odaie, alergând fără zgomot, şi, în timp ce zăboveam tremurând în faţa uşii, am auzit iar vocea aceea:

— Recep, tu eşti? Cu tine vorbesc, Recep, cine a fost?

Am intrat repede în odaie şi am fost mirat să văd că nu eraţi în camera dumneavoastră, Nilgün Hanım! Am dat la o parte cuvertura de pe patul gol şi am adulmecat aşternutul, apoi l-am acoperit repede, temându-mă să nu las urme, căci

vocea aceea de femeie bătrână se auzea strigând din nou, parcă anume ca să nu răscolesc culcușul:

— Cine e, te întreb! Cine e acolo, Recep?

Am scos cămașa de noapte de sub pernă și am mirosit-o: mirosea a lavandă și a Nilgün. Apoi am împăturit-o, de parcă n-aș fi adulmecat-o niciodată, am pus-o la loc sub pernă și m-am întrebat dacă să-i las sau nu discul și pieptenele: uite, Nilgün, am să ți le las aici, pe pat! Când ai să găsești pieptenele, ai să-ți dai seama despre ce e vorba: mă țin după tine de nu știu câte zile, te iubesc! Nu le-am lăsat însă pentru că, dacă le-aș fi lăsat, s-ar fi sfârșit parcă totul; tocmai îmi spuneam ei bine, să se sfârșească, când am auzit din nou vocea:

— Recep, cu tine vorbesc! Recep!

Am ieșit repede din odaie, căci mi-am dat seama după scârțâitul greoi, bătrânesc, ce se auzea că bunica lor se ridicase pesemne din pat. În timp ce coboram zorit scara, am auzit-o cum deschidea ușa, undeva în spatele meu, și cum bătea cu bastonul în podea, mai mai s-o găurească, nu alta:

— Recep, îți zic! Recep!

Am dat cotul și am intrat în bucătărie, iar apoi, când eram pe cale să ies, m-am oprit locului, căci nu puteam s-o las moartă fără să fac nimic. Pe aragaz se afla o cratiță care fierbea la foc mic. Am răsucit butonul până la refuz. Apoi am răsucit și celălalt buton, după care am ieșit și m-am gândit că ar fi trebuit să fac ceva mai mult.

Am mers repede, gândindu-mă că n-aveam să iau seama la nimeni, și, odată ajuns la plajă, m-am uitat prin gardul de sârmă, iar de data aceasta v-am văzut în îmbulzeala de acolo, Nilgün Hanım! Să vă dau discul și pieptenele, ca să se termine odată cu povestea asta! Mie nu mi-e frică de nimeni! Se ștergea cu prosopul. Așadar, mai adineauri erați la scăldat. Mustafa nu se vedea, s-ar fi zis că nu venise. Am stat să mă gândesc.

Am mai zăbovit puțin, după care m-am dus la băcănie. Mai erau și alți mușterii.

— Dă-mi un *Cumhuriyet*! am zis eu.

— Nu-l avem! a zis băcanul, roșu la față ca sfecla. Nu-l mai vindem.

N-am zis nimic. După ce am mai zăbovit puțin, ați venit și dumneavoastră, Nilgün Hanım, de la plajă și ați spus, la fel ca în fiecare dimineață:

— Un *Cumhuriyet*, vă rog!

Băcanul a spus însă:

— Nu-l avem! Nu-l mai vindem.

— De ce? ai zis tu, Nilgün. Ieri îl aveați.

Băcanul ți-a făcut un semn din cap, iar atunci te-ai uitat spre mine. Ne-am privit: ai înțeles, ai înțeles, m-ai înțeles? Apoi m-am gândit că urma să-i povestesc totul, cu răbdare și pe îndelete, ca un domn distins. Am ieșit și am așteptat-o afară, stând cu discul și cu pieptenele pregătite. Curând după aceea ai ieșit și tu, Nilgün. Am să-ți povestesc totul, totul, iar tu ai să înțelegi!

— Se poate să stăm puțin de vorbă? am zis eu.

S-a tulburat, s-a oprit din drum și s-a uitat o clipă la mine: ah, chipul acela frumos! Am crezut că urma să stăm de vorbă și m-am emoționat, dar ți-ai găsit! A tulit-o de parcă ar fi dat cu ochii de satana. Am alergat imediat după ea și am ajuns-o din urmă, fără să mă sinchisesc de nimeni:

— Te rog, oprește-te, Nilgün! am zis eu. Ascultă-mă măcar o dată!

S-a oprit brusc. Când i-am văzut fața mai de aproape, m-am fâstâcit: ce culoare aveau ochii ei!

— Bine, a zis ea. Spune repede ce ai de spus!

Parcă uitasem totul, așa că nu mi-a venit nimic în minte. Părea că abia ne cunoscuserăm și nu aveam nimic să ne spunem.

— Discul ăsta nu e al tău? am întrebat-o eu.

I-am întins discul, dar nici măcar nu l-a luat să se uite la el.

— Nu, a zis ea. Nu e al meu.

— Al tău este, Nilgün! Discul ăsta e al tău! Uită-te bine la el. Nu se vede bine din cauză că e înnegrit de fum. Se udase și de-abia l-am uscat.

A plecat capul și s-a uitat la el.

— Nu. Nu e al meu! a zis ea. Mă confunzi cu altcineva.

Cum tocmai o lua din loc, am dat fuga după ea și am apucat-o de braț.

— Lasă-mă! a țipat ea.

— De ce mă mințiți cu toții?

— Lasă-mă!

— De ce fugiți de mine? Nu catadicsești nici măcar să mă saluți! Spune-mi ce rău ți-am făcut eu! Știi ce ți-ar fi făcut ei până acum dacă n-aș fi fost eu?!

Țipam.

— Care ei? a întrebat ea.

— De ce minți? De parcă n-ai ști! De ce citești *Cumhuriyet*-ul?

În loc să-mi dea un răspuns cinstit, se uita în jur, cerșind neputincioasă, disperată, un ajutor din ochi. Cu toate acestea, i-am vorbit, însuflețit de o ultimă speranță, ca un domn și am luat-o de braț:

— Te iubesc, știi?

Deodată s-a desprins din mâna mea și a țâșnit, parcă gata să fugă. A încercat s-o ia la goană, dar fără să fie convinsă că putea fugi! Am luat-o la picior după ea, am făcut doi pași și am apucat-o frumușel de încheietura mâinii subțiri, asemenea unei pisici care se întinde și înhață cât ai zice pește un șoarece rănit. Stai puțin! A fost atât de ușor! Tremura. Îmi venea s-o sărut, dar de-acum eram un domn și nu se cădea să profit de ocazie pe motiv că își înțelesese vina: eu știu să mă înfrânez! Uite, nimeni nu-i sare în ajutor, căci oamenii știu că nu are dreptate. Ei, ia explică-mi, domnișoară, de ce ai fugit de mine, spune-mi ce învârtiți cu toții pe ascuns, spune, ca să audă și ceilalți, să audă toată lumea și să nu mai dea vina pe mine pe motiv că aș fi înțeles greșit! Mustafa e aici? Așteptam să văd ce avea de spus, cu gândul că teama fără margini din visul acela de necrezut în care toată lumea mă vorbea de rău avea să ia sfârșit, când ea a țipat deodată:

— Fascist obsedat, dă-mi drumul!

Așadar, mărturisea că se alăturase celorlalți! La început m-am simțit pierdut, dar apoi am hotărât s-o pedepsesc acolo, pe loc, așa că am început să dau în ea ca la fasole.

27

Când mi-am seama că cel care o bătuse pe fată și apoi fugise fusese Hasan, iar cea care zăcea pe jos era Nilgün, mi-am zis: ce mai stai, Recep, hai, fugi, dă fuga acolo! Am lăsat plasele jos și am gonit, am tot gonit până am ajuns la ea:

— Nilgün, am zis eu, Nilgün, fata mea, cum îți este?

Se ghemuise de parcă ar fi fost culcată în pat, se ținea cu mâinile de cap și tremura, stând cu fața în jos, spre asfalt. Părea că se jelește mai degrabă pentru o durere sufletească decât pentru una trupească și de aceea nu făcea decât să geamă, căci nu-i trecea prin minte să țipe.

— Nilgün, Nilgün! am zis eu, apucând-o de umeri.

A mai plâns și a mai tremurat puțin. Apoi și-a făcut mâna pumn și a prins să izbească cu ea în asfalt, fără să mai geamă, cu ciudă și mânie, de parcă ar fi dojenit pe cineva, dar și cu părere de rău, de parcă s-ar fi plâns de ceva. Am apucat-o de mână. Atunci a priceput parcă pentru prima oară ceva ce nu pricepuse până atunci și a cercetat cu ochii în jur: i-a văzut pe oamenii care se îmbulzeau în jurul nostru, venind de prin cotloanele prin care se pripășiseră ceva mai devreme, pe cei care țipau ori strigau, pe cei care întindeau capetele curioși, sfioși, printre umerii celorlalți, ca să zărească mai bine și să mai spună și ei ceva, și a părut deodată rușinată. S-a întins către mine, ca s-o ajut să se ridice de jos. I-am văzut fața năclăită de sânge. Doamne! O femeie a țipat.

— Rezemă-te de mine, draga mea, hai, rezemă-te!

S-a ridicat și s-a sprijinit de mine. I-am dat batista mea.

— Hai să plecăm de-aici, să mergem acasă!

— Ești bine?

— A venit taxiul, a zis cineva. Urcați în el!

Ne-au făcut loc, am urcat, cineva ne-a întins plasele și geanta lui Nilgün, iar un copil a zis:

— Ăsta e a lui tanti, şi mi-a dat un disc.

— La spital? ne-a întrebat şoferul. La Istanbul?

— Vreau să merg acasă, a zis Nilgün.

— Măcar să trecem întâi pe la farmacie! am zis eu.

N-a scos o vorbă. Pe drumul către farmacie a tăcut, a tremurat şi s-a uitat absentă, pierdută, la batista pe care o ducea din când în când la ochi ca să vadă cât de tare sângera.

— Ţine-ţi capul aşa! i-am zis eu, şi i-am tras părul spre spate.

La farmacie iar n-am dat de Kemal Bey, ci de frumoasa lui soţie, care asculta ceva la radio.

— Kemal Bey nu este? am întrebat-o eu.

Când a văzut-o pe Nilgün, femeia a scos un ţipăt. Apoi a început să alerge agitată prin farmacie şi, pe de altă parte, să ne pună întrebări, dar Nilgün s-a aşezat şi a rămas tăcută. Până la urmă a tăcut şi nevasta lui Kemal Bey, care se apucase să cureţe rănile de pe faţa lui Nilgün cu vată şi felurite leacuri. Eu m-am întors cu spatele, nu m-am uitat la ele.

— Kemal Bey nu este?

— Eu sunt farmacistă! a zis nevasta lui. Ce vrei cu el? E sus! Ah, draga mea, cu ce te-au lovit în halul ăsta?!

Atunci s-a deschis uşa şi a intrat Kemal Bey. Când m-a văzut s-a oprit o clipă locului, apoi m-a privit cu bucurie, de parcă m-ar fi aşteptat mereu.

— Ce-a păţit? a întrebat el.

— M-au lovit, a zis Nilgün. M-au bătut.

— Doamne! a ţipa farmacista. Ce-am ajuns, ce-am ajuns noi!

— Care „noi"? a întrebat Kemal Bey.

— Cine a făcut asta..., a zis soţia lui.

— Fasciştii! a murmurat Nilgün.

— Taci, taci acum! a zis femeia. Taci, taci!

Dar Kemal Bey auzise cuvântul şi se înfiorase, de parcă ar fi auzit sau şi-ar fi amintit de ceva urât. Apoi, deodată, s-a întins către aparatul de radio şi a ţipat la soţia lui:

— De ce tot dai drumul la radio?

Când au închis aparatul de radio, farmacia s-a golit parcă brusc şi au ieşit pe neaşteptate la suprafaţă durerea, ruşinea, vina. N-am vrut să mă gândesc la nimic.

— Nu-l închideţi! a zis Nilgün. Puteţi să-l deschideţi din nou, vă rog?

Kemal Bey a deschis din nou aparatul de radio, iar eu nu m-am gândit în continuare la nimic. Am tăcut cu toții. Când și-a terminat treaba, femeia a spus:

— Acum mergeți direct la spital! Poată să facă o hemoragie internă, Doamne ferește! A lovit-o tare în cap, creierul...

— Fratele meu mai mare e acasă, Recep?

— Nu, am zis eu. A dus mașina la reparat.

— Luați repede un taxi și duceți-vă, a zis femeia. Ai bani la dumneata, Recep Bey?

— Am să-i dau eu, a zis Kemal Bey.

— Nu, a zis Nilgün. Acum vreau să merg acasă.

Când s-a ridicat în picioare, a gemut.

— Stai! a zis femeia. Să-ți fac o injecție cu analgezice.

Cum Nilgün n-a scos o vorbă, am dus-o în camera din spate. Apoi, eu și Kemal Bey am rămas tăcuți. Kemal Bey se uita, prin vitrină, la peisajul pe care-l vedea noapte de noapte, până în zori: vitrina bufetului de vizavi, reclama la Coca-Cola, felinarul și sandvișurile cu *kebap*. Am zis, ca să nu tac:

— Am venit luni seara să iau aspirină. Din câte am înțeles, dormeai. În ziua aceea fuseseși la pescuit.

— Povestea asta e peste tot, a zis el. Nu te lasă în pace oriunde te-ai duce!

— Ce?

— Politica.

— Nu știu, am zis eu.

Apoi ne-am mai uitat puțin afară, la mulțimea de duminică ce se ducea la plajă. După aceea, femeia și Nilgün s-au întors. Când m-am răsucit, am văzut cum arăta Nilgün: singurul ochi cu care mai vedea era pe jumătate închis, iar obrajii îi erau vinețiți. Nevasta lui Kemal Bey a zis că trebuia să ne ducem la spital, dar Nilgün n-a vrut; femeia a insistat și i-a spus bărbatului ei să cheme un taxi:

— Nu! a zis Nilgün. O să mergem pe jos și o să-mi revin. Cât e de mers până acasă?!

Cei doi continuau să ne spună să mergem la spital, dar eu mi-am luat plasele și pachetele și am apucat-o pe Nilgün pe braț. S-a rezemat ușor de mine, urmând parcă o deprindere moștenită din familie. Am deschis ușa, clopoțelul a scos un clinchet și, tocmai când ieșeam, Kemal Bey a întrebat-o:

— Eşti „revoluţionară"[1]?

Nilgün a încuviinţat, înclinând din capul tot o rană, iar Kemal Bey a lăsat deodată impresia că încerca să se stăpânească, numai că nu putea:

— Cum de şi-au dat seama?

— După ziarul pe care-l cumpăram de la băcănie!

— Aaa! a zis Kemal Bey uşurat, dar mai degrabă jenat.

Apoi s-a simţit parcă şi mai stingherit, căci soţia sa spusese, în aceeaşi clipă cu el:

— Aha! Nu-ţi spuneam eu, Kemal...

— Tu să taci! a ţipat deodată Kemal Bey.

Părea că i se făcuse lehamite să se mai simtă stingherit. Am ieşit cu Nilgün afară, la soare.

— Sprijină-te de mine cum trebuie, draga mea! am zis eu. Şi dă-mi şi geanta!

Am traversat bulevardul principal fără să ne vadă nimeni, am ajuns pe strada aflată pe partea opusă şi am păşit printre balcoanele în care se vedeau atârnate costume de baie colorate şi prosoape, dar şi printre grădini. Unii încă mai luau micul dejun, dar nu se sinchiseau de noi. Apoi a trecut un tânăr pe bicicletă care s-a uitat în direcţia noastră dar, cred eu, nu pentru că ea era rănită, ci pentru că eu sunt pitic; mi-am dat seama de asta după privirea lui. După aceea a trecut pe lângă noi, legănându-se ca o raţă, o fetiţă cu labe de scafandru, care a făcut-o pe Nilgün să râdă.

---

1. Apelativ folosit în cazul persoanelor şi al organizaţiilor de stânga care militau „împotriva imperialismului, pentru o Turcie independentă", „pentru rezistenţa în faţa fascismului" şi „pentru înfăptuirea revoluţiei socialiste în Turcia". Cristalizarea organizaţiilor respective a început la mijlocul anilor 1960, în cercurile tineretului şi ale studenţilor; la sfârşitul anilor 1960, o parte dintre aceştia aveau să constituie o nouă structură, *Devrimci Gençlik*, „Tineretul revoluţionar", care milita pentru lupta armată şi pentru preluarea puterii pe cale violentă. Această nouă structură a fost deosebit de activă în anii 1970, când s-a conturat şi o adevărată tipologie a „revoluţionarului", definit nu doar de orientarea ideologică, ci şi de un anumit stil de viaţă şi o anumită ţinută. Organizaţiile de acest gen au fost dizolvate sau s-au autodizolvat după lovitura de stat militară din 12 septembrie 1980, condusă de generalul Kenan Evren.

— Când râd mă doare aici, a zis ea, râzând și mai tare: Tu de ce nu râzi, Recep? De ce ești așa de înțepenit? Tu arăți întotdeauna serios și porți cravată, ca orice om serios. Hai, râzi!

M-am forțat să râd, iar ea a zis:

— Aaa, ia te uită, ai și dinți!

Eu m-am simțit stânjenit și am râs și mai tare, dar apoi am tăcut iar ea a plâns și, gândindu-mă că voia să-și ascundă plânsul, nu m-am uitat spre ea, dar când a prins a tremura, mi-am zis s-o alin:

— Nu plânge, draga mea, nu plânge!

— Degeaba! zicea ea. Ce prostește, ce fără sens... Sunt o proastă, un băiat...

— Nu plânge, nu plânge!

Ne-am oprit și am mângâiat-o pe păr. Apoi mi-a trecut prin minte că oricărui om îi place să fie singur când plânge. Am lăsat-o în pace. Am cercetat strada din ochi. Un copil se uita la noi, curios și speriat, din balconul de vizavi. Poate că se gândea că eu o făcusem să plângă. Curând după aceea, Nilgün a tăcut și mi-a cerut ochelarii de soare, care erau în geantă, așa că i-am scos și i i-am dat. Și i-a pus la ochi.

— Îți stă bine, i-am zis eu, iar ea a râs.

— Sunt frumoasă? m-a întrebat, dar până să-i răspund eu, mi-a pus altă întrebare: Mama era frumoasă? Cum era mama, Recep?

— Și tu ești frumoasă, și mama ta era frumoasă.

— Cum era mama?

— Era un om bun, am zis eu.

— Cum adică, bun?

Am stat să mă gândesc: nu cerea nimic de la nimeni, nu era o povară pentru nimeni și parcă nu știa pentru ce trăia; era ca o umbră – și ca o pisică, zicea doamna, căci se ținea mereu după bărbatul ei. Mai și râdea însă, ca soarele, și era tare modestă. Era bună, da; nu te simțeai stânjenit în fața ei.

— Era bună ca tine, am zis eu.

— Eu sunt bună?

— Sigur!

— Cum eram când eram mică?

Iar am stat să mă gândesc: vă jucați frumos prin grădină. Voi, cei doi frați mai mici. Faruk Bey era mare, nu participa

la jocurile voastre. Alergați pe sub copaci și erați curioși să le știți pe toate. Apoi venea și el de unde locuia și vi se alătura. Erați nedespărțiți. Eu vă auzeam pe fereastra bucătăriei: să ne jucăm de-a v-ați ascunselea? Bine, să numărăm! Numără tu, surioară: an-tan-te di-ze-ma-ne-pe di-ze-ma-ne com-pa-ne... Iar Hasan te întreba deodată: tu știi franțuzește, Nilgün?

— Și când erai mică tot așa erai, am zis eu.

— Cum adică?

Apoi, când terminam de făcut mâncarea, strigam în sus, către etaj: doamnă, mâncarea e gata, iar doamna deschidea fereastra și striga în jos, către grădină: Nilgün, Metin, haideți la masă, unde sunteți, iar au dispărut, Recep, unde or fi, sunt acolo, doamnă, acolo, sub smochin, ziceam eu, iar doamna se uita într-acolo, iar apoi vă vedea printre frunzele smochinului și țipa: aaa, iar sunt cu Hasan, de câte ori ți-am spus, Recep, să nu-l mai aduci pe băiatul ăsta, ce caută aici, să se ducă acasă, la taică-său, iar când doamna spunea asta se deschidea și celălalt oblon și vedeam capul lui Doğan Bey ițindu-se pe fereastra odăii în care stătuse și trudise taică-său ani de zile, ce e, mamă, zicea el, și ce dacă se joacă împreună, și doamna îi zicea pe tine ce te privește, tu stai în camera ta și scrie la aiurelile alea ale tale, ca taică-tău, bineînțeles că nu-ți dai seama, dar tot stând cu zgâmboii slugilor, copiii ăștia..., zicea doamna, vai, mamă, ce vrei să spui, care e problema, zicea Doğan Bey, nu fac decât să se joace ca frații.

— Recep, și ție trebuie să-ți scoată omul vorbele cu cleștele din gură...

— Poftim?!

— Te-am întrebat cum eram eu în copilărie.

— Ce frumos te jucai cu Metin, ca niște frați ce erați!

Care frați, zicea doamna, Doamne iartă-mă, de unde asemenea vorbe, toată lumea știe că țâncii ăștia n-au alt frate în afară de Faruk, nici Doğan al meu n-a avut alți frați, auzi, cică Doğan ar mai fi avut și alți frați, cine scornește toate bazaconiile astea, doar n-am să-mi fac de lucru cu asemenea basne la cei peste optzeci de ani ai mei, tu ești de-un neam cu un pitic și-un cotonog, măi băiete? Eu îi ascultam și tăceam. Apoi, când amândoi închideau ferestrele și se retrăgeau în odăile lor, eu ieșeam din bucătărie și ziceam haide, Nilgün, haide; Metin,

uitați, vă cheamă bunica, mâncarea e gata. Ei urcau, iar el rămânea singur, stingher.

— Ne jucam și cu Hasan! a zis Nilgün.

— Da, da!

— Îți amintești?

Iar în timp ce voi mâncați sus, cu bunica, cu Doğan Bey și cu Faruk Bey, care venea cine știe de unde în ultima clipă, eu îl dibuiam pe el prin cotlonul în care se oploșise și-i ziceam șșșt, Hasan, ți-e foame, puiule, haide, vino! Se lua după mine, tăcut și sperios, iar eu îl aduceam înăuntru, îl așezam pe scăunelul meu și-i puneam dinainte tava pe care mâncasem. Apoi, pe măsură ce aduceam de sus farfuriile cu chiftele, salată, fasole, piersici și cireșe, de care nici măcar Faruk nu se sătura vreodată, pentru ca apoi să-și îndese buzunarele cu ele, i le puneam în față și, în timp ce mânca, îl întrebam: ce mai face taică-tău, Hasan? Nimic, cu lozurile! Cum o mai duce cu piciorul, îl doare? Nu știu! Tu ce faci, când te duci la școală? Nu știu! Anul viitor, nu-i așa, puiule? Tăcea și se uita la mine temător, de parcă m-ar fi văzut pentru prima oară. După ce a murit Doğan Bey și după ce a prins a merge la școală, îl întrebam: în ce clasă ai trecut în vara asta, Hasan? Tăcea. În a treia, nu? Ai să înveți și ai să ajungi un om mare! Ce-ai să te faci după aceea?

Nilgün s-a clătinat deodată, așa cum stătea atârnată de brațul meu.

— Ce e? am întrebat-o eu. Să ne așezăm undeva?

— Mă doare într-o parte, mi-a zis ea. M-a lovit și acolo.

— Să nu luăm un taxi? am întrebat-o eu.

Nu mi-a răspuns și am mers mai departe. Am ieșit iar pe bulevardul principal și am trecut printre mașinile parcate pe țărmul mării și prin puhoiul de lume care venea duminica de la Istanbul. Când am pătruns pe poarta grădinii, am văzut mașina.

— A venit fratele meu, a zis Nilgün.

— Da, am zis eu. O să vă duceți imediat la Istanbul, la spital.

N-a zis nimic. Am intrat în casă pe ușa de la bucătărie. Am fost mirat să văd că uitasem deschis gazul la un ochi și că celălalt ochi ardea. L-am închis imediat, speriat. Apoi am dus-o pe Nilgün sus. Faruk Bey nu era acolo. Am întins-o pe canapea

şi tocmai îi puneam nişte perne la spate, când am auzit-o pe doamna cum mă striga de sus.

— Sunt aici, doamnă, sunt aici, vin imediat! am zis eu.

I-am mai pus încă o pernă lui Nilgün sub cap.

— Eşti bine? am întrebat-o eu. Îl trimit acum pe Faruk Bey la tine.

Am urcat. Doamna ieşise din odaie şi stătea în capul scărilor, cu bastonul în mână.

— Unde ai fost? m-a întrebat ea.

— Păi, la piaţă, i-am răspuns eu.

— Unde te duci aşa zorit?

— O clipă! am zis eu. Intraţi în odaia dumneavoastră, căci vin imediat.

Am bătut la uşa lui Faruk Bey, dar nu mi-a răspuns. Am deschis uşa fără să mai aştept, am intrat şi l-am văzut citind, întins în pat.

— Mi-au reparat maşina imediat, Recep, a zis el. Metin a rămas azi-noapte cu ea în pană.

— Nilgün Hanım e jos, i-am zis eu. Vă aşteaptă.

— Pe mine?! a zis el. De ce?

— Recep! m-a strigat doamna. Ce faci acolo?

— Nilgün e jos, am zis eu. Ce-ar fi să coborâţi puţin, Faruk Bey?

Faruk Bey s-a tulburat deodată. Stătea şi se uita la mine. A lăsat cartea jos şi s-a ridicat din pat, apoi a ieşit.

— Vin, doamnă! am zis eu şi m-am dus la ea: De ce staţi aici? Luaţi-mă de braţ, să vă duc în pat. O să vă ia cu frig aici. Mai sunteţi şi ostenită!

— Pungaşule! mi-a zis ea. Iar îmi torni o gogoaşă! Unde s-a dus adineauri Faruk?

Am intrat în camera doamnei.

— Ce faci acolo? m-a întrebat ea. Să nu cumva să cotrobăi!

— Aerisesc odaia, doamnă, am zis eu. Nu mă ating de nimic, vedeţi şi dumneavoastră!

A intrat în cameră, iar eu am deschis obloanele.

— Haideţi, aşezaţi-vă în pat, i-am zis eu.

S-a lungit în pat, şi-a tras plapoma peste ochi, ca un prunc, a părut să uite o clipă că era scârbită, că-i era silă şi m-a întrebat, curioasă ca un copil:

— Ce mai era prin târg? Ce-ai văzut?

M-am dus şi i-am aranjat marginile plăpumii, apoi i-am luat perna şi am umflat-o.

— Nu era nimic, am zis eu. În ziua de azi nu mai vezi lucruri plăcute.

— Pitic morocănos! Ştiam eu! Nu asta te-am întrebat!

Chipul ei îşi regăsise expresia de silă, de dezgust. A tăcut.

— Am luat fructe proaspete, vreţi să vă aduc? am întrebat-o eu.

A tăcut. Am închis uşa camerei şi am coborât. Faruk şi Nilgün stăteau deja de vorbă de multă vreme.

28

După ce mi-a povestit de farmacistă, de soțul ei și de felul în care ajunsese acasă, susținută de Recep, am vrut s-o întreb din nou cum se simțea. Mi-a spus, de parcă și-ar fi dat seama ce voiam după expresia chipului meu:

— Nu e nimic, Faruk. E ca atunci când ți se face un vaccin.

— Aștepți vaccinul, am zis eu, dar înainte de asta, fir-ar să fie, simți pe braț un fior din cauza acului. Pricepi ce vreau să spun?

— Da, dar senzația aceea vine după! a zis ea. În ultimul moment.

— Și cum a fost după?

— După, mi-a părut rău. M-am supărat pe mine însămi. Pentru că n-am putut să mă descurc cu prostul ăla. De pomană...

— E prost?

— Nu știu, a zis ea. Când eram mici nu era așa, era un băiat bun. Dar după aceea, anul ăsta, m-am gândit că e cam sărac cu duhul - sărac cu duhul și naiv. Chiar și în timp ce mă lovea eram supărată pe mine pentru că nu reușisem să ies din situația aceea ridicolă.

— Dar după? am întrebat-o eu, sfios.

— După, mi-am dat seama că scăpasem de multă vreme hățurile. Te gândești, de fapt, că fiece lovitură e o lovitură și că o să mai încasezi una. Oricum, țipam. Nu mi-a sărit nimeni în ajutor. De ce ești atât de curios să afli lucrurile astea, Faruk?

— Mi se citește curiozitatea pe față?

— Aduci cu cei cărora le face plăcere să sufere. Cu disperații. De ce ești dornic să afli amănunte deprimante, la fel ca bolnavii care își doresc și ei să moară când le moare cineva apropiat?

— Pentru că așa sunt eu, am zis, cu o ciudată bună dispoziție.

— Nu ești așa! a zis ea. Vrei doar să te crezi disperat.

— Nu, draga mea.

— Ba da! Degeaba faci pe disperatul!

— Ei bine, dar ce numeşti tu speranţă?

Nilgün a chibzuit puţin, apoi a zis:

— Oamenii disperaţi îşi pierd interesul, fără să aibă vreun motiv să şi-l piardă. Da!

S-a mai gândit puţin, apoi a adăugat:

— Speranţa este ceea ce te ţine în picioare. Ceea ce te ţine în picioare ca să nu mori. Ceva de genul ăsta: când eşti copil, te gândeşti „ei, şi ce dacă o să mor!". Atunci îţi simţi inima umplându-se de un soi de sentiment de revoltă, iar dacă stărui asupra acestui sentiment îţi dai seama despre ce e vorba: eşti curios să ştii ce va fi după tine, iar curiozitatea aceasta este ceva insuportabil, înspăimântător!

— Nu e vorba de curiozitate, Nilgün! am zis eu. Este, pur şi simplu, invidie. Te gândeşti că ceilalţi se vor distra şi după ce tu nu vei mai fi, că vor fi fericiţi, că te vor uita şi că vor trăi minunat, iar tu nu vei mai avea parte de plăcerile lor şi de aceea îi invidiezi pe toţi.

— Nu, a zis ea. Eşti curios să afli! Iar tu, frăţioare, renunţi la această curiozitate care-l apără pe om de moarte şi te prefaci că n-ai fi dornic să afli.

— Nu! am zis eu, supărat. Doar că nu sunt curios!

— Ei, şi de ce nu eşti curios? m-a întrebat ea, cu o ciudată siguranţă.

— Pentru că ştiu, am zis eu. Mereu aceleaşi lucruri, aceeaşi poveste!

— Nu e deloc aşa!

— Aşa e, aşa e! am zis eu. Nici tu nu vrei să ştii, ca să nu-ţi pierzi credinţa.

— La mine nu se poate vorbi de credinţă, a zis Nilgün. Şi-apoi, chiar dacă ar fi să fie vorba de credinţă, eu cred pentru că ştiu, nu pentru că nu ştiu.

— Ei, eu nu ştiu! am zis.

Am tăcut puţin amândoi. Apoi, Nilgün a zis:

— Ce sens au atunci nenumăratele lucruri pe care le-ai citit prin arhivă? Tu vrei să te comporţi ca şi cum n-ai şti, atât.

— De ce-aş face asta aşa, fără motiv? am zis eu.

A făcut atunci, deodată, ceva care m-a liniștit: și-a desfăcut neputincioasă palmele în lături, asemenea celor care recunosc cinstit că nu pot să deslușească temeiurile mai profunde ale celorlalți. Am fost cuprins de un sentiment straniu: eram liber. Dar, din cine știe ce motiv, mi-a fost și silă de mine, de parcă aș fi tăinuit o latură falsă, ipocrită a personalității mele. M-am gândit că ne cunoaștem pe noi înșine până la un anumit punct, după care ajungem într-un alt punct în care, oricât ne-am strădui, ne poticnim și ne apucăm să flecărim fără rost.

Recep intrase în cameră. M-am ridicat brusc în picioare și am spus, cu o siguranță care nu știu de unde-mi venea:

— Haide, Nilgün! Te duc la spital.

— Offf! a spus ea, ca un copil. Nu vreau!

— Nu vorbi prostii! Farmacistul are dreptate. Dacă te trezești cu vreo hemoragie?

— Farmacistul era farmacistă! Și n-o să fac nici o hemoragie!

— Haide, Nilgün, n-o mai lungi!

— Nu. Nu acum!

Am început, prin urmare, să stăm de vorbă, dar parcă nu pentru a ajunge la vreo concluzie, ci pentru a ne ciocni fără sens vorbele și pentru a le arăta cât mai bine, prin atâta luptă, neputința. Eu spuneam una, ea spunea alta, eu aveam impresia că aș fi putut spune și eu ceea ce spunea ea, ea continua și, în cele din urmă, vorbele nu mai foloseau decât la epuizarea cuvintelor și a timpului pe care-l aveam la dispoziție, fără a schimba ceva. În cele din urmă, i s-a făcut somn. S-a întins cât era de lungă pe divanul pe care stătuse până atunci sprijinită și mi-a spus, în timp ce închidea ochii:

— Frățioare, vorbește-mi puțin de istorie!

— Cum?

— Citește-mi din caiet!

— O să poți să adormi?

Mi-a zâmbit împăcată, aidoma unei fetițe care se așază în pat și se străduiește să asculte o poveste. Am dat fuga bucuros în camera mea, cu gândul că, în cele din urmă, poveștile tot serveau la ceva, dar caietul meu de istorie nu se afla în servietă. L-am căutat cu răsuflarea tăiată prin sertare, prin dulap, prin valiză, apoi am scormonit și prin celelalte camere, am intrat chiar și în odaia bunicii, dar n-am reușit să dau de blestematul

acela de caiet. Cugetând puțin, mi-a trecut prin minte că aș fi putut să-l uit cu o seară în urmă, când fusesem să admir ploaia cu Nilgün, pe bancheta din spate a mașinii, și asta de beat ce eram, numai că nu se afla nici acolo. Când am urcat din nou la etaj ca să-l caut prin celelalte încăperi, am văzut că Nilgün adormise, așa încât m-am oprit din drum și m-am uitat la ea: chipul ei arăta ca o mască albă, încremenită, mânjită cu vopsele roșii și vinețiii. Hăul întunecat al gurii ei deschise te ducea cu gândul la deschizăturile statuilor abstracte, de la care nu știi la ce să te aștepți și te fac să te înfiori. L-am văzut pe Recep apropiindu-se de mine și am ieșit în grădină, stăpânit de vinovăție. Mi-am așezat trupul masiv în șezlongul în care stătuse și citise Nilgün toată săptămâna și am rămas înțepenit acolo.

M-am gândit la holurile facultății, la circulația din oraș, la cămăși cu mâneci scurte, la căldura jilavă a verii, la mesele de prânz luate în atmosfera aceea încărcată, la cuvinte. La mine acasă, apa picura probabil din robinetele bine închise, camerele miroseau a praf și a cărți, o bucată de margarină cu gust de plastic, aflată în frigiderul de metal, se făcuse pe nesimțite albă ca brânza și tare ca talpa, în așteptarea a nu se știe ce. Cât despre camera goală, era limpede că avea să rămână tot pustie! Mi-am dorit să beau și să dorm. Apoi m-am gândit că năpasta aceea se abătuse asupra celui mai bun dintre noi. M-am ridicat, am revenit în casă pe nesimțite și m-am uitat lung la trupul acela chinuit, cufundat în somn. A apărut Recep:

— Duceți-o la spital, Faruk Bey! a zis el.

— Să n-o trezim, am zis eu.

— Să n-o trezim?

A ridicat din umeri și apoi a coborât în bucătărie, legănându-se pe picioare. Eu am ieșit din nou la soare și am stat acolo, lângă coteț, cu neroadele de găini. La mult timp după aceea s-a arătat Metin. Se trezise de curând, dar privirile sale nu erau atât somnoroase, cât pline de interes. Mi-a spus că Nilgün îi povestise ce pățise. L-am pus să-mi relateze și mie ce-i spusese Nilgün și, în timpul acesta, mi-a povestit ce i se întâmplase și lui: despre cele douăsprezece mii de lire care-i fuseseră luate cu japca cu o seară în urmă, despre mașina care se stricase, despre ploaie, pe care o socotea neobișnuită. Când l-am întrebat ce căuta acolo singur cuc la ora aceea din noapte, a tăcut o clipă, apoi a făcut un gest ciudat. Atunci i-am spus:

— Aveam un caiet. Probabil că l-am uitat în maşină, nu l-ai văzut cumva? A dispărut.

— Nu l-am văzut.

Apoi m-a întrebat cum de reuşisem să pornesc maşina ca s-o duc la reparat. Când i-am spus că o împinsesem puţin cu Recep, iar apoi pornise imediat, nu m-a crezut, aşa că a dat fuga şi l-a întrebat pe Recep; cum şi Recep i-a spus acelaşi lucru, şi-a blestemat soarta, de parcă nu Nilgün ar fi avut parte de ghinion în ziua aceea, ci el. M-a întrebat după aceea un lucru la care încercasem să nu mă gândesc: se dusese cineva la poliţie? I-am spus că nu se dusese nimeni şi l-am văzut cum se strâmba, de parcă s-ar fi simţit scârbit de lâncezeala noastră. Apoi însă chipul acela a părut să uite de noi şi să-şi aducă aminte de o suferinţă mai profundă. Eu m-am dus în casă şi, văzând că Nilgün se trezise, i-am vorbit în zadar de spital şi de hemoragie, i-am pomenit, dintr-un fel de sentiment al datoriei, de moarte, fără a pomeni însă acest cuvânt, am încercat s-o fac să-şi dea seama de teamă înainte ca ea să o cuprindă, aşa încât să sfârşească prin a spune da, să mergem la spital. Însă n-a zis.

— Acum nu vreau, mi-a spus ea. Poate după masă.

Bunica n-a coborât la masă, aşa că am băut în tihnă şi m-am prefăcut că nu observam sentimentul de vinovăţie pe care Recep voia să ni-l transmită tuturor. Văzând însă gesturile pe care le făcea în timp ce Metin povestea iarăşi evenimentele, m-am gândit că Recep se simţea cel mai vinovat: lăsa parcă impresia că era nefericit pentru că era vinovat şi, totodată, că era vinovat pentru că era nefericit. Nu însă chiar la modul acesta. Era ca şi cum ne-am fi aflat cu toţii în afara lucrurilor, ca şi cum am fi ştiut acest lucru, dar fără să ştim însă unde ar fi trebuit să ne aflăm de fapt. Cel aflat în miezul lor era Hasan, care cine ştie pe unde hălăduia în acele clipe, iar noi parcă îl învinovăţeam, dar ne era şi milă de el. La sfârşitul mesei m-am gândit chiar la un detaliu enervant: dacă Nilgün nu l-ar fi numit „fascist obsedat", poate că nu s-ar fi întâmplat ceea ce se întâmplase. Eram, oricum, beat turtă! Apoi, deodată, m-a urmărit următoarea imagine: citisem prin ziare că undeva, pe Bosfor, probabil la Tarabya, un autobuz articulat aparţinând municipalităţii căzuse în mare, cu pasageri cu tot, în puterea nopţii.

Aveam senzația că, în acele clipe, mă aflam și eu în acel autobuz, că ajunseserăm cu toții pe fundul mării, dar luminile interioare continuau să rămână aprinse, oamenii se uitau îngrijorați pe ferestre, însă întunericul morții, care năvălise înăuntru, era la fel de ispititor ca o femeie plăcută și liniștită, așa încât ne aflam cu toții în așteptare...

După masă, am mai întrebat-o o dată pe Nilgün dacă nu voia s-o duc la spital, dar mi-a spus că nu voia să meargă. Am urcat în camera mea, m-am întins pe pat și am deschis cartea lui Evliya Çelebi. Am ațipit, pesemne, în timp ce citeam din ea.

Când m-am trezit, exact la trei ore după aceea, inima îmi bătea ciudat. Nu reușeam cu nici un chip să mă ridic din pat; aveam impresia că deasupra mea se găsea un elefant nevăzut care îmi apăsa în jos brațele și picioarele, ca să rămân în așternut. Era ca și cum, dacă aș fi închis ochii, m-aș fi cufundat din nou cu ușurință în somn, numai că m-am împotrivit somnului plăcut, bântuit de vise, și m-am străduit să mă scol. Am rămas o vreme proțăpit prosteşte în mijlocul odăii, după care am murmurat: ce este timpul? Ce anume aștept, în speranța unui remediu? Era aproape ora cinci, așa încât am coborât.

Nilgün dormise și ea, se trezise, iar acum stătea din nou întinsă pe divan, cu ochii în cartea pe care o ținea în mână:

— Mi-am dorit, de fapt, mereu să fiu bolnavă, ca acum, a zis ea. Asta ca să zac și să pot citi în tihnă ceea ce vreau să citesc.

— Nu ești bolnavă, am zis eu. Starea ta e cu mult mai gravă. Ridică-te, să te duc la spital!

Nu s-a ridicat. Citea pentru a doua oară *Părinți și copii*. Mi-a spus, fără să mă bage în seamă, ca un șoarece de bibliotecă care nu-și dorește să fie deranjat cu fleacuri, că voia să citească. În consecință, am găsit prilejul de a flecări cu ea o vreme, fără noimă, și am încercat să-i flutur pe la ureche teama de moarte, folosind de această dată chiar cuvântul în sine, dar ea zâmbea și-mi spunea că nu credea deloc că i s-ar fi putut întâmpla asemenea lucruri, pentru că nu se simțea chiar atât de dărâmată. Când a revenit la cartea pe care o ținea în mână, eu am rămas țintuit locului, minunându-mă că ochii aceia umflați, vinețiii, mai erau încă în stare să deslușească ceva.

Apoi am urcat și mi-am căutat din nou caietul, rătăcind în van prin camere, fără să-l găsesc. M-am întrebat dacă apucasem sau nu să trec în el ceva despre ciumă. Am coborât și în grădină, tot în căutarea lui, dar odată ajuns acolo am uitat parcă ce căutam. Când am ieșit în stradă încercam un sentiment asemănător: hoinăream, dar parcă nu chiar fără țintă; încă mai credeam, probabil, că aș fi putut găsi ceva.

Străzile și plaja nu mai erau stăpânite de aceeași însuflețire ca în ziua dinainte. Nisipul era umed, soarele nu răspândea căldură, iar Marea Marmara, murdară și searbădă, arăta încremenită – avea în ea acea neputință a umbrelelor spălăcite, închise, care te poartă cu gândul la moarte. La fel ca o civilizație care, neizbutind să fie ea însăși, se pregătește să se prăbușească și să dispară pe neașteptate, sub acțiunea vârtejului necruțător adus de o tornadă îndepărtată, despre care nimeni nu știe unde și cum s-a iscat... Am trecut printre mașinile care înapoiau amurgului ce tocmai se sfârșea arșița adunată de-a lungul ei și m-am dus până la cafeneaua din capătul digului. Acolo l-am văzut pe unul dintre prietenii mei de cartier de pe vremuri: se maturizase, se căsătorise, era însoțit de soție și copil, și am stat de vorbă schimbând, da, aceleași vorbe fără speranță...

I-a spus soției sale că mă număram printre cei mai vechi locuitori ai așezării. Luni seara se întâlniseră întâmplător cu Recep. M-a întrebat de Selma, iar eu i-am spus că ne despărțiserăm. Apoi a evocat felurite peripeții de pe vremea tinereții noastre; eu le uitasem pe toate. Spunea că ne plimbam cu barca și beam până în zori, și altele asemenea. Apoi mi-a spus cine se mai afla acolo dintre foștii noștri prieteni și mi-a povestit ce făceau aceștia. Se văzuse cu mama lui Șevket și a lui Orhan, care îi spusese că aceștia urmau să vină în săptămâna următoare; Șevket se însurase, iar Orhan scria romane[1]. Apoi m-a

1. Șevket și Orhan Pamuk, prezenți, sub o altă înfățișare, și în romanul *Mă numesc Roșu* (1998). Romancierul Orhan Pamuk este evocat și la sfârșitul romanele *Zăpada* (2002) și *Muzeul inocenței* (2008). Familia Pamuk este menționată ca atare în romanul *Muzeul inocenței*. Familiei Pamuk și, desigur, autorului, în diversele sale ipostaze, îi sunt dedicate, pe de altă parte, numeroase pagini din volumul memorialistic *Istanbul. Amintirile și orașul* (2003) – toate semnate de Orhan Pamuk.

întrebat dacă aveam copii. M-a mai întrebat cum mergeau lucrurile la facultate, a vorbit de morți, iar apoi a adăugat, nu în șoaptă, dar cu o expresie care sugera că ar fi vorbit în șoaptă: chiar azi-dimineață au atacat aici o fată, cine știe de ce or fi bătut-o! S-a întâmplat chiar în văzul lumii; au stat cu toții și s-au uitat, fără să intervină nimeni; oamenii de pe la noi au învățat și ei acum să nu se mai bage, să se teamă să mai sară-n ajutorul altcuiva. Mi-a spus apoi că voia să ne întâlnim la Istanbul, după care a scos din buzunar o carte de vizită și mi-a dat-o. Văzând, la plecare, că mă uitam la cartea lui de vizită, mi-a explicat că avea un atelier, care nu putea fi socotit poate chiar o fabrică, în care se făceau ligheane, găleți, coșuri – da, sigur, de plastic.

În drum spre casă, am trecut pe la băcan și mi-am luat o sticluță cu rachiu. După ce i-am vorbit din nou lui Nilgün de spital, m-am apucat de băut. Nilgün îmi spusese „nu, nu merg", iar Recep o auzise și el, numai că după aceea se uitase iarăși la mine acuzator. Poate că de aceea n-am mai putut să-i cer să-mi pregătească niște gustări. M-am dus în bucătărie și mi le-am pregătit singur. Apoi m-am instalat comod și m-am lăsat în voia gândurilor, ca să las cuvintele și imaginile să-mi rătăcească în voie prin minte. M-am gândit că înfrângerea și biruința nu sunt decât simple cuvinte; cea în care crezi sfârșește, în cele din urmă, prin a te găsi și a veni la tine. Așa cum scrie în romane: simțeam că totul se sfârșise. Poate că în romanul lui Orhan exista o asemenea frază. Recep a pus masa, dar nu m-am clintit din loc și nici nu m-am sinchisit de privirea lui acuzatoare. Când s-a întunecat și au adus-o pe bunica jos, am dosit sticla. Metin a scos-o însă la vedere, fără nici o sfială, și s-a apucat să bea din ea. Bunica arăta de parcă nu l-ar fi văzut: bombănea și se plângea de toate, ca și cum s-ar fi rugat. Apoi, Recep a dus-o sus. Noi tăceam.

— Hai să ne întoarcem la Istanbul, a zis Metin. Acum, imediat!

— Păi, nu ziceai tu că stai până la mijlocul verii? i-a zis Nilgün.

— M-am răzgândit, a zis el.

A tăcut puțin, după care a adăugat:

— M-am plictisit, să plecăm imediat!

— Nu-ți plac? l-a întrebat Nilgün.

— Cine?

— Prietenii tăi de pe vremuri.

— Trebuie să pleci imediat, nu-ţi dai seama, Nilgün? a zis Metin. Nu e de glumă!

— Ei, plecăm mâine, a zis Nilgün.

— Nu mai suport locul ăsta, a zis Metin. Tu rămâi dacă vrei, Faruk. Dă-mi cheile maşinii, s-o duc pe Nilgün.

— Dar n-ai carnet de conducere! a zis Nilgün.

— Nu pricepi, surioară? Trebuie să pleci! a zis Metin. Dacă ţi se întâmplă ceva? Uite, Faruk nu e în stare de nimic. Conduc eu.

— Tu eşti la fel de beat ca el, a zis Nilgün.

— Nu vrei să mergi? a întrebat-o Metin. De ce?

— În seara asta suntem aici, a zis Nilgün.

Au tăcut. Liniştea a durat multă vreme. Recep, care o culcase pe bunica şi apoi coborâse, strângea masa. L-am văzut pe Metin că se gândea la ceva. Părea că intrase într-un nor de praf împuţit şi-şi ţinea răsuflarea, plin de încordare. Apoi, deodată, s-a destins.

— Eu nu sunt aici în seara asta, a zis el.

S-a ridicat şi s-a dus la etaj, însufleţit parcă de-o ultimă speranţă. Curând după aceea a coborât, cu hainele schimbate şi părul aranjat, şi a plecat fără să spună o vorbă. Când a ajuns la poarta grădinii încă mai simţeam mirosul loţiunii după ras cu care se dăduse.

— Ce l-a apucat? a zis Nilgün.

În loc de răspuns, i-am recitat un distih de Fuzuli[1]:

Din nou s-a îndrăgostit de un trandafir proaspăt, roşu-galben,
Şi fiece picătură de roşu cu care e vrăstat îl mână la luptă.

Nilgün a râs. Apoi am tăcut amândoi, de parcă nu ne-ar mai fi rămas nimic de spus. În grădină domnea o linişte neobişnuită,

1. Poet otoman (m. 1556), exponent de marcă al literaturii clasice otomane, revendicat atât de turci, cât şi de azeri; a scris îndeosebi în limbile persană şi azeră, remarcându-se atât prin talentul poetic, cât şi prin cunoştinţele enciclopedice. A trăit în vremea lui Soliman Magnificul, a cărui bunăvoinţă a încercat să o câştige, fără rezultate notabile, mai ales după cucerirea Bagdadului (1534). Astăzi este privit ca unul dintre cei mai mari poeţi otomani, alături de contemporanul său, Baki.

mai adâncă, mai întunecată decât liniştea care urmează după ploaie. Am început să mă uit, cu o curiozitate necuviincioasă, la masca aşternută pe chipul lui Nilgün. Parcă ar fi purtat urmele a nenumărate ştampile cu cerneală mov. Recep tot mai făcea naveta dintr-o parte în alta. M-am gândit la istorie, la caietul meu dispărut, la alte lucruri. Totul părea de nesuportat. M-am ridicat în picioare.

— Bine, frăţioare, bine, a zis Nilgün. Plimbă-te puţin, căci ai să-ţi revii.

Nu asta aveam de gând să fac, dar m-am plimbat.

— Ai grijă de tine, mi-a zis Nilgün. Ai băut peste măsură.

În timp ce ieşeam pe poarta grădinii, mă gândeam la soţia mea. Apoi mi-a zburat puţin mintea la Fuzuli şi la năzuinţa sa către suferinţă. Oare poeţii literaturii clasice rosteau acele poeme dintr-o suflare sau stăteau ceasuri întregi în faţa foii de hârtie, scriind şi apoi îndreptând ceea ce scriau? Mă gândeam la toate aceste lucruri ca să-mi găsesc o ocupaţie, deoarece îmi dădeam seama că n-aveam să mă pot întoarce prea curând acasă. Străzile erau stăpânite de acea pustietate tipică serilor de duminică, cafenelele şi cazinourile erau pe jumătate goale, iar unele dintre lampioanele colorate atârnate prin copaci erau stinse, poate şi din cauza furtunii violente din seara precedentă. Bicicletele care se abătuseră prin băltoacele de la marginea trotuarelor trasaseră pe asfalt curbe fără noimă. Am mers, legănându-mă pe picioare, până la hotel, cu gândul la anii în care mergeam cu bicicleta, la tinereţe, apoi, din nou, la soţia mea, la istorie, la poveşti, la Nilgün, pe care trebuia să o duc la spital, la Evliya Çelebi. Odată ajuns acolo, am auzit muzica aceea banală, care se asocia cu bâzâitul unei lămpi fluorescente ce lumina un panou agasant din plexiglas. Am rămas multă vreme nehotărât. Mă miram de indivizii care se dădeau în vânt să se simtă responsabili, nu eram deloc încântat de propria-mi conştiinţă, care voia să mă prindă din când în când în flagrant delict, iar moralismul mă călca pe nervi, aşa cum se întâmplă cu portarii de fotbal, iritaţi de fotografii ce aşteaptă în spatele porţilor în timpul meciurilor. O să ne ducem la spital dimineaţă, mi-am spus în cele din urmă.

Am intrat în hotel pe uşa rotativă şi am coborât scara cu urechea ciulită, asemenea unui câine care amuşină până dă de

bucătărie, păşind pe covoare ce înăbuşeau sunetele şi trecând printre chelneri, până când am ajuns la obârşia muzicii. Am deschis o uşă şi am văzut nişte turişti beţi, femei şi bărbaţi laolaltă, care stăteau la mese, echipaţi cu fesuri şi având nişte sicle în faţă, şi urlau. Mi-am dat seama că era vorba de una dintre acele „seri orientale" organizate pentru turiştii străini în ultima seară petrecută în Turcia. O orchestră de mâna a treia era cocoţată pe o estradă amplă şi scotea sunete metalice. După ce am vorbit cu un chelner şi am aflat că dansul din buric nu începuse încă, m-am aşezat la o masă aflată în spatele turiştilor şi am cerut, timid, un rachiu.

La puţină vreme după ce băusem primul pahar, a început o muzică vioaie şi superficială iar eu, auzind zăngănit de cimbale, mi-am dat seama despre ce era vorba şi am privit înspre scenă: am văzut trupul ars de soare al unei dansatoare care se unduia la capătul conului de lumină ce rătăcea prin semiîntunericul din sală, iar podoabele ei strălucitoare, care tremurau în ritmul muzicii, mi-au luat ochii. Ori de câte ori îşi scutura trupul, mişcându-se cu repeziciune, din fundul şi din sânii ei păreau să ţâşnească raze de lumină. Mi-am pierdut cumpătul.

Mă ridicasem probabil în picioare. Chelnerul mi-a adus un al doilea pahar cu rachiu. M-am aşezat din nou şi m-am gândit că nu doar dansatoarea, ci şi noi, cu toţii jucam o farsă. Ea se prefăcea că e femeia-obiect orientală, iar turiştii care îşi petreceau ultimele seri în Orient o vedeau aşa cum voia ea. Ori de câte ori conul de lumină rătăcea printre mese, mă uitam la chipurile nemţoaicelor: nu erau tulburate, dar îşi doreau, poate, să fie astfel şi zâmbeau, căci ceea ce aşteptau ele se împlinea puţin câte puţin şi, când se uitau la dansatoare, se gândeau că ele n-ar fi putut să fie „aşa"; intuiam că, din acest motiv, se simţeau mai liniştite şi solidare cu bărbaţii lor, după cum intuiam şi faptul că ne vedeau pe toţi „aşa". Fir-ar să fie: ne înjoseau întocmai ca nişte casnice care se cred egale cu soţii lor când le dau ordine slujnicelor!

M-am simţit deodată nespus de umilit şi mi-am dorit să le stric jocul acela urât, dar ştiam că nu era nimic de făcut; gustam din plin sentimentul de înfrângere şi confuzie care mă stăpâneau.

Muzica devenise mai violentă, iar când tărăboiul a ajuns să fie acoperit, fără prea mari eforturi, de o baterie aflată într-un

colț invizibil al estradei, dansatoarea s-a întors cu fundul spre mese și și-a scuturat trupul masiv, de parcă ar fi fost o mână nervoasă, deschisă în formă de evantai. Mi-am dat seama că făcea ceea ce făcea din lipsă de ceva mai bun, căci s-a răsucit imediat cu sânii spre noi, provocatoare și trufașă. Apoi, conul de lumină ne-a dezvăluit sentimentul neașteptat de triumf și de încredere așternut pe chipul ei și m-am liniștit. Da, iată, nu puteam fi împinși atât de ușor să ne supunem; tot mai eram în stare de ceva, tot mai reușeam să rămânem în picioare! În acele momente, dansatoarea îi sfida; iar observația aceea științifică anula privirile turistelor, care din când în când înghițeau în sec. Cei mai mulți dintre bărbații cu fesuri scăpaseră, de fapt, de multă vreme hățurile: acum nu mai păreau să se uite la o femeie-obiect, ci se înmuiaseră și uitaseră de ei înșiși, umilindu-se parcă în fața unei femei respectabile.

Am încercat un ciudat sentiment de satisfacție: trupul mătăhălos, dar plin de viață al dansatoarei mă înduioșa. Parcă ne trezeam cu toții din somn. Mă uitam la carnea aceea arsă de soare din jurul buricului, care lucea de transpirație, mă gândeam că m-aș fi putut agăța cu disperare de orice și îmi spuneam: să mă întorc acasă acum, imediat, s-o duc pe Nilgün la spital, apoi să mă dedic istoriei, fără să mai despic firul în patru, căci pot să fac acest lucru crezând în poveștile adevărate, în întâmplările acelea pline de viață din trecut, pot să fac asta acum, imediat!

Apoi, dansatoarea i-a luat de mână pe cei pe care pusese ochii și a început să-i aducă în mijlocul sălii, de parcă ar fi vrut să le arate că-i disprețuia și să-i oblige să danseze cu toții din buric. Doamne! Nemții se mișcau mai întâi alene, deschizându-și brațele în lături cu gesturi mărunte, neîndemânatice, apoi se uitau la prietenii lor cu priviri sfioase, dar convinși, totodată, că aveau dreptul să se distreze, numai că, fir-ar să fie, totul era o farsă, totul! Încercam zadarnic să mă conving să cred în ea.

Ceva mai târziu, când dansatoarea s-a apucat să facă lucrul la care mă așteptam și de care, de fapt, mă temeam, am ajuns la concluzia că-mi mai pierdusem o dată toate speranțele: l-a ales cu dibăcie pe cel mai nătâng și mai ațâțat dintre ei și a prins să-l despoaie. În momentul în care neamțul acela grăsan,

care dansa stângaci din buric, zâmbindu-le prietenilor săi, şi-a scos cămaşa, mi-am spus că nu mai suportam, iar capul mi-a căzut în piept. Îmi doream să mă lepăd de conştiinţă, să nu mai rămână nici urmă din trecutul, din viitorul, din aşteptările mele. Îmi doream să mă eliberez de fanteziile din mintea mea, să rătăcesc în voie printr-un univers fără legătură cu ea, dar ştiam deja că urma să mă las în voia sorţii, că în mine aveau să existe mereu două persoane şi că aveam să rămân multă vreme în locul acela murdar, blestemat să fie el, înconjurat de muzica aceea vulgară, învârtindu-mă în cerc printre speculaţiile şi fantasmele minţii mele.

29

A trecut cu mult de miezul nopții, dar tot îi mai aud troncănind și mă întreb ce-or face acolo jos: oare de ce nu dorm și nu-mi lasă mie noaptea, cu tăcerea ei? M-am ridicat din pat, m-am dus la fereastră și m-am uitat în jos: uite, lumina din camera lui Recep tot se mai răsfrânge în grădină; oare ce-oi face acolo, stârpitură? M-a luat spaima! E un pișicher: se uită așa la mine și-mi dau seama că e atent la tot ce fac, că-mi vede și-mi cercetează gesturile și că pune el ceva la cale, în ditamai căpățâna aia a lui! Parcă ar vrea să-mi otrăvească acum și nopțile, să-mi terfelească și gândurile! M-am speriat când mi-am adus aminte că Selâhattin a venit într-o noapte la mine în odaie, ca să nu mă pot eu cufunda în simplitatea copilărească a gândurilor mele, să nu mă pot curăța de mizeria de peste zi și să sufăr întocmai ca el. Uite, m-a cuprins iar frica gândindu-mă la asta, m-a luat cu fiori, de parcă mi-ar fi frig: atunci mi-a zis că descoperise moartea. Am mai cugetat o dată și, înfricoșându-mă și mai tare, m-am retras din întunericul ferestrei iar umbra mea, care căzuse până atunci în grădină, s-a făcut nevăzută. M-am întors degrabă în pat, m-am vârât sub plapumă și m-am cufundat în gânduri.

Asta se întâmpla cu patru luni înainte de moartea lui: afară sufla crivățul, iar în spațiile dintre ferestre se auzea ca un vâjâit. În noaptea aceea mă retrăsesem în odaia mea și mă întinsesem în pat, dar pentru că scârțâitul din odaia lui Selâhattin, care se plimba încolo și-ncoace, nu contenea defel, iar furtuna și oblonul care se izbea de zid mă făceau, ciudat lucru, să mă înfior, nu izbuteam să adorm. Apoi am auzit niște pași care se apropiau de ușă și m-am înfricoșat. Când s-a deschis deodată ușa, mi-a stat inima în loc și am chibzuit: e prima oară, de ani de zile, când vine noaptea în odaia mea! A intrat și a

rămas o clipă proțăpit acolo, în prag: nu pot să dorm, Fatma! De parcă n-ar fi fost cherchelit, de parcă n-aș fi știut cât băuse la cină! N-am zis nimic. A intrat în odaie clătinându-se pe picioare. Ochii îi luceau de febră: nu pot să dorm, Fatma, pentru că am descoperit ceva înspăimântător. În seara asta ai să mă asculți! Nu-ți dau voie să-ți iei împletitura și să te duci în cealaltă cameră! Am descoperit un lucru înspăimântător, trebuie să-i spun cuiva despre asta! Stârpitura e jos și se dă în vânt să te-asculte, Selâhattin, m-am gândit eu, dar iar n-am zis nimic, pentru că avea o expresie ciudată pe chip și mi-a șoptit deodată: ascultă-mă, Fatma! Știi că am terminat litera **O**, chiar dacă mi-a luat mult timp de când am schițat-o. Acum scriu la litera **Ö**; știi că urma să scriu articolul despre *ölüm*, „moarte"! Știam, pentru că la micul dejun, și la prânz, și la cină nu vorbea decât despre asta. Nu reușeam însă să-l scriu deloc și mă întrebam de ce mă învârtesc de acolo-colo prin cameră de nu știu câte zile și nu izbutesc să-l aștern pe hârtie. Pentru că, la fel ca și în cazul celorlalte articole, și pe acesta ar fi urmat să-l iau tot de la ei; n-am ce să mai adaug la ceea ce au gândit și scris ei, cugetam eu, dar, pe de altă parte, nu pricepeam de ce nu izbuteam defel să mă apuc de el... A râs o clipă. Poate pentru că m-am dus cu gândul la moartea mea, pentru că n-am reușit încă să-mi sfârșesc enciclopediile și mă apropii de șaptezeci de ani, așa zici tu? Eu însă nu ziceam nimic. Nu, Fatma, nu e așa, sunt încă tânăr, n-am terminat încă ceea ce aveam de făcut! Și-apoi, după această descoperire, mă simt incredibil de tânăr și de viguros! Sunt atât de multe de făcut, în lumina acestei descoperiri, încât nu mi-ar ajunge timpul nici dacă aș trăi o sută de ani! A țipat apoi brusc: totul, totul, toate evenimentele, gesturile, viața au dobândit un cu totul alt înțeles! Acum văd totul într-un mod cu desăvârșire diferit! Descoperirea aceasta mi-a scăpărat deodată în minte cu două ore în urmă, după ce mă plimbasem de colo până colo prin cameră vreme de o săptămână, fără să fiu în stare să scriu măcar un cuvințel. Acum două ore, am devenit primul om din Orient care a deschis ochii asupra spaimei de nimicnicie, Fatma! Știu că acum nu înțelegi, dar ai să mă înțelegi, așa că ascultă-mă! Îl ascultam, dar nu pentru că aș fi vrut să-l înțeleg, ci pentru că nu puteam să fac altceva, iar el patrula

încolo şi-ncoace de parcă s-ar fi aflat în odaia lui. Se face o săptămână de când cuget la moarte, umblând în sus şi în jos prin camera mea, şi de când mă tot întreb de ce au destinat ei atât de mult spaţiu acestui subiect prin enciclopediile şi cărţile lor. În Occident există mii de cărţi care se referă doar la moarte, ca să nu mai vorbesc de operele de artă. De ce se ocupă ei de un subiect atât de simplu, îmi spuneam eu, căci intenţionam ca în enciclopedia mea să expediez această chestiune fără prea multe vorbe. Ar fi urmat să scriu aşa: moartea este falimentul organismului! Prin urmare, după o scurtă introducere de ordin medical, ar fi urmat să veştejesc, rând pe rând, ideile despre moarte din legende şi din cărţile sfinte, să mai demonstrez o dată, cu satisfacţie, că acestea din urmă se plagiau, de fapt, unele pe altele, pentru ca apoi să arăt cât de ridicole erau toate şi să rezum la modul simplu ceremoniile şi tradiţiile de înmormântare existente la diverse popoare. Intenţionam să mă limitez la atât, poate şi pentru că mă străduiesc să-mi închei enciclopedia cât mai curând, dar în fond nu de aceea: s-ar putea spune că nu acordam însemnătatea cuvenită acestui subiect pentru că, până cu două ore în urmă, nu pricepusem ce înseamnă moartea, căci mă comportam ca un oriental de rând, Fatma! Am înţeles acest lucru acum două ore: mă uitam la ferparele din ziare şi am realizat deodată ceea ce nu conştientizasem atâta amar de ani! Înspăimântător lucru! Ascultă-mă! Nemţii au atacat de data aceasta Harkovul – mă rog, asta n-are importanţă! Acum două ore, în timp ce mă uitam absent la ferparele din gazete, cu aceeaşi îndrăzneală cu care mă uitam la cadavrele de prin spitale acum patruzeci de ani, pe vremea când eram student la Facultatea de Medicină, am simţit pe neaşteptate un soi de străfulgerare: era groaza, care cobora asupra capului meu ca un baros. Atunci m-am gândit: nimicnicia! Da, nimicnicia! Există ceea ce se numeşte nimicnicie, iar aceste biete victime ale războiului s-au prăvălit acum în puţul plin de viaţă al nimicniciei. A fost un sentiment înspăimântător, Fatma, îl percep şi acum! Am chibzuit prin urmare aşa: de vreme ce nu există Dumnezeu, şi nici raiul, nici iadul, nu există decât nimicul – nu există decât ceea ce numim nimicnicie. O nimicnicie cu totul lipsită de conţinut! Nu cred că ai să pricepi nici tu dintr-odată. Nici eu nu ştiam asta cu două ore în urmă; dar

mi-am dat seama, Fatma, că odată ce am descoperit nimicnicia, am priceput, cugetând şi aprofundând lucrurile, cât de înspăimântătoare sunt nefiinţa şi moartea! Nimeni nu este conştient de acest fapt în Orient. De aceea ne târâm de sute, de mii de ani! Să nu ne grăbim însă acum, căci am să-ţi explic totul pe îndelete; nu pot să port singur povara revelaţiei în această noapte! Făcea gesturi nerăbdătoare, iar mâinile şi braţele i se mişcau fără astâmpăr, ca în anii tinereţii: pentru că am înţeles într-o clipă de ce este totul aşa, de ce suntem noi aşa cum suntem şi de ce sunt ei aşa cum sunt. Mi-am dat seama de ce Orientul este Orient şi de ce Occidentul este Occident, îţi jur, Fatma, că mi-am dat seama, aşa că te rog, te implor, ascultă-mă cu atenţie, căci ai să înţelegi şi tu! Mi-a explicat de parcă n-ar fi ştiut că nu ascultam ce-mi spunea de patruzeci de ani. Mi-a explicat la fel ca în primii ani, cu convingere şi băgare de seamă, pe tonul acela de profesor bătrân şi nătăfleţ care se străduia să înduplece un copilaş, pe tonul acela care se muncea să fie blând şi tandru, dar care nu izbutea să fie decât bătăios şi păcătos: acum ascultă-mă cu atenţie, Fatma! Fără supărare, bine? Noi spunem că Dumnezeu nu există, pentru că existenţa sa nu poate fi dovedită pe cale experimentală, aşa cum ţi-am spus de nenumărate ori; prin urmare, toate religiile care se bazează pe ideea existenţei lui Dumnezeu nu sunt decât nişte flecăreli poetice, fără noimă. În cazul acesta, nu există, desigur, nici raiul şi iadul la care se referă aceste sporovăieli. Iar dacă raiul şi iadul nu există, nu există nici viaţa de după moarte. Mă urmăreşti, nu-i aşa, Fatma? Dacă viaţa de după moarte nu există, viaţa celor duşi de pe lumea asta dispare cu totul, fără a lăsa nimic în urmă, odată cu moartea. Să observăm această situaţie din unghiul de vedere ale celui răposat: unde ajunge după moarte mortul, cel care trăia înainte de moarte? Nu vorbesc de trupul său: unde este el acum, din punctul de vedere al conştiinţei, al sentimentelor, al minţii? Nu este nicăieri, a dispărut, nu-i aşa, Fatma, se află în ceea ce nu există, a fost îngropat în ceea ce eu numesc nimicnicie; de-acum nu mai vede pe nimeni şi nu mai este văzut de nimeni. Pricepi acum, Fatma, cât de înspăimântător este ceea ce numesc eu nimicnicie? Cu cât mă gândesc mai mult la ea, cu atât mă apucă groaza: Doamne, ce ciudat, ce gând înfiorător! Când

încerc să mi-o imaginez, mi se zbârlește părul pe mine! Gândește-te și tu, Fatma; gândește-te la ceva în care să nu existe nimic, nici sunete, nici culori, nici mirosuri, nici atingere, gândește-te la ceva care nu are nici o particularitate și care nu-și are locul nici măcar în vid, Fatma! N-ai cum să-ți imaginezi ceva care să nu ocupe nici un loc în spațiu, și care să nu se vadă, și care să nu se simtă, nu-i așa? Doar un întuneric orb, care nici măcar nu este conștient de faptul că este întuneric, fără început și fără sfârșit! De aceea, nimicnicia, ceea ce noi numim moarte întunecată, se află chiar dincolo de asta! Ți-e teamă, Fatma? În vreme ce trupurile noastre fără viață putrezesc în tăcerea silnică și înghețată a pământului, în vreme ce trupurile victimelor războiului, în care se cască găuri cât pumnul meu, și căpățânile lor făcute zob, și creierul lor risipit prin țărână, ochii care se lichefiază și gurile sfârtecate, pline de sânge, răspândesc duhoare printre betoanele în ruine, conștiințele lor, ah, conștiințele noastre se cufundă în tenebrele fără sfârșit ale nimicniciei; se prăvălesc într-un hău fără fund, cad la nesfârșit pe spate, asemenea unor orbi care habar n-au ce li se întâmplă, nu, mai mult decât asta, asemenea unor nimicuri..., fir-ar să fie, ori de câte ori mă gândesc la asta mă apucă groaza, nu vreau să mor, când mă gândesc la moarte mă cuprinde revolta, Doamne, ce enervant e să știi că, în vreme ce te cufunzi necontenit în bezna veșniciei, faptul acesta nu va avea nici început, nici sfârșit și că vei dispărea pentru totdeauna, fără a mai ieși vreodată de acolo, fără a mai ieși niciodată, niciodată și fără a mai simți nimic! Ne vom cufunda cu toții în nimicnicie, Fatma, ne vom umple de neant până în gât! Nu ți-e frică, nu-ți vine să te răzvrătești? Trebuie să te temi, trebuie să se deștepte neapărat în tine teama, căci n-am să te las în pace în noaptea asta până când nu se va trezi în tine spaima aceea de moarte care să răstoarne totul! Ascultă-mă, ascultă-mă: nu există rai, nu există iad, nu există Dumnezeu, nu există nimeni care să te supravegheze, și care să te apere, și care să te pedepsească! După moarte ai să cobori în nimicnicie la fel ca atunci când cobori pe fundul unei mări întunecate din care nu vei mai ieși niciodată la suprafață; ai să înec într-un pustiu tăcut, fără întoarcere; trupul tău va putrezi în pământul rece, țeasta și gura ți se vor umple de țărână asemenea unui vas de flori, carnea ți

se va desface de pe oase și se va risipi ca grunjii de balegă uscată, scheletul ți se va preface-n pulbere precum bulgării de cărbune și te vei cufunda într-o mlaștină scârboasă care te va devora până la ultimul fir de păr, știind foarte bine că nici măcar nu vei putea nutri speranța de a mai reveni vreodată, și astfel te vei face nevăzută, singură cuc, în mocirla aceea necruțătoare, rece ca gheața a nimicniciei, Fatma, pricepi?

Mi s-a făcut frică! Mi-am săltat înfricoșată capul de pe pernă și m-am uitat prin odaie. Aceeași lume, vechea lume, lumea de acum, numai că odaia și lucrurile mele zac în adormire. Am asudat. Mi-aș fi dorit să văd pe cineva, să vorbesc cu cineva, să ating pe cineva. Apoi am auzit niște trosnete jos și am fost curioasă să aflu ce se petrecea. Se făcuse ora trei. M-am ridicat repede din pat și am dat fuga la fereastră: lumina din camera lui Recep tot mai era aprinsă! Am cugetat: stârpitura aia șmecheră e copilul din flori al slujnicei! M-am gândit înspăimântată la noaptea aceea rece de iarnă, la scaunele răsturnate, la geamurile și farfuriile sparte, la trențele alea scârboase, la sânge, m-am înfiorat și parcă m-a cuprins zbuciumul. Unde mi-e bastonul? L-am luat și am bătut cu el în podea, apoi am mai bătut o dată și am strigat:

— Recep, Recep, vino repede sus!

Am ieșit din odaia mea și m-am dus în capul scărilor.

— Recep, Recep, cu tine vorbesc, unde ești?

Mă uitam în jos. În lumina care răzbătea dintr-acolo se vedeau niște umbre care umblau pe perete. Știu că sunteți acolo! Am mai strigat o dată și, în cele din urmă, am văzut o pată nedeslușită.

— Vin, doamnă, vin, a zis stârpitura, care s-a arătat apoi pe măsură ce umbra sa se micșora. Ce este? Ce doriți?

Nu venea sus.

— De ce nu te culci, la ora asta? i-am zis eu. Ce faceți acolo jos?

— Nimic, a zis el. Stăm.

— La ora asta? am zis eu. Să nu mă minți, pentru că-mi dau seama imediat! Ce le spui?

— Nu le spun nimic, a zis el. Ce vă apucă iar? Iar vă gândiți? Nu vă mai gândiți! Dacă nu puteți dormi, luați gazeta, scotociți prin dulap, uitați-vă să vedeți dacă veșmintele vă sunt așezate la locul lor, mâncați fructe și nu mai cugetați la lucrurile acelea!

— Tu să nu te amesteci în treaba mea! am zis eu. Cheamă-i, spune-le să vină sus!

— Nu e acasă decât Nilgün Hanım, a zis el. Faruk Bey și Metin nu sunt aici.

— Nu sunt? am zis eu. Du-mă jos, să văd! Ce le-ai spus?

— Ce vreți să le spun, doamnă? Nu pricep!

A urcat, până la urmă, scara. Am crezut că venea asupra mea, dar a intrat în cameră.

— Să nu cumva să-mi cotrobăi prin odaie! am zis eu. Ce faci?

Năpârstocul tot mai zăbovea acolo. L-am ajuns imediat din urmă. Deodată s-a întors cu fața, s-a apropiat de mine și m-a luat de braț. Am fost mirată, dar bine, fie! M-a atins, m-a dus la loc în pat, m-a întins în așternut și m-a acoperit cu plapuma mea cea caldă. Bine, sunt o fetiță, sunt neprihănită, am uitat. Mi-a zis, în timp ce ieșea, iar eu stăteam în pat:

— Ați mușcat doar o dată din piersică și ați dat-o la o parte. Sunt piersici din cele bune, dar dumneavoastră nu vă plac. Vreți să vă aduc niște caise?

A ieșit, iar eu am rămas singură. Stau întinsă în patul meu, având deasupra același tavan și dedesubt aceeași podea, în carafă se află aceeași apă, pe masă se află același pahar, aceeași perie, aceeași colonie, aceeași farfurie, același ceas, iar eu mă gândesc ce ciudat este lucrul acela pe care îl numim timp și mă înfior. Îmi dau seama că iar mă gândesc la ceea ce a descoperit Selâhattin în noaptea aceea și mi-e teamă. Atunci, satana îmi spunea: îți dai seama de importanța acestei descoperiri, Fatma? În noaptea aceasta am descoperit granița aceea invizibilă dintre noi și ei! Nu, nu veșmintele, mașinăriile, casele, mobilele, profeții, guvernele și fabricile sunt cele care separă Orientul de Occident. Toate acestea nu sunt decât o consecință a ceva. Ceea ce îi desparte de noi este această realitate simplă, măruntă: ei au ajuns să-și dea seama de existența acelui puț fără fund numit moarte, de existența nimicniciei, câtă vreme noi habar n-avem de această realitate înfricoșătoare. Când mă gândesc că diferența aceea incredibilă care ne separă de ei își are obârșia în această descoperire măruntă, banală, mă apucă furia! Nu reușesc să pricep cum, vreme de o mie de ani, nu s-a ivit, în ditamai Orientul, un om, un singur om căruia să-i

dea prin minte aşa ceva! Dacă este să te uiţi la cât timp şi la câte vieţi s-au irosit, ai să poţi constata şi tu, Fatma, ce dimensiuni au atins prostia şi apatia! Cu toate acestea, eu cred în viitor, căci am făcut primul pas, care era uşor, dar care a necesitat nu ştiu câte sute de ani; în noaptea aceasta, eu, Selâhattin Darvınoğlu, am descoperit moartea în Orient! Îţi dai seama ce spun? Te uiţi la mine cu ochi goi! Bineînţeles, pentru că doar cel care cunoaşte întunericul pricepe ce înseamnă lumina, doar cel care cunoaşte fiinţa ştie ce înseamnă să existi. Mă gândesc la moarte, prin urmare exist! Nu! Din păcate, şi apaticii aceia din Orient există, după cum exişti şi tu, cu andrelele tale cu tot, numai că nici unul dintre voi nu are ştiinţă de moarte! Prin urmare, ca să fim sinceri, ar trebui să spunem după cum urmează: mă gândesc la moarte, prin urmare sunt occidental! Sunt primul occidental ivit din Orient, primul oriental devenit occidental! Ai priceput, Fatma? Apoi, deodată, a ţipat: vai, Doamne, eşti la fel ca ei, eşti oarbă! A scos un geamăt ca un scâncet şi a făcut doi paşi către geam, clătinându-se pe picioare, iar eu am crezut o clipă, ciudat lucru, că avea să deschidă fereastra şi să se repeadă afară, în viscol, după care avea să plutească puţin, bătând din aripi, fermecat de propria-i descoperire, am crezut că avea să zboare preţ de două-trei bătăi din aripi, după care, dându-şi seama de realitate, avea să se prăbuşească şi să moară, dar el a rămas în odaie, uitându-se afară cu dezgust şi deznădejde, de parcă ar fi putea vedea din dosul geamurilor închise şi întunecate întreaga ţară şi ceea ce el numea Orient: bieţii orbi! Dorm! S-au aşezat în pat, s-au învelit cu plăpumile, s-au cufundat în somnul plin de tihnă al neroziei lor, iar acum dorm duşi! Întregul Orient doarme. Robii! Am să-i învăţ ce înseamnă moartea şi am să-i scap din robie! Dar mai întâi am să te scap pe tine, Fatma, aşa că ascultă-mă, pricepe şi spune-mi că te temi de moarte! Şi aşa a ajuns să se roage iar de mine cu cerul şi cu pământul, exact aşa cum se ruga ca să mă facă să spun că Dumnezeu nu există, deşi ştia foarte bine că n-avea să mă poată face să zic asta, şi m-a înspăimântat, şi a încercat să mă convingă jucându-se cu vorbele şi punându-mă să număr pe degete dovezile în sensul voit de el; eu nu am crezut în ce spunea. Când s-a plictisit şi a tăcut, s-a aşezat pe scaunul din faţa mea. Se uita în gol la ceea ce

se găsea pe masă, iar oblonul continua să se izbească de zid. Apoi, deodată, a văzut ceasul care se afla lângă mine și s-a speriat de parcă ar fi văzut vreun scorpion ori vreun șarpe, așa că a răcnit: o să-i ajungem din urmă, o să-i ajungem! Mai repede, mai repede! A luat ceasul, l-a azvârlit pe patul meu, care nu era încă desfăcut pentru noapte, și a răcnit iar: între noi există, poate, un decalaj de o mie de ani, dar putem să-i ajungem din urmă, Fatma, o să-i ajungem, pentru că nu le-a mai rămas nici o taină, am aflat totul despre ei, le cunoaștem până și cele mai profunde adevăruri! Am să public de îndată un tratat și am le dezvălui amărâților noștri acest adevăr! Proștii! Nici măcar nu sunt conștienți de faptul că dispun de o viață! Ori de câte ori mă gândesc la asta, turbez! Trăiesc în pace, cuminți și fericiți, fără să se îndoiască de nimic, fără să fie conștienți de viața pe care o duc, socotind că lumea în care viețuiesc este ceva firesc pentru ei! Am să-i fac arșice pe toți! Am să-i îngenunchez pe toți cu teama de moarte! Au să învețe să devină conștienți de ei înșiși; au să învețe să se teamă și să le fie silă de sine! Ai văzut tu vreun musulman căruia să-i fie, pe bună dreptate, silă de sine, ai cunoscut vreodată vreun oriental care să fie în stare să fie scârbit de sine? Nu așteaptă nimic de la ei înșiși, căci nu știu să se rupă de turmă; nu fac decât să se supună unui curent despre care nu știu ce înseamnă, iar pe cel care vrea altceva îl socotesc aiurit sau smintit! Am să-i învăț să se teamă nu de singurătate, ci de moarte, Fatma! Atunci au să poată răbda singurătatea, atunci au să prefere suferințele adânci pe care le aduce cu sine singurătatea, nu tihna neroadă a gloatei! Atunci au să vadă că trebuie să se așeze pe ei înșiși în centrul lumii! Atunci n-au să mai fie mândri, ci au să se rușineze să rămână aceiași de-a lungul întregii vieți; au să-și pună singuri întrebări, ba mai mult, au s-o facă bazându-se pe ei înșiși, nu pe Dumnezeu! Asta va urma, Fatma! Am să-i trezesc din visul acela nerod, fericit și tihnit, care a durat mii de ani! Am să le semăn în inimi groaza înăbușitoare, înnebunitoare de moarte! Am s-o fac cu orice preț, am s-o fac, la nevoie, altoindu-i cu bâta în cap, jur asta! A tăcut puțin, gâfâind, de parcă ar fi fost ostenit de propria-i furie; avea parcă aerul că se rușina puțin și că se temea el însuși de teama pe care urma să o semene în jur. Apoi însă iar a început: ascultă-mă,

Fatma! Dacă nu simți teama asta de la sine, poți să o deduci și să o simți pe cale logică. Viața pe care o ducem nu ne permite nouă, orientalilor, să percepem această groază. O vom deprinde așadar cu ajutorul rațiunii, ba chiar o vom deprinde mai bine așa și vom reuși să fim ca ei. Ca să ajungi să fii ca ei e suficient să pleci urechea la cele ce-ți spun eu și să-ți pui rațiunea la treabă. Ascultă-mă! Eu însă nu-l mai ascultam. Așteptam să mă lase pe seama singurătății nopții, ca să mă întorc la zorii somnului meu dulce.

Când mintea mea s-a mai poticnit o dată în trosnetele care răzbăteau de jos, am ridicat capul din căldura pernei. Îl auzeam pe năpârstoc umblând prin casă de parcă mi-ar fi hoinărit mie prin trup. Ce faci, stârpitură, ce le băsnești? Apoi am auzit cum se trântea poarta grădinii; m-am speriat, dar am recunoscut sunetele de pași care răzbăteau dintr-acolo: era Metin! Unde ai fost până la ora asta? L-am auzit cum intra, făcând să scârțâie ușa de la bucătărie, dar n-a venit sus. Am chibzuit că erau cu toții jos, iar stârpitura le povestea... M-am înfiorat și m-am întrebat unde mi-e bastonul, ca să vă prind pe toți cu mâța-n sac, numai că nu m-am sculat din pat. Am auzit apoi niște sunete de pași care urcau scara și m-am ostoit, numai că după aceea mi-am dat seama că erau niște sunete ciudate, de parcă ar fi fost chiar satana, care se cherchelise și se întorcea în odaia lui. În loc să dea cotul prin fața camerei mele și să meargă mai departe, pașii s-au oprit; apoi, când am auzit niște bătăi în ușă, am vrut să țip, de parcă m-aș fi deșteptat dintr-un vis de groază, numai că n-am făcut-o. În odaie a intrat Metin:

— Ce faci, bunico? m-a întrebat el.

Curios lucru!

— Te simți bine?

Nu i-am răspuns și nu m-am uitat la el.

— Probabil că ești bine, bunico, dumneata nu ai niciodată nimic, dumitale nu ți se poate întâmpla nimic!

Mi-am dat seama ce era cu el: era beat! Ca bunică-su! Am închis ochii.

— Să nu adormi, bunico! Trebuie să-ți spun ceva!

Nu-mi spune!

— Să nu adormi acum!

Dorm și-l simt cum se apropie de patul meu.

— Să demolăm casa asta veche, bunico!

Am priceput!

— S-o dărâmăm și să construim în locul ei un bloc mare. Dezvoltatorul imobiliar o să ne cedeze jumătate din el. O să fie bine pentru noi toți. Dumneata nu știi nimic!

Ei, da, eu nu știu nimic!

— Cu toții avem nevoie de bani, bunico! După cum merg lucrurile acum, în curând n-o să mai puteți face față cheltuielilor cu bucătăria casei!

Bucătăria noastră, m-am gândit eu: când eram mică, bucătăria noastră mirosea a cuișoare și a scorțișoară.

— Dacă nu facem nimic, tu și Recep o să ajungeți în curând să flămânziți aici. Ceilalți nu se pot ocupa de povestea asta, bunico! Faruk a ajuns să se îmbete în fiecare zi, iar Nilgün e comunistă, știai asta?

Adulmecam mireasma de scorțișoară, și nu le știam pe toate, așa cum nu știam nici că trebuie să le știi pe toate ca să fii iubită.

— Răspunde-mi! E spre binele dumitale! Nu mă auzi?

Nu te aud, pentru că nu sunt aici, dorm și-mi aduc aminte: făceam dulceață, beam limonadă și șerbet.

— Răspunde-mi, bunico, te rog, răspunde-mi!

Apoi mă duceam în vizită la fetele lui Șükrü Pașa: bine v-am găsit, Türkân, Șükran, Nigân, bine v-am găsit!

— Nu vrei? E mai bine să stai în casa asta părăginită, flămândă și rebegită, decât să locuiești într-un apartament de bloc frumos și bine încălzit?

A venit la patul meu și scutură rama cu gâlme de bronz, ca să bage spaima-n mine:

— Trezește-te, bunico, hai, deschide ochii și răspunde-mi!

Nu-i deschid și mă leagăn, la fel ca atunci când mergeam cu trăsura la ele: tac-tac, tac-tac.

— Ei cred că nu vrei să demolăm casa asta! Dar și ei au nevoie de bani. De ce crezi că l-a lăsat pe Faruk nevasta și a plecat? Din cauza banilor! Oamenii nu se mai gândesc astăzi decât la bani, bunico! Bunico!

Tot mă mai scutură. Tac-tac, tac-tac, așa se legăna trăsura. Cozile cailor...

— Bunico, răspunde-mi!

...alungau muștele.

— Nu te las să dormi dacă nu-mi răspunzi!

Mi-am amintit, mi-am amintit, mi-am amintit.

— Şi eu am nevoie de bani, mai mult decât toţi ceilalţi, înţelegi? Pentru că eu...

Doamne, s-a aşezat pe marginea patului!

— ... eu nu sunt ca ei, să mă mulţumesc cu puţin! Mi-e silă de ţara asta de proşti! Mă duc în America. Am nevoie de bani. Înţelegi?

Am simţit, scârbită, mirosul de alcool care mă izbea în faţă şi am înţeles.

— Acum ai să-mi spui că şi dumneata vrei să ne facem bloc, bunico, şi o să le spunem şi lor! Spune da, bunico!

N-am zis.

— De ce nu spui da? Pentru că eşti legată de amintiri?

Amintirile mele.

— O să-ţi mutăm toate lucrurile în apartamentul acela de bloc! O să-ţi ducem acolo dulapul, cuferele, maşina de cusut, farfuriile. Ai să fii şi dumneata mulţumită, bunico, înţelegi?

Înţeleg ce frumoase erau nopţile acelea pustii de iarnă, când tăcerea nopţii îmi aparţinea şi toate lâncezeau încremenite.

— O să punem undeva şi portretul bunicului, acela de pe perete. Camera dumitale o să fie la fel ca asta! Te rog, răspunde-mi!

Nu i-am răspuns!

— Ah, Doamne, unul e beţiv şi apatic, cealaltă e comunistă şi, cum şi femeia asta s-a ramolit, eu...

N-am auzit nimic!

–... nu pot să-mi petrec toată viaţa în închisoarea asta de proşti, nu!

M-am speriat, căci i-am simţit mâna rece pe umărul meu. Vocea lui plângăreaţă se apropiase de mine, mă implora, cu răsuflarea aceea puţind a alcool, iar eu îmi aminteam: nu există rai, nu există iad, iar trupul tău fără viaţă va rămâne singur, în bezna rece ca gheaţa a pământului. Tot mă mai ruga cu cerul şi cu pământul! Găvanele ochilor ţi se vor umple de ţărână, viermii îţi vor roade măruntaiele, iar carnea îţi va putrezi.

— Bunico, te implor!

Prin creierul tău vor mişuna furnicile, prin plămânii tăi se vor târî melcii, iar prin pulberea strecurată-n inima ta vor forfoti râmele.

Apoi, deodată, s-a oprit:

— De ce au murit tata și mama, iar dumneata încă mai trăiești? E drept să fie așa? a zis el.

Am stat să mă gândesc: pesemne că l-au dus de nas. Am stat să mă gândesc: stârpitura e jos și le povestește tot! Am stat să mă gândesc, dar el n-a mai zis nimic. Plângea și am crezut o clipă că avea să mă apuce de grumaz! Mi-am închipuit cum urma să arate mormântul meu. Stăteam întinsă, iar el tot mai bocea. Mi s-a făcut silă. Mi-a fost greu să mă ridic din pat, dar m-am ridicat, mi-am pus papucii, mi-am luat bastonul, am ieșit din odaie, m-am dus în capul scărilor și am strigat:

— Recep, Recep, vino repede sus!

30

Stăteam jos cu Nilgün. Când am auzit că mă striga doamna, m-am sculat îndată şi am urcat scara în fuga mare. Doamna era în uşa camerei sale.

— Vino fuga, Recep! striga ea. Ce se petrece în casa asta? Spune-mi imediat!

— Nimic! am zis eu, cu sufletul la gură.

— Auzi, nimic! a zis ea. Ăsta a luat-o razna! Uite!

A arătat cu vârful bastonului înspre camera ei, de-ai fi zis că-mi arăta un şoarece mort. Am intrat în odaie: Metin zăcea în patul ei, cu faţa în jos şi capul cufundat în perna brodată, şi dârdâia.

— Era să mă omoare! a zis doamna. Te întreb, Recep, ce se întâmplă în casa asta? Să nu crezi că-mi poţi tăinui ceva!

— Nu se întâmplă nimic! am zis eu. Se poate, Metin Bey?! Haideţi, ridicaţi-vă!

— Auzi, nimic! Cine i-a îndrugat ăstuia verzi şi uscate? Să mă duci imediat jos!

— Bine! am zis eu. Metin Bey a băut puţin, doamnă! Atât şi nimic mai mult! E tânăr şi mai bea şi el, dar nu e deprins cu asta – aţi văzut şi dumneavoastră. Nu aşa făceau şi tatăl, şi bunicul lui?

— Gata! a zis ea. Tu să taci! Nu asta te-am întrebat eu!

— Haideţi, Metin Bey! am zis. Veniţi, să vă culc în patul dumneavoastră!

S-a ridicat, clătinându-se pe picioare, iar când a ieşit din odaie a aruncat o privire ciudată către portretul bunicului său de pe perete. Apoi, odată ajuns în camera lui, a zis pe un ton tânguitor:

— De ce au murit atât de devreme mama şi tata? Spune, Recep, de ce?

În timp ce-l ajutam să-și scoată hainele de pe el și să se culce, începusem să spun ceva cu Dumnezeu, dar m-a împins deodată la o parte și mi-a zis:

— Dumnezeu! Pitic neghiob! Nu-ți face griji, mă dezbrac singur!

În loc să se dezbrace însă, și-a luat ceva din valiză. Când dădeam să ies din cameră, a încremenit brusc locului și a zis pe un ton straniu mă duc la toaletă, după care dus a fost.

Mă striga doamna, așa că m-am dus iar la ea.

— Du-mă jos, Recep! Trebuie să văd cu ochii mei ce fac ei acolo.

— Nu fac nimic, doamnă, am zis eu. Nilgün Hanım citește, iar Faruk Bey a ieșit.

— Unde se duce la ora asta? Ce le-ai spus? Să nu mă minți!

— Nu vă mint, am zis eu. Haideți să vă așez în pat.

Am intrat în odaia sa.

— În casa asta se coace ceva... Să nu cumva să intri în odaia mea și să cotrobăi prin ea! a zis ea, luându-se după mine.

— Haideți, doamnă, așezați-vă în pat, căci altfel o să osteniți, i-am zis eu.

În timpul acesta l-am auzit pe Metin strigându-mă și m-am speriat. Am ieșit imediat din odaia doamnei. Metin s-a apropiat de mine, clătinându-se pe picioare, și mi-a spus hodoronc-tronc, așa cum face omul aghesmuit:

— Uite! Uite ce s-a întâmplat, Recep!

Se uita cu drag la sângele care i se scurgea din încheietura mâinii. Se tăiase, dar nu adânc; era aproape ca o zgârietură. Apoi, deodată, și-a amintit parcă de teamă, și-a amintit de mine, de lucrurile de rând, de părerea de rău.

— Oare farmacia e deschisă la ora asta? m-a întrebat el.

— E deschisă, am zis eu. Dar să vă dau mai întâi niște vată, Metin Bey!

Am coborât repede. În timp ce scoteam niște vată din dulap, Nilgün m-a întrebat, fără să ridice capul din carte:

— Ce e?

— Nimic! a zis Metin. M-am tăiat la mână.

I-am dat vată și, în timp ce și-o apăsa pe rană, Nilgün a venit și s-a uitat la ea:

— Nu e vorba de mână, ci de încheietura mâinii, a zis ea. Dar nu e nimic grav. Cum ai reușit?

— Nu e nimic grav? a zis Metin.

— Ce se află, Recep, în dulapul ăsta? m-a întrebat Nilgün.

— Auzi, nu e nimic grav! a zis Metin. Dar eu tot mă duc la farmacie!

— Mărunțișuri, domnișoară, am zis eu.

— Nu sunt și hârtii vechi rămase de la tata, de la bunicul? m-a întrebat ea. Despre ce scriau ei?

Am chibzuit o clipă, apoi am zis brusc:

— Scriau că Dumnezeu nu există.

Nilgün a râs, iar chipul i s-a mai luminat:

— De unde știi? m-a întrebat ea. Îți spuneau ei?

N-am zis nimic. Am închis dulapul. Am auzit-o pe doamna că mă striga, așa că iar am urcat, iar am culcat-o în pat și iar i-am spus că jos nu se întâmpla nimic. Mi-a cerut să-i schimb apa din carafă. I-am dus apă proaspătă și, când am coborât, Nilgün se apucase iar de citit. Apoi am auzit niște trosnete prin bucătărie. Faruk Bey era afară, în fața ușii de la bucătărie, și, cine știe din ce pricină, nu reușea s-o deschidă. I-am deschis-o eu:

— Doar nu era încuiată! am zis.

— Ați aprins toate luminile, mi-a zis el, slobozindu-mi în față un damf de rachiu. Ce s-a întâmplat?

— Vă așteptam, Faruk Bey, am zis eu.

— Din cauza mea! a zis el. Ah, din cauza mea! Ce bine-ar fi fost dacă v-ați fi dus la spital cu taxiul! Eu m-am uitat la un dans din buric.

— Dacă vă referiți la Nilgün Hanım, ea n-are nimic, am zis eu.

— N-are nimic? Nu știu, a zis el, parcă derutat. E bine, nu?

— E bine. Nu intrați?

A intrat. Apoi s-a întors și a cercetat din priviri întunericul, de parcă ar fi vrut să facă un ultim drum până la felinarul chior de dincolo de poarta grădinii sau până la un loc aflat pe acolo. După aceea a deschis frigiderul și și-a luat sticla. A făcut brusc doi pași înapoi, de parcă și-ar fi pierdut echilibrul sub povara sticlei pe care o ducea în mână, după care s-a prăbușit pe scăunelul meu. Gâfâia rău de tot, ca bolnavii de astmă.

— Vă faceți rău singur, Faruk Bey, am zis eu. Nimeni nu bea atât de mult!

Mi-a răspuns după multă vreme:

— Știu.

Altceva n-a mai zis. Strângea sticla în brațe ca o copilă care-și strânge păpușa la piept.

— Să vă fac o ciorbă? l-am întrebat eu. Am niște zeamă de carne.

— Fă-mi! a zis el.

A mai zăbovit puțin, iar apoi a ieșit din bucătărie împleticindu-se. Când le-am dus ciorba, se întorsese și Metin. Îi puseseră la încheietură un plasture subțire.

— Farmacista a întrebat de tine, surioară! a zis el. S-a mirat să afle că nu te-ai dus la spital.

— Da, a zis Faruk. Încă nu e târziu. O să ajungem la timp!

— Ce spui tu acolo? a zis Nilgün. Doar n-o să mi se întâmple nimic!

— Eu m-am uitat la un dans din buric, împreună cu niște turiști prostovani care aveau fesuri pe cap! a zis Faruk.

— Și cum a fost? l-a întrebat Nilgün, veselă.

— Oare unde mi-o fi caietul? a zis Faruk după aceea. Aș fi putut să scot măcar din caiet, din istorie câte ceva.

— Mototolilor... Din cauza voastră, zicea Metin.

— Vrei să te întorci la Istanbul, Metin? l-a întrebat Faruk. Și la Istanbul e la fel!

— Amândoi sunteți beți, nici unul dintre voi nu poate conduce, a zis Nilgün.

— Am să conduc eu! a țipat Metin.

— Nu, în seara asta vom sta aici cu toții, ca niște frați ce suntem, a zis Nilgün.

— Totul e o poveste! a zis Faruk Bey.

A tăcut puțin, după care a adăugat:

— Povești fără o cauză anume...

— Nu! Am să-ți spun asta de fiecare dată! Toate au o cauză!

— Bravo! O spui, într-adevăr, fără să obosești niciodată!

— Tăceți, ajunge acum! a zis Metin.

— Oare cum ar fost dacă ne-am fi născut într-o familie occidentală? De exemplu, într-o familie franceză! Oare Metin ar fi fost fericit? a zis Faruk.

— Nu! a zis Nilgün. El vrea în America.

— Așa e, Metin?

— Ş-ş-şst! Tăceţi! Eu mă culc! a zis Metin.

— Să nu adormiţi acolo, Metin Bey! am zis eu. O să răciţi!

— Tu să nu te amesteci!

— Să vă aduc şi dumneavoastră nişte ciorbă?

— Aaah, Recep! Ah, Recep, ah! a zis Faruk.

— Adu-mi! a zis Metin.

Am coborât în bucătărie şi i-am făcut şi lui ciorbă. Când am urcat, Faruk Bey se lungise şi el pe celălalt divan. Vorbea cu Nilgün, uitându-se în tavan, şi râdeau amândoi. Metin se uita la un disc pe care îl ţinea în mână.

— Ce frumos! a zis Nilgün. Parcă am fi colegi de internat!

Tocmai îi întrebam nu urcaţi, ca să vă culcaţi, când am auzit-o pe doamna strigându-mă.

Am urcat. A durat mult până am potolit-o şi am aşezat-o iar în pat. Voia să se ducă jos; i-am dat să mănânce piersici. Când am închis uşa de la odaia ei şi am coborât, Faruk Bey aţipise; scotea un horcăit ciudat, care venea din străfunduri şi care te ducea cu gândul la moşnegii trecuţi prin multe.

— Cât e ceasul? m-a întrebat Nilgün în şoaptă.

— S-a făcut trei şi jumătate, am zis eu. Dormiţi şi dumneavoastră aici?

— Da.

M-am dus sus. Am trecut, rând pe rând, prin odăile lor, am luat cuverturile de pe paturi şi le-am dus jos. Nilgün mi-a mulţumit. L-am acoperit şi pe Faruk Bey.

— Eu nu vreau, mi-a zis Metin.

Se uita, dus pe gânduri, de parcă s-ar fi uitat la televizor, la coperta discului din mâna lui. Când m-am apropiat, am văzut că era discul de dimineaţă.

— Stinge luminile! mi-a zis el.

Cum Nilgün n-a zis nimic, m-am dus şi am stins becul fără abajur care spânzura din tavan. Cu toate astea, tot îi mai deslu-şeam, pentru că lumina crudă a lămpii care ardea afară se strecura printre obloane şi cădea asupra celor trei fraţi care stăteau culcaţi în cameră, pentru a mă conduce parcă spre sfo-răitul resemnat al lui Faruk Bey şi pentru a-mi aminti că nu trebuie să te temi atâta vreme cât dintr-un ungher oarecare se strecoară o rază firavă de lumină, atâta vreme cât lumea nu este cufundată în beznă. Apoi am auzit târâitul sacadat şi aprig

al unui greier, care nu venea însă de afară, ci de undeva de aproape. Parcă mi-aș fi dorit să-mi fie frică și nu reușeam, pentru că vedeam cum se mișca la răstimpuri câte unul dintre ei și mă gândeam că era, pesemne, plăcut ca cei trei frați să doarmă în aceeași încăpere, înveliți în plapuma întunericului și a acelui horcăit pașnic, neputincios. Aceasta însemna că nici în somn nu ești singur, iar în nopțile reci de iarnă nu dormi stingher, dârdâind de frig, chiar de-ar fi să fie așa! Este ca atunci când te pierzi în perna de puf a unui somn tihnit, gândindu-te că în odaia de sus, sau în cea de alături, se află mama, sau tata, sau amândoi părinții, care stau cu urechea ciulită la trosnetele stârnite de tine și te veghează. Apoi mi-am amintit de Hasan, despre care socoteam, nu știu de ce, că era străbătut de fiori chiar în acele clipe. De ce ai făcut ce ai făcut?! De ce ai făcut ce ai făcut?! Am stat să chibzuiesc și tocmai îmi ziceam să mai zăbovesc puțin acolo – ba nu, nu puțin, până în zori! – și să-mi mai spun o dată povești, din nou și din nou, cugetând mai adânc și uitându-mă la trupurile acelea însuflețite care se mișcau ușor, să stau acolo și să mă tem, să zac în inima caldă a fricii, când am auzit vocea lui Nilgün:

— Recep, tot mai ești acolo?

— Da, domnișoară.

— De ce nu te-ai culcat?

— Tocmai mă culcam.

— Haide, Recep, du-te și te culcă! Eu n-am nimic.

M-am dus și, după ce am băut puțin lapte și am mâncat puțin iaurt, m-am culcat, numai că n-am putut să adorm imediat. M-am gândit, tot sucindu-mă și răsucindu-mă în pat, la cei trei frați care dormeau cu toții sus, în aceeași odaie, apoi m-am dus cu gândul la moarte, iar apoi la Selâhattin Bey, așa cum era el înainte de moarte. Ah, fiule, ce păcat că nu m-am ocupat de educația ta și a lui Ismail! zicea el. Prostănacul acela despre care v-au spus, atunci când v-au dus la țară, că era tatăl vostru v-a distrus, sigur, oarecum și din vina mea, am închis ochii când v-a trimis Fatma acolo, am fost slab, însă n-am vrut s-o mânii, căci tot ea îmi acoperea în continuare cheltuielile făcute în numele științei, pâinea pe care o mâncați voi tot de la ea venea, la fel și umilințele pe care le-ați îndurat, ceea ce mă necăjește pe mine cel mai tare este că nătângii

aceia din sat v-au înțepenit mintea cu tot soiul de temeri. Din păcate însă eu nu vă mai pot educa, nu vă mai pot crește ca pe niște oameni liberi care să fie în stare să judece și să ia decizii singuri, e prea târziu, și asta nu doar pentru că pruncii sunt mai ușor de format când sunt la vârsta copilăriei, ci și pentru că eu sunt cu un picior în groapă și nu mă mai pot mulțumi să luminez și să salvez un om sau doi – există milioane de bieți musulmani care forfotesc prin beciurile întunericului, milioane de bieți robi adormiți care se află în așteptarea luminii pe care le-o va aduce cartea mea! Mai am însă atât de puțin timp! Rămas bun, sărmanul, tăcutul meu fiu! Măcar un ultim sfat să-ți mai dau – ascultă-mă, Recep: fii deschis și liber, nu te încrede decât în tine și în mintea ta, pricepi? Eu am tăcut și am clătinat din cap, gândind: numai vorbe! Recep, rupe diamantul cunoașterii din copacul raiului! Pentru că atunci ai să fii liber, chiar dacă ai să te zbați poate în chinuri, și ai să făurești cu adevărat raiul pe pământ, raiul adevărat, în care toți sunt slobozi, iar atunci n-ai să te mai temi de nimic! Vorbe, mă gândeam eu, vorbe, niște sunete care dispar de îndată ce se răspândesc în aer, vorbe... Am adormit, cu gândul la cuvinte.

M-am trezit la multă vreme după ce răsărise soarele, când mi-a bătut cineva în geam. Era Ismail. I-am deschis ușa imediat. Ne-am privit, parcă cu vinovăție și teamă. Apoi m-a întrebat, pe un ton plângăreț:

— Hasan n-a trecut deloc pe-aici, nu-i așa, frățioare?

— Nu, i-am zis eu. Intră, Ismail!

A intrat în bucătărie și s-a oprit locului, de parcă i-ar fi fost frică să nu spargă ceva. Am tăcut puțin. Apoi m-a întrebat, de data aceasta fără să se mai codească:

— De ce-a făcut asta, Recep? Ai auzit?

N-am zis nimic; m-am dus în camera mea, mi-am scos pijamaua și, în timp ce-mi puneam cămașa și pantalonii, l-am auzit vorbind:

— I-am îndeplinit toate dorințele, zicea el, de parcă ar fi vorbit cu sine însuși. N-a vrut să intre ucenic la frizer. Bine, i-am zis eu, atunci învață! Dar nici de învățat n-a învățat. Am aflat că s-ar fi înhăitat cu indivizii ăia; sunt oameni care i-au văzut și mi-au spus. Lumea zice că s-ar fi dus până în Pendik și ar fi luat bani cu japca de pe la meseriași!

Apoi a tăcut puțin. Am crezut că era cât pe ce să plângă, dar nu plângea când m-am întors eu în bucătărie. M-a întrebat, plin de sfială:

— Ce zic ei? Cei de sus! Cum se simte domnișoara?

— Aseară zicea că e bine. Acum doarme, am zis eu. Dar n-au dus-o la spital. Ar fi trebuit s-o ducă.

Ismail a părut să se bucure:

— Poate că nu e chiar de dus la spital, a zis el. Poate că n-a lovit-o atât de tare.

Eu am tăcut nițel, apoi am zis:

— Eu l-am văzut, Ismail. L-am văzut cum dădea în ea!

S-a fâstâcit de parcă el ar fi făcut-o, s-a prăbușit pe scăunelul meu și am crezut iar că stătea să bocească, dar n-a făcut altceva decât să șadă acolo.

Puțin mai târziu, când am auzit scârțâitul care răzbătea de sus, am pus la încălzit apa pentru ceai și am urcat la doamna.

— Bună dimineața, i-am zis eu. Luați micul dejun aici sau jos?

Am deschis obloanele.

— Aici, a zis ea. Cheamă-i, vreau să-i văd!

— Dorm cu toții, am zis eu, dar în timp ce coboram am văzut că Nilgün se trezise.

— Cum te simți? am întrebat-o eu.

Se îmbrăcase în roșu.

— Foarte bine, Recep. N-am nimic!

Chipul ei nu spunea însă același lucru: singurul ochi cu care mai vedea în seara dinainte era pe de-a-ntregul închis, iar rănile, care prinseseră coajă, se umflaseră și mai tare și se învinețiseră.

— Trebuie să mergeți direct la spital! am zis eu.

— Fratele meu mai mare s-a trezit? m-a întrebat ea.

Am coborât. Ismail ședea în continuare așa cum îl lăsasem. Ceva mai târziu, a spus:

— Ieri au venit acasă jandarmii. Să nu-l ascundeți, mi-au zis ei. De ce să-l ascund, am zis eu. Am să-l pedepsesc eu înaintea autorităților!

A tăcut, a așteptat să spun și eu ceva și, cum n-am spus, a părut iar gata să plângă, numai că n-a plâns.

— Ce zic ei? m-a întrebat.

Cum nu i-am răspuns, și-a aprins o țigară.

— Cum să dau de el?

Eu tocmai tăiam niște pâine, ca s-o prăjesc.

— Are niște prieteni, se ducea pe la cafenea, a zis el. A făcut așa pentru că s-a luat după ei. Doar nu știe nimic!

Am simțit că se uita la mine. Eu îmi vedeam de tăiatul pâinii. El iar a spus:

— Doar nu știe nimic!

Am terminat de tăiat pâinea. Când am urcat, se trezise și Faruk Bey. Nilgün îl asculta, veselă.

— Așa m-am trezit în brațele îngerului istoriei! zicea Faruk Bey. Mă învăluise ca o mătușă mămoasă și-mi spunea: uite, acum am să-ți dezvălui taina istoriei!

Nilgün a chicotit, iar Faruk a continuat:

— Dar ce mai vis! M-am speriat și m-am trezit din somn, dar asta nu era trezie! Vrei să te trezești, dar te prăvălești iar în hăul somnului. Uite, chestia asta mototolită era la mine în buzunar!

— Aaa! a zis Nilgün. Un fes!

— Un fes, da! Aseară, în timp ce mă uitam la dansul din buric, turiștii purtau așa ceva. Nu știu cum de a ajuns aici. L-am găsit adineauri în buzunar. Cum de o fi încăput aici?

— Să vă aduc acum micul dejun? i-am întrebat eu.

— Da, mi-au zis ei.

Asta pentru că voiau să se întoarcă la Istanbul înainte de a prinde aglomerația și traficul celor care făceau pe negustorii. Am coborât în bucătărie, am pus feliile de pâine pe foc, am fiert ouă și, când să mă duc cu ele sus, Ismail mi-a zis:

— Poate că tu știi. Îți petreci tu vremea pe aici, prin bucătărie, dar știi mai multe, Recep!

Am cugetat puțin:

— Știu atât cât știi și tu, Ismail!

I-am spus că-l văzusem pe Hasan fumând. S-a uitat la mine nelămurit, de parcă ar fi încercat cineva să-l ducă de nas. Apoi mi-a zis, plin de speranță:

— Unde să se ducă? O să apară el într-o bună zi de undeva. În fiecare zi se întâmplă tot felul de lucruri, mor nu știu câți oameni, o să uite lumea și de asta...

A făcut o pauză, după care a zis:

— Oare o să uite, frate?

I-am turnat niște ceai și i l-am pus în față:

— Dar tu ai să uiți, Ismail? l-am întrebat eu.

Am urcat.

— S-au trezit, doamnă! am zis eu. Vă așteaptă și pe dumneavoastră jos. Haideți, coborâți, ca să mai luați o dată, pentru ultima oară, micul dejun cu ei!

— Cheamă-i la mine! mi-a zis ea. Trebuie să le spun niște lucruri. Nu vreau să creadă în balivernele tale!

Am coborât, fără să mai zic nimic. Puneam masa; se trezise și Metin. Faruk și Nilgün râdeau, iar Metin stătea mut. Când am coborât în bucătărie, Ismail mi-a zis:

— Hasan n-a dat pe acasă de două nopți. Tu nu știai asta?

S-a uitat la mine cu băgare de seamă.

— Nu știam, am zis eu. În noaptea cu ploaia n-a fost acasă?

— N-a fost, mi-a zis el. Curgea acoperișul, iar puhoaiele măturau tot ce întâlneau în cale. Am stat și l-am așteptat toată noaptea, dar n-a venit.

— Probabil că atunci când a început ploaia s-a aciuat pe undeva și a rămas acolo, am zis eu.

S-a uitat la mine cu și mai multă atenție:

— N-a venit aici? m-a întrebat el.

— Nici vorbă să vină, Ismail! am zis eu.

După aceea însă am stat și am chibzuit, căci mi-am amintit de ochiul deschis al aragazului. Am dus sus ceaiul, feliile de pâine prăjită și ouăle. Apoi mi-a dat prin minte să întreb:

— Vreți lapte, Nilgün Hanım?

— Nu vreau, mi-a zis ea.

Bine ar fi fost să fierb laptele, iar apoi să i-l aduc și să i-l pun în față fără s-o mai întreb! Am coborât iar în bucătărie:

— Hai, Ismail, bea-ți ceaiul! i-am zis eu.

I-am pus dinainte câte ceva pentru micul dejun și i-am tăiat niște pâine.

— I-ai spus, Recep?

Nici măcar n-am catadicsit să-i răspund. S-a fâstâcit nițel și s-a apucat să mănânce în tăcere, parcă pentru a-și cere scuze. I-am dus doamnei tava la etaj.

— De ce nu vin sus? m-a întrebat ea. Nu le-ai spus că i-am chemat?

— Le-am spus, doamnă... Acum iau micul dejun. Au să vină, desigur, să vă sărute mâna înainte de a pleca.

Şi-a ridicat deodată capul de pe pernă, cu o vioiciune plină de viclenie:

— Ce le-ai spus aseară, stârpitură? a zis ea. Spune-mi repede, nu vreau să mă minţi!

— Ce-aţi fi vrut să le spun? Zău că nu-nţeleg!

Nu mi-a răspuns. Începuse să facă pe scârbita. I-am lăsat tava şi am coborât.

— Măcar de mi-aş fi găsit caietul! zicea Faruk Bey.

— Unde l-ai văzut ultima oară?

— În maşină. Metin a luat maşina mai târziu, dar spune că nu l-a văzut.

— Nu l-ai văzut? l-a întrebat Nilgün.

S-au uitat amândoi la Metin, dar el nici măcar nu le-a răspuns. Stătea abătut, ca un copil care mâncase bătaie: un copil care mâncase bătaie, dar căruia nici măcar nu i se dăduse voie să plângă! Avea în mână o felie de pâine, dar parcă nici nu-şi dădea seama că era felia lui; s-a uitat multă vreme la ea în gol, apoi şi-a amintit cu mare greutate, ca un bătrân ramolit, că era vorba de aceeaşi pâine cu unt şi cu dulceaţă pe care o mânca altădată, pentru ca după aceea să muşte din ea brusc, plin de speranţă, ca şi cum ar fi vrut să îşi aducă aminte de frumoasele vremuri de odinioară. A lăsat o clipă impresia că se însufleţea brusc, spre a o lua iarăşi de la capăt, dar apoi a dat uitării nădejdea, după cum a dat uitării şi îmbucătura dinainte, şi a rămas din nou încremenit, de parcă ar fi avut în gură o piatră. Eu mă uitam la el şi mă gândeam.

— Metin, cu tine vorbim! a ţipat Nilgün.

— Nu v-am văzut caietul!

Am coborât; Ismail îşi mai aprinsese o ţigară. M-am aşezat şi eu să mănânc, luând feliile de pâine care-i rămăseseră lui. Nu vorbeam nimic, ne uitam doar afară, pe uşa deschisă a bucătăriei, la bucata de grădină prin care ţopăiau vrăbiile. Soarele se răsfrângea înăuntru, strălucind pe mâinile noastre neputincioase. Apoi am zis, ca să zic şi eu ceva, pentru că mi se părea că îi venea iar să plângă:

— Când e tragerea la loterie, Ismail?

— A fost aseară!

Am auzit apoi un muget prelung: trecuse Nevzat, cu motocicleta.

— Ei, e vremea să plec, a zis Ismail.

— Mai stai, am zis eu. Încotro? O să stăm de vorbă după ce pleacă ei.

S-a așezat la loc. Eu am urcat. Faruk Bey își terminase micul dejun și fuma.

— Acum te împaci bine cu bunica, Recep! a zis el. O să-ți telefonăm din când în când. O să mai venim sigur o dată până la sfârșitul verii!

— Vă așteptăm.

— Dacă, Doamne ferește, se întâmplă ceva, ne dai telefon. La fel, și dacă ai nevoie de ceva... Dar nu prea te-ai deprins cu telefonul, nu-i așa?

— Mai întâi vă duceți la spital, nu? am zis eu. Dar nu plecați imediat! Să vă mai aduc câte un ceai!

— Bine.

Am coborât. Le-am turnat ceaiul și li l-am dus. Nilgün și Faruk începuseră:

— Ți-am spus de teoria setului de cărți de joc? zicea Faruk.

— Mi-ai spus, a zis Nilgün. Mi-ai spus și că-ți compari capul cu o nucă și că cel care o s-o spargă și o să se uite în el o să vadă, printre circumvoluțiuni, viermii istoriei. Iar eu ți-am spus că asta e o aiureală. Dar poveștile tale mi se par și amuzante!

— Ai dreptate! Toate sunt niște povești absurde și amuzante!

— Nu, nu-i așa! a zis ea. Ceea ce mi s-a întâmplat mie nu s-a întâmplat degeaba!

— Războaie, jafuri, crime, pașale, abuzuri...

— Nici unul dintre acestea n-a fost fără noimă.

— Escroci, epidemii de ciumă, negustori, zavistii - viața...

— Știi și tu că totul are o cauză.

— Oare știu? a zis Faruk.

Apoi a tăcut și a suspinat:

— Povești absurde și amuzante, ah!

— Mi-e greață, a zis Nilgün.

— Să plecăm, a zis Metin.

— De ce nu rămâi aici, Metin? a zis Faruk. Voiai să te scalzi în mare. Ce să faci la Istanbul?

— Trebuie să câștig banii pe care nu i-am putut câștiga pentru că voi sunteți niște mototoli! a zis Metin. Am să stau la mătușa și am să dau lecții toată vara, cu două sute cincizeci de lire ora. E bine?!

— Uneori mă sperii! a zis Faruk.

Am coborât în bucătărie. M-am întrebat ce i-ar fi făcut bine lui Nilgün la stomac. Ismail s-a ridicat deodată în picioare.

— Eu plec, a zis el. Hasan o să umble cât o să umble haihui, dar până la urmă tot o să se întoarcă acasă, nu-i așa, Recep?

Am stat să mă gândesc:

— O să vină el! am zis eu. Unde să se ducă? O să vină el! Mai stai, Ismail!

Nu s-a mai așezat.

— Ce zic ei acolo sus? m-a întrebat el. Să urc și să le cer scuze?

M-am simțit deodată încurcat și am stat să mă gândesc:

— Mai stai, Ismail, nu pleca! am zis eu.

Atunci am auzit sunetul acela care venea de sus. Doamna bătea cu bastonul în dușumea. Îți amintești? Am stat așa o clipă, după care am ridicat capetele și ne-am uitat amândoi în tavan. Apoi, Ismail s-a așezat iar. Bastonul a mai lovit de câteva ori în dușumea, de parcă l-ar fi altoit pe Ismail în cap. Apoi am auzit vocea aceea bătrână, slabă, plăpândă, care nu obosea niciodată.

— Recep, Recep, ce se întâmplă acolo jos?

Am urcat.

— Nu e nimic, doamnă, am zis eu, intrând în odaia ei și așezând-o pat.

I-am spus că urmau să urce la ea imediat. Mă întrebam dacă să nu le duc cumva valizele jos, la mașină. În cele din urmă am luat valiza lui Nilgün și am dus-o jos, anevoie. În timp ce o căram pe scară, mă gândeam că Nilgün avea să-mi spună: de ce-ai coborât-o, Recep, dar de cum am văzut-o că se întinsese pe divanul din cameră, mi-am dat seama că uitasem că-i era rău de la stomac. Era ca atunci când uiți de ceva deși, de fapt, ți-ai dori cu orice preț să nu uiți. După aceea am văzut-o imediat vomitând. Rămăsesem înțepenit locului, cu valiza în mână, iar Metin și Faruk se uitau la ea uluiți: Nilgün întorsese deodată capul într-o parte, fără să scoată o vorbă,

iar eu, văzând ce dădea afară din ea, m-am dus imediat cu gândul la ouă! Am coborât degrabă în bucătărie, agitat, ca să caut ceva care i-ar fi putut face bine la pântece. Asta se întâmplă pentru că în dimineața asta nu i-am dat lapte, de prost ce sunt – e din cauza mea! mă gândeam eu. N-am pus însă mâna pe lapte. M-am uitat năuc la Ismail, care-mi spunea ceva. Apoi mi-am amintit și am luat-o la fugă. Când am urcat iar, Nilgün se prăpădise. Ei nu mi-au spus că murise; mi-am dat seama când am văzut-o, deși n-am rostit cuvântul „moarte". Ne uitam plini de vinovăție la fața ei verde, la gura ei întunecată, destinsă, de parcă ar fi fost vorba de chipul și gura unei tinere care se odihnea, iar nouă ni se părea o nechibzuință s-o ostenim. Cea care a pronunțat cuvântul „moarte" a fost farmacista, soția lui Kemal Bey, pe care Metin a adus-o cu mașina la zece minute după aceea. De vină fusese, se pare, hemoragia cerebrală. Cu toate acestea, am continuat să ne uităm multă vreme la Nilgün, în speranța că avea să se scoale de acolo și să umble din nou.

31

Am ridicat cutia de vopsea de pe el şi am aşteptat niţel în tăcere, sperând ca tembelul de arici să-şi scoată botul acela mic şi stupid dintre ţepi şi să mă distrez şi eu un pic. Nu şi l-a scos însă. Poate că îl ducea devla. După ce am mai zăbovit puţin, m-am plictisit, aşa că l-am apucat cu grijă de unul dintre ţepi şi l-am săltat în aer. Ei, acum suferi? I-am dat drumul aşa, dintr-o dată, şi a căzut la pământ cu o bufnitură, apoi s-a rostogolit. Ce creatură penibilă şi prostul ăsta de arici! Mi s-a făcut milă de tine, mi-e silă, m-am plictisit.

Se făcuse şapte şi jumătate şi mă ascundeam acolo de o zi întreagă; îmi omoram vremea de şase ore cu un arici pe care-l găsisem în timpul nopţii. Ce mulţi arici erau pe vremuri, pe aici, pe jos, pe acolo, pe la noi; noaptea intrau în grădină, fâş-fâş, iar eu şi mama ne dădeam imediat seama de asta după sunetele pe care le scoteau; când aprindeai brusc un chibrit şi li-l băgai în ochi rămâneau ca năuci, proştii de ei! Le puneai câte o găleată în cap şi-i ţineai acolo prizonieri până dimineaţa. Au plecat cu toţii, n-a mai rămas decât ăsta: ariciule buimac, ultimul dintre ai tăi, m-am săturat de tine! Mi-am aprins ţigara şi mi-a venit să dau foc nu doar ariciului, ci tuturor acelor locuri, livezilor de cireşi, ultimilor măslini, întregii lumi! Ar fi fost un bun adio adresat tuturor, dar m-am gândit că nu merita osteneala. Am întors ariciul cu piciorul şi l-am aşezat cu faţa în jos; de-acum încolo faceţi ce-oţi face, aricilor! Eu plec cu ţigara în gură, căci mă face să uit de foame.

Mi-am spus să-mi strâng lucrurile: pachetul în care mai rămăseseră şapte ţigări, cei doi piepteni, cutia cu chibrituri; am lăsat cutia de vopsea lângă tembelul de arici, dar am luat caietul de istorie al lui Faruk Bey şi asta pentru că, deşi nu-mi folosea la nimic, o persoană cu un caiet în mână stârneşte mai

puţine suspiciuni – asta, desigur, dacă aş fi fost considerat suficient de important ca să fiu urmărit. Înainte de a pleca mi-am zis să mai arunc o ultimă privire către vechiul meu refugiu dintre smochini; obişnuiam să vin acolo de când eram mic, şi asta ori de câte ori mă plictiseam de casă, de toţi. Am mai aruncat un ochi spre el şi am plecat.

După ce am trecut cărarea, m-am gândit să mai văd o dată, pentru cea din urmă oară, casa noastră şi cartierul de jos, care se zăreau de departe. Ei, bine, tată, la revedere, când va veni ziua să mă întorc aici triumfător, poate că vei citi, cine ştie, despre mine prin gazete, iar atunci vei înţelege cât de greşit te-ai purtat cu mine; nu sunt eu omul care să ajungă un pârlit de frizer! La revedere, mamă, poate că pe tine am să te scap, de fapt, prima de cărpănosul ăla de vânzător de lozuri! M-am uitat apoi la zidurile, la acoperişurile bogate şi fără noimă ale caselor acelora de păcătoşi; casa voastră nu se vede de aici, Nilgün, probabil că aţi anunţat de mult poliţia, nu-i aşa, la revedere deocamdată!

Nu m-am oprit la cimitir, căci o luasem pe acolo din întâmplare, dar, în trecere, am buchisit absent, aşa cum buchisisem probabil şi alte pietre de mormânt, o piatră pe care scria Gül şi Doğan şi Selâhattin Darvınoğlu, *Fatiha* pentru sufletele lor. Am citit ce scria acolo şi, nu ştiu de ce, m-am simţit tare singur, vinovat şi neputincios, aşa că am păşit repede mai departe, de teamă să nu plâng.

N-am coborât pe şoseaua asfaltată pe care se luau la întrecere lunea dimineaţa, şicanându-se unul pe altul, cei care se duceau cu maşinile la Istanbul, ca nu cumva să mă vadă şi să mă recunoască cineva, iar apoi să facă pe deşteptul, ştiind ce se întâmplase şi-aşa mai departe, ci am tăiat-o prin grădini şi peste parcelele de pământ cultivate. Pe măsură ce mă apropiam, ciorile abonate la cireşe şi la vişine ţâşneau, vinovate, de prin copaci şi zburau care încotro. Ştiai, tată, că până şi Atatürk şi sora lui obişnuiau să alunge cândva ciorile de prin copaci? În noaptea dinainte îmi adunasem tot curajul şi mă dusesem, în puterea nopţii, să mă uit pe ferestrele casei noastre: toate lămpile erau aprinse şi nimeni nu spunea stinge-le, că e păcat, iar tata stătea cu capul în mâini, dar nu era clar aşa, văzut de departe, dacă plângea sau bombănea. Atunci m-am gândit

că-i anunțase, probabil, cineva – poate că veniseră jandarmii. Când mi l-am închipuit iar pe tata în halul ăla mi s-a făcut milă de el, ba chiar eram gata-gata să mă las cuprins de vină.

Am ocolit cartierul de jos, pentru că pe acolo se adunau o grămadă de pierde-vară care căscau ochii la trecători și care erau mereu curioși să știe cine ce face. Am ieșit de pe șosea prin zona în care rămăsese Metin în pană cu două nopți în urmă și am coborât pe scurtătură, luând-o prin grădini. Odată ajuns la calea ferată, m-am îndreptat către halta următoare, mergând pe lângă Școala Agricolă. Dacă ar fi fost după el și dacă la examenul de admitere nu m-ar fi întrebat niște lucruri pe care nu le făcuserăm la școală, tata m-ar fi dat acolo, pe motiv că eram aproape de casă, iar anul viitor aș fi ieșit grădinar cu diplomă. Tata nu-i numește pe cei cu diplomă grădinari, ci funcționari; da, sunt funcționari pentru că poartă cravată dar, după mine, nu sunt altceva decât niște bostangii cu cravată. Ăștia au cursuri și vara. Vezi că sună clopoțelul, așa că te ții de fustele profesoarei, ca să-ți arate în laborator cum că roșia are semințe! Niște buboși în călduri, săracii! Ori de câte ori îi văd sunt foarte mulțumit că mi-a ieșit în cale fata aia: dacă nu mi-ar fi adus pe cap toate belelele pe care mi le-a adus, poate că aș fi primit până la urmă să mă fac grădinar cu cravată sau frizer cu dugheană. Bineînțeles că, pentru a ajunge de la rangul de ucenic la cel de frizer în toată regula ar fi trebuit să strâng din dinți și să-i rabd vreme de zece ani atât pe tata, cât și pe maistru. Asta s-o credeți voi!

La fabrica de cabluri se vedeau niște muncitori care așteptau în fața barierei făcute parcă anume ca să nu le permită mașinilor să treacă când venea trenul și vopsită, la fel ca o barieră adevărată, în roșu și alb, numai că oamenii nu intrau în clădire pe acolo, ci pe mica poartă laterală, iar în vreme ce își vârau cartelele într-un locaș aflat lângă cabina portarului, acesta îi cerceta din priviri, iscoditor ca un gardian. Fabrica era împrejmuită, de jur împrejur, cu sârmă ghimpată. Da, ceea ce se numește fabrică este, de fapt, o temniță modernă, iar bieții robi își irosesc viața ca să le facă pe plac mașinilor de la opt dimineața la cinci după-amiaza. Dacă ar fi găsit o pilă, tata s-ar fi decis pe loc să nu mă mai trimită la școală și m-ar fi pus să îngroș rândurile acelor muncitori, iar eu ar fi urmat să-mi petrec întreaga

viață în pușcăria aceea, proțăpit în fața unei mașinării, în vreme ce el s-ar fi bucurat că îmi asigurase treiul. Acolo, în zona aceea, se găsea depozitul ocnei numite fabrică; oamenii noștri scriseseră pe butoaiele goale ce aveau să le facă ei comuniștilor.

M-am uitat apoi la troliul care ridica un balot aflat pe o navă ce ancorase la debarcaderul fabricii. Ce balot mare! Și ce ciudat se zbătea prin aer! Cine știe încotro urma să plece nava aceea după ce avea să-și deșerte povara! Am mai stat să mă uit puțin la ea, dar apoi, când am văzut niște muncitori care veneau din direcție opusă, n-am vrut să mă creadă vreun târâie-brâu, vreo haimana, așa că am plecat. Să nu cumva să se creadă mai presus de mine, pentru simplul motiv că și-au găsit o pilă și au serviciu! Când am trecut pe lângă ei, m-am uitat într-acolo: nu era prea mare diferență între noi; erau ceva mai maturi decât mine și purtau veșminte curate. Dacă n-ar fi fost noroiul de pe încălțările mele de cauciuc, nici măcar nu s-ar fi putut deduce că n-aveam nici un rost pe lume!

Uitasem de cișmeaua care se afla acolo. Mai întâi am băut frumușel niște apă; nu mi-a picat tocmai bine pe stomacul gol, dar tot a fost bună. Apoi mi-am șters noroiul de pe pantofi. În timp ce-mi spuneam: să-mi iasă odată de pe picioare noroiul ăsta roșu din blestematul acela de loc, să scap odată de mizeria asta scârboasă din trecut, a venit cineva:

— Lasă-mă să beau și eu niște apă, amice! mi-a zis el.

M-am tras la o parte. Pesemne că era muncitor. Purta sacou chiar și pe arșița aceea. Și l-a scos, și l-a împăturit cu grijă și și l-a pus deoparte. Apoi, în loc să bea apă, s-a apucat să-și sufle mucii. Așadar, dacă ești isteț, nu numai că îți găsești de lucru, dar îți mai sufli și mucii zicând că vrei să bei apă, ca s-o iei înaintea altuia. Oare ăsta o avea diplomă de școală medie? În buzunarul sacoului avea portofelul, care se vedea. El tot își mai ștergea mucii, iar eu mă supărasem, așa că i l-am luat brusc din buzunar și am apucat chiar să mi-l pun în buzunarul de la spate al pantalonilor. El nu se uita la mine și nu m-a văzut, pentru că tot se mai smârcâia. Ceva mai încolo, în timp ce se prefăcea că bea apă ca să-și spele rușinea față de mine, i-am zis:

— Hai, amice, ajunge! Am și eu treabă!

S-a dat la o parte. Apoi mi-a zis, gâfâind, mulțumesc. Și-a luat sacoul și s-a îmbrăcat cu el, dar n-a băgat de seamă nimic. Apoi s-a îndreptat spre fabrică, iar eu mi-am spălat mai departe, liniștit, pantofii de cauciuc. Nici măcar nu m-am uitat după el. Când izbutisem să-mi curăț cumsecade încălțările de noroi, el se făcuse deja nevăzut. M-am îndreptat grăbit în cealaltă direcție, către gară. Începuseră să țârâie greierii de atâta arșiță. Din spatele meu și-a făcut apariția un tren, iar cei aflați în el, care se grăbeau către serviciu în dimineața aceea de luni, înghesuiți ca sardelele într-o cutie, m-au depășit, holbându-se la mine. Trebuia să aștept trenul următor, căci pe acela îl pierdusem.

Am urcat pe peronul de beton al gării și, în timp ce pășeam gânditor cu caietul în mână, asemenea cuiva care are ceva de făcut, nici măcar nu m-am uitat spre cei doi jandarmi cu care mi s-au încrucișat pașii. M-am dus glonț la bufet.

— Trei sandviciuri cu pâine prăjită și cașcaval! am zis eu.

Am văzut o mână care s-a întins către vitrină și care a pus mai întâi niște felii de cașcaval între feliile de pâine, lăsându-le să atârne în afară. Ăștia pun în vitrină feliile de cașcaval, iar tu trebuie să crezi că și feliile de pâine sunt pline ochi cu cașcaval! Toți sunteți descurcăreți și credeți că v-ați ajuns pentru că vă socotiți mai isteți decât mine. Bine, dar dacă eu nu sunt nătăfletul pe care-l credeți voi, dacă sunt mai isteț decât voi, dacă am să vă demontez toate trucurile... Atunci mi-am mai amintit de ceva și am zis:

— Dă-mi și o lamă și un tub de lipici!

Apoi am pus o sută de lire pe tejgheaua de marmură a bufetului. Am luat restul, lama și lipiciul pe care mi le dăduse vânzătorul și am plecat. Iarăși nu m-am uitat spre jandarmi. În haltele de felul ăsta, toaletele sunt sub peron. Înăuntru puțea de te luai de nas. După ce am încuiat ușa pe dinăuntru, am scos portofelul din buzunarul de la spate al pantalonilor și am văzut că muncitorul cel isteț avea în el o hârtie de o mie de lire și două de cinci sute; punând la socoteală și mărunțișul, erau cu totul două mii o sută douăzeci și cinci de lire. În cealaltă despărțitură a portofelului am găsit, așa cum mă așteptam, un act de identitate. Era legitimația de la Asigurările Sociale. Prenumele tipului era Ibrahim, numele de familie Șener, numele tatălui Fevzi, numele mamei Kamer, Trabzon, Sürmene etc.

Bine! Le-am citit pe toate de mai multe ori și le-am învățat pe de rost. Apoi am scos din buzunar legitimația de elev, am sprijinit-o de perete, am tăiat cu atenție fotografia, folosindu-mă de lamă, și am desfăcut-o. Apoi am curățat cu marginea unghiei cartonul de pe spatele fotografiei. După aceea am scos fotografia lui Ibrahim Șener din legitimația de asigurat și, când am lipit în locul ei fotografia mea, am devenit Ibrahim Șener. Era atât de ușor! Mi-am pus legitimația lui Ibrahim Șener în portofel, iar portofelul l-am pus în buzunar. Am ieșit apoi din toaletă și m-am dus la bufet.

Sandviciurile mele erau gata. Le-am mâncat cu poftă, pentru că de o zi nu mai mâncasem altceva decât cireșe și roșii crude de grădină. Am băut și un *ayran*, iar apoi m-am uitat să văd ce mai puteam înfuleca, pentru că aveam mulți bani în buzunar. Mai aveau biscuiți, ciocolată, dar nu mi-a plăcut nimic. Am mai cerut un sandvici cu pâine prăjită și i-am spus vânzătorului de la bufet să prăjească pâinea bine; el n-a spus nimic. Eram foarte relaxat așa cum stăteam, cu umărul sprijinit de tejgheaua bufetului, pe jumătate răsucit către gară, și nu-mi păsa de nimic. M-am întors doar o dată, la un moment dat, și m-am uitat către cișmea, ca să văd dacă venea cineva dinspre calea ferată, dar nu se vedea nimeni. Muncitorul nostru cel isteț se socotea deștept, dar încă nu-și dăduse seama că-i fusese șterpelit portofelul. Sau poate că observase, dar nu se gândise că eu fusesem cel care i-l luase. Când vânzătorul de la bufet mi-a dat sandviciul, i-am cerut și un ziar.

— *Hürriyet.*

L-am luat și m-am îndreptat către o bancă pe care o puseseră acolo, m-am așezat fără să mă sinchisesc de nimeni și m-am apucat să-l citesc, mâncându-mi sandviciul..

M-am uitat mai întâi să văd câte persoane fuseseră mătrășite cu o zi înainte. La Kars, la Izmir, la Antalya, la Ankara, în cartierul Balgat... Am sărit peste Istanbul, lăsându-l la urmă. Se prăpădiseră doisprezece dintre oamenii noștri și șaisprezece dintre ai lor. M-am uitat apoi să văd câți morți fuseseră la Istanbul – nu fusese nici unul, iar de Izmit nici nu se pomenea. M-am îndreptat apoi, cu strângere de inimă, către rubrica de care mă temeam de fapt și am citit-o repede, însă Nilgün Darvınoğlu nu figura printre cei răniți. Apoi am mai parcurs o dată totul,

dar nu, nu se vorbea de ea acolo. M-am gândit că poate nu scria despre ea în gazeta aceea, așa că m-am dus și am luat un *Milliyet*[1]. Nici acolo nu figura printre cei vătămați. Erau, de fapt, trecute numele celor răniți în felurite împrejurări, dar nu se scria cine îi rănise. N-avea importanță, pentru că, dacă aș fi fost dornic să-mi văd numele prin gazete, aș fi fost sau curvă, sau fotbalist.

Apoi am împăturit gazetele, dus pe gânduri, am intrat în clădirea gării și m-am îndreptat spre ghișeu, pentru că știam unde urma să plec:

— Unul pentru Üsküdar, am zis eu.

— Trenul nu merge la Üsküdar! mi-a zis deșteptul de casier. Ultima stație este Haydarpașa!

— Știu, știu! am zis eu. Dă-mi unul pentru Haydarpașa!

Dar tot nu mi-a dat. Naiba să te ia! M-a întrebat:

— Bilet întreg sau pentru elevi?

— Nu mai sunt elev! am zis eu. Mă numesc Ibrahim Șener.

— Ce-mi pasă mie cum te cheamă! a zis el, dar când mi-a văzut mutra a părut să se sperie, așa că a tăcut și mi-a dat biletul.

M-am înfuriat. Mie nu mi-e frică de nimeni! Am ieșit și m-am uitat înspre capătul liniei, ca să văd ce trenuri mai veneau sau plecau. Pe banca pe care șezusem mai adineauri se așezaseră alți isteți. M-am gândit să mă duc și să le spun să se scoale pentru că stătusem eu acolo mai devreme, dar nu merita, pentru că gloata care aștepta trenul avea să se unească într-o clipă și avea să se întoarcă împotriva mea. În timp ce căutam să văd dacă nu mai era vreun loc în care să mă așez, m-am speriat groaznic, căci i-am văzut pe jandarmi uitându-se la mine.

— Ai ceas, amice? m-a întrebat unul dintre ei.

— Eu? am zis. Am!

— Cât e ceasul?

— Ceasul? Opt și cinci, am zis eu.

N-au zis nimic, ci au plecat mai departe, discutând între ei. Mi-am văzut și eu de drum, dar unde să mă duc? Oricum, era o bancă liberă, așa că m-am dus și m-am așezat pe ea. Apoi mi-am aprins și eu o țigară, am deschis ziarul și m-am

---

1. În traducere, „Națiunea" – cotidian de centru-stânga, cu orientare kemalistă și seculară, fondat în anul 1950 de către Ali Naci Karacan.

apucat să-l citesc concentrat, așa cum fac cei care se duc la serviciu dimineața. După ce am terminat cu știrile din țară, am citit și știrile externe, cu acea atenție tipică bărbaților care au soție, copii și responsabilități. M-am gândit că dacă se înțeleseseră în secret să împartă Turcia între ei, Brejnev și Carter ar fi fost în stare de orice. Tocmai îmi spuneam, după aceea, că tot ei l-ar fi putut trimite și pe papă în Turcia, când s-a așezat cineva lângă mine și iar m-am speriat.

M-am uitat pe furiș la bărbatul de alături, fără să cobor ziarul din fața ochilor. Avea mâini mari, pline de zbârcituri, degete groase și arăta obosit așa cum ședea pe turul pantalonilor, care erau mai vechi decât ai mei. M-am uitat și la moaca lui și mi-am dat seama că era biet muncitor bătrân, căruia-i ieșise pe nas de cât muncise. Mi s-a făcut milă de el. Dacă n-avea să moară în câțiva ani și avea să apuce pensia, s-ar fi putut spune că-și irosise întreaga viață, numai că el nu părea conștient de asta, nu părea să se plângă – se uita doar fără țintă, aproape vesel, la cei care așteptau trenul de cealaltă parte a căii ferate. Atunci m-am întrebat dacă se gândea la ceva; poate că era înțeles cu ei și toți cei care așteptau în gară îmi jucau, de fapt, o farsă. M-a luat cu friguri. Dar muncitorul acela bătrân a căscat deodată atât de strașnic, încât mi-am dat seama că era un prostovan. De ce să mă tem? Ei să se teamă de mine! Când m-am gândit la asta m-am liniștit.

M-am gândit atunci că i-aș fi putut povesti totul; poate că îl cunoștea chiar pe tata de undeva, pentru că tata colindă foarte mult, da, eu sunt fiul vânzătorului de lozuri cel olog, acum mă duc la Istanbul, în Üsküdar; aș fi putut să-i vorbesc de Nilgün, de băieții noștri, de ceea ce credeau ei despre mine: uitați, în ziarul pe care-l țin eu acum în mână nu scrie despre asta deocamdată, știți, uneori mi se pare că toate astea se întâmplă din cauza cuiva care vrea să ne joace un renghi, dar într-o bună zi am să fac ceva și am să-l zădărnicesc, da, acum nu știu încă ce am să fac, dar știu că am să-i uimesc pe toți, înțelegeți? Atunci o să se scrie despre mine și în ziarul ăsta pe care-l țin în mână, iar atunci au să priceapă și tembelii care așteaptă trenul și care sunt fericiți că au un loc de muncă la care să se ducă în fiecare dimineață și care nu știu nimic despre lumea în care trăiesc, au să priceapă și au să fie cam șocați,

ba chiar o să le fie frică de mine şi atunci au să se gândească: aşadar noi nu ştiam, aşadar totul a fost în zadar, aşadar nu ne-am dat seama... Când o să vină ziua aceea au să vorbească de mine nu doar gazetele, ci şi televiziunile, şi au să priceapă - o să pricepeţi cu toţii!

Mă lăsasem în voia gândurilor. Sosea trenul, aşa că am împăturit fără grabă ziarul pe care-l ţineam în mână şi m-am ridicat în picioare tacticos. Apoi am aruncat o privire prin caietul de istorie, înţesat de scrisul lui Faruk, ba chiar am citit puţin din el. Prostii: Istoria e pentru sclavi, poveştile sunt pentru mototoli, basmele sunt pentru copiii cretini – istoria e pentru proşti, pentru amărâţi, pentru laşi! Nici măcar n-am rupt caietul. L-am azvârlit pe fundul unui coş de gunoi aflat lângă banca pe care stătusem. Apoi am aruncat pe jos, nepăsător, chiştocul pe care-l ţineam între buze, aşa cum fac oamenii care nu se gândesc la ceea ce fac, aşa cum face toată lumea, şi l-am strivit cu piciorul, absent, aşa cum faceţi voi cu toţii. Uşile vagoanelor s-au deschis – din vagon se ţesc la mine sute de capete: dimineaţa se duc la lucru, seara se întorc de la lucru, dimineaţa se duc la lucru, seara se întorc de la lucru, dimineaţa se duc la lucru, seara se întorc de la lucru... Amărâţii de ei, nu ştiu, nu ştiu! Au să afle însă! Am să-i fac eu să afle, dar nu acum – acum, uitaţi, urc şi eu în trenul aglomerat, la fel ca voi, cei care aveţi de lucru şi care vă duceţi dimineaţa la treburi, şi mă alătur vouă.

În vagon e jilăveală şi năduf, din pricina căldurii răspândite de trupurile oamenilor, care n-au astâmpăr. Temeţi-vă de mine, căci a venit vremea să vă temeţi!

32

Aşteptam, culcată în pat. Aşteptam, cu capul sprijinit de pernă, cu gândul că, înainte de a se întoarce la Istanbul, aveau să vină să-mi sărute mâna, că, peste puţină vreme, urmau să stea de vorbă cu mine şi să mă asculte. Apoi, deodată, m-am zăpăcit, căci zgomotele care răzbătuseră până atunci de la catul de jos amuţiseră brusc! Nu mai auzeam paşi care treceau dintr-o odaie în alta, nu mai auzeam scârţâit de uşi care se închideau şi de ferestre care se deschideau, nu le mai auzeam vorbele răsunând pe scări, răzbătând prin duşumele, prin tavane, şi mi-era frică.

M-am ridicat din pat, mi-am luat bastonul şi am bătut de câteva ori cu el în podea, dar stârpitura aia şmecheră are obrazul gros ca tovalul. După ce am mai bătut de câteva ori cu bastonul în duşumea, am ieşit anevoie din odaie, gândindu-mă că poate aşa avea să-i fie ruşine de ceilalţi şi n-avea să se mai prefacă fudulă de urechi. M-am oprit în capul scărilor şi m-am pornit iar:

— Recep, Recep, vino repede sus!

De jos nu se auzea nici un sunet.

— Recep, Recep, cu tine vorbesc!

Ce ciudată şi înspăimântătoare era tăcerea aceea! M-am întors degrabă în odaia mea, căci îmi era frig la picioare, m-am dus la fereastră, am împins obloanele şi m-am uitat în jos: cineva alerga zbuciumat prin grădină, către maşină; l-am recunoscut pe Metin; a urcat în automobil şi dus a fost, lăsându-mă, Doamne, în ceaţă, cu închipuirile mele. Stăteam şi mă uitam în jos, pe fereastră, cufundată în gânduri negre, temătoare, numai că asta n-a durat mult, pentru că la puţin timp după aceea Metin s-a întors, cu aceeaşi iuţeală cu care plecase, şi m-am mirat să văd că din maşină cobora, alături de el, o femeie, pentru ca apoi

să intre amândoi în casă. Am recunoscut-o pe femeie după geanta pe care o ducea în mână și după eșarfa lungă pe care o purta: farmacista aceea venea pe la noi, cu ditamai geanta, care s-ar fi potrivit mai bine în mâna unui bărbat, când ceilalți spuneau că sunt bolnavă, iar apoi dădea din gură, toată numai zâmbete, ca să-mi pară simpatică și să-mi poată înfige nestingherită acul acela otrăvit în trup. Fatma Hanım, uitați, aveți febră, vă obosiți inima fără rost, să vă fac o injecție cu penicilină, o să vă odihniți, de ce vă jenați, doar sunteți soție de doctor, uitați, toată lumea de aici vă vrea binele! Cel mai mult îmi dădeau de bănuit ultimele vorbe și, până la urmă, când mai și boceam puțin, mă lăsau în plata Domnului, cu febra mea cu tot, și plecau cu toții, iar atunci mă gândeam: vor să-ți otrăvească trupul pentru că n-au fost în stare să-ți otrăvească gândurile, Fatma, așa că bagă de seamă!

Băgam de seamă și așteptam temătoare. Nu s-a întâmplat însă nimic. Pașii pe care-i așteptam nu urcau scara, iar tăcerea care venea de jos nu era tulburată de nimic. După ce am mai zăbovit puțin, am auzit scârțâituri în fața ușii de la bucătărie și am dat iar fuga la fereastră: farmacista pleca, de data asta singură, cu geanta în mână. Femeia aceea frumoasă pășea prin grădină cu o umblătură ciudată – avea un mers de om tânăr și vioi. Mă cufundasem în contemplarea ei, dar apoi mi-a stârnit curiozitatea: când mai avea câțiva pași până la poarta grădinii, s-a oprit deodată în loc, și-a lăsat geanta jos și a scos repede ceva din ea – o batistă mare – și s-a pus pe plâns, ștergându-și nasul cu batista. Mi s-a făcut deodată milă de femeia aceea încântătoare: spune-mi ce ți-au făcut, povestește-mi! Apoi și-a venit brusc în fire și, după ce și-a mai șters o dată, pentru ultima oară, ochii cu batista, și-a luat geanta și a plecat. În timp ce ieșea pe poarta grădinii, s-a întors și a privit o clipă spre casă, dar nu m-a văzut.

Am rămas în picioare la fereastră, curioasă să aflu ce se petrecea. Apoi, când nu mi-am mai putut stăpâni curiozitatea, m-am făcut foc și pară pe ei: plecați, n-aveți decât să plecați! Ieșiți-mi odată din minte și lăsați-mă singură! Numai că nu venea nimeni, pentru ca apoi să plece, și nici de jos nu răzbătea nici un sunet. M-am îndreptat către pat. Nu-ți face griji, Fatma, căci au să înceapă iar, curând, cu larma aia nesuferită,

au să înceapă iar, curând, cu veselia aia necuviincioasă, cu trosnetele. M-am așezat în pat și m-am gândit: au să vină curând și, după ce au să urce scara gălăgioși, Faruk, Nilgün și Metin au să intre în odaia mea, au să se aplece să-mi sărute mâna, iar atunci am să mă gândesc, împăcată, mânioasă și invidioasă: ce ciudat e părul de pe capul ăstuia care stă aplecat acum deasupra mâinii mele! Noi plecăm, bunico, plecăm, au să-mi zică ei atunci, dar o să venim curând din nou! Bunico, ni s-a părut că arăți bine, ești bine, ai mai multă grijă de dumneata, nu-ți face griji în privința noastră, noi plecăm! Apoi o să fie un moment de tăcere, iar eu am să-i văd uitându-se o clipă la mine cu băgare de seamă, cu dragoste, cu milă, dar și cu o voioșie ciudată. Atunci am să-mi dau seama că se gândesc la moartea mea și că găsesc că moartea aceea la care se gândesc ei mi se potrivește, iar atunci am să încerc poate chiar să fac o glumă, ca să nu le stârnesc mila – asta dacă n-au să mă mânie spunându-mi: fii înțelegătoare cu Recep, bunico! Știți ce gust are bastonul ăsta, poate am să le zic eu, de ce nu v-ați pus pantalonii scurți, poate am să le zic eu, am să vă iau de urechi și am să vă atârn acum de perete, poate am să le zic eu, numai că știu că vorbele mele n-au să le smulgă nici măcar o umbră de zâmbet, nu-i vor face decât să-și amintească de aceleași cuvinte serbede și prostești de despărțire, iar după ce vor tăcea puțin, vor zice: noi plecăm acum, bunico, cui vrei să-i transmitem salutări din partea dumitale la Istanbul?

Așa vor spune, iar eu am să rămân încurcată și am să mă emoționez deodată, de parcă nu m-aș fi așteptat deloc la o asemenea întrebare. Apoi am să mă gândesc la Istanbul, la ceea ce am lăsat acolo cu șaptezeci de ani în urmă dar, din nefericire, n-am să mă las ispitită: știu că v-ați afundat în păcat până la gât, așa cum scria Selâhattin în enciclopedia lui și cum și-a dorit el. Uneori însă mă cuprinde curiozitatea. În nopțile reci de iarnă, când amintirile și soba, pe care stârpitura nu izbutește s-o aprindă cum trebuie, nu reușesc să mă încălzească cum trebuie pe dinăuntru, îmi doresc chiar să mă aflu printre ei, printre oamenii aceia, îmi doresc să mă aflu într-o odaie caldă și veselă, bine luminată, și mă cufund în visare, dar nu, nu vreau să am de-a face cu păcatul! Dacă nu izbutesc să-mi scot cu nici un chip din minte veselia care domnește în camera

aceea caldă şi luminoasă, mă ridic în cele din urmă din pat, în puterea nopţii de iarnă, deschid dulapul, scot ferparele din cutia aceea în care se găsesc acele rupte ale maşinii de cusut şi facturile de curent electric şi care se află sub mosoarele goale de aţă şi lângă cutia cu bijuterii şi mă uit la ele: ah, ce păcat că aţi pierit cu toţii! După ce v-aţi dus li s-a dat de veste tuturor, iar eu am tăiat anunţurile de prin gazete şi le-am păstrat! Uitaţi-vă, uitaţi-vă la ferparele voastre! Deces: Semiha Esen, fiica răposatului Halit Cemil Bey, Director general la Administraţia Fabricilor de Zahăr. Deces: Mürüvvet Hanımefendi, reprezentanta noastră în Consiliul de Administraţie (să se fi bucurat, căci ea era şi cea mai proastă dintre ei!). Deces: Nihal, unica fiică a răposatului Adnan Bey, unul dintre bogătaşii de pe vremuri – îmi amintesc, sigur, uite, te-ai măritat cu un negustor de tutun, ai avut trei copii şi unsprezece nepoţi, bravo, dar tu îl iubeai, de fapt, pe Behlül, numai că el o iubea pe desfrânata de Bihter, nu te mai gândi, Fatma, uite, încă una, asta e ultima, trebuie să fie cam zece ani de atunci! Deces: Nigân Işıkçı, fiica răposatului Şükrü Paşa, ministru al Fundaţiilor Pioase şi ambasador la Paris, şi sora răposatelor Türkân şi Şükran – ah, Nigân, surioară, citesc că şi tu te-ai dus dintre vii şi, în timp ce stau aşa, cu ferparele în mână, în mijlocul odăii îngheţate, îmi dau seama că nu mi-a mai rămas nici o cunoştinţă la Istanbul, după care mă gândesc: aţi ajuns cu toţii în iadul pentru care se ruga de zor Selâhattin să coboare pe pământ, şi despre care a scris în enciclopedia lui, v-aţi cufundat cu toţii în păcatele acelea mizerabile ale Istanbulului, aţi pierit, v-aţi îngropat printre blocuri de beton, printre coşuri de fabrici, printre duhori de plastic şi haznale! Ce groaznic! Când mă gândesc la lucrurile acelea simt o tihnă ciudată, care-şi are obârşia în spaimă, şi, pentru că tânjesc după căldura plăpumii mele în noaptea cea geroasă de iarnă, mă întorc în pat, dorindu-mi să dorm şi să uit, căci gândurile mă ostenesc. Da, n-am cui să-i transmit salutări la Istanbul!

Îi aşteptam să vină, să mă întrebe, spunându-mi că de data aceasta aveam să le răspund imediat, fără să mă mai simt încurcată şi fără să mă mai emoţionez, numai că de jos tot nu se auzea nici un sunet. M-am ridicat din pat şi m-am uitat la ceasul de pe masă: se făcuse ora zece! Unde erau? M-am dus şi am scos capul pe fereastră: maşina se afla tot acolo unde o lăsase Metin.

Apoi mi-a trecut prin minte că nu mai auzeam nici țârâitul greierului care nu se dădea dus de nu știu câte săptămâni din fața bucătăriei: tăcerea mă speria! M-am gândit după aceea la farmacista care venise ceva mai înainte, dar n-am putut s-o leg de nimic și m-am dus cu gândul cu ceea le povestea năpârstocul: îi adunase pesemne în jurul lui și le vorbea în șoaptă despre vină și păcat! Am ieșit pe dată din odaia mea, m-am dus în capul scărilor și am strigat, bătând cu bastonul în podea:

— Recep, Recep, vino imediat sus!

Dar, nu știu de ce, de data aceasta știam că n-avea să vină, știam că loveam degeaba cu bastonul în pământ, că-mi forțam degeaba vocea de femeie bătrână; cu toate acestea, l-am mai strigat o dată și, în timp ce-l strigam, m-a cuprins un simțământ ciudat, care m-a înfiorat: era ca și cum ar fi plecat cu toții, pentru totdeauna, fără să-mi dea de știre, iar eu rămăsesem singură cuc! M-am înspăimântat nițel și, ca să-mi uit spaima, am mai strigat o dată, numai că de data aceasta m-a învăluit și mai tare simțământul acela curios. Părea că nu mai era nimeni pe lume, nici om, nici pasăre, nici măcar vreun obraznic de câine, nici măcar vreun greier care să-mi amintească, prin țârâitul lui, de arșița de afară și de timp. Timpul se oprise în loc și nu mai rămăsesem decât eu, iar vocea mea disperată, copleșită de groază, mai striga o dată zadarnic, în deșert, către catul de jos, bastonul meu mai izbea o dată în podea, în pământ, dar nimeni nu părea să mă audă: doar fotolii și scaune abandonate, mese năpădite de un strat gros de țărână, uși închise, obiecte fără speranță, care trosneau în legea lor. Moartea de care vorbeai tu, Selâhattin! Doamne, m-am speriat și am crezut că avea să-mi încremenească și mintea, aidoma lucrurilor, că avea să rămână fără culoare, fără miros, ca o bucată de gheață, că urma să rămân proțăpită acolo pe vecie, fără să mai simt nimic! Apoi mi-a dat prin gând să cobor, am vrut să regăsesc timpul și mișcarea, așa că am coborât, sforțându-mă, patru trepte, numai că mai apoi, când m-a luat cu ameteală, mi-a pierit curajul: mai sunt cincisprezece trepte, Fatma, n-ai cum să cobori, ai să cazi! M-am răsucit încetișor pe treaptă, îngrijorată, și, în timp ce urcam la loc, întorcând spatele acelei tăceri înfiorătoare, mi-am dorit să mă binedispun și să uit: au să vină îndată să-ți sărute mâna, Fatma, nu te teme!

Când am ajuns la ușa odăii mele nu-mi mai era teamă, dar nici nu mă puteam înveseli: Selâhattin se uita la mine din fotografia de pe perete ca să mă sperie, numai că eu nu simțeam nimic, de parcă-mi pierdusem mirosul, și căldura, și gustul, și simțul pipăitului. Apoi am mai făcut șapte pași mărunți, am ajuns la pat, m-am așezat pe marginea lui și, când m-am lăsat pe spate, trupul meu s-a rezemat de rama patului, iar apoi mi-am dat seama, stând cu ochii la covorul de pe jos, de pustietatea minții mele, de felul cum se repeta și m-am simțit sătulă de ea: eu și mintea mea pustie am continuat să rămânem o vreme așa, în gol. Apoi m-am întins în pat de-a binelea și, în timp ce-mi cădea capul pe pernă, m-am întrebat: oare s-o fi făcut vremea, oare vin, oare au să intre pe ușă, ca să-mi sărute mâna? Rămâi cu bine bunico, rămâi cu bine, bunico, ești gata? Pe scară tot nu se auzea nici un glas, după cum nici jos nu se auzea vreun scârțâit și m-am gândit că nu eram pregătită pentru că-mi era frică să nu mă îngrijorez; am socotit că trebuia să aștept, că trebuia să împart timpul exact așa cum împărțeam o portocală în nopțile pustii de iarnă, felie cu felie, așa că mi-am tras plapuma peste mine și am așteptat.

Știu că atunci când aștept așa mă năpădește câte un gând care ajunge să mă obsedeze. Care dintre ele? Vreau ca mintea mea să-și arate dedesubturile, la fel ca o mănușă întoarsă pe dos, pentru ca apoi să-mi spun: prin urmare, asta ești tu, Fatma, de parcă lăuntrul meu ar fi forma întoarsă pe dos a formei mele dinafară, reflectate în oglindă! Să-mi pierd cumpătul, să uit, să mă minunez: în vreme ce ei vin să vadă, duc jos, pe scară, pentru cină, și sărută mâna formei mele exterioare, mă întreb și eu uneori ce se află înlăuntrul meu. Inima, care bate de să-mi spargă pieptul, și gândurile, ca o barcă de hârtie pe apă, și ce altceva? Ciudat lucru! Uneori, când mă aflu între somn și trezie, cele două se amestecă în întuneric, iar eu mă mir, cuprinsă de o plăcută neliniște: pare că ceea ce se află înlăuntrul meu a devenit partea din afara mea, iar partea din afara mea, partea mea lăuntrică, și nu mai reușesc să deslușesc, în bezna aceea tăcută, care dintre cele două sunt eu. Întind mâna tiptil, ca o pisică, și aprind lampa, ating fierul rece al patului și încerc să-mi dau seama, numai că fierul rece nu face decât să mă lase în părăsirea nopții reci de iarnă: unde sunt

eu? Mă gândesc că uneori nu știm nici măcar asta. Dacă un om care a trăit vreme de șaptezeci de ani în aceeași casă se simte nesigur până și în privința aceasta, da, mă gândesc din nou și ajung la concluzia că ceea ce numim viață, pe care socotim că am trăit-o până la capăt, este ceva straniu și de nepătruns și că nimeni nu poate ști de ce chiar viața sa a fost așa. Din când în când te oprești și, în timp ce ea, viața, hoinărește dintr-un loc în altul, fără să știe nimeni de ce, tu stai și te gândești, închisă în propria-ți existență, la felurite lucruri privitoare la locurile prin care pribegește; îți spui că sunt gânduri ciudate, în care nu se poate vorbi de greșeală, de adevăr și nici măcar de vreun rezultat, iar în vremea aceasta bagi de seamă că drumul s-a sfârșit – haide, Fatma, coboară! Pun mai întâi un picior, apoi celălalt și cobor din trăsură. Asta a fost trăsura care ne-a purtat până aici, legănându-ne dintr-o parte în alta? Asta pare să fi fost. Prin urmare, când se va sfârși am să cuget astfel: asta pare să fi fost, n-am priceput nimic din ea, dar aș vrea s-o iau de la capăt. Numai că nu ți se îngăduie să faci asta! Ei, haide, mi se va spune, acum suntem aici, de cealaltă parte, acum nu mai poți să urci în ea, n-ai cum s-o mai iei de la cap. Iar eu mă uit în urma trăsurii, după ce birjarul pocnește din bici și se îndepărtează, mânându-și caii, și îmi vine să plâng: așadar, nu mai pot s-o iau de la capăt, mamă, nu mai există încă o dată! După aceea mă gândesc însă, revoltată, că ar trebui s-o poți lua de la început, așa cum mă gândeam cândva că o copilă ar trebui să poată rămâne, dacă își dorește asta, neprihănită toată viața. Omul ar trebui s-o poată lua de la obârșie, murmur eu, și atunci îmi vin în minte cărțile pe care mi le citeau Nigân, Türkân și Șükran și drumul acela spre casă pe care l-am făcut cândva cu trăsura, alături de mama, și mă înveselesc, chiar dacă rămân pradă unei triste ciudate.

În dimineața aceea, mama mă dusese la familia lui Șükrü Pașa și, înainte de a mă încredința lor, îmi spusese, la fel ca de fiecare dată, pe când ne aflam în trăsură: uite ce este, Fatma, ai grijă să nu te pornești iar pe plâns când am să vin să te iau spre seară, căci altfel asta o să fie ultima oară când te aduc aici, bine? Eu am uitat însă repede ce-mi spusese mama, am uitat de vorbele ei în timp ce mă jucam, de-a lungul zilei, cu Nigân, Türkân și Șükran, și le priveam plină de admirație,

gândindu-mă că erau cu mult mai deştepte şi mai frumoase decât mine, pentru că se pricepeau de minune să cânte la pian şi-i imitau nespus de frumos pe birjarul acela şchiop şi pe Ayvaz, iar apoi chiar pe tatăl lor, ceea ce m-a uimit foarte tare, aşa încât abia mai apoi am cutezat să râd şi eu ca ele. Apoi, după-amiaza, fetele mi-au recitat poezii, fuseseră în Franţa, ştiau şi franţuzeşte, iar după aceea au luat şi o carte tradusă în turcă, aşa cum făceau de fiecare dată, şi mi-au citit-o plimbând-o din mână în mână, şi era atât de plăcut să le asculţi citind încât am uitat ce-mi spusese mama, iar după aceea, când am văzut-o deodată pe mama în faţa mea, m-a podidit plânsul, pricepând că venise vremea să mă întorc acasă, mama se uita foarte aspru la mine, însă eu tot nu-mi aminteam ce-mi spusese în dimineaţa aceea, în trăsură, şi-apoi nu plângeam doar pentru că venise timpul să plec acasă, ci şi pentru că ea se uita urât la mine, aşa încât mamei lui Şükran, a lui Nigân şi a lui Türkân i s-a făcut milă şi le-a spus fetelor să-mi aducă bomboane, iar când mama a zis sunt foarte stânjenită, doamnă, mama lor a spus că nu era nimic, apoi Nigân a adus nişte bomboane într-o cupă de argint şi toată lumea se uita la mine, aşteptând să iau bomboane şi să tac, dar eu n-am luat, nu, am zis, nu asta vreau, vreau celălalt lucru, şi atunci m-au întrebat ce voiam şi, în timp ce mama îmi spunea destul, Fatma, eu mi-am adunat deodată tot curajul şi am zis cartea aceea dar, pentru că nu puteam spune care dintre cărţi de atâta plâns, Şükran i-a cerut voie mamei sale să aducă acolo toate cărţile, iar atunci mama a zis doamnă, nu cred că aceste cărţi sunt potrivite pentru vârsta ei, ca să nu mai spun că nu-i place să citească, şi în timp ce ea spunea asta eu mă uitam cu coada ochiului la copertele cărţilor, printre ele se aflau *Contele de Monte Cristo*, Xavier de Montépin şi Paul de Kock, dar eu voiam *Robinson Crusoe*, din care-mi citiseră în după-amiaza aceea, aşa că am întrebat dacă puteam s-o iau, iar mama lor a spus, în timp ce mama era din nou foarte stânjenită, bine, copila mea, poţi s-o iei, dar să n-o pierzi, pentru că este a lui Şükrü Paşa, iar eu am tăcut şi m-am dus apoi cuminte, cu cartea în mână, să mă aşez în trăsură.

Pe drumul spre casă şedeam în faţa mamei şi-mi era frică s-o privesc în faţă: stăteam cu ochii, care se înroşiseră de atâta plâns, ţintă la drumul pe care-l lăsa în urmă trăsura şi la

ferestrele conacului lui Şükrü Paşa, care încă se mai zăreau, când mama a ţipat deodată la mine şi mi-a spus că eram o fetiţă răzgâiată. Probabil că nu-şi vărsase încă tot năduful, pentru că, după ce a mai bolborosit o vreme, a adăugat că în săptămâna următoare n-aveam să mă mai pot duce la conacul lui Şükrü Paşa. M-am gândit atunci, uitându-mă la chipul mamei, că spunea lucrul acela ca să mă facă să plâng, pentru că în alte împrejurări asemenea vorbe mă făceau să dau apă la şoareci, numai că n-am plâns. Asta pentru că încercam o bucurie şi o împăcare ciudate, iar sufletul îmi era cuprins de o stare de linişte a cărei pricină aveam s-o descopăr cu mult mai târziu, în vreme ce mă gândeam la ea stând în pat. M-am gândit atunci, cu mult mai târziu, că starea mea se datora acelei cărţi; mă uitam la coperta ei şi mă gândeam că o parte din ceea ce cuprindea îmi fusese citit în ziua aceea, pe rând, de Nigân, de Türkân şi de Şükran; nu înţelesesem tot, mi se păruse o carte complicată, dar, cu toate astea, izbutisem să îmi dau seama de unele întâmplări din ea: un englez trăise ani la rând, singur-singurel, pe o insulă pustie, pentru că i se scufundase corabia – nu, nu singur-singurel, pentru că mai avea şi un slujitor, pe care-l descoperise la ani de zile după aceea, numai că tot era ceva foarte curios în povestea lor. Era nespus de ciudat să te gândeşti la bărbatul acela şi la sluga sa, care vieţuiseră ani de-a rândul singuri cuc, fără să vadă alt chip de om, dar ceea ce îmi insufla din ce în ce mai multă linişte în vreme ce înaintam cu trăsura, legănându-ne când într-o parte, când în cealaltă, nu era amănuntul acela, ci altceva. Da, mama nu se mai încrunta la mine, ba mai mult, nu mă mai uitam pe fereastră, ca mai devreme, ci în urmă, aşa cum îmi plăcea mie mereu să fac, nu mă mai uitam spre conacul lui Şükrü Paşa, care nu se mai zărea de-acum, ci la drumul pe care-l lăsam în urmă, la trecut, la care e nespus de plăcut să te gândeşti, iar ceea ce era cu adevărat minunat era sentimentul că puteam retrăi acasă trecutul acela dezlânat datorită cărţii pe care o ţineam atunci în mână. Poate că, odată ajunsă acasă, privirile mele nerăbdătoare şi nedeprinse cu cititul aveau să rătăcească zadarnic printre paginile de neînţeles ale cărţii, dar hoinărind mereu printre ele aveam să-mi aduc aminte de casa lui Şükrü Paşa, unde n-aveam să mă mai duc în săptămâna următoare, şi de ceea ce făceam noi, fetele, acolo,

de una, de alta. Pentru că, așa cum aveam să cuget cu mult mai târziu, în timp ce stau aici, în pat, odată sfârșită, viața – călătoria aceea cu trăsura pe care n-o faci decât o singură dată – nu mai poate fi luată de la capăt, însă dacă ai o carte în mână, oricât de complicată și de încâlcită ar fi ea, poți să te întorci dacă vrei, când o isprăvești, la primele pagini, pentru a încerca să deslușești ceea ce ți s-a părut de nepătruns și pentru a pricepe însăși viața, nu-i așa, Fatma?

1980-1983

Sfârșit